سربست مصطفى رشيد آميدي

کورتەیەک لە بارەی سیستەمەکانی هەڵبژاردنەوە

”عێراق وەکوو نموونە”

لێکۆڵینەوەیەکی شیکاریی بەراوردکارییە

ئاسۆ کەریم

لە عەرەبییەوە وەرگێڕاوە بو کوردی

2023

کورتەیەک لە بارەی سیستەمەکانی هەڵبژاردنەوە

”عێراق وەکوو نموونە”

لێکۆڵینەوەیەکی شیکاریی بەراوردکارییە

سەربەست مستەفا ڕەشید ئامێدی

ئاسۆ کەریم
لە عەرەبییەوە وەرگێڕاوە بو کوردی

بەرگ و دیزاین:
عصام حجي طاهر

چاپا ئێکێ / 2023
چاپکری : 300 دانه
ژمارا سپاردنێ : (D-/ 2466 /23)
ل ڕێڤەبەریا پەرتووکخانەیێن گشتی ل پارێزگەها دهۆکێ
چاپخانەیا: تەهران - ئیران

دهۆک / کوردستان

مافێن چاپکرنێ دپاراستینە
ڕێ ل دوبارەکرنا ڤێ پەرتووکێ یان ژی پشکەك ژێ، ب هەر ڕەنگەکی نە یا دەستویردایە، بتنێ ب ئاگەهدارکرنا پێشوەخت یا نڤیسەری.

e-mail: sarbaststep@gmail.com

کورتەیەک لە بارەی سیستەمەکانی هەڵبژاردنەوە

”عێراق وەکوو نموونە”

لێکۆڵینەوەیەکی شیکاریی بەراوردکارییە

دیاری

بۆ هەمی ڤەکۆلەر و تایبەتمەند و خەمخۆرێن د بیاڤێ سیستەمێن هەلبژارتنا و ئەنجامدانا هەلبژارتنان دا کاردکەن، دکەمە دیاری.

پێڕست

بابەت	بپ
پێشەکی چاپی کوردی	13
١: سیستەمی زۆرینە	15
١-١: سیستەمی زۆرینەی باو	15
١-١-١: سیستەمی زۆرینەی سادە (براوەی یەکەم)	15
١-١-٢: سیستەمی زۆرینەی ڕەها (سیستەمی دوو خول)	18
١-١-٣: سیستەمی دەنگدانی جێگرەوە	23
١-١-٤: سیستەمی دەنگدان بە بلۆک	25
١-٢: سیستەمەکانی دیکەی زۆرینە	30
١-٢-١: سیستەمی یەک دەنگی ڕانەگوێزراوە	30
١-٢-٢: سیستەمی دەنگی سنووردار	32
١-٢-٣: سیستەمی دەنگدان بە بلۆکی حزبی	33
١-٢-٤: سیستەمی بۆردا	34
٢: سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی	35
٢-١: سیستەمی لیستی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی	37
٢-١-١: سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی بەپێی لیستی داخراو	37
٢-١-٢: سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی بەپێی لیستی کراوە (داخراو لەگەڵ بەباشترزانین)	37
٢-١-٣: سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی بەگوێرەی لیستی ئازاد	40
٢-١-٤: لایەنە باش و خراپەکانی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی	42
٢-٢: سیستەمی یەک دەنگی ڕاگوێزراوە	49
٢-٣: فۆرمۆڵەکانی هەڵبژاردن لە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی	53
٣: سیستەمە تێکەڵەکانی هەڵبژاردن	63
٣-١: سیستەمە تێکەڵەکانی هەڵبژاردن	63
٣-١-١: سیستەمی هاوتەریبی هەڵبژاردن	63

پێڕست

بابەت	بپ
٣-١-٢: سیستەمی تێکەڵەی هاوڕێژەیی ئەندامێتیی	68
٣-٢: خەسلەت و سیما هەرە گرنگەکانی سیستەمی هەڵبژاردن	73
٤: سیستەمی پێڕەوکراوەکانی هەڵبژاردن لە عێراقدا	79
٤-١: سیستەمە پێڕەوکراوەکانی هەڵبژاردن لە قانوونەکانی هەڵبژاردن لە (١٩٢٤)ەوە تا ٢٠٠٣)	81
٤-١-١: قانوونی ساڵی (١٩٢٤)ی هەڵبژاردنی نوێنەران	81
٤-١-٢: قانوونی ژمارە (١١)ی ساڵی (١٩٤٦)ی هەڵبژاردنی نوێنەران	82
٤-١-٣-١: مەرسومی ژمارە (٦)ی ساڵی (١٩٥٢)ی هەڵبژاردنی نوێنەران	82
٤-١-٣-٢: قانوونی ژمارە (٥٣)ی ساڵی (١٩٥٦)ی هەڵبژاردنی نوێنەران	82
٤-١-٤: قانوونی ژمارە (٧)ی ساڵی (١٩٦٧)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی میللەت	83
٤-١-٥: قانوونی ژمارە (٥٥)ی ساڵی (١٩٨٠)ی ئەنجوومەنی نیشتمانی	84
٤-١-٦: قانوونی ژمارە (٢٦)ی ساڵی (١٩٩٥)ی ئەنجوومەنی نیشتمانی	85
٤-٢: سیستەمە پێڕەوکراوەکانی هەڵبژاردن لە قانوونەکانی هەڵبژاردن لە دوای (٢٠٠٣)ەوە	86
٤-٢-١: فەرمانی ژمارە (٩٦)ی ساڵی (٢٠٠٤)ی دەسەڵاتی کاتیی هاوپەیمانان	86
٤-٢-٢ ڕیفاندەم لەسەر دەستوور لە (١٥ی تشرینی یەکەمی ٢٠٠٥)دا	86
٤-٢-٣: قانوونی ژمارە (١٦)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی هەڵبژاردن	87

پێڕست

بابەت	بپ
٤-٢-٤: قانوونی هەموارکردنەوە، ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٩) (قانوونی هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەڵبژاردنەکان)	88
٤-٢-٥: قانوونی ژمارە (٤٥)ی ساڵی (٢٠١٣)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق	92
٤-٢-٦: قانوونی یەکەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٤٥) ی ساڵی (٢٠١٣)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق	99
٤-٢-٧: قانوونی دووەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٤٥)ی ساڵی (٢٠١٣)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق	101
٤-٢-٨: قانوونی سێیەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٤٥) ی ساڵی (٢٠١٣)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق	102
٤-٢-٩: قانوونی ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٢٠)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران	110
٤-٣: قانوونەکانی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنەکانی ئەو پارێزگا و قەزا و ناحییانەی لە هەرێمێکدا ڕێک نەخراون	113
٤-٣-١: قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی ئەو پارێزگا و قەزا و ناحییانەی لە هەرێمێکدا ڕێک نەخراون	113
٤-٣-٢: قانوونی هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٣٦)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان	115
٤-٣-٣: قانوونی دووەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٣٦)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان	116
٤-٣-٤: قانوونی هەموارکردنەوەی، ژمارە (١١٤)ی ساڵی (٢٠١٢) ی قانوونی ژمارە ٣٦ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان	116

پێڕست

بابەت	بپ
٤-٣-٥: قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨)ی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان	118
٤-٣-٦: قانوونی یەکەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١٢) ی ساڵی (٢٠١٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی ئەو پارێزگا و قەزایانەی سەر بەو پارێزگایانەوەن و لە هەرێمێکدا ڕێک نەخراون	121
٤-٣-٧: قانوونی دووەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی ئەو پارێزگا و قەزایانەی سەر بەو پارێزگایانەوەن و لە هەرێمێکدا ڕێک نەخراون	125
٥: قانوونەکانی هەڵبژاردن لە هەرێمی کوردستاندا	126
٥-١: قانوونەکانی هەڵبژاردنی پارلەمانی کوردستان	126
٥-١-١: قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق	126
٥-١-٢: قانوونی سێیەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق	127
٥-١-٣: قانوونی چوارەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢)ی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق کە ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی پێ دراوە	128
٥-١-٤: قانوونی پێنجەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١) ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی پارلەمانی کوردستان کە ژمارە (٥) ی ساڵی (٢٠٠٩)ی پێ دراوە	131
٥-١-٥: قانوونی حەفتەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی پارلەمانی کوردستان کە ژمارە (١٥)ی ساڵی (٢٠١٣)ی پێ دراوە.	132
٥-٢: قانوونەکانی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە هەرێمی کوردستاندا	135

پێڕست

بابەت	بپ

بابەت	بپ
٥-٢-١: قانوونی ژمارە (٤)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراقدا	135
٥-٢-٢: قانوونی هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٤)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان لە هەرێمی کوردستاندا کە ژمارە (٢١)ی ساڵی (٢٠١١)ی پێ دراوە	139
٥-٣: قانوونی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان	141
٥-٣-١: قانوونی ژمارە (٢)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی ڕابەری بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد	141
٥-٣-٢: قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان	141
٥-٣-٣: قانوونی یەکەم و دووەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان	143
٥-٣-٤: قانوونی ژمارە (١٩)ی ساڵی (٢٠١٣)ی درێژکردنەوەی ویلایەتی سەرۆکی هەرێمی کوردستان	143
٥-٣-٥: قانووی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١٧)ی دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێم بەسەر دامەزراوە دەستووریەکانی هەرێمدا و قانوونی ژمارە (١٠)ی ساڵی (٢٠١٨) ی هەڵپەساردنی دامەزراوەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان	144
٥-٣-٦: قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠١٩)ی کاراکردنەوەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان	145
دیماهی	149
پاشکۆکان	157
لیستی سەرچاوەکان	273

كورتكراوەكان

النظام الانتخابي بالعربي	سيستەمێ هەلبژارتنان ب كوردى	النظام الانتخابي بالإنكليزي	مختصر النظام الانتخابي
نظام الصوت البديل	دەنگی جێگرەوە (ئەلتەرناتیڤ)	Alternative Vote	AV
نظام بوردا	سیستەمی بۆردا	Borda Count	BC
نظام الكتلة	سیستەمی بلۆك (كیتلە)	Block Vote	BV
نظام الفائز الأول	سیستەمی براوەی یەكەم	First Past The Post	FPTP
نظام الصوت المحدود	سیستەمی دەنگی سنووردار	Limited Vote	LV
نظام القائمة النسبية	سیستەمی لیستی ڕێژەیی	List Proportional Representation	List PR
نظام العضوية المختلطة	سیستەمی ئەندامێتیی تێكەڵاو	Mixed Member Proportional	MMP
نظام الكتلة الحزبية	سیستەمی بلۆكی حزبی	Party Block Vote	PBV
التمثيل النسبي	نوێنەرایەتیی ڕێژەیی	Proportional Representation	PR
نظام الصوت الواحد غير المتحول	یەك دەنگی ڕانەگوێزراوە	Single Non-Transferable Vote	SNTV
نظام الصوت الواحد المتحول	یەك دەنگی ڕاگوێزراوە	Single Transferable Vote	STV
نظام الأغلبية المطلقة	سیستەمی دوو خول، یان زۆرینەی ڕەها	Two- Round System	TRS

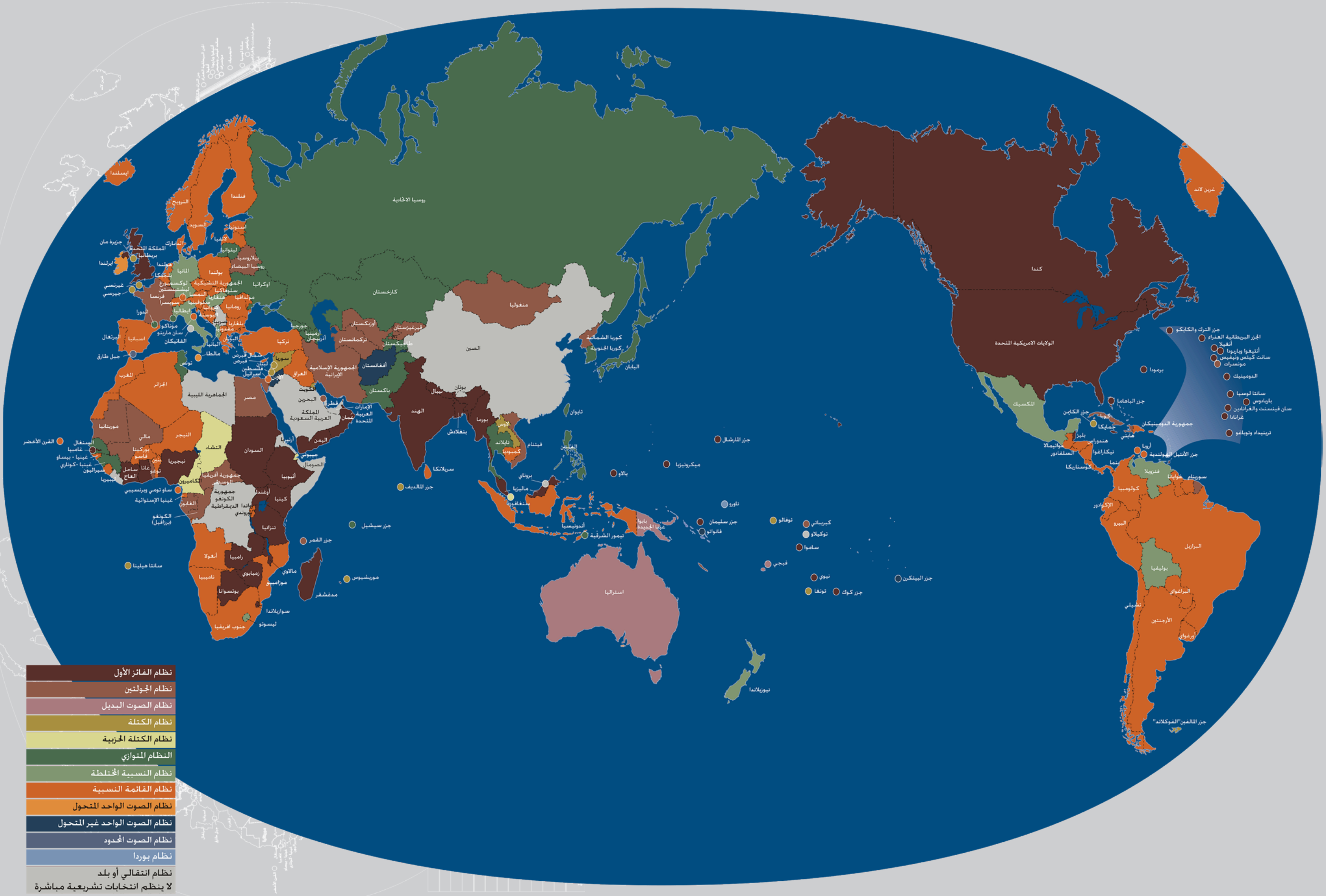
نظام الفائز الأول
نظام الجولتين
نظام الصوت البديل
نظام الكتلة
نظام الكتلة الحزبية
النظام المتوازي
نظام النسبية المختلطة
نظام القائمة النسبية
نظام الصوت الواحد المتحول
نظام الصوت الواحد غير المتحول
نظام الصوت المحدود
نظام بوردا
نظام انتقالي أو بلد
لا ينظم انتخابات تشريعية مباشرة

پێشەکی

رادەربرین ژ بیرو هزرا مروڤی بکارئینانیە ژ دەستپێکا ژیاناخو هەتا بویە مافەکێ هەرەگرنگێ هەر مروڤەکی، وە شێوەیێ بکارئینانا ڤی مافی ئەوە دەنگدان چ لهەلبژارتنان یان راپرسیا، بویە ئازادیا مافێ رادەربرینێ د هەلبژارتنان دا پێنگاڤا هەرا گرنگە بو بەشداربونا هاولاتیان یێن مافێ دەنگدانێ هەی د بریارا سیاسی یا ولاتێ وی. دیسان هەلبژاتن تاکە رێکا ئاشتیانەیە بو ئالوگورکرنا دەسەلاتێ لهەر ولاتەکی. وە جارێ گەهشتن دەسەلاتێ برێکا زوریێ و توندوتیژیێ وە بکارئینانا چەکی جهێ رەزامەندیێ نینە چ لناڤ هەر ولاتەکی یان ژلایێ جڤاکا نیڤ دەولەتی. وە هەلبژارتن ئەو کراسە کو رەوابونێ (شرعية) ددەتە هەر دەسەلاتەکێ.

براستی ئەف پەرتوکە وەرگێرانە ژ (عربي) بو کوردی کو چاپا ئێکێ ل سالا ٢٠١١ ێ هاتبوو چاپکرن وە چاپا دووێ ل سالا ٢٠٢١ ێ هاتیە چاپکرن، ژبەر دیتنامە کو هەلبژارتن نها بویە خزمەتەکا گشتی ل زور ولاتان، پشتی بەرپابونا شێوێن دیموکراسیێ بو گەهشتن و ئالوگورکرنا دەسەلاتێ.

وە ژبەر ڤێ چەندێ چەندین چین و تەخ پێدڤینە زانیارییێن درست لسەر هەلبژارتنان وەربگرن وەک کارمەندێن ل دەزگەهێن برێڤەبرنا هەلبژارتنان کاردکەن، یان ئەندامێن پارتێن سیاسی، یان ماموستا و شاکردێن زانکویا، یان ژی چالاکڤانێن رێکخراوێن جڤاکێ سڤیل، یان دەزگەهێن راگەهاندنێ، نەخاسمە لسەر بابەتێ سیستەمێ هەلبژارتنان، وە دیسا ئەو سیستەمێن هەلبژارتنا ئیراقێ و هەرێما کوردستانێ بکارئینانیە هەر ژ سالا ١٩٢٤ هەتا نها.

لسەر ڤێ چەندێ مە دیت کو ئەف پەرتوکە ببیتە زمانێ کوردی، کو ب سوپاسیڤە بەرێز (ئاسو کەریم) ژ زمانێ (عربي) کریە کوردی، دیسان سوپاسیا بەرێز (عصام حجي طاهر) دکەم کو ئەرکێ دیزاین و رێکخستنا ڤێ پەرتوکێ کریە بەری بکەڤیتە لبەر دەستێن خویندەڤانێن ژێهاتی.

سەربەست مستەفا ئامێدی

دهوک

٢٠٢٣/٣/٢٠

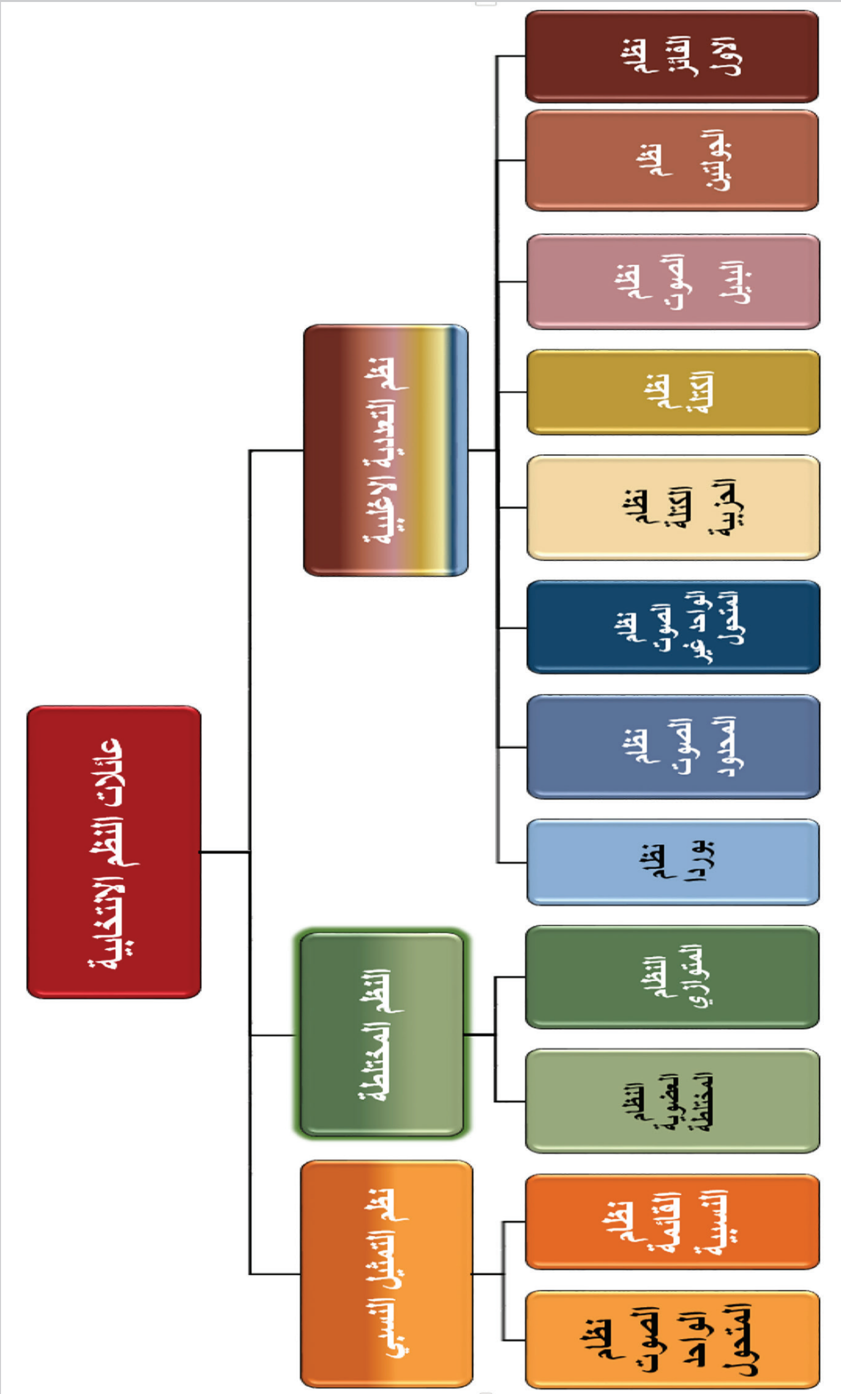
عائلات النظم الانتخابية
نظم التعددية الاغلبية
النظم المختلطة
نظم التمثيل النسبي
نظام الفائز الأول
نظام الجولتين
نظام الصوت البديل
نظام الكتلة
نظام الكتلة الحزبية
نظام الصوت الواحد غير المتحول
نظام الصوت المحدود
نظام بوردا
النظام المتوازي
النظام العضوية المختلطة
نظام القائمة النسبية
نظام الصوت الواحد المتحول

1: سیستەمی زۆرینە

1-1: سیستەمی زۆرینەی باو

سیستەمی زۆرینە Majoritarian چییە؟ سیستەمێکە کە ئەو پاڵێوراوەی زۆرینەی دەنگی ئەوانەی دەنگیان لە هەڵبژاردنێکدا داوە بەدەستبهێنێ، بە براوەی ئەو هەڵبژاردنە دادەنرێ، یان ئەو لیستەی کە زۆرینەی دەنگەکان لە «سیستەمی هەڵبژاردن بە لیست»دا بەدەستبهێنێ، دەبێتە براوە. بەو مانایە، دەکرێ سیستەمی زۆرینە هەم لە شێوازی هەڵبژاردنی «تاکەکەسی/ فەردی» و هەم لە شێوازی هەڵبژاردن بە لیستدا جێبەجێ بکرێ.[1] لێرە بە دواوە جۆرە باوەکانی سیستەمی زۆرینە دەخەینە بەر باس کە برێتین لە سیستەمی زۆرینەی سادە (براوەی یەکەم FPTP)، سیستەمی زۆرینەی ڕەها (سیستەمی دوو خول TRS)، سیستەمی دەنگدانی جێگرەوە (AV)، سیستەمی دەنگدان بە بلۆك (كيتلە BV).

١-١-١: سیستەمی زۆرینەی سادە (براوەی یەکەم) (FPTP)

ئەم سیستەمە چەند ناوێکی دیکەشی هەس: سیستەمی براوەی یەکەم، سیستەمی زۆرینەی ڕێژەیی و سیستەمی زۆرینەی گەڕی یەکەم. بە گوێرەی ئەم سیستەمە ئەو پاڵێوراوەی زۆرترین ژمارەی دەنگەکانی بەدەست هێنابێ، هەڵبژاردنەکە دەباتەوە، با کۆی ژمارەی ئەو دەنگانەی کە پاڵێوراوەکانی دیکە بەدەستیان هێناوە، لە ژمارەی دەنگەکانی ئەو پاڵێوراوە براوەیە، زۆرتریش بێ.[2] ئەم جۆرە سیستەمە، جۆرێکی هەرە سادە و ساکاری سیستەمی هەڵبژاردنە و زۆر لەگەڵ بەکارهێنانی ئەو بازنەیەی هەڵبژاردندا تەبا و گونجاوە کە تاقە ئەندامێکی هەیە.

١- بلال أمين زين الدين، النظم الانتخابية المعاصرة، دار الفكر الجامعي، الاسكندرية، مصر، ط١، سنة ٢٠١١، ص٦٦

٢- د. عصام نعمة اسماعيل، النظم الانتخابية، منشورات زين الحقوقية، بيروت، لبنان، ط٢، سنة ٢٠١١، ص٣٣٧

با نموونەیەك بهێنینەوە، گریمان لە بازنەیەکی هەڵبژاردندا، ژمارەی ئەوانەی دەنگی ڕاستیان داوە (٦٠٠٠) بووە و پێنج پاڵێوراویش لەو بازنەیەدا کێبەرکێیان کردووە. پاش پرۆسەی لێکجیاکردنەوەی دەنگەکان دەرکەوت هەر یەك لە پاڵێوراوەکان ئەم دەنگانەی هێناوە. پاڵێوراوی یەکەم (٢٠٠٠) دەنگ، پاڵێوراوی دووەم (١٣٠٠) دەنگ، پاڵێوراوی سێیەم (١٠٠٠) دەنگ، پاڵێوراوی چوارەم (٩٠٠) دەنگ و پێنجەمیشیان (٨٠٠) دەنگ. وەك دیارە، پاڵێوراوی یەکەم دەبێتە براوە بەو پێیەی لەوانی دیکە پتر دەنگی هێناوە و ئەو کورسییە پارلەمانییەی بۆ ئەو بازنەیە تەرخان کراوە، بەر ئەو دەکەوێ. هەرچەندە کۆی دەنگەکانی چوار پاڵێوراوەکانی دیکە (٤٠٠٠) دەنگە و لە نیوەی ژمارەی دەنگە ڕاستەکان-یش زێترە. ئەم سیستەمە لە بەریتانیا و ئەو وڵاتانەی کە لە باری مێژووییەوە لە سایە و سێبەری کۆلۆنیالیزمی بریتانیادا بوون، پێڕەو دەکرێ[٣] وەکوو کەنەدا، هیندستان و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا. هەروابێتەوە لە بەنگلادیش، مالیزیا، نیپال، یەمەن و لە ئەفریقیاشدا لە بۆتسوانا، کینیا، نێجیریا، تەنزانیا، ئۆگەندا و زیمبابۆی بەکاردەهێندرێ.

بەریتانیا، سیستەمی زۆرینەی سادەی بە پشبەستن بە پاڵاوتنی تاکەکەسی تێدا بەکاردەهێندرێ. ئەمەش خەسڵەت و بچمێکی هەرە دیاری سیستەمی سیاسییە لەو وڵاتەدا، بەو پێیەی بەریتانیا زێد و وڵاتی دایکی پێڕەوکردنی ئەم سیستەمەیە.[٤] ئەم سیستەمە پشت بە ژمارەیەك توخم و ڕەگەز دەبەستێ، لەوانە دەنگدان لە بەریتانیا لە بازنەی بچووکی هەڵبژاردندا بەڕێوەدەچێ. هەر بازنەیەکیش تەنیا یەك کورسیی پارلەمانیی بۆ تەرخان کراوە و، ئەو پاڵێوراوەی زۆرینەی دەنگەکانی ئەو بازنەیە بەدەست بهێنێ، کورسییە پارلەمانییەکە دەبێتە هی ئەو، بێ ئەوەی کرابێتە مەرج دەبێ ئەو پاڵێوراوەی کورسییەکەی بەردەکەوێ، ڕێژەیەکی دیاریکراوی دەنگەکانی بەدەست هێنابێ. دەشێت پاڵێوراوێك بە «تەزکیە« دەربچێت لە حاڵێکدا هیچ کەسێکی دیکە لەو بازنەیەدا خۆی نەپاڵاوتبێ و پێویست نەکات هەڵبژاردنی تێدا بکرێ.

٣- سەرچاوەی پێشوو، ل٣٣٦

٤- د. ابراهيم عبد العزيز شيحا، النظم السياسية والقانون الدستوري، منشأة المعارف، الاسكندرية، مصر، بدون ذكر رقم وسنة الطبع، ص٢٨٦

لایەنە باش و خراپەکانی ئەم سیستەمە:

سیستەمی هەڵبژاردنی «فەردی» چەند لایەنێکی باشی هەیە، گرنگترینیان:

١. دەنگدەر، ئەم پرۆسەیەی پێ ئاسانە و، بە ساناهی پرۆسەی دەنگدانی تێدا بەڕێوەدەچێ.[٥]

٢. سەقامگیریی حکوومەت: لە سیستەمی زۆرینەدا، پارتێك، یان هاوپەیمانێتییەکی تۆکمە و توند کە زۆرینە بەدەستدەهێنێ و هەڵبژاردن دەباتەوە، حکوومەتێکی بەهێز و پتەو و جێگیر دادەمەزرێنێ و[٦] بە هاسانی لە پارلەماندا متمانەی لێ وەرناگیرێتەوە.

٣. جێبەجێکردنی ئەم سیستەمەی هەڵبژاردن، پارە و پووڵێکی کەمتری تێ دەچێت.

٤. پرۆسەی ژماردن و لێکجوداکردنەوە و هاڵاواردنی دەنگەکان بە ئاسانی و سادەیی بەڕێوەدەچێت.

٥. خێرا و بلەز ئەنجامی هەڵبژاردنەکان ڕادەگەیەنرێت.

٦. بە جێبەجێکردنی ئەم سیستەمە، بەرهەڵستێکی (ئۆپۆزیسیۆن) پتەو و موکمی پارلەمانیی دێتە کایەوە، چونکە ئەو حزب، یان حزبانەی زۆرینە بۆ پێکهێنانی کابینە ناهێنن، ئۆپۆزیسیۆنێکی بەهێزی پارلەمانیی پێکدەهێنن کە لەوانەیە لە خولێکی دیکەی هەڵبژاردندا ببەنەوە و حزبی حوکمڕانیش بچێتە بەرەی ئۆپۆزیسیۆنی سیاسییەوە.[٧]

سەرباری ئەو لایەنە باشانە، ئەم سیستەمە خەوش و لایەنی خراپیشی هەیە، گرنگترینیان:

١. ئەم سیستەمە دادپەروەری تێدا نییە.[٨] چونکە ئەو پاڵێوراوەی زۆرینەی دەنگەکان دەهێنێ، دەبێتە ئەندامی پارلەمان و، ئەو حزبەی زۆرینەی سادە دەباتەوە دەتوانێ کابینە پێکبهێنێ، ڕەنگە ئەوە کارێکی سروشتی بێت، بەڵام

٥- هەمان سەرچاوە، ل٣٤١

٦- اندرو رينولدز وآخرون، انواع النظم الانتخابية، ترجمة كريستينا خوشابا بتو، مؤسسة موكرياني للبحوث والنشر، اربيل، العراق، ط١، سنة ٢٠٠٧، ص٧٣

٧- د. عصام نعمة اسماعيل، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٤٠

٨- د. ابراهيم عبد العزيز، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٨٣

زۆرینەی دەنگدەران دەنگیان بۆ ئەو حزبە نەداوە.

٢. ئەم سیستەمە نوێنەرایەتیی هەموو توێژ و تایفەکانی گەل بە شێوەیەکی واقیعی و ڕاستەقینە ناکات.

٣. ئەم سیستەمە، فرەیی (پلورالیزم)ی سیاسی و حزبی لێ ناکەوێتەوە. بەڵکە لە ئەنجامی پێڕەوکردنی دوورودرێژی ئەم سیستەمەدا، سیستەمی دووانەی حزبی دێتە گۆڕێ[٩] ، واتە دوو حزبی سیاسیی بەهێز کۆنترۆڵی ژیانی سیاسی لە وڵاتدا دەکەن. هەڵبەت ئەمە بەم مانایە نییە کە لەتەك هەردوو حزبی گەورەدا، چەند حزبێکی بچووکی کز و لاواز لە شانۆ و گۆڕەپانی سیاسیدا بوونیان نییە.

٤. ئەم سیستەمە نوێنەرایەتی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینییەکان بە شێوەیەکی ڕاست و دروست ناکات. چونکە پاڵێوراوەکانی ئەم پێکهاتانە بە زەحمەت دەشێن زۆرینەی پێویست بۆ بوونە نوێنەر لە ئەنجوومەنەکاندا بەدەست بهێنن.[١٠]

٥. هەروابێتەوە ئەم سیستەمە بۆ ئافرەتانیش سەخت و دژوارە[١١]. ئەو پارلەمانانەی لە ئەنجامی پێڕەوکردنی ئەم سیستەمە دێنەکایەوە، بەزۆری ڕا و بۆچوونەکانی ژنان دەرنابڕن و لە ئەنجامی ئەو سیستەمەشدا لە بەشی خوارووی جیهاندا ئافرەتان لە ئەندامێتیی پارلەمان بێبەش و پەراوێزخراون. لەوما وەك تێبینی دەکرێ هەڵبژاردنی ئافرەتان بۆ ئەندامێتیی پارلەمان لە سیستەمی زۆرینەدا لە چاو سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی زۆر کەمترە.

٦. هەروا لەم سیستەمەدا بە ئاسانی پاڵێوراوەکانی خێڵ و تیرەکان و ئولداران زۆرینەی پێویست دەهێنن و دەبنە پارلەمەنتار لەو بازنانەی کە یەك ئەندامیان هەیە.[١٢] بەم پێیە پارلەمانێك دێتە ئاراوە کە سەرۆك خێڵ و شێخ و ئولدارانی تێدا باڵادەست دەبێت.

١-١-٢: سیستەمی زۆرینەی ڕەها (سیستەمی دوو خول) (TRS)

وەکوو ئاماژەی بۆ کرا، سیستەمی زۆرینەی سادە کە لە چەند وڵاتێکی جیهاندا پێڕەودەکرێ، سۆنگەی نادادپەروەری بووە کە دەنگی هەڵبژێر بە شێوەیەك

٩- د. عصام نعمة، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٤٥

١٠- هەمان سەرچاوە، ل٣٤٥

١١- اندرو رینولدز وآخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل٨٣

(ورقة اقتراع الفائز الأول في فلسطين)

لجنة الإنتخابات المركزية

انتخابات رئيس السلطة الوطنية الفلسطينية

١٩٩٦/١/٢٠

لا تقترع لصالح أكثر من مرشح واحد (ضع إشارة X بجانب المرشح الذي تختار)

X	رقم	إسم المرشح
	١	محمد ياسر عبد الرؤوف عرفات (أبو عمار)
	٢	سميحة يوسف مصطفى القبج خليل (أم خليل)

ورقة اقتراع نظام الفائز الأول في الانتخابات الهندية

تەرجەمە بکرێ کە هاوشانی کورسییەکان بێ لە ئەنجوومەنەکانی نوێنەرایەتیدا. لەوما فیکری مرۆیی، توانیویە سیستەمێکی دیکە دابهێنێ، یان سیستەمی زۆرینەی سادە بە شێوەیەکی لەبار و گونجاو هەمواربکاتەوە کە دادپەروەرانەتر بێ و واقیعی سەنگی هێزە سیاسییەکان لە کۆمەڵگەدا ڕەنگ پێ بداتەوە. بەم شێوەیە سیستەمی زۆرینەی ڕەها داهێنراوە، بەو مانا و مەبەستەی کە ئەو پاڵێوراوە، یان لیستە حزبییەی زۆرینەی ڕەهای دەنگە ڕاستەکان بهێنێ، لە هەڵبژاردن دەباتەوە. وەك دیارە ئاسان نییە پاڵێوراوێك لە بازنەکەی خۆیدا کە لەسەر بنەمای فەردی بێت، یان لیستێکی هەڵبژاردن زێتر لە نیوەی دەنگە ڕاستەکان بهێنێ، لەوما گەڕێکی دیکەی هەڵبژاردن دەکرێتەوە. لە گەڕی دووەمدا وردەکارییەکانی بەڕێوەچوونی هەڵبژاردن لە وڵاتێکەوە دەگۆڕێ بۆ وڵاتێکی دیکە، بەڵام ئەوەی زێتر باوە لە گەڕی دووەمدا، هەڵبژاردن لە نێوان ئەو دوو پاڵێوراوەدا، یان ئەو دوو لیستەدا دەکرێتەوە کە دەنگی یەکەم و دەنگی دووەمیان هێناوە، لە گەڕی دووەمدا کێهەیان زۆرینەی سادە، یان ڕێژەیی بهێنێ ئەو بە براوە دادەنرێت. لێرەدا بە پێویست دەزانرێ جیاوازی لە نێوان سیستەمی زۆرینەی ڕەها، یان وەك دەگوترێ سیستەمی دوو گەڕ (خول) و لە نێوان سیستەمێکی دیکەی هەڵبژاردندا بکرێت کە پێی دەگوترێ هەڵبژاردنی ناڕاستەوخۆ کە ئەویش بە دوو قۆناخ بەڕێوەدەچێ. لە هەڵبژاردنی ناڕاستەوخۆدا، قۆناخی یەکەم ئەرکی هەڵبژێران Electorates ئەوەیە چەند بریکار (وەکیل، مەندوب)ێك بۆ خۆیان هەڵبژێرن، لە قۆناخی دووەمدا ئەو نوێنەر یان بریکارانە لە بری ئەوان، ئەرکی هەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەمانیان دەکەویتە ئەستۆ. ئەم سیستەمەی دوایی، لە سەردەمی پاشایەتیدا لە عێراقدا پێڕەوی لێ کراوە. دەستووری (١٩٢٣)ی میسریش هەر ئەم سیستەمەی هەڵبژاردنی ناڕاستەوخۆی بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەمان پەسند کردبوو، پێش ئەوەی هەموار بکرێتەوە. هەروابێتەوە لە هەڵبژاردنی سەرۆکی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاشدا پێڕەوی لێ دەکرێ.

لایەنە باشەکانی ئەم سیستەمە:

ئەم سیستەمە بە جۆرێکی سیستەمی زۆرینە دادەنرێت. واتە ئەو سیمایانەی تێدایە کە لەو سیستەمانەدا هەن و زۆرینەی ئەو خەوش و کەموکورتییانەی لە زۆرینەی سادەدا ئاماژەمان پێ کردن، لەم جۆرەشیاندا هەن. سەرباری هەندێش، ئەم سیستەمە هەندێ لایەنی باش و خراپی تایبەت بە خۆی هەیە. گرنگترین

لایەنی باشی ئەم جۆرەیان بریتین لە:

١. گریمانە دەکرێ کە ئەم سیستەمە هانی فرە حزبی (پلورالیزم) بدات، بەڵام بەکردەوە وا ناکەوێتەوە و لە ئەنجامی پێڕەویکردن لەم سیستەمە، سیستەمێکی دووانەی حزبی، یان سیستەمێکی سێینەی حزبایەتی لەو دەوڵەتەدا دێتە ئاراوە کە ئەم سیستەمەی تێدا گیراوەتە بەر.

٢. ئەم سیستەمە دەرفەتێکی دیکە بە هەڵبژێران دەدات کە بیر لە پاڵێوراوان بکەنەوە و ڕای خۆیان بگۆڕن و، پاشان لە گەڕی دووەمدا دەنگ بۆ پاڵێوراوی دڵخوازی خۆیان بدەن.(١٣)

٣. ئەم سیستەمە هانی پاڵێوراوان دەدات لە گەڕی دووەمی هەڵبژاردندا هەڤاڵبەندی بکەن تا دەنگی ئەو پاڵێوراوانەی لە گەڕی یەکەمدا، پلەی یەکەم و دووەمیان بەدەست نەهێناوە، دەنگ بۆ یەکێك لەو دوو پاڵێوراوە، یان دوو لیستە بدەن کە کەوتوونەتە گەڕی دووەم و کێبەرکێی یەکتری دەکەن.

گرنگترین خەوش و لەکەی ئەم سیستەمە بریتین لە:

١. ئەم سیستەمە گوشارێکی زۆر دەخاتە سەر ئەو دەستەیەی کە پرۆسەی هەڵبژاردن بەڕێوەدەبات. ئاخر ئەو دەستەیە دەبێ لە ماوەیەکی کورتدا پرۆسەی گەڕێکی دیکەی هەڵبژاردن ڕێکبخات و بەزۆریش هەر تەنیا پازدە ڕۆژێك دەکەوێتە نێوان گەڕی یەکەم و دووەمەوە.

٢. ئەم سیستەمە، بۆ تەواوی پرۆسە و کردەکانی هەڵبژاردن، پارەیەکی زۆری دەوێت.(١٤)

٣. هەروا لەوانەیە ئەم سیستەمە، هەڵبژێران بخاتە دۆخ و بارێکی ناجێگیر و پڕ گومانەوە، بە تایبەتی لە ماوەی نێوان کارڕاییەکانی هەڵبژاردن و ڕاگەیاندنی ئەنجامەکانی گەڕی یەکەمدا.

٤. ئەم سیستەمە لەوانەیە تەبایی و پێکەوەهەڵکردنی جڤاکی و ئاشتەوایی سیاسی بەزەحمەت و ئاستەم بخات. دەق ئەمە لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتیی ئەنگۆلادا [١٩٩٢] قەوما کە لە ژێر سەرپەرشتی نەتەوە یەکگرتووەکاندا

١٣- سەرچاوەی پێشوو، ل٢١٦

١٤- سەرچاوەی پێشوو، ل٢١٧

بەڕێوەچوون و، لەئەنجامدا (خوسیە دوس سانتۆس)، (٤٩٪)ی دەنگەکانی هێنا، لەکاتێکدا جۆناس سافیمبی ڕابەری بزووتنەوەی یونیتا (٤٠٪)ی دەنگەکانی بردەوە.[١٥] لێ لە بری ئەوەی گەڕی دووەم لە نێوان ئەو دوو پاڵێوراوەدا ئەنجام بدرێ، ڕابەری بزووتنەوەی یونیتا [یەکێتیی نیشتمانی لەپێناو سەربەخۆیی تەواوی ئەنگۆلادا] جارێکی دیکە دەستی بە شەڕ کردەوە و وڵاتی خستەوە بەر گەڕێکی دیکەی شەڕ و کوشتاری ناوخۆوە.

١-١-٣: سیستەمی دەنگی جێگرەوە (AV):

ئەم سیستەمەش بە سیستەمی زۆرینەی یەك گەڕ (خول) و جێگرەوە دادەنرێت. ئەم سیستەمە بۆ خۆلادان و دوورکەوتنەوە لە خەوشەکانی سیستەمی هەڵبژاردن بە دوو خول، پێڕەوی لێ دەکرێت. ئەم سیستەمە وا دەخوازێت کە یەکێك لە پاڵێوراوەکان زۆرینەی ڕەها بەدەستبهێنێ. دەنگدان بەو شێوەیە دەبێت کە ئەو مافە بە هەڵبژێر دەدرێـت، بەپێی حەز و ویست و بـژاردەی خـۆی، لە کارتی دەنگداندا پاڵێوراوەکان ڕێز بکاتەوە، واتە نمرە (١) لە بەرانبەر پاڵێوراوێکی دڵخوازی خۆی دابنێ و نمرە (٢) لە بەرانبەر ناوێکی دیکە و نمرە (٣) لە هەمبەر ناوێکی تر و بەمجۆرە پێدا برۆ.[١٦] لە کاتی جیاکردنەوەی ناوی پاڵێوراوە براوەکان بۆ دیاریکردنی ئەو پاڵێوراوەی کە زێتر لە نیوەی دەنگەکانی هێناوە، ئەگەر هیچ کامێکیان نیوە زێتری نەهێنابێ، ئەوا ئەو پاڵێوراوەی کەمترین دەنگی «تفضیلی» هێناوە بە بەراورد بەوانی دیکە دووردەخرێتەوە و جارێکی دیکە دەنگەکان لێکجودا دەکرێنەوە بۆ زانینی کەسی براوە و بەمشێوەیە تا لە کۆتادا یەکێکیان دەردەچێ و کورسییە پارلەمانییەکە دەباتەوە. دەبێ ئەم سیستەمە لەو بازنانەی هەڵبژاردندا پێڕەوبکرێ کە خۆپاڵاوتن لەسەر بنەمای فەردییە و هەڵبژاردن بەیەك گەڕ دەکرێت و کەس کورسیی پەرلەمانی ناباتەوە ئەگەر زۆرینەی ڕەهای دەنگی ئەو کەسانە بەدەست نەهێنێ کە دەنگیان داوە. بۆ ماوەیەکی کەم ئەم سیستەمە لە کەنەدا پێڕەوی لێ کراوە و ئێستاش لە هەر یەك لە ئوستراليا،

١٥- اندرو رينولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل١٠١

١٦- د. عصام نعمە اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٦٠

فیجی و پاپوادا بەکاردەهێنرێ.

لایەنە باش و خراپەکانی ئەم سیستەمە:

ئەم سیستەمە لە ڕووی باشی و خراپییەوە هاوشێوەی زۆرینەی ڕەهایە، لەگەڵ ئەوەشدا هەندێ لایەنی باشی خۆی هەیە، گرنگترینیان:

١. لەبەر ئەوەی کە لەم جۆرەدا هەڵبژاردن بە یەك گەڕ دەکرێ نەك بە دوو گەڕ، تێچووی پرۆسەی هەڵبژاردن لەچاو سیستەمی زۆرینەی ڕەهادا، زۆر کەمترە. لەهەمانکاتدا گوشارێکیش ناخاتە سەر ئەو لایەنەی هەڵبژاردنەکە بەڕێوەدەبات.

٢. ئەو سیستەمە چەند (هەڵبژاردە/ اختیارات- Choice)ێك بە هەڵبژێر دەدا کە بە ئارەزووی خۆی پلەبەندی بۆ پاڵێوراوان بکات و دەرفەتێکی فرە لە بەردەم هەڵبژێری ڕاڕا و خۆ ساغ نەکەرەوەدا دەکاتەوە.

٣. ئەم سیستەمە ڕۆڵی تەوژم و ئاراستە ناوەنجییەکان لە وڵات زەق دەکاتەوە. چونکە ئەم سیستەمە حزبە سیاسییەکان و پاڵێوراوان ناچار دەکات بە دوای دەنگی لایەنگرانی خۆیاندا بگەڕێن و دەنگی ئەوانەی کە لە (هەڵبژاردە/ اختیار- Choice)ی دووەمدان بەدەستبهێنن.[١٧] لە سۆنگەی ئەمەشەوە، پاڵێوراو هەوڵ دەدات پشتیوانی لە کێشە و بەرژەوەندی هەمووان بکات و بە شێوەیەکی فرەوان بایەخ و گرنگییان پێ بدات، لەبری ئەوەی تەنیا تەکەز لەسەر ئامانج و بەرژەوەندیی دەستە و توێژێکی دیاریکراو بکات، یان تەکەز لەسەر کێشە و پرسگرێکی تایەفی و ئاراستە و تەوژمی پەڕگیر و سەرەڕۆ بکات.

لایەنە خراپە تایبەتەکانی ئەم سیستەمە:

١. لەبەر ئەوەی پرۆسەی ژماردن و لێکجوداکردنەوەی دەنگەکان، تا براوەی یەکەم دیاری بکرێت، بە چەند قۆناخێکدا دەڕۆن. ئەمەش پێویستی بە کاتێکی زۆرە، لەوما پرۆسەی ڕاگەیاندن و ڕاستاندنی ئەنجامە کۆتاییەکان دوا دەکەوێت و بلەز تەواو نابێت. ژ بەر ڤێ چەندێ، لەو وڵاتانەی کە تازە لە شەڕ و کوشتاری ناوخۆیی، یان لە داگیرکاریی بێگانە ڕزگاریان بووە، گومان دەخرێتە سەر ئەنجامەکان و پرۆسەی هەڵبژاردن و لەئەنجامدا دەبێتە هەڕەشە بۆ سەر

١٧- سەرچاوەی پێشوو، ل٩٣

سەقامگیریی سیاسی و کۆمەڵایەتی لە وڵاتدا.
٢. پێڕەوکردنی ئەم سیستەمە لە بازنەیەکی هەڵبژاردندا کە پاڵێوراوی زۆری تێدا بێت، چەند گرفت و سەختییەك دێننە ڕێگەی پرۆسەکانی دەنگدان لە دەوڵەتێکدا کە ڕێژەی بێسەوادی و نەخوێندەواری زۆر بێت.[١٨] هەروا پرۆسەکانی ژماردن و لێکجیاکردنەوەی دەنگەکان و دواکەوتنی ڕاگەیاندنی ئەنجامەکان و ڕاستاندنیان پێویستیان بە ماوەیەکی درێژ هەیە.

١-١-٤: سیستەمی هەڵبژارتنێن بلۆك «کیتلە« (BV)

بەپێی سیستەمی بلۆك کە بە جۆرێکی سیستەمی زۆرینە دادەنرێ، تەنیا لە بازنەی هەڵبژاردنی فرە ئەندامێتیدا پێڕەودەکرێ کە هەڵبژێر ئەو مافەی هەیە لە بەرانبەر ئەو ناوانەی خۆی بە چاکیان دەزانێ بە ئەندازەی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی ئەو بازنەیە، ئاماژە دابنێ.[١٩] لێ شێوەی هەرە باو ئەوەیە کە هەڵبژێر خۆی لیستێك بە ئەندازەی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکان چێ بکا و، ناوی پاڵێوراوە دڵخوازەکانی خۆی یەك دوای یەك تێدا تۆمار و ڕیز بکات. ئەو کەسە دەباتەوە کە زۆرترین دەنگ بهێنێ. براوەی دووەم ئەو پاڵێوراوە دەبێ کە لە دوای ئەو دێت و بەمشێوەیە کورسییە تەرخانکراوەکانی ئەو بازنەیە پڕ دەکرێنەوە. لێرەدا سیستەمی زۆرینەی سادە، یان براوەی یەکەم پێڕەو دەکرێ، بەڵام لە بازنەیەکی فرە ئەندامێتیدا. بەمشێوەیە ئەم سیستەمە دەکرێ هەم بەسەر پاڵاوتنی فەردی و هەم لە ڕێگەی لیستەکانیشەوە جێبەجێ بکرێت.

ئەم سیستەمە لە کوێت، لاوس، سووریا، کامیرۆن، دورگەکانی فۆکلاند و دورگەکانی مالدیف پێڕەوی لێ دەکرێ و لە تایلاند و فلیپین-یش تا ١٩٩٧ بەکارهێنراوە. هەروا مەنگۆلیا-ش لە هەڵبژاردنەکانی نوێنەرایەتی لە ١٩٩٢دا بەکاریهێناوە.

ئەم سیستەمی کیتلەیە لەو وڵاتانەدا پەنای بۆ بردراوە کە، یان ئەوەتا حزبی

١٨- هەمان سەرچاوە، ل٩٤

١٩- سەرچاوەی پێشوو، ل٨٥

بچووکیان هەیە، یان هەر لەبنی حزبیان تێدا نییە. ساڵی (١٩٨٩) ئەردەن ئەو سیستەمەی بەکارهێنا. عێراق-یش تا ساڵی ٢٠٠٣ پێڕەوی لێ دەکرد. لێ لە هەموو ئەو وڵاتانەدا وازی لێ هێنراوە، چونکە نیگەرانی و ڕازی نەبوون بە ئەنجامەکانی لێ دەکەوێتەوە.[٢٠]

لایەنە باش و خراپەکانی ئەم سیستەمە:

ئەم سیستەمە زۆربەی لایەنە باشەکانی سیستەمی زۆرینەی سادەی تێدایە کە هەڵبژاردنی بە یەکجار تێدا بەڕێوەدەچێ، لەگەڵ ئەوەشدا هەندێ سیما و خەسڵەتی تایبەت بە خۆی هەیە، گرنگترینیان:

١. لە ڕووی پرۆسەی دەنگدان بۆ پاڵێوراوانەوە، هەڵبژێر ژمارەیەك (هەڵبژاردە) ی لەبەردەم دایە و دەتوانێ بە ئارەزووی خۆی ناوی ئەو پاڵێوراوانەی خۆی بە چاکیان دەزانێ دەستنیشان بکات، جا ناوی یەك پاڵێوراو دەستنیشان بکا، یان دووان و سێیان، بەڵام لە هەموو بارێکدا نابێ لە ژماری کورسییە تەرخانکراوەکان بۆ ئەو بازنەیە زۆرتر بن.

٢. لە ڕووی تێچووی داراییەوە، بەگشتی پرۆسەکانی هەڵبژاردن پارەی کەمیان تێ دەچێ.

٣. ئەم سیستەمە بە شێوەیەکی نموونەیی لە هەڵبژاردنی سەندیکا و یەکێتییە پیشەییەکاندا جێبەجێ دەکرێ و وەکوو دەردەکەوێ لە هەڵبژارنەکانی عێراق و کوردستاندا بۆ ماوەیەکی درێژ پێڕەوی لێ کراوە. چونکە دەکرێ سیما و خەسڵەتەکانی هەم هەڵبژاردن بە لیست و هەم هەڵبژاردن لە ڕێگەی پاڵاوتنی فەردییەوە بەیەکەوە کۆبکاتەوە.

٤. ئەم سیستەمە وەکوو جۆرەکانی دیکەی سیستەمی زۆرینە، دەبێ پاڵێوراو خۆی، هەڵمەتی هەڵبژاردن بۆ خۆی بکات و تەنیا پشت بە کۆمەکی ئەو حزبە نەبەستێ کە ئەوی بۆ ئەندامێتی پاڵاوتووە.

خەوشەکانی ئەم سیستەمە:

١. ئەنجامەکانی پێڕەویکردن لەم سیستەمە لەو دەوڵەتەی پەنای بۆ دەبردرێ

٢٠- هەمان سەرچاوە، ل٨٥

به هەلومەرجی سیاسی و هاوسەنگیی هێزەكانەوە گرێدراون. لە دەوڵەتێكدا كە حزبەكان دەسەڵاتیان بەسەر هەڵبژێراندا بشكێ و بەهێز بن، ئەوا دەكات هەندێ لە هەڵبژێران تەنیا و تەنیا دەنگ بە حزبی حوكمڕان بدەن.[٢١] ئەمەش فرە حزبی و سیاسی لە وڵاتدا دەخاتە بەر مەترسییەوە.

٢. هەر ئەو خەسڵەتە خۆی، وا دەكات پەرتوبڵاویی دەنگەكان لە نێوان چەند پاڵێوراوێكدا بەتایبەتی ئەو پاڵێوراوانەی پشتیان بە ڕابەرە ئایینییەكان، یان خێڵەكییەكانەوە گەرمە، ببێتە هۆیەك كە ژیانی حزبایەتی بكەوێتە بەر مەترسییەوە و[٢٢] عەشیرەتگەری، تایفەگەری، ناوچەگەری و بیروڕای ئایینی بخزێنە ناو بنیات و پەیكەری حزبەكان و لەناوەوە بنكۆڵ و گەندەڵیان بكەن.

٢١- سەرچاوەی پێشوو، ل٨٦

٢٢- هەمان سەرچاوە، ل٨٦

ورقة اقتراع أفغانية وفق نظام الأغلبية المطلقة

ورقة اقتراع فيجي

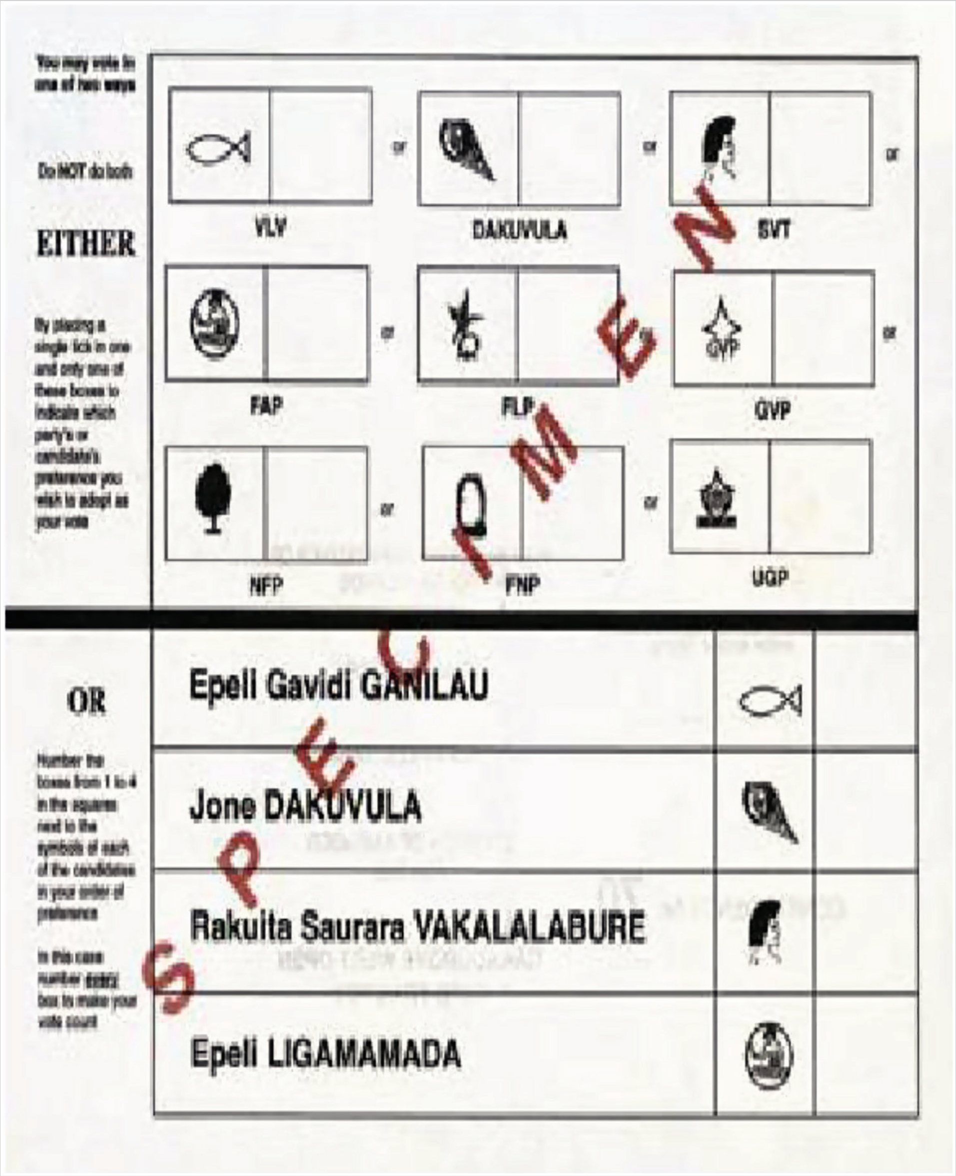
You may vote in one of two ways

Do NOT do both

EITHER

By placing a single tick in one and only one of these boxes to indicate which party's or candidate's preference you wish to adopt as your vote

VLV	DAKUVULA	SVT
FAP	FLP	GVP
NFP	FNP	UGP

OR

Number the boxes from 1 to 4 in the squares next to the symbols of each of the candidates in your order of preference

In this case number every box to make your vote count

Epeli Gavidi GANILAU		
Jone DAKUVULA		
Rakuita Saurara VAKALALABURE		
Epeli LIGAMAMADA		

SPECIMEN

١-٢: سیستەمی دیکەی زۆرینە

لەتەك هەردوو سیستەمی ناسراوی هەڵبژاردندا؛ واتە زۆرینە و ڕێژەیی، چەند سیستەمێکی دیکەش هەن کە لەوانەیە نەخرێنە ناو هیچ کام لەو دوو جۆرەی سەرەوە و هەندێ کەس بە سیستەمگەلێکی ناوازە و تایبەتیان بزانن، خەڵکێکیش پێیان وایە زێتر دەکەونە تای سیستەمی زۆرینە، یان ڕێژەییەوە. ئەم سیستەمانە دەنگەکان بە شێوەیەك بۆ کورسی دەگۆڕن کە دەکەونە نێوان چەندێتیی سیستەمی ڕێژەیی و ئەنجامەکانی سیستەمی زۆرینەوە. بەڵام لە ڕێگەی دیاریکردنی میکانیزمی دەنگەکانی هەڵبژێران بۆ کورسیی پارلەمانی وەکوو پێوەرێك بۆ لێکجوداکردنەوەی سیستەمی زۆرینە لە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی، بەڵام کە لەو سیستەمانە دەدوێین، ڕوون دەبێتەوە کە دەخرێنە چوارچێوەی کام جۆری سەرەوە. ئێمە پێمان وایە، ئەو سیستەمانەی هەڵبژاردن دەکەونە ناو بنەماڵەی سیستەمگەلی زۆرینەوە، چونکە میکانیزمی گۆڕینی دەنگەکان بۆ کورسیی پارلەمانیی، پشت بە زۆرینەی دەنگەکان دەبەستێ، نەك کۆلکەی هاوبەش، یان تێکڕای هەڵبژاردن بۆ بەدەستهێنانی بەشی یەك کورسیی پارلەمانیی کە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی پێ لە سیستەمی زۆرینە جیا دەکرێتەوە. هەندێ کەسیش ئەم سیستەمانە، وەکوو جۆرێکی تایبەت دەبینن، لەبەر ناوەزایی بوونیان لە لایەك و ئاقاری تەسکیی جێبەجێکردنیان لەو وڵاتانەی کە ئەو سیستەمانەیان تێدا پێڕەو دەکرێ لە لایەکی دیکەوە. ئێمە لەم سۆنگەیەوە ئەو پۆلینکردنەمان پێڕەو کردووە تا زێتر تیشکیان بخەینە سەر و لە جۆرەکانی دیکەی سیستەمی هەڵبژاردنیان جودا بکەینەوە. لێرە بە دواوە بە کورتی لە هەرە گرنگەکانیان دەدوێین.

١-٢-١: سیستەمی یەك دەنگی ڕانەگوێزراوە (SNTV)

بە گوێرەی ئەم جۆرە سیستەمە، دەبێ بازنەکانی هەڵبژاردن، بازنەی فرە ئەندامێتی بن نەك تاك ئەندامێتی و ڕێگە و شێوازی دەنگدانیش وەکوو شێوازی سیستەمی زۆرینەی سادەیە (براوەی یەکەم). واتە هەڵبژێر تەنیا دەنگ بە یەك پاڵێوراو لەو بازنەیە دەدات کە زێتر لە یەك کورسیی پارلەمانیی هەیە و پاشان ئەو پاڵێوراوانەی زۆرترین ژمارەی دەنگیان هێناوە یەك دوای یەك ڕێز دەکرێن و کورسییە تەرخانکراوەکانی ئەو

بازنەیە پڕ دەکەنەوە.[٢٣]

وا گریمانە دەکرێ کە ئەم سیستەمە لە باری تیورییەوە، دەتوانێ نوێنەرایەتی حزبەیلی کەمایەتییە نەتەوەیی و ئایینییەکان و هەروا پاڵێوراوە سەربەخۆکانیش بەدیبهێنێ. بۆ ئەمەش پشت بە ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەی هەڵبژاردن دەبەستێ. هەرچەند ئەم ژمارەیە کەمتر بێتەوە، ئەوا لایەنە باشەکانی ئەم سیستەمە ناڕوونتر دەبن، یان بەیەکجارێ نامێننەوە. لە ئەردەن لە ڕێگەی پێڕەوکردنی ئەم سیستەمەوە، هەندێ پاڵێوراوی سەربەخۆ، یان لایەنگری پاشایەتی توانیان لە ناوچەکانی باڵادەستی حزبگەلێکی بەنفووز و گەلێری لە بابەتی بەرەی ئیسلامی، کورسی بهێنن[٢٤]. لە سۆنگەی ئەمەشەوە لە کاتی خۆیدا دەنگ بۆ گۆڕینی ئەو جۆرە سیستەمە بەرزبووەوە. هەروا ئەو جۆرە سیستەمە پشت بە ڕادەی بەهێزیی حزبە سیاسییەکانیش دەبەستێ کە تا چەند دەتوانن هەڵبژێرەکانی خۆیان ڕێکبخەن و تێبگەیەنن کە دەنگ بۆ پاڵێوراوەکانی خۆیان بدەن و سەرکەوتنیان لەو بازنانەی کە کێبەرکێی تێدا دەکەن، بۆ مسۆگەر بکەن. لێ جێبەجێکردنی لە هەندێ دەوڵەتی دیکەی وەك عێراقدا کە حزبگەلێکی بەهێزی تێدایە و خێڵەکان کاریگەرییان هەیە، دەرفەتێك لەبەردەم پاڵێوراوە سەربەخۆکاندا نامێنێتەوە کە لە هەڵبژاردندا ببەنەوە و سەربکەون.

ئەم سیستەمە هەروەکوو سیستەمی زۆرینە، سیستەمێکی سادەیە و بە ئاسانی جێبەجێ دەکرێ چ لە ڕووی پرۆسەی دەنگدان و چ لە پرۆسەکانی ژماردن و لێکجوداکردنەوەی دەنگەکاندا.[٢٥] هەروا دەکرێ خێراش ئەنجامەکانی هەڵبژاردن ڕابگەیەندرێن.

هەرچی خەوشەکانی ئەم سیستەمەن، ئەوا جێبەجێکردنی ئەو سیستەمە بە قازانجی حزبە بچووکەکان نییە کە دەنگیان لە سەرانسەری وڵاتدا پەرتوبڵاوە و لەوانەیە نەکارن هیچ کورسییەك ببەنەوە. هەروا ئەم سیستەمەش وەکوو سیستەمی یەك دەنگی ڕاگوێزراوە (STV) دەبێتە هۆی دابەشبوون

٢٣- د. عصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٤٤٢

٢٤- سەرچاوەی پێشوو، ل٤٤٣

٢٥- أندرو رینولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٩٧

لەناو حزبە سیاسییەکاندا، چونکە پاڵێوراوەکانی یەك حزب لە نێوان خۆیاندا کێبەرکێی یەکتر دەکەن، ئەوە سەرباری کێبەرکێکردن لەگەڵ پاڵێوراوانی حزبە سیاسییەکانی دیکەدا، چونکە هەڵبژێر مافی ئەوەی هەیە لە نێوان پاڵێوراوەکانی یەك حزبی سیاسیدا لە بازنەیەکی فرە ئەندامێتیدا، تەنیا یەکێکیان هەڵبژێرێ و دەنگی بۆ بدات.[٢٦] هەروا لە هەندێ وڵاتی دیکەشدا، پاڵێوراوی هەندێ خێڵ و ئولداران بتوانن بە هاسانی سەربکەون و کورسیی پارلەمان ببەنەوە بە تایبەتی لەو وڵاتانەی کە هەم عەشایەر و هەم پیاوانی ئایینی نفووزێکی زۆریان تێدا هەیە.

ئەم سیستەمەی هەڵبژاردن لە هەڵبژاردنە پارلەمەنییەکانی ئەفغانستان، ئەردەن، دوورگەکانی بیتکیرن و فانواتو و لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی باڵای پارلەمان لە ئەندەنووسیا و تایلانددا بەکارهاتووە. هەروا بۆ هەڵبژاردنی (١٧٦) ئەندام لە کۆی (٢٢٥)ی ئەندام لە تایوان-یشدا بەکارهاتووە، کە پێڕەوی لە سیستەمێکی هاوتەریب دەکات.[٢٧]

١-٢-٢: سیستەمی دەنگی سنووردار (LV)

ئەم سیستەمەش وەکوو سیستەکانی دیکەی زۆرینە، لە ڕووی لێکجیاکردنەوەی ناوە سەرکەوتووەکان، وەکوو یەك دەنگی (ڕانەگوێزراوە) لە بازنەگەلێکی فرە ئەندامێتیدا جێبەجێ دەکرێ. هەڵبژێر مافی ئەوەی هەیە، بە پێچەوانەی سیستەمی یەك دەنگی (ڕانەگوێزراوە)، دەنگ بە یەك پاڵێوراو زێتر بدات، بەڵام بە دەنگێکی کەمتر، یان ئاماژەکردنێکی کەمتر لە ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکان بۆ هەر بازنەیەکی دیاریکراوی هەڵبژاردن. کورسییەکان لە نێوان ئەو پاڵێوراوانەدا دابەش دەکرێ کە زۆرترین ڕێژەی دەنگەکانی هەڵبژێرانیان هێناوە. ئەم سیستەمە لە ئەسپانیا و لە (جبل تاریق) پێڕەو دەکرێ کە لە (١٩٧٧)ەوە بۆ هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی باڵای ئەسپانیا و ئەنجوومەنی پیران بەکاردەهێنرێ.[٢٨]

لایەنە باش و خراپەکانی ئەم سیستەمە، هەروەکوو سیستەمی یەك دەنگی ڕانەگوێزراوە

٢٦- د. عصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٤٤٣

٢٧- أندرو رینولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٩٦

٢٨- اندرو رینولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٠٤

وان، لێ دەنگی سنووردار، سیستەمێکی سادە و ئاسانە بە لای هەڵبژێرانەوە و بە ئاسانیش دەنگەکان دێنە هەژماردن. لێ لە کاتی جێبەجێکردندا، بە بەراورد بە ئەنجامەکانی یەك دەنگی ڕانەگوێزراوە، ئەنجامێکی کەمتری لێ دەکەوێتەوە.[٢٩]

١-٢-٣: سیستەمی بلۆکی حزبی (PBV)

ئەم سیستەمە وەکوو سیستەمی دەنگدان بە کتلەیە کە دەبێ بازنەگەلی هەڵبژاردن، بازنەی فرە ئەندامێتی بن، لێ جیاوازیی سەرەکیی نێوان ئەو دووانە ئەوەیە کە هەڵبژێر لە بری ئەوەی دەنگ بۆ یەکە یەکەی پاڵێوراوان بدات، دەنگ بۆیەکێ لە لیستە ڕکابەرەکان دەدات[٣٠] و ئەو لیستەی لە هەموو لیستەکانی دیکە زۆرتر دەنگ بهێنێ، هەموو کورسییەکانی ئەو بازنەیە دەباتەوە، واتە لیستێکی پاڵێوراوان بەتەواوی دێتە هەڵبژاردن و لێکجیاکردنەوەی دەنگەکانیش لە ڕێگەی سیستەمی زۆرینەی سادەوە ئەنجام دەدرێ. مەرجیش نییە کە لیستی براوە زۆرینەی ڕەهای دەنگەکان بەدەستبهێنێ. ئەم سیستەمە لە چوار وڵاتدا جێبەجێ دەکرێ: کامیرۆن، چاد، جیبۆتی و سەنگافورە.[٣١]

لایەنە باش و خراپەکانی ئەم جۆرە سیستەمە:

ئەم سیستەمە لە ڕووی لایەنە باشەکانییەوە هەروەکوو سیستەمی زۆرینەی سادە، یان براوەی یەکەمە و هەمان خەوش و درز و کێماسیشی هەیە. لێ هەژی گۆتنە، دەبێ ئاماژە بۆ خەوشێکی گرنگی ئەم سیستەمە بکرێ. ئەگەر ئەم سیستەمە بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ پەیڕەو بکرێ، سیستەمێکی تاکحزبی لێ دەکەوێتەوە، چونکە ئەو لیستە حزبییەی کە لە بازنەیەکی هەڵبژاردندا زۆرینەی سادەی دەنگەکان بەدەست بهێنێ، هەموو کورسییە تەرخانکراوەکانی ئەو بازنەیە بۆ ئەو لیستەیە دەبن، بەبێ ئەوەی مەرجێك دانرابێت کە دەبێ لیستی براوە لە نیوەی زیاتری دەنگەکانی ئەو بازنەیەی بردبێتەوە. بەم شێوەیە دەبینین لیستێکی دیاریکراو زۆرینەی کورسییەکانی پارلەمان دەباتەوە بەبێ ئەوەی نیوەی دەنگدەران

٢٩- سەرچاوەی پێشوو، ل٢٠٤

٣٠- هەمان سەرچاوە، ل٨٩

٣١- هەمان سەرچاوە، ل٩٠

دەنگیان پێ دابێ. ئەمەش هیچ عەدالەتێکی لە دابەشکردنی کورسییەکانی پارلەمان تێدا نییە و نابێتە هۆی فرە حزبی. لەهەمانکاتدا کەمە نەتەوایەتی و پێکهاتەکانی دیکەش بێبەش دەبن لە چوونە ناو پارلەمانەوە. سەرباریش ئافرەتان بە گوێرەی سەنگی خۆیان کورسیی پارلەمانییان پێ نابڕێ و لە سیاسەت و لە کۆمەڵگەدا جێگەی خۆیان پێ نادرێ و دەکەونە پەراوێزەوە.

هەروا ئەم سیستەمە، ئۆپۆزیسیۆنی سیاسیش بێبەش دەکا کە هەندە کورسی بهێنن، تا بتوانن لەناو پارلەماندا ببنە ئۆپۆزیسیۆنێکی دەستووریی هاوسەنگ[٣٢] و لە ئەنجامدا سەقامگیریی ناوخۆ و ئاشتیی کۆمەڵایەتی و پرۆسەی دیموکراتی دەکەونە بەر مەترسییەوە.

١-٢-٤: سیستەمی بۆردا (BC)

ئەم سیستەمە، سیستەمێکی ناوازە و تاقانەیە و هەم لەو بازنانەدا جێبەجێ دەبێ کە یەك ئەندامیان هەیە و هەم لەو بازنانەی فرە ئەندامن. هەرچی شێوازی دەنگدانە، هاوشێوەی سیستەمی دەنگدانی ئەلتەرناتیڤ-ە و، هاوشێوەی سیستەمگەلی زۆرینە، هەڵبژێر یەکەمجار دەنگی خۆی بە پاڵێوراوێك دەدات و پاشان بە پاڵێوراوێکی دیکە و بەمشێوەیە، واتە خۆی نمرە بۆ پاڵێوراوەکان دادەنێ بە گوێرەی ئارەزووی خۆی، بەڵام دەنگەکان بە شێوەیەك حیسابیان بۆ دەکرێ کە بەهایەکی تەواو (دەنگێکی تەواو) بەو پاڵێوراوە دەدرێ کە هەوەڵجار هەڵبژێرەکە نمرە (١)ی داوەتێ و نیوەی بەها (واتە نیو دەنگی تەواو) بە پاڵێوراوی نمرە (٢) و یەك لەسەر سێی بەها بە پاڵێوراوی نمرە (٣) و بەمشێوەیە. دابەشکردنی کورسییەکانیش بە گوێرەی سیستەمی زۆرینە بەڕێوەدەچێ و لە بازنەیەکدا کە چەند کورسی بۆ تەرخان کراوە، پاڵێوراوەکان بە گوێرەی دەنگەکانیان لە سەرەوە بۆ خوارەوە ڕێز دەکرێن.[٣٣] ئەم سیستەمە لە دەوڵەتگەلێکی بچووك کە بازنەی هەڵبژاردنی بچووکی تێدا هەبێ، جێبەجێ دەکرێ و تەنیا لە دورگەی (ناورۆ) لە ئۆقیانووسی هێمندا پەیڕەو دەکرێ و هەر لەو دوورگە بچووکەشدا، ئەو سیستەمە داهێنراوە.

٣٢- سەرچاوەی پێشوو، ل٩٠

٣٣- هەمان سەرچاوە، ل٢٠٥

2: سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی (PR)

مەبەست لە نوێنەرایەتیی ڕێژەیی، ئەوەیە کە هەر کۆڕ و کۆمەڵە، یان حزب، یان ئاراستە و تەوژمێکی سیاسی ئەگەر لە هەڵبژاردندا بەشداری کردبێت، بە گوێرەی کەمی و زۆری دەنگەکانی، لە پارلەماندا کورسیی پێ ببڕێ.[٣٤] ئەم سیستەمە دەیەوێ بە شێوەیەکی ڕاست و دروست واقیعی سیاسیی وڵات نیشان بدات. هەوەڵجار، لە ساڵی (١٨٥٥)دا، دانیمارك ئەم سیستەمەی پێڕەوکردووە و پاشان بەلجیکا لە (١٨٩٩)دا[٣٥] و لە پاش شەڕی یەکەمی جیهانیشدا، لە زۆربەی وڵاتانی ئەوروپادا بەکارهێندراوە. لەم سۆنگەیەشەوە پەنا بۆ ئەم سیستەمە براوە تا ئەو کیماسی و درز و کەلێنانەی لە سیستەمی زۆرینەدا هەبوون و هەن، پڕ بکاتەوە کە هەر حزبێکی سیاسی هەندە کورسیی پارلەمانی پێ ببڕێ بارتەقای دەنگەکانی بێت. بەم شێوەیەش هەموو توێژ و پێکهاتەکانی کۆمەڵگە نوێنەرایەتییەکی ڕاستەقینەیان لە پارلەماندا دەبێ.

ئەم سیستەمە هەم دەکرێ لە بازنەی فرە ئەندامێتی و هەم لەسەر ئاستی نیشتمانی بێتە پەیڕەوکردن و، وڵات بکرێتە یەك بازنەی هەڵبژاردن، چونکە ناکرێ یەك کورسی دابەش بکرێ ئەگەر بازنەیەکی هەڵبژاردن یەك ئەندامی هەبێت.

بناخە و بنەمای مەنتیقیی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ئەوەیە: ئەو جیاوازی و کەلێنەی لە نێوان پشکی حزبێك لە دەنگدانی نیشتمانی و پشکی لە کورسیی پارلەمانیدا هەیە، کەم بکرێتەوە. ئەگەر حزبی زۆرینە (٤٥٪)ی دەنگەکانی هێنا، ئەوا دەبێ (٤٥٪)ی کورسییەکانی پێ ببڕێ. ئەگەر حزبی کەمینە (٨٪)ی دەنگەکانی بەدەستهێنا، دەبێ (٨٪)ی کورسییەکانی پارلەمانی پێ بدرێ.[٣٦] دەکرێ هاوڕێژەییەکی باشتر لە ڕێگەی بەکارهێنانی لیستی حزبییەوە بەدەست بهێندرێ کە حزبە سیاسییەکان لیستی پاڵێوراوانی خۆیان لەسەر ئاستی نیشتمانی، یان هەرێمایەتی بخەنە بەردەم هەڵبژێرانەوە.

٣٤- عبدو سعد، علی مقلد، وعصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٢٩

٣٥- د. عصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٧٨-٣٧٩

٣٦- بلال أمین زین الدین، سەرچاوەی پێشوو، ل٧٥

سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی لەسەر بنەمای تێکڕای هەڵبژاردن دادەمەزرێ. تێکڕای هەڵبژاردن بریتییە لەوەی کە ژمارەی دەنگە ڕاستەکانی هەڵبژاردن لە بازنەیەکی فرە ئەندامێتیدا بەسەر ژمارەی کورسییەکان لەو بازنەیەدا دابەش بکرێ، یان کۆی دەنگە ڕاستەکان لەسەر ئاستی نیشتمانی بەسەر سەرجەم ژمارەی پەرلەمەنتارانی وڵات دابەش بکرێ.[٣٧] پاشان ژمارەی دەنگەکانی هەر حزب، یان قەوارەیەکی سیاسی دابەشی ئەو تێکڕای هەڵبژاردنە بکرێ و بەرکەوتی ئەو دابەشکردنە یەکسان دەبێ بە ژمارەی ئەو کورسییانەی کە ئەو قەوارە سیاسییە بەدەستی دێنێ. ئەم سیستەمە بە هەموو ڕەنگ و شێوەکانییەوە لە زۆر وڵاتدا کاری پێ دەکرێ، هەر بۆ نموونە: جەزایر، ئەرجەنتین، نەمسا، بەلجیکا، بۆسنیا و هرزەگۆڤین، بەرازیل، بولگارستان، کەمبۆدیا، چیلی، کۆلۆمبیا، کرواتیا، چیك، دانیمارك، ئەکوادۆر، سلڤادۆر، ئەستونیا، فنلندا، یۆنان، ئەندەنووسیا، لۆکسمبۆرگ، لاتڤیا، مەقدۆنیا، مەغریب، مۆزمبیق، نامیبیا، هۆلندا، نیکاراگوا، ڕۆمانیا، پورتوگاڵ، سلۆڤاکیا، سوێد، ئەسپانیا، تورکیا.[٣٨]

٣٧- سەرچاوەی پێشوو، ل٧٧

٣٨- اندرو رینولدز واخرون، ل٢٧٣- ٢٨٦

2-1: سیستەمی لیستی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی (List PR)

٢-١-١: سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ل گۆڕ لیستی داخراو

واتە کاتێ کە هەڵبژێر دەنگی خۆی دەدا، لە بەرانبەر لیستێك لە لیستەکانی هەڵبژاردندا ئاماژەیەك دەکا. بەمەش دەنگ بە هەموو پاڵێوراوەکانی ناو ئەو لیستەیە دەدا بەبێ ئەوەی بۆی هەبێ هەموارێکی لیستەکە بکا، یان سەرلەنوێ ڕێکی بخاتەوە، یان دەنگ بە پاڵێوراوێکیان بدا و بە یەکێکی دیکەیان نەدا، یان یەکێکیان بخاتە پێش ئەوی دیکەیانەوە.[٣٩] ئەنجامێکی گرنگی دەنگدان بە لیستێکی داخراو ئەوەیە کە ئەو لیستە چەند دەنگی هێناوە، سەرجەم ئەو کەسانەی کە ناویان لەو لیستەدا هاتووە هەمان دەنگیان هێناوە. فەرەنسا لە (١٩٤٥ و ١٩٤٦)دا ئەم سیستەمەی بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنەکانی دامەزراندن بەکارهێناوە و تورکیاش لە نێوان (١٩٥٠ و ١٩٦٠)دا پێڕەوی لێ کردووە.[٤٠] هەروابێتەوە عێراق-یش بۆ هەڵبژاردنی کۆمەڵەی نیشتمانی و هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستان و ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە (٢٠٠٥/١/٣٠)دا، لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران لە (١٥ی/٢٠٠٥/١٢)ەوە تا دەرچوونی قانوونی ژمارە (٢٦)ساڵی (٢٠٠٩) کە قانوونی ژمارە (١٦)ی پێ هەموارکراوەتەوە، ئەم سیستەمەی بەکارهێناوە.

٢-١-٢: سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ل گۆڕ لیستی کراوە (لیستی داخراو لەگەڵ بەباشترزانین «التفضيل»)

لەم جۆرەی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییدا، دیسان مامەڵە لەگەڵ لیستێك لەناو لیستە ڕکابەرەکانی بازنەیەکی فرە ئەندامێتیدا دەکرێ، بەڵام شێوازی دەنگدان کەمێك جیاوازی لەوەی پێشوو هەیە کە هەڵبژێر بۆی هەیە وێڕای

٣٩- د. ابراهيم عبد العزيز شيحا، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٩٧

٤٠- هەمان سەرچاوە، ل٢٩٧-٢٩٨

ورقة اقتراع نيكاراغوا في نظام التمثيل النسبي - القائمة المغلقة

ورقة اقتراع دانمركية في نظام التمثيل النسبي - القائمة المفتوحة

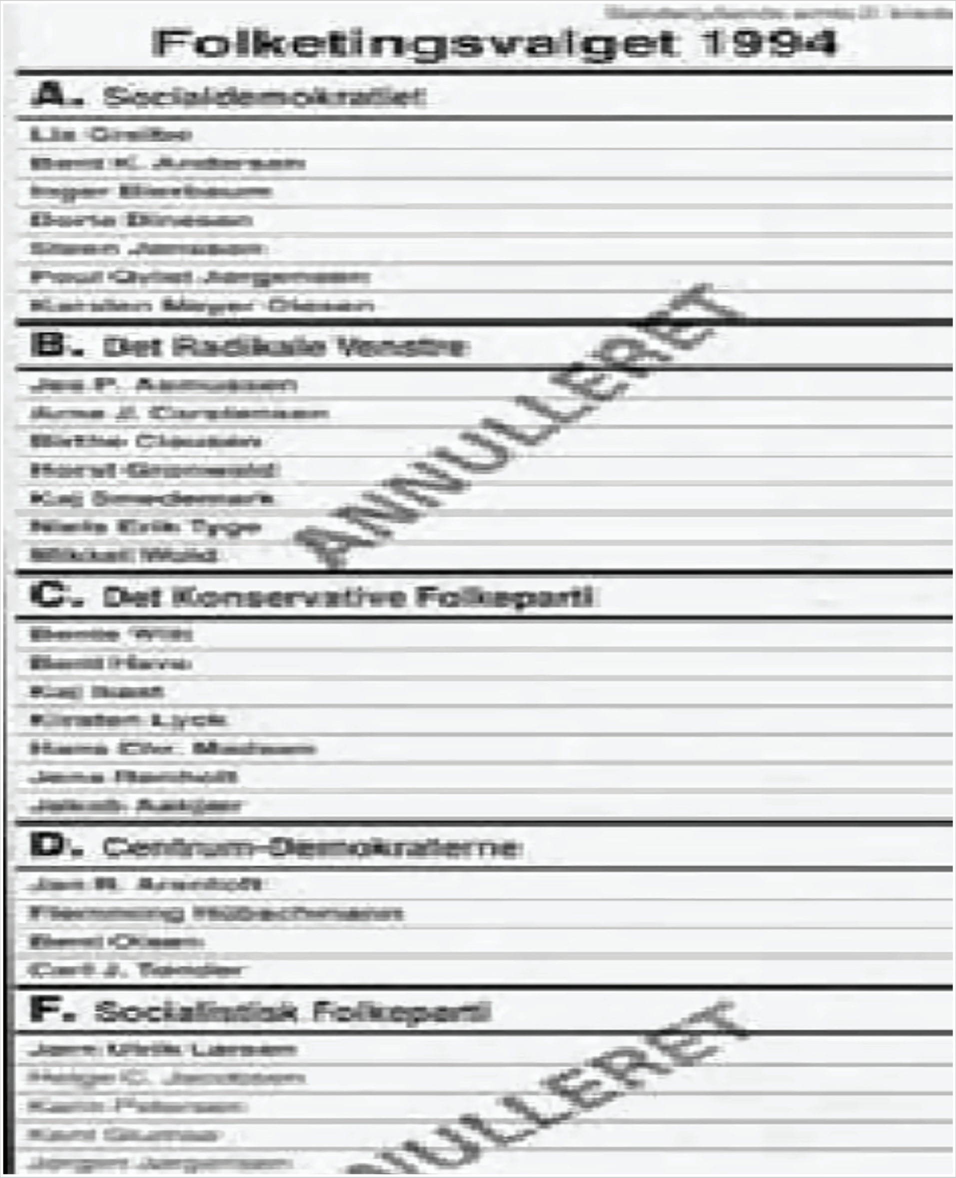

دەنگدان بە لیستێکی دیاریکراو، دەنگ بە پاڵێوراوێکی دڵخوازی خۆی بدات کە ناوی لەناو هەمان لیستدا هاتووە، واتە تا ڕادەیەك ئازادی بە هەڵبژێر دراوە کە لەناو پاڵێوراوەکانی ئەو لیستەی دەنگی بۆ دەدات، پاڵێوراوێکیان لێ هەڵبژێرێ و دەنگی بۆ بدات. ئەم جۆرەیان لە عێراقدا پێڕەوی لێکراوە لە هەڵبژاردنەکانی (٢٠٠٩/١/٣١)ی ئەنجوومەنی ئەو پارێزگایانەی خۆیان لە ناو هەرێمێکدا ڕێك نەخستووە و لە هەڵبژاردنەکانی خولی دووەم (٢٠١٠) و سێیەم (٢٠١٤) و چوارەم (٢٠١٨)ی ئەنجوومەنی نوێنەران کە ئەو مافە بە هەڵبژێر دراوە لە ڕاست لیستێکدا یان لیستێك و پاڵێوراوێکی ئەو لیستە نیشانە دابنێ.

ئەم جۆرەی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی لەو دەوڵەتانەدا پێڕەوی لێ کراوە و دەکرێ کە ئاراستە و خولیایەك هەبێ بۆ پاراستنی توندوتۆڵی و یەکگرتوویی و سەربەخۆیی هەر حزبێك لە بەرنامە و ئامانجەکانیدا[41] و لەهەمانکاتدا ئازادیدان بە هەڵبژێران کە وێڕای دەنگدان بۆ لیستێکی دیاریکراوی حزبی، دەنگ بۆ ئەو پاڵێوراوانەش بدەن کە پێیان وایە ژێهاتی و بەتوانان و دەتوانن بیر و بۆچوونەکانی ئەوان دەرببڕن و بەرژەوەندەکانیان بپارێزن و بهێننە دی.

٢-١-٣: سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ل گۆڕ لیستێن ئازاد

ئەم سیستەمە دەیەوێ هەڵبژێر بە لیستێکی دیاریکراو و پاڵێوراوەکانی ناو ئەو لیستە، نەبەستێتەوە. بەڵکە هەڵبژێر بۆی هەیە پاڵێوراو لەم لیست و ئەو لیستی ڕکابەر دەستنیشان بکات و تێکەڵی یەکیان بکات و لیستێکی تایبەت بە خۆی لە پاڵێوراوان پێکبهێنێ.[42] شێوازی دەنگدان بە گوێرەی ئەم جۆرەیان، بە دوو ڕێگە دەبێ و ئەمەش دەوەستێتە سەر شێوەی نەخشەڕێژیی کارتی دەنگدان و تا چەند نەخوێندەواری و بێسەوادی لەناو هەڵبژێرانی ئەو دەوڵەتەدا باوە. ئەگەر کارتی دەنگدان بەشێوەیەك نەخشەڕێژ بکرێت کە ناوی هەموو لیستەکان و ناوی هەموو پاڵێوراوەکانی ئەو لیستانەی تێدا بێ، ئەوا هەڵبژێر لە ڕاست ناوی ئەو پاڵێوراوانەی کە دەیەوێ دەنگیان بۆ بدات، ئاماژەیەك دەکا بە مەرجێ

٤١- سەرچاوەی پێشوو، ل٢٩٩

٤٢- سەرچاوەی پێشوو، ل٢٩٩

نابێ ژمارەی ئەو کەسانەی ئاماژە لە بەرانبەر ناوەکانیاندا کراوە، لە ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی ئەو بازنەیەی هەڵبژاردن تێبپەڕێ کە ئەو هەڵبژێرە دەنگی تێدا داوە. ئەگەر زێتر لەو ژمارە تەرخانکراوە بێت، ئەو کارتە دەسووتێ و بە ڤالا (بەتاڵ) دادەنرێ، یان ئەوەتا ئەو ئاماژەکردنانەی لە ژمارەی پێویست تێپەڕیون، حیسابیان بۆ ناکرێ. لە بارێکی واشدا دەبێ کارتی دەنگدان بە شێوەی نامیلکە چاپ بکرێ و ناوی هەموو لیستەکان و ناوی پاڵێوراوەکانی هەموو لیستەکانی تێدا بنووسرێ. دیارە ئەمەش پارە و پووڵێکی زۆری بۆ چاپکردن دەوێ و پرۆسەی دەنگدانیش بە سست و خاوی بەڕێوەدەچێ لە کۆمەڵگەیەکدا کە ڕێژەی نەخوێندەواری تێدا بەرز بێ. هەرچی شێوازی دووەمی دەنگدانە، ئەوا کارتی دەنگدان بەشێوەیەك نەخشەڕێژ دەکرێ کە هەڵبژێر بە دەستوخەتی خۆی ناوی پاڵێوراوەکان بنووسێ. دیسان ئەمەشیان کارێکی سەخت و دژوار دەبێ لە کۆمەڵگەیەکدا کە ڕێژەی بێسەوادی تێدا زۆر بێ، هەرچەندە تێچووی کارتی دەنگدان بە بەراورد بەوەی یەکەم کەمتر دەبێت.

هەرچی شێوازی جیاکردنەوەی دەنگەکانە، ئەوا شێوازێکی ئاڵۆز و درێژە. دەبێ هەوەڵجار لیستە براوەکان جودا بکرێنەوە، پاشان ئەو پاڵێوراوانەی لە هەر لیستێکدا دەرچوون. چونکە هەڵبژێر لە بەرانبەر ناوی چەند لیستێکی جودا ئاماژەی کردووە. ڕاستە ئەو یەك دەنگی داوە، بەڵام دەنگی بە چەند لیستێك و بە پاڵێوراوی جودا داوە، بەو مانایەی هەم دەنگی بە لیست و هەم بەو پاڵێوراوانەی دیاری کردوون داوە، ئەمەش وای کردووە ئەم جۆرەیان، جۆرێکی هەرە ئاڵۆزی سیستمی هەڵبژاردن بێت کە لە جیهاندا پێڕەو کرابێت. کورسییەکانیش لە نێوان لیستە ڕکابەرەکان و وردتر لە نێوان پاڵێوراوانی لیستەکانی هەڵبژاردندا دابەش دەکرێ. بۆ ئەمەش تێکڕای هەڵبژاردن دیاری دەکرێ، واتە کۆی دەنگە ڕاست و دروستەکان لە بازنەیەکی هەڵبژاردن بەو پێیەی دەنگی هەڵبژێر (یەك دەنگە) با لەبەرانبەر ناوی چەند پاڵێوراوێکیش هێمای دانابێ (دابەش بووە) بەسەر ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەکە و پاشان کۆی ژمارەی دەنگەکانی هەر لیستێك بەسەر تێکڕای هەڵبژاردندا دابەش دەکرێ و ژمارەی کورسییەکانی ئەو لیستە دیاری دەکرێ، هەنگاوی دیکە ئەوەیە ئەو کورسییانەی کە لیستێکی دیاریکراو بەدەستی هێناوە، بەسەر پاڵێوراوەکانی ئەو حزبەدا بەپشتبەستن بە زۆرینەی سادە و بەمشێوەیە هەموو کورسییەکانی لیستەکە بەسەر پاڵێوراوەکانی

دابەش دەکرێ. لە بارێکدا ئەگەر کۆتای ئافرەتانیش هەبێ، ئەوا ئەو ڕێژەیەی کە بۆ کۆتا دانراوە لەبەرچاو دەگیرێ لە نێوان پاڵێوراوەکانی هەمان لیستدا.

ئـەوەی لێرەدا گرنگە و سەرنجی بۆ ڕابکێشرێ کە هـەرتم بۆ پرۆسـەی دابەشکردنی کورسییەکان، هۆش و بیری مرۆیی ڕێگەی تازە و نوێ دەبینێتەوە و دادەهێنێ. هەلومەرجی سیاسی و جڤاکی لە هەر دەوڵەتێکدا سۆنگە و مایەی ئەوەن کە شێواز و فۆرمۆڵەی وەسا بێنە پێڕەوکردن کە لەگەڵ واقیعی وڵاتدا بگونجێن و لەبار بن. لێ پراکتیك ساغی دەکاتەوە کە ئەم، یان ئەو شێواز و فۆرمۆڵەیە لەگەڵ واقیعی وڵاتێکی دیاریکراو دەگونجێت، یان نا؟

لە سۆنگەی ئەوەی کە شێوازی سیستەمی لیستی کراوە، شێوازێکی ئاڵۆزە و پرۆسەی دابەشکردنی کورسییەکان گرفت و ئاریشە و سکاڵا دەنێنەوە و درەنگ ئەنجامەکانی هەڵبژاردن دێنە ڕاگەیاندن، لەوما دەبێ قانوونی هەڵبژاردن دەقێکی ڕوون و خویای تێدا بێ کە چۆن کورسییەکانی پارلەمان دێنە دابەشکردن بە تایبەتی لە کۆمەڵگەیەکدا کە ئاستی هوشیاریی هەڵبژاردنی تێدا لە خوارەوە بێت و لە بواری سیستەمگەلی هەڵبژاردندا زانیاری و شارەزاییەکی ئەوتۆ هەم لەناو هەڵبژێران و هەم لەناو ئەندامانی حزب و ڕێکخراوە سیاسییەکاندا نەبێت.

ئەم جۆرە سیستەمە چەند لایەنێکی باشی هەیە و لەهەمانکاتدا هەندێ خەوش و کون و کەلەبەر و کێماسیشی تێدایە کە لە دەوڵەتێکەوە بۆ دەوڵەتێکی دیکە دەگۆڕێ بەپێی ئاستی گەشەی سیاسی و جڤاکی و کولتووری و ئابووری و ئاستی هوشیاریی سیاسی و هەڵبژاردن لە لای هاووڵاتییان و تا چەند دیموکراسی و ئازادییە سیاسییە فەردییەکان چەسپاو و جێگیرن کە بەگشتی دواتر قامك بۆ لایەنە باش و خراپەکان ڕادەکێشین.

ئەم جۆرە سیستەمە لە چەند وڵاتێکی جیهان، بە تایبەتی لە زۆربەی وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژئاوا و گرنگترینیان لە سوێد پەیڕەو دەکرێ.

٢-١-٤: لایەنە باش و خراپەکانی هەموو جۆرەکانی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی

لە دەسپێکدا دەبێ ئەوە بێژین کە جێبەجێکردنی هەمان سیستەمی هەڵبژاردن لە چەند دەوڵەتێکی جیادا لەوانەیە هەمان ئەنجامگەلی سیاسی و باندۆری کۆمەڵایەتی و ئابوورییان لێ نەکەوێتەوە، چونکە هەر دەوڵەتێك هەلومەرجی

سیاسی و جڤاکی لێکجودا و سروشتی جیاوازی ڕێکخراوەی سیاسی و ژێرخانی خۆی هەیە. لێ هەندێ نیشانە و خەسڵەتی هاوبەش کە ئەم سیستەمەیان پێ دەناسرێتەوە و دەکرێ لایەنە باشەکانی جۆرەکانی سیستەمی RP پوختە بکەینەوە:

١. بەدیهێنانی ئەوپەڕی ڕادەی دادپەروەری. بەو مانایەی کە هەر حزبە، هەندە کورسیی پارلەمەنتاری بەربکەوێ کە بارتەقای ئەو دەنگانەی بێت کە بەدەستی هێناون.[٤٣] کەواتە هەر حزبە بوونێکی لە پارلەماندا دەبێ با کەمیش بێت.

٢. سیستەمی RP بە سیستەمێکی هەرە گونجاو و لەباری هەڵبژاردن دادەنرێ کە لەگەڵ پرەنسیپەکانی دیموکراسی تەبا و ڕێك بێ. چونکە هەموو دەستە و گرۆیەکانی میللەت و ئاراستە و حزبەکان، نوێنەرایەتییان لە پارلەماندا دەبێ و دەکارن بگەنە ناو پارلەمان بە شێوەیەك کە هاوڕێژەی سەنگ و قورسایی و ژمارەی ئەو دەنگانەیان بێ کە بەدەستیان هێناوە.[٤٤]

٣. لە سیستەمی RP دا دەنگێکی زۆری هەڵبژێران بەفیڕۆ ناڕوات، ئەویش بە سایەی دەرهێنانی تێکڕای هەڵبژاردن[٤٥] بە تایبەتی لە بارێکدا هیچ ڕێژەیەکی سەدی دەنگەکان وەکوو کۆسپ بۆ هاتنە ناو پارلەمان لەبەردەم لیستە ڕکابەرەکاندا دانەنرابێت.

٤. ئەم سیستەمە وا دەکات هاووڵاتییان زێتر بایەخ بە کاروباری گشتی و بەشداریی سیاسی بدەن، چونکە هانی لایەنگرانی حزبە بچووك و تازە و ساواکان دەدات پراکتیزەی مافە سیاسییەکانی خۆیان بکەن و دەنگ بدەن و دڵنیابن کە دەنگەکانیان بەفیڕۆ ناچێ. ئەمە سەرباری وەی کە بەرژەوەندی حزب وا دەخوازێ لە پرۆسەی دەنگداندا دوانەکەون.[٤٦] ئەمەش هۆیەکی زێدەبوونی ڕێژەی بەشداریی هاووڵاتییانە لە هەڵبژاردنەکاندا.

٤٣- عبدو سعد، علی مقلد وعصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٦٦

٤٤- هەمان سەرچاوە، ل٢٦٦

٤٥- هەمان سەرچاوە، ل٢٧٢

٤٦- ابراهیم عبد العزیز شیحا، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٢٣

٥. سیستەمی RP دەستەبەری نوێنەرایەتی هەموو پێکهاتە و کەمینە نەتەوەیی و ئایینییەکان لە ئەنجوومەنەکانی نوێنەرایەتی دەکات بە پێچەوانەی سیستەمی زۆرینـەوە[٤٧]، چونکە ئەو پێکهاتانە بەزەحمەت دەکارن زۆرینەی دەنگی پێویست بهێنن، چونکە ئەوانە کەمینەن لە ڕووی ژمارەوە و، لە دەڤەرێکی دیاریکراوی جیوگرافیدا بوونێکی ئەوتۆ و چڕیان نییە.

٦. هەروا ئەو سیستەمە وا دەکات ژنان خۆیان لە ئەنجوومەنەکانی نوێنەرایەتی ببیننەوە، چونکە ئەم سیستەمە سیستەمێکی هەرە لەبارە بۆ ئافرەتان لە جیهاندا بە تایبەتی جۆری «لیستگەلی داخراو» کە حزبەکان دەتوانن لیستەکانیان بۆ برەودان بە پێگە و دەوری ئافرەتان بەکاربهێنن،[٤٨] وە هانیان بدەن کە بەشداریی لە بڕیاری سیاسیدا بکەن لە ڕێگەی دانانی پاڵێوراوی چالاکوان لە لیستەکانیاندا. وەك تێبینیش دەکرێ لەو وڵاتانەی کە ئەم سیستەمەیان تێدا پەیڕەو دەکرێ، ئافرەتان بە شێوەیەکی بەرفرەتر بوونیان لە پەرلەمانەکاندا هەیە.

٧. سیستەمی RP دەبێتە هۆی هاتنەئارای زۆرینەیەکی ڕاستەقینە، چونکە ئەو حزبە، یان ئیئتلافەی زۆرینەی کورسییەکانی پەرلەمانی بردووەتەوە، پشت بە نوێنەرایەتییەکی بەرفرەی میللی دەبەستێ نەك زۆرینەیەکی شکڵیی ناواقیعی هەروەکوو لە سیستەمی زۆرینە و بەتایبەتی زۆرینەی ڕێژەیی (براوەی یەکەم)دا دەبینرێ.

٨. سیستەمی RP ڕێگە نادات ڕژێمێکی فەرمانڕەوای سەڕەڕۆ و ملهوڕ و دیکتاتۆری بێتە سەرکار لەبەر بوونی ئۆپۆزیسیۆنێکی بەهێزی دەنگ بیستراوی ناو پارلەمان، چونکە ئەم سیستەمە دەرگا بۆ حزبە بچووکە بەرهەڵستکارەکان دەکاتەوە کە هەندێ کورسی لە پارلەماندا بەدەست بهێنن.[٤٩] ئەمەش وا دەکات حکوومەت بێباك و بێخەم نەبێ و خراپ دەسەڵات بەکار نەهێنێ، بەڵکە هەمیشە حکوومەتێکی وریا بێ و بەتەنگ بەدیهێنانی بەرژەوەندییە گشتییەکانەوە بێ و بڕیارەکانی بابەتی و وردبن لە ڕێگەی پراکتیزەکردنی دەسەڵاتە یاسایی و جێبەجێکارییەکانیەوە.

٤٧- سەرچاوەی پێشوو، ل٣٢٢

٤٨- اندرو رینولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل١١٥

٤٩- د. ابراهیم عبد العزیز شیحا، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٢٢

٩. ئەم سیستەمە دەستەبەری فرە حزبی و سیاسی لە وڵاتدا دەکات. چونکە پێوەندی و بەندیوارییەکی توندوتۆڵ لە نێوان سیستەمی RP و سیستەمی فرە حزبیدا هەیە. هەروەکوو تێبینیمان کردووە سیستەمی زۆرینە، سیستەمی دووانەی حزبی، جێگیر و چەسپاو دەکات، ئەوا سیستەمی RP دەرفەت بۆ زۆربەی قەوارە و حزبە سیاسییەکان دەکاتەوە کە هەر یەکەیان بە گوێرەی ئەو دەنگانەی هێناویانە کورسیی پارلەمانییان هەبێ.[٥٠] ئەمەش دەستەبەری ئەوەیە کە حزبەکان بکارن بەردەوام بن و ناچار نەبن بچنە ناو حزبە گەورەکانەوە، یان هاوپەیمانێتیان لەگەڵدا بکەن.

١٠. لەبەر ئەوەی سیستەمی RP پلورالیزمی حزبی لێ دەکەوێتەوە، ئەوا زۆر زەحمەتە قەوارەیەك بتوانێ زۆرینەیەکی بەهێز و پتەوی پارلەمانیی بەدەستبهێنێ کە بشێ و بکارێ بە تەنیا کابینەیەکی هاوچەشن پێکبهێنێ کە توانای بەرەنگاربوونەوەی ئالینگارییەکانی هەبێ. لەم سۆنگەیەوە ئەو قەوارەیە ناچار دەبێت پەنا بۆ پێکهێنانی هەڤاڵبەندیی پارلەمانی ببات تا بشێت زۆرینەیەکی پارلەمانیی دڵنیاکەرەوە سازبدات کە سیاسەت و بەرنامەکانی حکوومەت جێبەجێ بکات.

١١. لە سای سیستەمی RP بە گوێرەی لیستی کراوەوە، پاڵێوراوی لێوەشاوە و بەتواناتر دێنە هەڵبژاردن کە بە دەم بەرژەوەند و ئامانجەکانی هەڵبژێرانەوە بچن. چونکە هەڵبژێر بۆی هەیە پاڵێوراوی هەرە چاك لە نێوان پاڵێوراوەکانی لیستە جیاجیاکاندا هەڵبژێرێ[٥١] و ناچار نییە تەنیا دەنگ بۆ لیستێکی هەڵبژاردن بدات. لە سەرێکی دیکەشەوە سەرکردایەتیی حزبەکان ناچار دەبن، خەڵکی لێوەشاوە و دڵسۆز لەناو لیستەکانی خۆیاندا دابنێن کە لە لایەن دەستە و گرۆی بەرفرەی میللەتەوە لایەنگیریان لێ دەکرێ.

١٢. هەروا سیستەمی RP بە گوێرەی لیستی کراوە وا دەکات پاڵێوراو تەنیا پشت بە جەماوەریبوون و پشتیوانیی ئەو حزبە نەبەستێ کە ئەندامی ئەوە و ئەوی پاڵاوتووە، بەڵکە ناچار دەبێ خۆی ڕابگەیەنێ و کار بۆ خۆی بکات و

٥٠- هەمان سەرچاوە، ل٣٢٢

٥١- سەرچاوەی پێشوو، ل٣٠٥

بێوچان هەوڵی بەدەستهێنانی دەنگ بۆ خۆی بدات و ئامانج و بەرژەوەندییەکانی هەڵبژێران لەبەرچاو بگرێ و بەدیبهێنێ. ئەمەش وا دەکا پەیوەندی و ڕایەڵکەی نێوان پەرلەمەنتار و جەماوەری هەڵبژێران توندوتۆڵ ببێت.

هەرچی خەوشە گرنگەکانی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییشە؛ سەرباری خەسڵەت و لایەنە باشەکانی ئەو سیستەمە، لێ هەندێ خەوش و عەیب و کەلەبەریشی هەیە کە لە دەوڵەتێکەوە دەگۆڕێ بۆ دەوڵەتێکی دیکە بە گوێرەی جۆری پێڕەولێکراوی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی، برێتین لە:

١. ناسەقامگیریی حکوومەت. چونکە حکوومەتگەلی ئیئتلافی حکوومەتی لاوازن و ناکارن بڕیاری سیاسیی گرنگ بدەن، ئاخر حکوومەت پێویستی بە کۆدەنگی و ڕەزامەندیی ئەو حزبانەیە کە پێکەوە ئیئتلافیان کردووە[٥٢] و لەوما لەوانەیە پەنا بۆ ساتوسەودا و سازشی سوودپەرستانەی تایبەت ببەن. چونکە مل نەدانی سەرۆکایەتیی ئەنجوومەنی وەزیران بۆ ئەو جۆرە ساتوسەودا و سازشانە، لەوانەیە دووچاری هەڕەشەی متمانە لێ سەندنەوە لە پارلەمان ببێتەوە و دوور نییە ڕووخانی حکوومەتی لێ بکەوێتەوە. ئەمەش وا دەکات حکوومەت ناجێگیر ببێ و چارەنووسی ببەسترێتەوە بە دەستی حزبێك، یان کەمینەیەکی پارلەمانییەوە.

٢. سیستەمی RP جۆرێ لە ئاڵۆزی و پاڵۆزی تێدایە و سەختی و دژواری لە جێبەجێکردندا ڕوو بە ڕوو دەبێتەوە و کۆمەڵانی هەڵبژێران شارەزای وردەکارییەکانی پراکتیکی ئەو سیستەمە نیین.[٥٣] بابەتی دابەشکردنی کورسییەکانی نوێنەرایەتی بەسەر لیستە براوەکاندا زۆر تەمومژی تێدایە و بە ئاسانی درکی پێ ناکرێ بەتایبەتی لە سیستەمی لیستی کراوەدا.

٣. ئەم سیستەمە پارە و پووڵی زۆری تێدەچێ بە تایبەتی لە سیستەمی لیستی کراوەدا.

٤. هەروا ئەنجامەکان درەنگ دێنە ڕاگەیاندن، چونکە پرۆسەکانی ژماردن و لێکجیاکردنەوەی دەنگەکان ئاڵۆزن. ئەگەر سیستەمی لیستی کراوە بێتە پەیڕەوکردن، ئەوا هێشتا ئەنجامەکان زێتر دوا دەکەون. چونکە سەرباری

٥٢- هەمان سەرچاوە، ل٣٢٣

٥٣- اندرو رینولدز، سەرچاوەی پێشوو، ل١١٢

لێکجیاکردنەوەی لیستە براوەکان، دەبێ ناوی پاڵێوراوە سەرکەوتووەکانیش لێکتر جیابکرێنەوە لە چوارچێوەی لیستە جوداجوداکاندا.

٥. ئەم سیستەمە بەتایبەتی (لیستی داخراو) وا دەکات ڕایەڵکەی نێوان نوێنەرە هەڵبژێردراوەکان و هەڵبژێران کز و لاواز بێ. چونکە هەڵبژێر دەنگ بۆ یەکێ لە لیستە حزبییە ڕکابەرەکان دەدا و بە لای پاڵێوراوەوە گرنگ نییە چۆن دەنگ کۆدەکرێتەوە. حزب لە بری پاڵێوراو ئەو ئەرکە ڕادەپەڕێنێ و بەرنامە و ڕیفۆرمان دەخاتەڕوو. نوێنەری براوە، نوێنەرایەتیی کەرتێکی دیاریکراوی هەڵبژێران ناکات، بەڵکە نوێنەرایەتی ئەو حزبەی کە ئەوی پاڵاوتووە دەکات.[٥٤]

٦. سیستەمی RP (لیستی داخراو) دەبێتە هۆی ئەوەی کە دەسەڵات بکەوێتە دەست حزبان و سەرکردە باڵاکانی حزب. چونکە ئەگەری سەرکەوتنی پاڵێوراو پشت بەو سەرکردایەتییانەی حزب دەبەستێ کە لیستەکانی پاڵاوتن ڕێکدەخەن و پێشکەش دەکەن. ئەمەش وا دەکات پاڵێوراوان خۆیان لەو سەرکردایەتییانە نزیک بکەنەوە و ماستاویان بۆ بکەن تا ناویان بخەنە بەرایی لیستەکان و لە ئەنجامدا دەربچن و کورسییەکی نوێنەرایەتییان لە پارلەماندا بەربکەوێ.[٥٥]

٧. هەروابێتەوە لەبەر سەختی و دژواریی سیستەمی RP و ئاڵۆزیی پرۆسەکانی ژماردنی دەنگەکان و لێکجیاکردنەوەیان، زێتر مایەی گزی و ساختە تێدا کردن دەبنەوە. ئەمەش دەبێتە هۆی تانە و سکاڵایەکی زۆر لە لایەن لیستە ڕکابەر و پاڵێوراوەکانەوە (کە لەوانەیە هەندێ لەو سکاڵایانە، سکاڵای زیان پێگەیاندن بە بەرانبەر بن). ئەمەش ماوەیەکی پێ دەوێ تا لەو تانە و سکاڵایانە دەکۆڵرێتەوە و بڕیاریان لێ دەدرێ کە بە دەوری خۆیانەوە کاریگەرییان لەسەر دواکەوتنی ڕاگەیاندنی ئەنجامەکانی هەڵبژاردن دەبێ با بەشێوەیەکی پاژەکیش بێت.

٨. پێڕەوکردنی سیستەمی RP بە گوێرەی (لیستی کراوە) لە کۆمەڵگەیەکی کۆنەپارێزدا کە بیروڕای ئایینی و خێڵەکی تێدا باڵادەست بێ، وا دەکات بوونی ئافرەت لە ئەنجوومەکانی نوێنەرایەتیدا کز و لاواز بێ، چونکە هەڵبژێر ئازادە

٥٤- هەمان سەرچاوە، ل١١٦.

٥٥- عبدو سعد، علی مقلد، وعصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٧٢-٢٧٣

کە کێ هەڵدەبژێرێ و دەنگ بۆ کێ دەدات. لە کۆمەڵگەیەکی وەسادا، دەرفەتی بەدەستهێنانی دەنگی پێویست لە لایەن پاڵێوراوێکی ئافرەتەوە تا بگاتە پارلەمان، تەسك و کەمە.

٩. پێڕەوکردنی سیستەمی RP بە گوێرەی (لیستی کراوە) لە کۆمەڵگەیەکی کۆنەپارێزدا کە بیروڕای ئایینی و خێڵەکی تێدا باڵادەست بێ، تەبای سیستەمی زۆرینە کە بە ئاسانی سەرۆك خێڵەکان و ڕابەرانی ئایینی ژمارەی پێویست بۆ چوونە ناو پارلەمان بەدەست دەهێنن، ئا ئەمەش دەبێتە هۆیەك بۆ کزی و لاوازیی حزبەکان و جۆر و لێهاتوویی ئەندامەکانی پارلەمان.

١٠. لە بارێکدا ئەگەر ڕێژەیەکی سەدی بۆ چوونە ناو پارلەمان (کۆسپە-العتبە) دابنرێ، بە تایبەتی ئەگەر ئەو ڕێژەیە زۆر بەرز بێ، ئەوا هەر لیستێك ئەم ڕێژە ئاماژە پێکراوە نەهێنێ، ئەوا دەنگەکانی بە فیڕۆ دەچن، یان بەپێی قانوونی هەڵبژاردن بەسەر لیستە سەرکەوتووەکاندا دابەش دەکرێنەوە. واتە کەمینە نەتەوەیی و ئایینییەکان ناکارن بچنە ناو پارلەمانەوە. هەروەکوو لە تورکیا ڕێژەی (١٠٪)ی دەنگەکان لەسەر ئاستی نیشتمانی دانراوە.[٥٦] لە سۆنگەی ئەوەشەوە حزبە بچووك و ساوا و لیبراڵ و چەپڕەوەکان و حزبە کوردییەکان ناتوانن ئەو ڕێژەیە بهێنن و بچنە پارلەمانەوە. ئەگەر هاوکاتی ئەم ڕێژە زۆرەش، ڕێژەی دەنگدانیش کەم بێ، ئەوا دەبێتە هۆی سەرکەوتنی قەوارەیەك، یان هاوپەیمانییەك کە هەندە دەنگە، یان زۆرینەی دەنگەکانی نەهێنابێ، لێ زۆرینەی کورسییەکانی پارلەمان بەدەست بهێنێ و حکوومەت پێکبهێنێ.

٥٦- پەرلەمانی تورکیا لە ٣١ی ئاداری ٢٠٢٢دا، ئەو ڕێژەیەی لە ١٠٪وە هێنایە خوارەوە بۆ ٧٪ (وەرگێڕ).

2-2: سیستەمی یەک دەنگی ڕاگوێزراوە (STV)

تا نهۆ بەکارهێنانی ئەم سیستەمەی هەڵبژاردنی پارلەمانیی لە چەند نموونە و حاڵەتێکی کەم تێناپەڕێ، لەگەڵ ئەوەشدا هەندێ زانای سیاسەت وەکوو سیستەمێکی هەرە جیددیی هەڵبژاردن داکۆکی لێ دەکەن. ئەو حاڵەتانەش بریتین لە: کۆماری ئیرلەندا، مالتا، ئیستونیا. هەروابێتەوە ئەم سیستەمە لە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی سینات و هەندێ هەرێم و ناوچەی ئوستورالیاشدا بەکاردێت. (تۆماس هاری) لە بەریتانیا و (کارل ئەندرۆ) لە دانمارك، بێ ئەوەی ئاگایان لە یەکتر بێ، پێکهاتە بنچینەییەکانی ئەم سیستەمەیان لە سەدەی نۆزدەم داهێناوە.[٥٧] سیستەمی یەك دەنگی ڕاگوێزراو لە بازنەگەلێکی فرە ئەندامێتیدا دێتە جێبەجێکردن و هەڵبژێران لەسەر کارتی دەنگدان، پاڵێوراوان بە گوێرەی ئارەزووی خۆیان ڕێز دەکەن وەکوو سیستەمی دەنگدانی ئەلتەرناتیڤ. لە زۆربەی بارەکاندا، ئەم پرۆسەی ڕێکخستن و ڕێزکردنە، پرۆسەیەکی دڵخوازانەیە، واتە لە هەڵبژێر ناخوازرێ هەموو پاڵێوراوەکان ڕێزبکاتەوە، بەڵکە ئەگەر حەزی لێ بێ دەتوانێ تەنیا یەك پاڵێوراو هەڵبژێرێ.[٥٨]

پاش کۆتاییهاتن بە پرۆسەی هەڵاواردن و ژماردنی یەکەمین «افضلیة»ی سەر کارتەکانی دەنگدان، ژمارەی ئەو دەنگانەی کە بۆ هەڵبژاردنی یەك پاڵێوراو پێویستە، دیاری دەکرێ. ئەوەش بە پشتبەستن بە «پشکی دروپ»[٥٩].

ئەنجامی کۆتایی هەڵبژاردنەکان، لە سای ئەم سیستەمەدا، لە ڕێگەی زنجیرەیەك کرداری ژماردنەوە دیاری دەکرێ. لە هەوەڵ ژماردندا، کۆی ئەو یەکەمین «افضلیة»ی هەر پاڵێوراویك بەدەستی هێناوە دیاری دەکرێ. ئەو پاڵێوراوەی کە ئەو ژمارە یەکەمین «افضلیة»ی بەدەستی هێناوە یەکسان بێ بە پشکی دروپ، یان

٥٧- د. عصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٨٣

٥٨- هەمان سەرچاوە، ل٣٨٤

٥٩- اندرو رینولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل١٣٣

له سەرووی «پشکی دروپ»ەوە بێ، ئەوا ڕاستەوخۆ سەردەکەوێ. لە کردەوەکانی دووەم ژماردندا و دوای ئەویش، دەنگە زیادەکانی (زێتر لە پشکی دروپ) ئەو پاڵێوراوە هەڵبژێردراوانەی لە هەوەڵ ژماردندا دەرچوون، بە پشتبەستن بە ژمارەی دووەمین «افضلیة» بەسەر کارتەکانی دەنگدانی ئەو پاڵێوراوانەی ماونەتەوە، دابەش دەکرێتەوە. پاش هەر کردەیەکی دووبارە ژماردنەوە، ئەگەر هیچ پاڵێوراوێك هەندە دەنگەی نەهێنا کە یەکسان بێ بە پشکی داخوازیکراو، ئەوا ئەو پاڵێوراوەی کە کەمترین ژمارەی دەنگی هێناوە دووردەخرێتەوە و دەنگەکانی بەسەر پاڵێوراوەکانی دیکەدا دابەش دەکرێتەوە بەپشتبەستن بە دووەمین «افضلیة» و ئەوانەی دوای ئەویش. ئەم دووبارە ژماردنەوەیە بەردەوام دەبێ تا لە هەر کردەیەکدا، یان ئەوەتا دەنگە زێدەکان دووبارە دابەش دەکرێنەوە، یان پاڵێوراوێکی دیکە دووردەخرێتەوە تا ژمارەیەکی هاوشێوەی کورسییە هەڵبژێردراوەکان، دیاری دەکرێن بەهۆی ئەو پاڵێوراوانەوە کە لە ڕێگەی دووبارەکردنەوەی پرۆسەکە و دابەشکردنەوە، پشکی خوازراو بەدەست دەهێنن.(٦٠) لە بارێکدا هەموو کورسییەکان پڕ نەکرانەوە و هیچ پاڵێوراوێکی دوورنەخراوە نەمێنێ کە زێتر نەبێ لە یەك لە ژمارەی کورسییە ماوە پڕ نەکراوەکان، ئەوا ئەو پاڵێوراوانە تەنیا یەکێکیان نەبێ بە هەڵبژێردراو دادەنرێن وێڕای کە پشکی خوازراوی دروپ-یشیان نەهێناوە.(٦١)

خەسڵەتەکانی سیستەمی یەك دەنگی ڕاگوێزراو

ئەو خەسڵەتانەی کە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییان پێ دەناسرێتەوە، بەسەر ئەم سیستەمەشدا جێبەجێ دەبن. لەگەڵ ئەوەشدا سیستەمی یەك دەنگی ڕاگوێزراو ئەم خەسڵەتە سەربارانەیشی هەس:

١. پێوەندیی ڕاستەوخۆی نێوان هەڵبژێران و نوێنەرە هەڵبژێردراوەکانیان دەپارێزێ.(٦٢)

٢. ئەم سیستەمە وا دەکات هەڵبژێران کار لەسەر پێکهاتەی ئەو هاوپەیمانێتییانەی دوای هەڵبژاردن دێنە گۆڕێ، بکەن.

٣. ئەم سیستەمە دەرفەتێکی زۆرتر بۆ بردنەوەی پاڵێوراوی سەربەخۆ

٦٠- عبدو سعد، علی مقلد و عصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٣٦-٢٣٧

٦١- اندرو رینولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل١٣٩

٦٢- سەرچاوەی پێشوو، ل١٤٠

دەکاتەوە بە بەراورد بە سیستەمی ڕێژەیی لیست.[٦٣]

خەوشەکانی ئەم سیستەمە:

١. لەبەر ئەوە ڕەخنە لەم سیستەمە دەگیرێ، چونکە سیستەمی «تەفزیلکاری» هەم نامۆ و هەم باو نییە لە لایەن زۆر لە کۆمەڵگەکانەوە و ئاستێکی باشی هوشیاریی کولتووری و مەعریفەی پێ دەوێ.[٦٤]

٢. وردەکارییەکانی ژماردن و هەڵاواردنی دەنگەکان لەم سیستەمەدا پڕ ئاڵۆز و پاڵۆزە. ئەم سیستەمە وا دەخوازێت دووبارە دەنگەکان بژمێردرێنەوە، دەنگەکان بەپێی سیستەمی یەك دەنگی ڕاگوێزراو پێویستی بەوە هەیە لە مەڵبەندەکانی هـاڵاواردن بژمێردرێن، یان لە مەڵبەندەکانی کۆکردنەوەی ئەنجامەکان لەبری سەنتەرەکانی دەنگدان. چونکە مەسەلەی پاکی و بێگەردیی هەڵبژاردنەکان مەسەلەیەکی ئێکجار گرنگە بە لای قەوارە ڕکابەرەکانی هەڵبژاردنەوە. حیسابکردن لە مەڵبەندەکانی دەنگدان بۆ ڕەوایی هەڵبژاردن لەوانەیە پێویست بێ.[٦٥] لەوما پێویست بەوە دەکا هەڵبژاردنی سیستەمی هەڵبژاردن ئەم خاڵە ڕەچاو بکا.

٣. بە پێچەوانەی سیستەمی لیستی ڕێژەیی، ئەو سیستەمە دەبێتە هۆی دابـەش دابەشبوون لەناو حزبە سیاسییەکاندا. لەڕاستیدا پاڵێوراوانی یەك حزبی سیاسی لە نێوان خۆیاندا دەکەونە ڕکە، سەرباری ڕکابەرایەتی لەگەڵ پاڵێوراوانی حزبە سیاسییەکانی دیکەدا. لەوانەیە ئەمەش گوشار بخاتە سەر حزبە سیاسییەکانی ئاراوە.[٦٦]

٤. لەوانەیە لە ئەنجامی پێڕەوکردنی ئەم سیستەمەدا، حزبێکی دیاریکراو کەمتر کورسی لە حزبە ڕکابـەرەکەی بباتەوە، هەرچەند دەنگی زۆرتریشی لەو هێناوە. مالتا، لە ناوەڕاستی هەشتایەکانی سەدەی ڕابردوودا سیستەمی هەڵبژاردنی خۆی هەموارکردەوە لە ڕێگەی پێدانی هەندێ کورسیی قەرەبوو تا بەو حزبە بدرێ ئەگەر شتێکی لەمبابەتە ڕووبدات.[٦٧]

٦٣- هەمان سەرچاوە، ل٣٨٦

٦٤- هەمان سەرچاوە، ل١٤٠

٦٥- سەرچاوەی پێشوو، ل١٤١

٦٦- هەمان سەرچاوە، ل١٤١

٦٧- هەمان سەرچاوە، ل١٤١

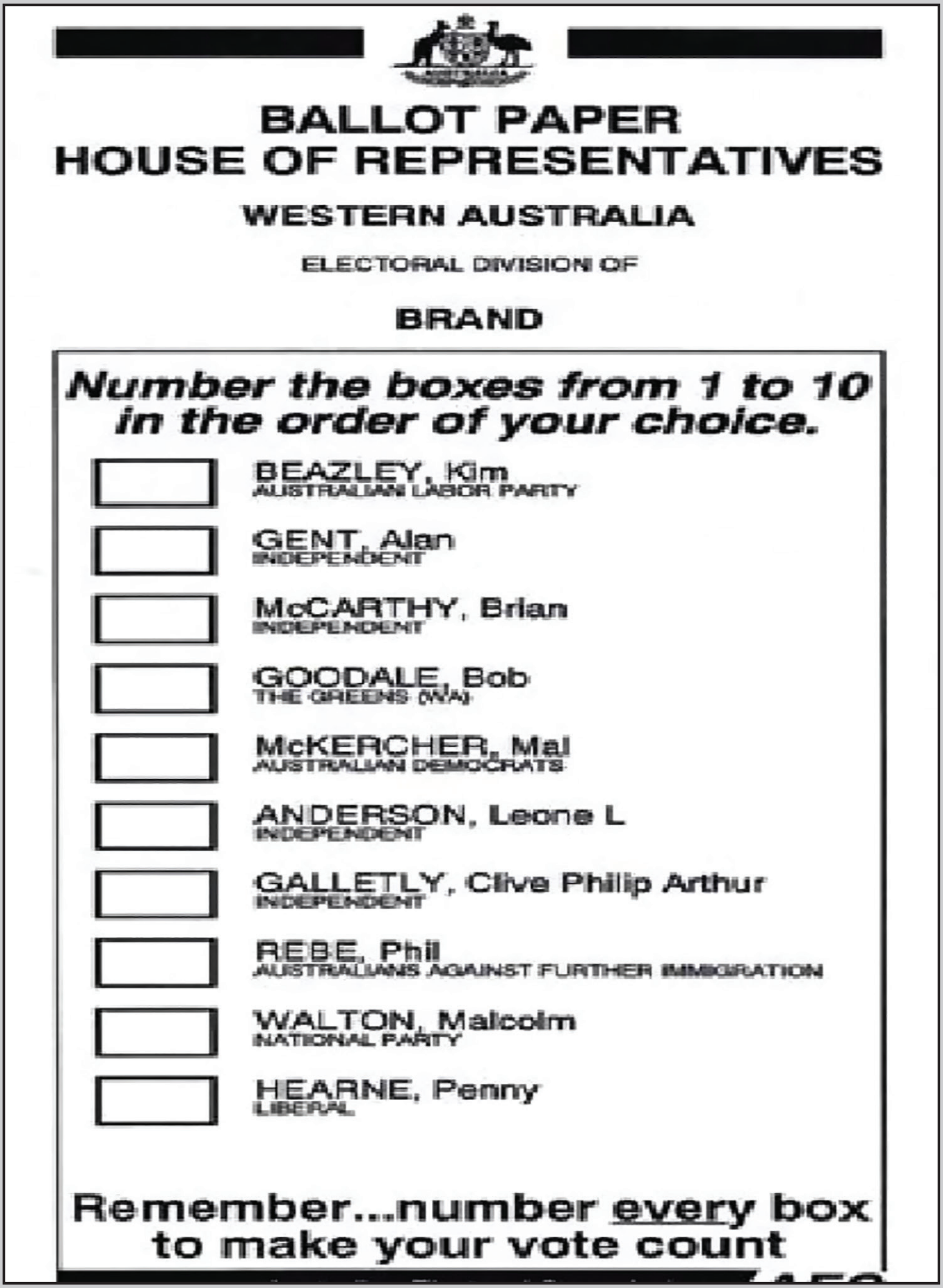
BALLOT PAPER
HOUSE OF REPRESENTATIVES

WESTERN AUSTRALIA

ELECTORAL DIVISION OF

BRAND

Number the boxes from 1 to 10 in the order of your choice.

- ☐ BEAZLEY, Kim — AUSTRALIAN LABOR PARTY
- ☐ GENT, Alan — INDEPENDENT
- ☐ McCARTHY, Brian — INDEPENDENT
- ☐ GOODALE, Bob — THE GREENS (WA)
- ☐ McKERCHER, Mal — AUSTRALIAN DEMOCRATS
- ☐ ANDERSON, Leone L — INDEPENDENT
- ☐ GALLETLY, Clive Philip Arthur — INDEPENDENT
- ☐ REBE, Phil — AUSTRALIANS AGAINST FURTHER IMMIGRATION
- ☐ WALTON, Malcolm — NATIONAL PARTY
- ☐ HEARNE, Penny — LIBERAL

Remember...number every box to make your vote count

ورقة الاقتراع في نظام الصوت الواحد المتحول لمجلس الشيوخ الأسترالي

2-3: فۆرمۆڵەکانی هەڵبژاردن لە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییدا

وەکوو ئاماژەمان پێدا سیستەمی RP پشت بە تێکڕای هەڵبژاردن، یان کۆلکەی هەڵبژاردن دەبەستێ کە بریتییە لە ئەنجامی دابەشکردنی کۆی دەنگە ڕاستەکان لە بازنەیەکی هەڵبژاردندا بەسەر ژمارەی ئەو کورسییانەی کە بۆ ئەو بازنەیە تەرخان کراون. گریمان بازنەیەکی هەڵبژاردن، (١٠) کورسی بۆ داندرابێ و (٢٠٠٠٠٠) هەڵبژێر بەشێوەیەکی ڕاست دەنگیان تێدا دابێ، ئەوا تێکڕای ناوەندی هەڵبژاردن بەم شێوەیە دەبێ:

$$\frac{٢٠٠٠٠٠}{١٠}$$ = ٢٠٠٠٠ بیست هەزار دەنگ.

گریمان چوار لیست لە هەڵبژاردندا کێبەرکێیان لەسەر ئەو (١٠) کورسییەی بازنەکە کردووە و لە ئەنجامدا ئەم دەنگانەیان هێنابێت:
لیستی ئەلف= ٧٤٠٠٠ دەنگ؛ لیستی بێ= ٦٩٠٠٠ دەنگ؛ لیستی جیم= ٣٢٠٠٠ دەنگ؛ لیستی دال= ٢٥٠٠٠ دەنگ.

ئەو (١٠) کورسییە بەم شێوەیەی خوارەوە بەسەر ئەو چوار لیستە براوەیەدا دابەش دەبن کە ژمارەی دەنگەکانی هەر لیستێکیان بەسەر تێکڕای هەڵبژاردن کە (٢٠٠٠٠)ە، دابەش بکە:

لیستی ئەلف $$\frac{٧٤٠٠٠}{٢٠٠٠٠}$$ = ٣ و ١٤٠٠٠ دەنگیشی دەمێنێتەوە.

لیستی بێ $$\frac{٦٩٠٠٠}{٢٠٠٠٠}$$ = ٣ و ٩٠٠٠ دەنگیشی دەمێنیتەوە.

لیستی جیم   ٣٢٠٠٠ / ٢٠٠٠٠   = ١ و ١٢٠٠٠ دەنگیشی دەمینێتەوە.

لیستی دال   ٢٥٠٠٠ / ٢٠٠٠٠   = ١ و ٥٠٠٠ دەنگیشی دەمێنێتەوە.

بەم شێوەیە دەبینین (٨) کورسی لە کۆی (١٠) کورسیی بازنەکە بەم شێوەیە دابەش دەبن: لیستی (ئەلف) سێ کورسی بەردەکەوێ و لیستی (بێ) سێ کورسی و هەریەك لە لیستی (جیم و دال)یش سەرو کورسییان پێ دەبڕێ. بەڵام دوو کورسی دەمێننەوە کە دەبێ بێنە دابەشکردن. بۆ ئەمەش چەند شێواز و فۆرمۆڵەیەکی حیسابی هەن، کە یان ئەوەتا کورسییەکان بە یەکجار دابەش دەکرێن بەپێی ئەم هاوکێشە حیسابییە بێ ئەوەی بە قۆناخی یەکەمدا بڕوات، یان بە دوو قۆناخ جێبەجێ دەکرێ، وەکوو قۆناخی یەکەممان لە سەرێ ڕوون کردەوە. ئەو فۆرمۆڵانەش بریتین لە شێوازی (بەهێزترین ماوە)، یان شێوازی (بەهێزترین تێکڕایی)، یان (ناوەندی هەرەباڵا)[٦٨] بەپێی ناولێنانی خەڵکی دیکە.

٢-٣-١: میتۆدی بەهێزترین ماوە (الباقي الاقوى)/largest remainder method

بەپێی ئەم میتۆدە، باقی کورسییەکان بەسەر ئەو لیستانە دابەش دەکرێ کە گەورەترین، یان بەهێزترین ماوەیان هەیە.[٦٩] جا چ ئەو لیستانە لە پرۆسەی یەکەمدا کورسییان بەرکەوتبێ، یان نا، بۆ ئەمەش سێ فۆرمەڵەمان هەیە:

٢-٣-١-١: فۆرمۆڵەی هاری، یان هێر

بە گوێرەی ئەم فۆرمۆڵەیە، پاش ئەوەی ژمارەی دەنگە ڕاستەکان بەسەر ژمارەی کورسییەکاندا دابەش دەکرێ تا تێکڕای هەڵبژاردن، یان کۆڵکەی

٦٨- بلال أمين زين الدين، سەرچاوەی پێشوو، ل٨١

٦٩- د. عصام نعمة اسماعیل، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٩١

هەڵبژاردن دیاری بکرێ کە (پشك quota)یشی پێ دەگوترێ، هەروەکوو لە سەرەوە ئاماژەمان پێدا، بەپێی ئەم هاوکێشەیە ئەوا پشکەکە دەبێتە (٢٠٠٠٠) دەنگ و پاشان دەنگەکانی هەر حزبێك بەسەر ئەو پشکەدا دابەش دەکرێ و ژمارەی کورسییەکانی هەر حزبێك دیاری دەکرێ.

پشك = ژمارەی دەنگە ڕاستەکان / ژمارەی کورسییەکانی بازنەی هەڵبژاردن

٢٠٠٠٠٠ / ١٠ = ٢٠٠٠٠

پاشان بەشی هەر حزبێك= ژمارەی دەنگە ڕاستەکانی حزب / پشك (٢٠٠٠٠)

ئەگەر لیستی ئەلف وەربگرین= ٢٠٠٠٠/٧٤٠٠٠= ٣ کورسی و ١٤٠٠٠ دەنگیشی دەمێنێتەوە. هەمان شت بە نسبەت لیستەکانی دیکە.

هەرچی کورسییە بەتاڵەکانە کە لەو نموونەیەی ئێمەدا بریتین لە (٢) کورسی، ئەوا بەو لیستانە دەدرێ کە بەهێزترین پاشماوەیان هەیە، ئەوانیش بریتیین لە لیستی ئەلف کە (١٤٠٠٠) دەنگی پاشماوەی هەیە و لیستی جیم کە (١٢٠٠٠) دەنگی مابووەوە.

حزب/ لیست	ژمارەی دەنگ	کورسی	پاشماوە	کورسی	کۆی کورسییەکانی هەر لیستێك
أ	**74000**	3	**14000**	1	4
ب	**69000**	3	9000	0	3
ج	**32000**	1	**12000**	1	2
د	**25000**	1	5000	0	1
کۆی گشتی	200000	**8**		2	10

٢-٣-١-٢: فۆرمۆڵەی دروپ Droop

بە گوێرەی ئەم فۆرمۆڵەیە کۆی دەنگە ڕاستەکان بەسەر (ژمارەی کورسییەکان+١) دا دابەش دەکرێ و پاشان (١) دەخرێتە سەر بەرەنجامەکە و بەمەش دەگوترێ پشکی دروپ کە لە ناوی داهێنەری ئەو فۆرمۆڵەیە Henry Richmond Droop وەرگیراوە. پاشان دەنگە ڕاستەکانی هەر حزبێك، یان لیستێکی هەڵبژاردن دابەشی ئەم پشکە دەکرێ و ئەنجامەکەی بریتییە لە ژمارەی کورسییەکانی ئەو حزبە، یان لیستە.[٧٠]

پشکی دروپ= {ژمارەی دەنگە ڕاستەکان/ (ژمارەی کورسییەکان+١)}+١

پشکی دروپ= {٢٠٠٠٠٠/(١٠+١)}+١= ١٨١٨٢+١= ١٨١٨٣

پاشان کورسییەکان بەم شێوەیە دێنە دابەشکردن:

لیستی ئەلف= ٧٤٠٠٠/١٨١٨٣= ٤,٠٦٩

لیستی بێ= ٦٩٠٠٠/١٨١٨٣= ٣,٧٩٤

لیستی جیم= ٣٢٠٠٠/١٨١٨٣= ١,٧٥٩

لیستی دال= ٢٥٠٠٠/١٨١٨٣= ١,٣٧٤

بەم شێوەیە لیستەکان لە قۆناخی یەکەمدا لیستی ئەلف (٤) کورسی دەباتەوە و لیستی بێ (٣) کورسی و لیستی جیم (١) کورسی و لیستی دال (١) کورسییان پێ دەبرێ لە کۆی (١٠) کورسی و دەمینێتەوە (١) کورسی بەتاڵ، ئەویش بەپێی بەهێزترین پاشماوە بەر لیستی (بێ) دەکەوێ.

حزب	دەنگ	کورسی	پاشماوە	کورسی	کۆی کورسییەکانی
أ	**74000**	4	1272	0	4
ب	**69000**	3	**14454**	1	4
ج	**32000**	1	13818	0	1
د	**25000**	1	6818	0	1
کۆی گشتی	200000	**9**		1	10

٧٠- عبدو سعد، علی مقلد و عصام نعمة اسماعيل، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٣٦

٢-٣-١-٣: فۆرمۆڵەی ئیمپریالی

بە گوێرەی ئەم فۆرمۆڵەیە کۆی دەنگە ڕاستەکان دابەش (ژمارەی کورسییەکانی بازنە+ ٢) دەکرێ و بەمەش دەگوترێ پشکی ئیمپریالی کە بە ناوی داهێنەرەکەیەوە Pierre Guillaume Imperiali des Princes de Francavilla کراوە. پاشان ژمارەی دەنگە ڕاستەکانی هەر حزب، یان لیستێکی هەڵبژاردن دابەشی ئەو پشکی ئیمپریالییە دەکرێ و ژمارەی کورسییەکانی هەر حزبێك دەردەچێ. کورسییە بەتاڵەکانیش بە گوێرەی بەهێزترین پاشماوە دابەش دەکرێنەوە بەسەر لیستەکاندا.

$$\text{پشکی ئیمپریالی} = \frac{\text{ژمارەی دەنگە ڕاستەکان}}{(\text{ژمارەی کورسییەکان}+٢)}$$

$$\frac{٢٠٠٠٠٠}{(١٠+٢)} = ١٦٦٦٦$$

ژمارەی کورسییەکانی لیستی ئەلف= ٧٤٠٠٠/١٦٦٦٦= ٤,٤٤ واتە (٤) کورسی و ٧٣٣٦ دەنگ دەمێنێتەوە. ئەوانی دیکەش بەهەمان شێوە.

لەو نموونەیەی سەرەوە لە قۆناخی یەکەمدا هەر (١٠) کورسییەکە بە گوێرەی ئەم فۆرمۆلەیە دێنە دابەش کردن و هیچ کورسییەکی بەتاڵ نامێنێتەوە تا بە گوێرەی بەهێزترین پاشماوە پر بکرێتەوە.

حزب	دەنگ	کورسی	پاشماوە	کورسی	کۆی کورسییەکان
أ	**74000**	4	7336	0	4
ب	**69000**	4	2336	0	4
ج	**32000**	1	15336	0	1
د	**25000**	1	8336	0	1
کۆی گشتی	200000	**10**		1	10

٢-٣-٢: میتۆدی بەهێزترین تێکڕایی، یان بەرزترین ناوەند

ل گۆڕ ئـەم ڕێگەیە، کورسییەکان بەپێی هاوکێشەیەکی بیرکاری دابـەش دەکرێن. ئەویش بە دابەشکردنی ژمارەی دەنگە ڕاستەکانی هەر لیستێك بەسەر ژمارەگەلێکی زنجیرەیی و بەپێی ژمارە تەرخانکراوەکانی بازنەیەکی هەڵبژاردن، یان بەسەر ژمارەی تاك تا گەیشتن بە تێکڕایی حیسابی بە ئەندازەی ژمارەی کورسییەکانی ئەو بازنەیە و بەرکەوتەی دابەشکردنەکە پێی دەگوترێ (بەهێزترین تێکڕایی) و کورسی بە بەهێزترین تێکڕایی هەڵبژاردن لە سەرەوە بۆ خوارەوە دەدرێ، واتە هەموو کورسییەکان بە یەکجار دێنە دابەشکردن. ئەم ڕێگەیەش دوو فۆرمۆڵەی هەیە:

٢-٣-٢-١: فۆرمۆڵەی دی هۆندت

ئەم فۆرمۆڵەیە پرۆفیسۆرێکی قانوونی مەدەنی لە زانکۆیەکی بەلجیکا کە ناوی (Victor Joseph Auguste D›Hondt) بووە دایهێناوە کە حەزی لە ژمێریاری و هاوکێشەی بیرکاری بووە. ئەم پرۆفیسۆرە بە فەرمانی وەزیری داد لە بەلجیکا ئەم فۆرمۆڵەیەی بۆ دابەشکردنی کورسییەکانی پارلەمان داهێناوە و هاتووەتە ناو قانوونی هەڵبژاردنی بەلجیکاوە و لە (١٨٩٩)ەوە تا ئێستە پێڕەوی لێ دەکرێ.[٧١]

لەم ڕێگەیەدا ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر بازنەیەکی هەڵبژاردن بەسەر لیستەکاندا بەمشێوەیە دابەش دەکرێ. دەنگە ڕاستەکانی هەر لیستێك بەسەر ژمارەکانی (١، ٢، ٣، ٤، ٥) یەك لە دوای یەك دابـەش دەکرێن و پاش دەرهێنانی ئەنجامەکانی دابەشکردنەکە (بەرزترین ناوەند) لە سەرەوە بۆ خـوارەوە ڕێکدەخرێنەوە، واتـە لە گـەورەوە بۆ گچکەتر بۆ دیاریکردنی ئەو لیستانەی کە باڵاترین ناوەندیان بەدەستهێناوە لە بەرانبەر کورسییەکی پارلەمانییدا.[٧٢]

شایانی گوتنە، خەسڵەتێکی گرنگی ئەو فۆرمۆڵەیە ئەوەیە کە کورسییەکانی

٧١- د. على غالب خضير العاني، د. نوري لطيف، القانون الدستوري، مؤسسة دار الكتاب للطباعة والنشر، بغداد، بدون سنة الطبع، ص٥٠

٧٢- سەرچاوەی پێشوو، ل٥٠-٥١

پارلەمان بەیەکجار لە نێوان لیستە ڕکابەرەکاندا دابەش دەکرێن و پێویست بە یەکەم دابەشکردن و دووەم و سێیەم نابێ.

هاوکێشەکە= دابەشکردنی دەنگەکانی هەر لیستێك بەسەر ژمارەکانی (١، ٢، ٣، ٤، ٥...) تاد.

ب	کۆی کورسییەکان	دەنگەکان / 1	دەنگەکان / 2	دەنگەکان / 3	دەنگەکان / 4	کۆی کورسیەکان
أ	74000	**74000**	**37000**	**24666**	**18500**	**4**
ب	69000	**69000**	**34500**	**23000**	**17250**	**4**
ج	32000	**32000**	16000	10666	8000	**1**
د	25000	**25000**	12500	8333	6250	**1**
کۆ	200000					**10**

٢-٣-٢-٢: فۆرمۆڵەی سانت لاگ Sainte-Laguë method

ئەم فۆرمۆڵەیە لە ڕووی دابەشکردنی دەنگە ڕاستەکانی هەر حزب، یان لیستێکی هەڵبژاردندا هاوشێوەی فۆرمۆڵەی (دی هۆندت)ە بەسەر چەند ژمارەیەکدا بۆ دەرهێنانی ناوەندێك کە بۆ دابەشکردنی کورسییەکان پشتی پێ ببەستریٚ لە سەرەوە بۆ خوارەوە تا هەموو کورسییەکان بەیەکجار دێنە دابەشکردن. بەڵام لەم فۆرمۆڵەیەدا، دەنگە ڕاستەکان بەسەر ژمارەی تاکدا، واتە ١، ٣، ٥، ٧... تاد دێنە دابەشکردن بە جۆرێ کە لە ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەی هەڵبژاردندا تێپەڕ نەکەن. لەوما هەندێ کەس بەم فۆرمۆڵەیە دەڵێن شێوازی (نمرەی تاق) و لە هەندێ وڵاتی ئەسکنەدەناڤیدا پێڕەوی لێ دەکرێ.[٧٣]

٧٣- عبدو سعد، علی مقلد و عصام نعمة اسماعيل، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٩٤

هەروابێتەوە ئەم فۆرمۆڵەی سانت لاگە بەسەر نموونەی پێشوودا بۆ دابەشکردنی کورسییەکان لە نێوان لیستە ڕکابەرەکاندا جێبەجێ دەبێ و وەکوو تێبینی دەکەین ئەم ئەنجامانە هاوشێوەی شێوازی بەهێزترین پاشماوەیە (فۆرمۆڵەی هاری) لە ڕووی هاورێژەییەکی گەورەتر لە دابەشکردنی کورسییەکاندا، بۆیە ئەم دوو فۆرمۆڵەیە بە زۆر ڕێژەییتر و دادپەروەرتر لە فۆرمۆڵەی هۆندت دادەنرێن.

هاوکێشە= دەنگەکان بەسەر ژمارەکانی (١، ٣، ٥، ٧ تاد) دابەش دەکرێن و وەکوو لەم خشتەیەی خوارەوەدا دەردەکەوێ:

حزبەکان	دەنگەکان	دەنگەکان 1 /	دەنگەکان 3 /	دەنگەکان 5 /	دەنگەکان 7 /	کۆی کورسییەکان
أ	74000	**74000**	**24666**	**14800**	**10571**	**4**
ب	69000	**69000**	**23000**	**13800**	9857	**3**
ج	32000	**32000**	**10666**	6400	4571	**2**
د	25000	**25000**	8333	5000	3571	**1**
کۆ	200000					**10**

لەم خشتەیەی خوارەوەدا، ئەنجامەکانی دابەشکردنی کورسییەکان لە نێوان چوار لیستەکەدا بە گوێرەی فۆرمۆڵەکان ڕوونی دەکەنەوە کە جۆرێ لە پێکچوون لە نێوان هەندێك لەو فۆرمۆڵانەدا هەیە.

پشك/ هاوكێشه	لیستی أ 74000	لیستی ب 69000	لیستی ج 32000	لیستی د 25000
هاری	4	3	2	1
دروپ	4	4	1	1
ئیمپریالی	4	3	2	1
دی هۆندت	4	4	1	1
سانت لاگ	4	3	2	1

هەروا شێوازی دیكەش هەن بۆ دابەشكردنی كورسییان كە لە هەندێ دەوڵەتدا پێڕەویان لێ دەكرێ وەكوو شێوازی (بیشۆف) كە لە سوێسرا بەكاردەهێنرێ و پێشی دەگوترێ (بەركەوتەی ڕاستی دابەشكردن) كە ژمارەی دەنگە ڕاستەكان بەسەر كۆی (ژمارەی كورسییەكان+١)دا بەش دەكرێ و هەمان بنەما و بنەواشەكانی پێشووتری دابەشكردنیان بەسەردا جێبەجێ دەكرێ[٧٤].

پشك= ژمارەی دەنگە ڕاستەكان لە بازنەیەكدا
(ژمارەی كورسییەكان+١)

پشك= ٢٠٠٠٠٠ = ١٨١٨٢
(١٠+١)

٧٤- سەرچاوەی پێشوو، ل٢٥١- ٢٥٢

پاشان دەنگی هەر لیستێك بەسەر ئەو پشكەدا دابەش دەكرێ و لە قۆناخی یەكەمدا ژمارەی كورسییەكانی دیاری دەكرێ و ئەوجا بەپشتبەستن بە بەهێزترین پاشماوە، كورسییە بەتاڵەكان پڕ دەكرێنەوە.

حزبەكان	دەنگەكانی	كورسییەكان	پاشماوە	كورسی	كۆی كورسییەكان
أ	**74000**	4	1276	0	4
ب	**69000**	3	**14457**	1	4
ج	**32000**	1	13819	0	1
د	**25000**	1	6819	0	1
كۆ	200000	**9**		1	10

3: سیستەمگەلی تێکەڵەی هەڵبژاردن

وەکوو دەردەکەوێ هەم سیستەمی زۆرینە لایەنی باش و خراپی هەیە و هەم سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی. بۆ ئەوەی هەندێ لە خەوشی ئەم سیستەم و خەوشی ئەوی دیکەیان نەهێڵدرێ، قانوونەکانی هەڵبژاردن لە هەندێ وڵاتدا، پەنا بۆ دانانی قنوونێکی وەسای هەڵبژاردن دەبەن کە هەردوو سیستەم پێکەوە کۆبکەنەوە، با جۆری جوداشیان هەبێ، لەوما بەو جۆرانە دەگوترێ: سیستەمی تێکەڵەی هەڵبژاردن.[٧٥]

لەم باسەدا هەوەڵجار سیستەمی تێکەڵەی هاوتەریبی هەڵبژاردن دەدەینە بەرباس و پاشان سیستەمی تێکەڵەی هاوڕێژەیی ئەندامێتی و پاشان لە خەسڵەتەکانی سیستەمگەلی هەڵبژاردن دەدوێین.

٣-١: سیستەمی تێکەڵەی هاوتەریبی هەڵبژاردن

لەم سیستەمەدا، هەردوو سیستەمی زۆرینە و سیستەمی RP تێدا بەکاردەهێنرێ و ژمارەی کورسییەکانی پارلەمان دەکرێتە دوو بەش. بەشێك لە ڕێگەی سیستەمی زۆرینەوە پیادە دەکرێ و وڵات دابەشی بازنەی فەردی، یان بازنەی فرە ئەندامێتی دەکرێ و لە بەشەکەی دیکەدا وڵات دەکرێتە یەك بازنەی هەڵبژاردن، یان چەند بازنەیەك و لە ڕێگەی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییەوە ئەو بەشەی کورسییەکان یەکلادەکرێتەوە.[٧٦] هەرچی کارتی دەنگدانە، ئەوا وەکوو لە کۆریای باشووردا پێڕەودەکرێ، یەك کارت بە هەڵبژێر دەدرێ و دەنگی خۆی هەم بە پاڵێوراو و هەم بە حزبەکەی دەدات، یان ئەوەتا دوو کارتی دەنگدان بە هەڵبژێر دەدرێ و لە یەکێکیان بۆ ئەو کورسی، یان کورسییە تەرخانکراوانەیە کە دەبێ بە شێوازی زۆرینە یەکلا بکرێنەوە و لە کارتەکەی دیکەشدا بۆ هەڵبژاردنە بە

٧٥- اندرو رینولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل٦٠

٧٦- عبدو سعد، علی مقلد و عصام نعمة، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٨١-٢٨٢

گوێرەی سیستەمی RP هەروەکوو لە ژاپۆن، لیتوانیا و تایلانددا بەکاردەهێندرێ.

دەوڵەتان لەوەدا جیاوازیان هەیە کە چەند کورسی بۆ هەر بەشێکیان تەرخان دەکەن، واتە چەندیان لە ڕێگەی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییەوە یەکلا دەکرێنەوە و چەندیشیان لە ڕێگەی سیستەمی زۆرینەوە. بۆ نموونە دەکرێ نیوەیان بە سیستمی RP و نیوەش بە سیستەمی زۆرینە بێنە هەڵبژاردن وەکوو ڕووسیا، ئۆکراینا و ئەندۆرا[٧٧] و، لە تیموری ڕۆژهەڵاتدا (٧٥) ئەندام لە ڕێگەی RP و (١٣)ەشیان لە ڕێگەی سیستەمی زۆرینەی سادە (براوەی یەکەم)ەوە دێنە هەڵبژاردن[٧٨]، یان ئەوەتا (٦٠٪)ی کورسییەکان تەرخان دەکرێ بۆ سیستەمی زۆرینە و (٤٠٪)یش بۆ سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی[٧٩]. ئەم سیستەمە لە کۆمەڵێ وڵاتدا پەیڕەوی لێ دەکرێ وەك ئەرمەنستان، ژاپۆن، ئازەربێجان، پاکستان، کازاخستان، لیتوانیا، تاجیکستان، گینیا، سەنگال و تونس.[٨٠] هەروا دەوڵەتان لە بەکارهێنانی جۆری سیستەمی زۆرینە لەتەك سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییشدا جیاوازن، هەیانە سیستەمی زۆرینەی سادە، یان زۆرینەی ڕەها، یان دەنگدان بە بلۆك، یان دەنگدان بە بلۆکی حزبی بە گوێرەی هەلومەرجی تایبەت بە خۆیان پەیڕەو دەکەن.

لایەنە باش و خراپەکانی ئەم سیستەمە:

١) ئەم سیستەمە ئامانجی ئەوەیە کە خۆی لە خەوشەکانی هەردوو سیستەمی زۆرینە و RP لابدات و سوود لە لایەنە باشەکانیان وەربگرێ.[٨١]

٢) ئەم جۆرە هەڵبژاردنە وا دەکات پەرلەمەنتاری وەسا بێنە هەڵبژاردن کە نوێنەرایەتی ئەو ناوچە جیوگرافیانە بکەن کە تێیدا هەڵبژێردراون بە تایبەتی لەو بازنانەی هەڵبژاردندا کە جۆرێکی سیستەمی زۆرینەیان تێدا بەکارهێنراوە و بەزۆریش سیستەمی زۆرینەی سادەیە.

٣) ئەم سیستەمی هاوتەرییە دەرفەت بە نوێنەرانی پێکهاتە نەتەوەیی و

٧٧- اندرو رينولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل١٨٦

٧٨- سەرچاوەی پێشوو، ل١٨٧

٧٩- د. عصام نعمة اسماعيل، سەرچاوەی پێشوو، ل٤٣٨

٨٠- اندرو رينولدز واخرون، سەرچاوەی پێشوو، ل١٨٦

٨١- سەرچاوەی پێشوو، ل١٩٥

ئایینییەکان دەدا، بەپێی سیستەمی RP چەند کورسییەکی پارلەمان بەدەست بهێنن.[٨٢] واتە دەستەبەری نوێنەرایەتییان لە ئەنجوومەنی نوێنەراندا دەکرێ.

هەرچی خەوشەکانی ئەم سیستەمەن، بریتین لە:

١) پێڕەویکردن لەم سیستەمە کە هەردوو سیستەمی زۆرینە و RPی تێدا تێکەڵ دەکرێ، بەشێکی خەوشەکانی ئەم هەردوو سیستەمەی بۆ دەگوازرێتەوە و ناکرێ خۆیان لێ لابدرێ.[٨٣]

٢) ئەو پەرلەمەنتارانەی بە گوێرەی سیستەمی RP هاتوونەتە هەڵبژاردن، نوێنەرایەتی هیچ ناوچەیەکی جیوگرافی ناکەن و بەمشێوەیە ڕایەڵکە و پێوەندییەکی کزیان لەگەڵ هەڵبژێرەکانیاندا دەبێ.

٣) ئەم سیستەمە دەبێتە هۆی ئەوەی کە دەستەبەری هەڵبژاردنەوەی سەرکردەی حزبەکان بکرێ. ئەو ژی لە ڕێگەی خۆپاڵاوتنیان لە لیستێکی نوێنەرایەتیی ڕێژەییدا کە دەبێتە هۆی بەردەوامیی ئەو سەرکردانە لە پلە و پایە حزبی و حکومییەکانیاندا بە تایبەتی لە بارێکدا کە مەرجی دەست لەکار کێشانەوەی بەرپرسێك لە حزبدا نەبێ کاتێ کە پلە و پایەی حکوومی وەردەگرێ.

٤) ئەم سیستەمە ئاڵۆزە و وادەکا هەڵبژێران و حزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان و کەناڵەکانی ڕاگەیاندن لە سروشتی سیستەمی هەڵبژاردن و میکانیزمی دابەشکردنی کورسی لە نێوان لیستە ڕکابەرەکاندا نەگەن بە تایبەتی لەو وڵاتانەی تازە دیموکراسییان تێدا پەیڕەو دەکرێ و دەبێتە مایەی نانەوەی گیروگرفت بە ئاریشەی جۆاکیشەوە کە کار لە سەقامگیری وڵات دەکا.[٨٤]

٨٢- هەمان سەرچاوە، ل١٩٥

٨٣- هەمان سەرچاوە، ل١٩٥

٨٤- هەمان سەرچاوە، ل١٩٥

ورقة اقتراع في النظام المتوازي في ألبانيا

ئەو دەوڵەتانەی سیستەمی هاوتەریب بەکاردەهێنن

ولآت	ژمارەی کورسییەکان بەپێی سیستەمی لیستی ڕێژەیی	ژمارەی کورسییەکان بەپێی سیستەمی زۆرینە (یان هیتر)	سیستەمی زۆرینە (یان هیتر)ی پێڕەولێکراو	کۆی گشتیی کورسییەکان
ئەندۆرا	14 (%50)	14 (%50)	بلۆکی حزبی	28
ئەرمەنستان	56 (%43)	75 (%57)	براوەی یەکەم	131
ئازەربیجان	25 (%20)	100 (%80)	دوو خول	125
گورجستان	150 (%64)	85 (%36)	دوو خول	235
گینیا	76 (%67)	38 (%33)	براوەی یەکەم	114
ژاپۆن	180 (%37,5)	300 (%62,5)	براوەی یەکەم	480
کازاخستان	10 (%13)	67 (%87)	زۆرینەی ڕەها	77
کۆریای باشوور	56 (%19)	243 (%81)	براوەی یەکەم	299
لیتوانیا	70 (%50)	71 (%50)	دوو خول	141
مۆناکۆ	8 (%33)	16 (%67)	بلۆک	24
پاکستان	70 (%50)	272 (%80)	براوەی یەکەم	342
فلیپین	52 (%20)	208 (%80)	براوەی یەکەم	260
ڕووسیا	225 (%50)	225 (%50)	براوەی یەکەم	450
سەنگاڵ	55 (%46)	65 (%54)	بلۆکی حزبی	120
دورگەکانی سیشیل	9 (%26)	25 (%74)	براوەی یەکەم	34
تایوان	49 (%22)	176 (%78)	یەك دەنگی ڕانەگوێزراوە	225
تاجیکستان	22 (%35)	41 (%65)	دوو خول	63
تایلاند	100 (%20)	400 (%80)	براوەی یەکەم	500
تیموری ڕۆژهەڵات	75 (%85)	13 (%15)	براوەی یەکەم	88
تونس	152 (%80)	37 (%20)	بلۆکی حزب	189
ئۆکراینا	225 (%50)	225 (%50)	براوەی یەکەم	450

3-2: سیستەمی هاوڕێژەی تێکەڵەی ئەندامێتی

ئەم سیستەمە بۆ قەرەبووکردنەوە و تێهەڵێنانەوەی ڕوودانی حاڵەتی هاوڕێژەنەبوونی ئەنجامەکان لەگەڵ کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەی هەڵبژاردندا هاتووەتە ئاراوە. واتە حزبێك ڕێژەیەکی دیاریکراو دەنگی هێناوە، بێ ئەوەی هیچ کورسییەکی لەسەر ئاستی بازنەکانی هەڵبژاردندا پێ بڕابێ. لەوما هەندێ کورسی لەسەر ئاستی نیشتمانی پێ دەدرێ کە هاوڕێژەی ئەو دەنگانەی بن کە بەدەستی هێناون.[85] وەك ئەوەی ڕێژەکە (١٠٪، یان ١٥٪) زێتر، یان کەمتر بێ. لەم سیستەمەدا دەبێ هەندێ لیست هەبن لەسەر ئاستی نیشتمانی کێبەرکێی یەکتر بکەن و کورسییەکانیش بە گوێرەی سیستەمی RP بێتە دابەشکردن. ڕێژەی گەورە، زۆرتر بەسەر بازنەکاندا دابەش دەبێ، جا بازنەی تاك ئەندامی بن، یان بازنەی فرە ئەندام. شێوازی دەنگدانیش هەم دەشێت لە ڕێگەی دوو کارتی دەنگدانەوە بێت، یەکیان لەسەر ئاستی نیشتمانی و ئەوی دیکەشیان لەسەر ئاستی بازنەی هەڵبژاردن وەکوو ئەلمانیا و نیوزیلندا.[86] هەروا دەنگدان دەکرێت لە ڕێگەی یەك کارتی دەنگدانیشەوە بێ و ئەو لایەن و دەستەیەی کە سەرپەرشتی هەڵبژاردن دەکات، پاش کۆتاییهاتن بە پرۆسەکانی ژماردن و لێکهاڵاواردن و دەستنیشانکردنی ئەو قەوارانەی کە وێڕای دەنگیان هێناوە بەڵام هیچ کورسییەکیان پێ نەبڕاوە، کورسییەکانی پارلەمان دابەش دەکات. ئەم سیستەمە لە ئەلبانیا، بۆلیڤیا، بەرازیل، مەکسیك و نیوزیلندا بەکاردەهێندرێ کە هەم سیستەمی زۆرینەی سادەیان تێدا بەکاردەهێنرێ لەتەك دابەشکردنی بەشێکی کورسییەکانیش

٨٥- د. عصم نعمة اسماعيل، سەرچاوەی پێشوو، ل٤٣٩

٨٦- سەرچاوەی پێشوو، ل٤٤٠

٨٧- اندرو رينولدزو سەرچاوەی پێشوو، ل١٦٦

لە ڕێگەی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییەوە.[٨٧] لە هەنگاریا سیستەمی زۆرینەی ڕەها و RP پێکەوە بەکاردەهێنرێ و لە ئیتالیاش یەك لەسەر چواری کورسییەکان بۆ قەرەبووکردنەوەی دەنگە بەهەدەرچووەکان لە بازنەکانی تاك ئەندامی، دانراوە. لە فەنزوێلا (١٠٠) کورسی پارلەمان تەرخان دەکرێ کە لە ڕێگەی سیستەمی زۆرینەی سادەوە یەکلا دەکرێنەوە، کورسییەکانی دیکەش لە ڕێگەی بەکارهێنانی سیستەمی RP وەکوو کورسیی قەرەبووکردنەوە دابەش دەکرێن.[٨٨]

لایەنە باش و خراپەکانی ئەم سیستەمە:

١) وەکوو سیستەمی پێشوو، ئەم سیستەمە ئامانجی ئەوەیە خۆی لە خەوشەکانی هەردوو سیستەمی زۆرینە و RP لابدا و سوود لە لایەنە باشەکانیان وەربگرێ.

٢) دەبێتە هۆی هەڵبژاردنی نوێنەرانێك کە نوێنەرایەتی ئەو ناوچە جیوگرافییانە بکەن کە تێیدا هەڵبژێردراون. ئەوەش لە بازنەگەلێکی هەڵبژاردندا کە یەکێ لە جۆرەکانی سیستەمی زۆرینەی تێدا بەکاربهێنرێ[٨٩] و بەزۆریش سیستەمی زۆرینەی سادە (براوەی یەکەم) هەروەکوو سیستەمی هاوتەریب.

٣) ئەم سیستەمە دەبێتە هۆی ئەوەی کە نوێنەرانی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینییەکان لە ڕێگەی هەڵبژاردن بە شێوازی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییەوە، ژمارەیەك کورسی لە ئەنجوومەندا بەدەست بهێنن و بەم شێوەیە دەستەبەری نوێنەرایەتییان لە پارلەماندا دەکرێ.

٤) ئەم سیستەمە بۆ ئەوە داهێنراوە تا حاڵەتێکی هاوسەنگ و هاوڕێژە لە نێوان ژمارەی دەنگەکانی هەر حزبێك و ئەو کورسییانەدا بێنێتە ئاراوە کە هەر حزبە بەدەستی دەهێنێ لە ڕێگەی بەیەکەوە بەستنەوەی ژمارەی تەرخانکراوی کورسی کە بە گوێرەی سیستەمی زۆرینە لە بازنەکانی هەڵبژاردندا دێنە هەڵبژاردن،[٩٠] لەگەڵ ئەو ڕێژەیەی دەنگ کە هەر حزبێ

٨٨- سەرچاوەی پێشوو، ل١٦٦

٨٩- سەرچاوەی پێشوو، ل١٧٢

٩٠- هەمان سەرچاوە، ل١٧١

لەسەر ئاستی نیشتمانی بەدەستی دەهێنێ (ئەو کورسییانەی تەرخانکراون بەپێی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی).

گرنگترین خەوشی ئەو سیستەمە، هاوشێوەی خەوشەکانی سیستەمی هاوتەریب، لەتەك بەهەندوەرگرتنی هەلومەرجی سیاسی و ئابووری و جڤاکی هەر دەوڵەتیکدا کە تا چەند ژیانی دیموکراسی و کردەی هەڵبژاردنی تێدا چەسپاوە، لە چەند دەوڵەتێکدا ئەنجامی وەکیەکیان لێ ناکەوێتەوە.

ورقة لنظام تناسب العضوية المختلط في نيوزيلندا

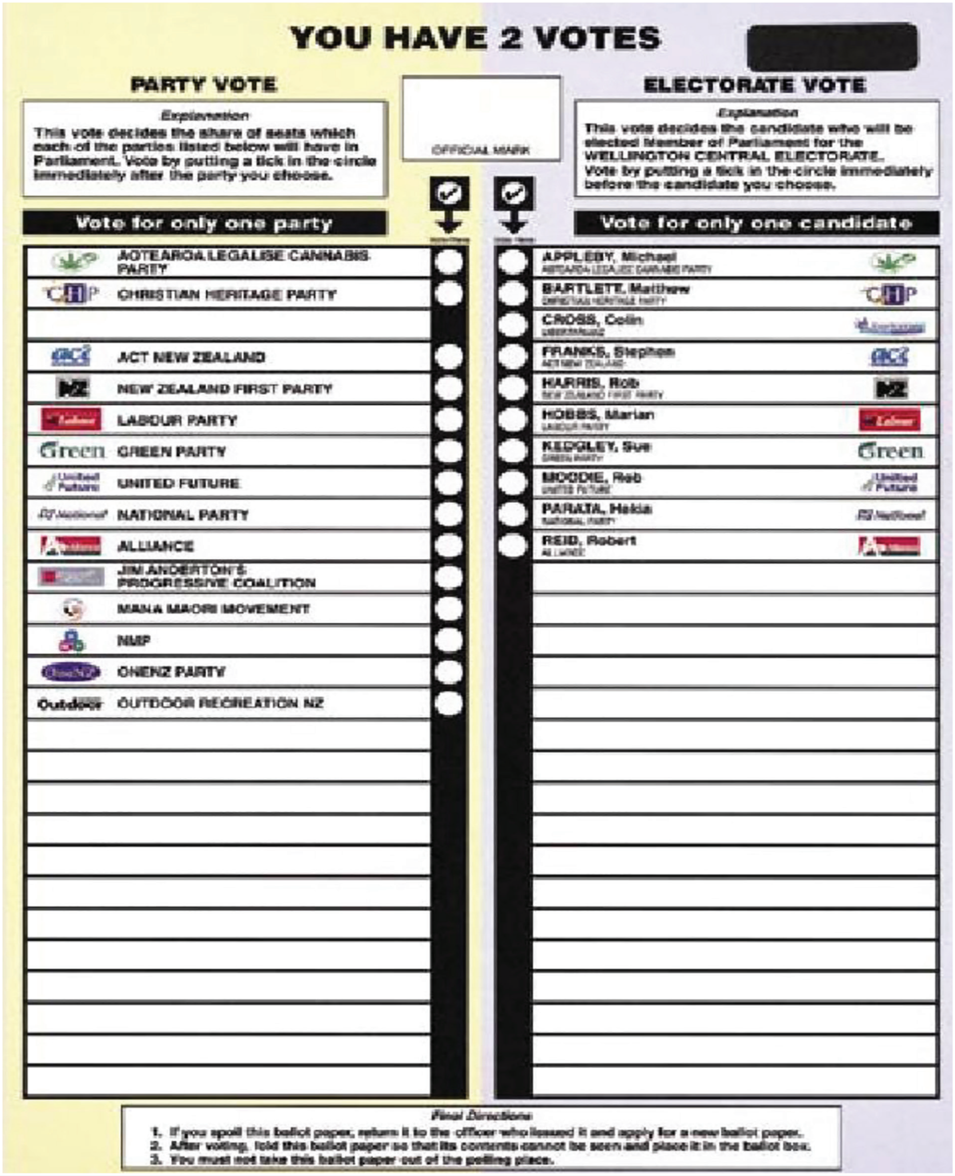

YOU HAVE 2 VOTES

[redacted]

OFFICIAL MARK

PARTY VOTE

Explanation
This vote decides the share of seats which each of the parties listed below will have in Parliament. Vote by putting a tick in the circle immediately after the party you choose.

Vote for only one party

AOTEAROA LEGALISE CANNABIS PARTY
CHRISTIAN HERITAGE PARTY
ACT NEW ZEALAND
NEW ZEALAND FIRST PARTY
LABOUR PARTY
GREEN PARTY
UNITED FUTURE
NATIONAL PARTY
ALLIANCE
JIM ANDERTON'S PROGRESSIVE COALITION
MANA MAORI MOVEMENT
NMP
ONENZ PARTY
OUTDOOR RECREATION NZ

ELECTORATE VOTE

Explanation
This vote decides the candidate who will be elected Member of Parliament for the WELLINGTON CENTRAL ELECTORATE.
Vote by putting a tick in the circle immediately before the candidate you choose.

Vote for only one candidate

APPLEBY, Michael
BARTLETT, Matthew
CROSS, Colin
FRANKS, Stephen
HARRIS, Rob
HOBBS, Marian
KEDGLEY, Sue
MOODIE, Rob
PARATA, Hekia
REID, Robert

Final Directions
1. If you spoil this ballot paper, return it to the officer who issued it and apply for a new ballot paper.
2. After voting, fold this ballot paper so that its contents cannot be seen and place it in the ballot box.
3. You must not take this ballot paper out of the polling place.

ئەو وڵاتانەی کە سیستەمی هاوڕێژەی تێکەڵەی ئەندامێتی

وڵات	ژمارەی کورسییە ڕێژەییەکان	ژمارەی کورسییەکانی سیستەمی فرەیی/ زۆرینە (یان هیتر)	سیستەمی فرەیی/ زۆرینە (یان سیستەمێکی دی)ی پێڕەوکراو	کۆی گشتیی کورسییەکان
ئەلبانیا	(%29)40	(%71) 100	براوەی یەکەم	140
بۆلیڤیا	(%48) 62	(%52) 68	براوەی یەکەم	130
ئەلمانیا	(%50) 299	(%50) 299	براوەی یەکەم	598
هەنگاریا	(%54) 210	(%46) 176	دوو خول	386
ئیتالیا	(%25) 155	(%75) 475	براوەی یەکەم	630
لیسوتو	(%33) 40	(%67) 80	براوەی یەکەم	120
مەکسیک	(%40) 200	(%60) 300	براوەی یەکەم	500
نیوزیلاند	(%46) 55	(%54) 65	براوەی یەکەم	120
فەنزویلا	(%39) 65	(%61) 100	براوەی یەکەم	165

3-3: گرنگترین خەسڵەتەکانی سیستەمی هەڵبژاردن

پاش ئەوەی کە جۆرەکانی سیستەمی هەڵبژاردنمان دایە بەرباس و لێکۆڵینەوە و هەوڵمان دا ڕۆشنایی بخەینە سەر لایەنە باش و خراپەکانی هەر سیستەمێکیان و، چ ئەنجامێکیان لێ دەکەوێتەوە کە لە دەوڵەتێکەوە بۆ دەوڵەتێکی دیکە بە گوێرەی هەلومەرجی سیاسی و ئابووری و جڤاکی و کولتووری و ئاستی هوشیاریی هەڵبژاردن دەگۆڕێ. لەم سۆنگەیەشەوە گرنگیی گەورەی سیستەمگەلی هەڵبژاردنمان بۆ دەردەکەوێ لە دەستنیشانکردنی ڕێڕەوی گەشەی پرۆسەی دیموکراسی، یان نا، بەتایبەتی لەو دەوڵەتانەی تازەن لە بواری پیادەکردنی دیموکراسیدا. لەوما شتێکی بەسوود دەبێ ئەگەر پەی بە مەرج و خەسڵەتەکانی هەر سیستەمێکی هەڵبژاردن کە بە گوێرەی جۆر و شێوەیان جیاوازن، ببەین و بزانین. هەروا سیستەمەکان بەپێی میکانیزمەکانی دەنگدان، پاڵاوتن و دابەشکردنی کورسییەکانیش جیاوازییان لەگەڵ یەکتردا هەیە. لەگەڵ ئەوەشدا، نابێ سیستەمی هەڵبژاردن بە دەرمانی هەموو دەردان بزانین، تەنیا ئەوە نەبێ کە سیستەمگەلی هەڵبژاردن دەستاوێژێکی نموونەیین بۆ گۆڕینی ئەو پێوەرانەی حوکم بەسەر کێبەرکێی سیاسیدا دەکەن. بەڵام نابنە دەرمانێکی تەواوی هەموو دەردێکی سیاسیی وڵات. زۆر جاران ئەو هۆکارە کاریگەرانەی لە هۆکاری دیکە دەکەونەوە، ڕەنگدانەوەی بەهێزیان لەسەر ڕێڕەوی سیستەمی دیموکراتی هەیە نەمازە ئەوانەیان کە پێوەندییان بە کولتووری سیاسیی باو لە وڵاتدا هەیە، زێتر لە توخمە جێبەجێکارییەکانی سیستمی هەڵبژاردن. هەموو ئەو لایەنە باشانەی کە لە سیستەمێکی هەڵبژاردن دەکەونەوە، هەرچەند ئەو سیستەمە بە پەرۆش و بە وردیش داڕێژرابێت، وەلاوە دەنرێن بە هۆی ڕێوشوێنی نەگونجاوی حزبی لە بەڕێوەبردنی وڵاتدا، یان باڵادەستیی هێزگەلێك کە بۆ بەردەوامی خۆیان و دەستگرتن بەسەر توانا و وزە و سامانەکانی وڵاتدا، لێکهەڵبڕانی ناوخۆیی قووڵ دەکەنەوە، یان قەبارەی ئەو هەڕەشە دەرەکییانەی کە زیان بە سەروەری و تەناهیی وڵات دەگەیەنن.

بەڵام بەگشتی وا دەخوازرێ کە سیستەمەکانی هەڵبژاردن ئەم خەسڵەت و بیچمانەیان تێدا بێ:

١. سیستەمی هەڵبژاردن ببێتە هۆی هاتنەئارای ئەنجوومەنێکی نوێنەرایەتی، جا چ مەبەست لەو نوێنەرایەتییە لەسەر ئاستی جیوگرافی بێ، یان نوێنەرایەتی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینی و مەزهەبییەکان، یان نوێنەرایەتی سیاسی و حزبی، یان نوێنەرایەتی دەستە و گرۆکانی کۆمەڵگە وەکوو ئافرەتان و گەنجان و پیران و هەژاران و دەوڵەمەندان و ڕۆڵەکانی شار و دێ.

٢. سیستەمی هەڵبژاردن ببێتە هۆی ئاسانیی دەنگدان و پاراستنی نهێنیی دەنگدان.

٣. ببێتە هۆی ئاشتبوونەوە، واتە سیستمی هەڵبژاردن هانی هەڵبژێران بدا کە باز بەسەر کۆمەڵەی خۆیاندا بدەن و بیر لە دەنگدان بە حزبێکی دیکە بکەنەوە کە نوێنەرایەتی کۆمەڵەیەکی دیکە بکا. ئەمەش بە ڕوونی لەو سیستەمەدا دەبیندرێ کە ئەو مافە بە هەڵبژێران دەدا زێتر لە هیمایەك بکەن، یان مافی ئەوەیان پێ دەدا پاش و پێش بە پاڵێوراوان بکەن.

٤. سیستەمی هەڵبژاردن ببێتە هۆی هاتنەئارای حکوومەتێکی جێگیر و بەهێز.

٥. سیستەمی هەڵبژاردن کە وا بکات هەڵبژێران لە نوێنەرەکانی خۆیان بپێچنەوە و لە هەڵبژاردنێکی دیکەدا دەنگیان پێ نەدەن.

٦. سیستەمی هەڵبژاردن هانی هاتنەگۆڕێی ئۆپۆزیسیۆنێکی پارلەمانیی چالاکاك و کارا و بەگوڕ بدات.

٧. کاتێ کە سیستەمی هەڵبژاردن پێوەرە نێودەوڵەتییەکانی هەڵبژاردنێکی پاك و بێگەرد و بەڵگەنامەکانی مافی مرۆڤ لەبەرچاو دەگرێ.

٨. کاتێ کە سیستەمی هەڵبژاردن دەبێتە هۆی بەردەوامیی پرۆسەی دیموکراتی و هەڵبژاردن. ئەمەش لە ڕوویکەوە لەسەر تێچووی دارایی و توانای کارگێڕی و تەکنیکیی کارگێڕیی هەڵبژاردن دەوەستێ.

٩. سادە و ساکاریی سیستمی هەڵبژاردن: دەبێ بەشێوەیەك سیستەمی هەڵبژاردن ڕەنگرێژ بکرێ کە کارا و بەردەوام بێ و بە ئاسانی مامەڵەی لەتەکدا بکرێ و فام بکرێ چ لە لایەن خەڵکەوە و چ لە لایەن ئەوانەی کاری سیاسەت دەکەن. ئاخر ئاڵۆزی و پاڵۆزی زێدە وا دەکا سیستەمی هەڵبژاردن ڕوون نەبێ

و بە ئاسانی خەڵك و دەنگدەران تێی نەگەن و ئەنجامگەلێکی لا بە لا و نامەبەستداری لێ بکەوێتەوە و لە ئەنجامدا هەڵبژێران متمانەیان بە ئەنجامەکانی هەڵبژاردن نەبێ.

١٠. نەترسان لە داهێنان و نوێگەری: زۆر لەو سیستەمانەی هەڵبژاردن کە ئەمڕۆ لە وڵاتی جودا جودادا پیڕەویان لێ دەکرێ، چارەسەر و ئاراستەی داهێنەرانە دەخەنە ڕوو کە لە چارەسەرکردنی هەندێ گیروگرفتدا سەرکەوتوو بوون. لەوما تا ڕادەیەکی زۆر دەکرێ سوود لە تاقیکردنەوەی ئەوانی دیکە وەربگیرێ بە تایبەتی لە وڵاتانی هاوسێ، یان لەو وڵاتانەی کە وێدەچێ ڕەوش و باری تەواو جیاوازیان هەیە.

١١. بایەخدان بە هەلومەرجی ئارا و هۆکاری کاتەکی: دیارە سیستەمی هەڵبژاردن لە بۆشایی هەڵناسوڕێ و کاری خۆی ناکا، بەڵکە سەرکەوتنی هەر سیستمێکی هەڵبژاردن بەندە بە سازانێکی ڕاست و دروست لە نێوان جۆر و تەرز و نەریتە سیاسییەکان و نەریت و بەندوباوی کولتووریی باڵادەستدا. دەبێ ئەمە وەڵام بێ بۆ ئەم پرسیارەی کە دەبێ ببێتە خاڵی دەسپێك بۆ هەر یەکێ سیستەمی هەڵبژاردن دابڕێژێ: لە سای چ بەستێن و پێڤاژۆیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا سیستەمی هەڵبژاردن ڕەنگڕێژ دەکرێ؟ بەڵام ئەو پرسەی کە پاش ئەمە دێ بریتییە لەوەی کە: ئایا مەسەلەکە پێوەندی بە داڕشتنی سیستەمێکی هەمیشەیی هەڵبژاردنەوە هەیە، یان مەسەلەکە پەیوەستە بە وەڵامدانەوەی داخوازییەکانی قۆناخی ئێستای ڕاگواستنەوە؟ هەروەکو بار و ڕەوشی عێراق لە دوای (٢٠٠٣)ەوە.

١٢. نابێ لە ڕێز و نرخی کۆمەڵانی هەڵبژێران کەم بکرێتەوە: لەکاتێکدا دەبێ پارێزگاری لە سادە و ساکاریی سیستەمی هەڵبژاردن بکرێ. لێ نابێ بخزێینە ناو مەترسییەکانی بە کەم سەیرکردنی توانای هەڵبژێران لە حاڵیبوون لە (هەڵبژاردە/ خیارات)ی جۆربەجۆر و جیاوازی سیستەمگەلی هەڵبژاردن و توانای هەڵبژێران لە بەکارهێنانی ڕاستودروستی ئەو سیستەمانە.

١٣. هەمەلایەنیی سیستەمی هەڵبژاردن: دەبێ سیستەمی هەڵبژاردنی لەسەر بنەمای گشتگیری دابمەزرێ چ لە کۆمەڵگەی دابەش دابەشدا بێت، یان لە کۆمەڵگەی هاوچەشن بە شێوەیەك کە پارلەمانێکی لێ بەدی بێت نوێنەرایەتی هەموو بەرژەوەندەکانی تێدا کۆبووبێتەوە بەبێ گوێدانە ئەوەی کە کەمینەکان سەر بە چ ناسنامە و هۆکارێکی ئایدیۆلۆجی، یان ئێتنی، یان نەژادی، یان زمانی، یان

ناوچەیی، یان ئایینیەوەن. چونکە بێبەشکردنی کۆمەڵەی گرنگی ڕای گشتی لە نوێنەرایەتیکردن لە پارلەمانێکی هەڵبژێردراودا، بەتایبەتی لە وڵاتانی پەرەئەستێندا لەوانەیە ئەنجامگەلێکی کارەساتباری لێ بکەوێتەوە.

١٤. بایەخدان بە شێوازی دەستنیشانکردنی سیستەمێك وەکوو توخمێکی سەرەکی: ئەو شێوازەی کە لە ڕێگەیەوە سیستەمێکی هەڵبژاردن دەست نیشان دەکرێ دەورێکی گرنگ لە جەختکردنەوە لە سەر ڕەوایی ئەو سیستەمە دەگێڕێ. ئەگەر پرۆسەی دەستنیشانکردنی سیستەمێکی هەڵبژاردن لە ڕێگەی پرۆسەیەکەوە بێت کە هەموو کۆمەڵە و گرووپە پەیوەستەکان بەشدارییان تێدا کردبێ، بە هەڵبژێرانیشەوە، ئەوا پەسندکردنی ئەنجامەکانی هەڵبژاردن ئاستێکی باڵاتر بەخۆوە دەبینێ، خۆ ئەگەر سیستەمەکە تەنیا دەربڕی هەندێ بەرژەوەندیی حزبی، یان فەردی بێت، وێڕای کە ناکرێ ئیعتوبارات و بەرژەوەندیی حزبی لە دەستنیشانکردنی سیستەمێکی هەڵبژاردندا بە هەند وەرنەگیرێ. لێ دەستنیشانکردنی سیستەمێك کە حزبە جیاجیاکان و دەستە و گرۆی بەرفرەی ڕای گشتی پەسندی بکەن، مەسەلەیەکی جومگەییە لە پەسندکردنی ئەو سیستەمە و ڕێزگرتنی ئەنجامەکان لە لایەن هەمووانەوە. گۆڕینی سیستەمی هەڵبژاردن لە (براوەی یەکەم)ەوە بۆ سیستەمی تێکەڵەی ئەندامێتی لە نیوزیلندا هەر بۆ نموونە پێویستی بە ئەنجامدانی دوو ڕیفراندەمی گشتی هەبووە و بەمەش ڕەوایی بە سیستەمە نوێیەکە دراوە. لەکاتێکدا لە ١٩٨٦، لە فەرەنسا گۆڕینی سیستەمی دوو گەڕی هەڵبژاردن بۆ سیستەمێکی ڕێژەیی لە لایەن حکوومەتی ئەو کاتەی حزبی سۆسیالیستەوە، سەرنجێکی وای لێ کەوتەوە کە ئەو بڕیارە پشتی بە ئیعتوباراتێکی تەسکی حزبایەتی بەستووە و پاش ئەوەی حزبی ناوبراو لە ١٩٨٨ دەسەڵاتی لێ سەندراتەوە، فەرەنسا گەڕاوەتەوە سەر سیستەمی جاران.

١٥. کارکردن بۆ ڕەوایی پێدان و پەسندکردن لەناو هەموو کاراکتەرە سیاسییەکاندا: دەبێ هەموو دەستە و گرۆ و کۆمەڵەکان و ئەوانەی گەرەکیانە بەشداری لە پرۆسەی دیموکراتیدا بکەن هەستێکی وایان هەبێ کە سیستەمی هەڵبژاردن سیستەمێکی دادپەروەرانەیە و دەرفەتی وەکیەك بە هەمووان دەدا کە لە هەڵبژاردنەکاندا ببەنەوە. ئامانجی هەرە گەورە لەم پێڤاژۆیەدا بریتییە لە کارکردن کە زەوینە بۆ دۆڕاوەکان خۆش نەکرێ تا بێئومێدی و وەڕسی خۆیان لە ئەنجامەکانی هەڵبژاردن بۆ ڕەتکردنەوەی سیستەمی هەڵبژاردن

بەتەواوی بقۆزنەوە، یان بەکارهێنانی وەکوو بیانوویێك بۆ بنکۆڵکردنی سیستەمی دیموکراتی بەگشتی. لە هەڵبژاردنەکانی ۱۹۹۰ی نیکاراگوا، بەرەی ساندینیستا هەڵبژاردنەکانی دۆڕاند، لێ ئەو دۆڕانەی خۆی پەسندکرد، چونکە لە بنەڕەتدا دانی بە دادپەروەریی سیستەمی هەڵبژاردندا دەنا. هەرچی کەمبۆدیا و مۆزەمبیق و باشووری ئەفریقیا بوون، هەموویان توانیان کۆتایی بە شەڕی ناوخۆیی خوێناوی لە وڵاتەکانیاندا بهێنن لە ڕێگەی کارڕایی و ڕێوشوێنێکەوە کە هەموو لایەنە پێکناکۆکەکان پێی ڕازی بوون.

١٦. کارکردن بۆ کاریگەریی زێتری هەڵبژێران: دەبێ هەڵبژێران هەست بکەن کە پرۆسەی هەڵبژاردن دەستاوێژێکیان دەخاتە بەردەست بۆ تەئسیردانان لە حکوومەتان و سیاسەتەکانیان و بە چەند ڕێگەیەکیش دەکرێ ئەو کاریگەرییەی هەڵبژێران زێتر و بەرفرە بکرێ. لەوانە سیستەمی هەڵبژاردن ئەو دەرفەتە بە هەڵبژێران بدات کە لە نێوان حزبە سیاسییەکان، یان لە نێوان ئەو پاڵێوراوانەی سەر بە حزبی جودا جودان، یان لە نێوان پاڵێوراوەکانی حزبێکی دیاریکراودا ئەم یان ئەویان هەڵبژێرن. هەروابێتەوە دەکرێ لە ڕێگەی ڕەخساندنی سیستەمگەلێکی جیاوازی هەڵبژاردنەوە کە لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی و ئەنجوومەنی نوێنەراندا کاریان پێ بکرێ، بەشێوەیەك کە هەڵبژێران هەست بکەن دەنگی ئەوان سەنگ و قورسایی خۆیان هەیە و کار لە پێکهاتەی کابینەی حکوومەت دەکەن نەك هەر لە پێکهاتەی پارلەمانێکی هەڵبژێردراودا.

١٧. فەرامۆش نەکردنی پێداویستییەکانی سەقامگیری لە مەودای درێژخایەندا لە ڕێگەی تەکەزخستنە سەر دەسکەوتە هەنوکەییەکان کاتێ کە کاراکتەرە سیاسییەکان لە بارەی پەسندکردنی سیستەمێکی نوێی هەڵبژاردنەوە دانوستاندن لەگەڵ یەکتردا دەکەن هەروەکوو عێراق. عادەتەن نوێنەرانی حزبە سیاسییەکان بە ئاراستەی ئەو پێشنیارانە کاردەکەن کە پێیان وایە بە قازانجی بەرژەوەندە حزبییەکانی ئەوانە لە هەڵبژاردنەکانی ئایندەدا. لێ زۆربەی جاران، ئەم ستراتیجیایە، داناییەکی تێدا نییە بە تایبەتی لە وڵاتانی پەرەئەستێندا، کە لەوانەیە بردنەوەی حزبێك، یان هاوپەیمانێتییەکی حزبی و باڵادەستی ئەو حزبە لە مەودایەکی کورتخایەندا، کەرتکاریی سیاسی لێ بکەوێتەوە و لە مەودای درێژخایەنیشدا ئاشتی کۆمەڵایەتی درزی تێ بکەوێ. بۆ نموونە، ساڵی (۱۹۹٤) لەو دانوستاندنانەی کە پێش هەڵبژاردنەکان ئەنجامدران لە باشووری ئەفریقیا،

حزبی کۆنگرەی نیشتمانیی ئەفریقی دەیتوانی سیستەمی (براوەی یەکەم) وەکوو خۆی بهێڵێتەوە و کورسی زێتر بهێنێ کە زێتر بێ لەو دەنگانەی لەسەر ئاستی نیشتمانی بەدەستیان دەهێنێ، چونکە حزبی هەرە گەورە و بێ ئەملا و ئەولای ئەو وڵاتە بووە، لێ هەڵوێستی ئەو حزبە پشتیوانی بوو بۆ سیستەمی RP کە لە ئەنجامدا کورسی کەمتر هێنا. ئا ئەمەش بەڵگەی ئەوەیە کە ئەو حزبە کاری بۆ بەدیهێنانی سەقامگیری کردووە لە مەودای درێژخایەندا لەسەر حیسابی دەسکەوتە هەنوکەییەکانی هەڵبژاردن. لەهەمانکاتدا دەبێ سیستەمی هەڵبژاردن خێرا و بەشێوەیەکی کارا بتوانێ وەڵامی هەلومەرجی گۆڕاوی سیاسی و نەشونمای بزووتنەوەی نوێی سیاسی بداتەوە و خۆی لەگەڵدا بگونجێنێ. تەنانەت لەو وڵاتانەشدا کە دیموکراسییان تێدا چەسپاو و جێگیرە و عادەتەن بۆ ماوەیەکی درێژخایەن حزبە سیاسییە گەورەکان ناکارن لایەنگیری و پشتیوانییان هەبێ، بەڵکە ژیانی سیاسی زیندووێتیی بە پلەیەکی بەرز تێدایە و لەوانەیە ئەو حزبەی کە سوودمەندە لە دەسکەوتە هەنوکەییەکانی هەڵبژاردن، لە ئاکامی ڕێوشوێنێکی نوێی هەڵبژاردن لە هەڵبژاردنێکی دیکەی دوای ئەوە، دەسەڵات بدۆڕێنێ.

١٨. بایەخدان بە حەز و ئارەزووی هەڵبژێران بۆ گۆڕان و چاکسازی: وێدەچێ گۆڕینی سیستەمی هەڵبژاردن بیرێکی چاك بێ بە لای هەڵبژێرانەوە بۆ مەبەستی چاکسازی و گۆڕان بە شێوازێکی گونجاو و بڕواپێکراو. بەڵام چینی فەرمانرەوای سیاسی و نوێنەرەکانی چاك ئاگایان لە لایەنە خراپەکانی سیستەمی ئارا (موجوود) هەیە و ڕەتی دەکەنەوە دەستکاری ئەو سیستەمە بکرێ نەبادا دەرفەت بە گۆڕینی بنچینەکانی سیستەمی ئارای سیاسی بدرێ. چونکە دەرفەت و بوارەکانی گۆڕان، شتێکی دیکە نییە جگە لە ئامرازێکی دەستی سیاسەتوانان بۆ هەموارکردنەوەی ڕێساکانی یاری، بەڵام دەیانەوێ بەشێوەیەك بێ کە بە قازانجی بەرژەوەندە تایبەتییەکانی ئەوان بێ و دەستکەوتی نوێی سیاسیی پێ بەدەست بهێنن. لێ گۆڕین و هەموارکردنەوەی بەردەوامی سیستەمی هەڵبژاردن شوێنەواری چەوتیشی لێ دەکەوێتەوە کە وا دەکا هەڵبژێران متمانەیان بە پرۆسەی هەڵبژاردن و دادپەروەریی سیستەمی هەڵبژاردن نەمێنێ هەروەکوو لە عێراقدا ڕوون و ئاشکرایە لە ڕێگەی گۆڕینی سیستەمی هەڵبژاردنەوە چەند مانگێك پێش پرۆسەی هەڵبژاردن لە لایەن نوێنەرانی دەسەڵاتی فەرمانڕەواوە لە ئەنجوومەنی نوێنەراندا.

4: سیستەمە پێڕەوکراوەکانی هەڵبژاردن لە عێراقدا

دانانن بە مافی دەنگدان و پیادەکردنی ئەو مافە و ئەنجامدانی هەڵبژاردن لە عێراقدا بۆ سەردەمێکی دوور و درێژ ناگەڕێتەوە. ساڵی (١٨٧٦)، یەکەمین دەستووری عوسمانلی (قانوونی بنەڕەتیی عوسمانلی) دانراوە. بەپێی ئەم قانوونەش ئەنجوومەنێکی یاسادانان لە ڕێگەی هەڵبژاردنەوە دامەزراوە کە (ئەنجوومەنی مەبعوسان)ی پێ گوتراوە و ئەویش بە شێوەیەکی شکڵی ساڵی (١٨٧٧) هەڵبژێردراوە، وەلێ بەپێی قانوونێکی هەڵبژاردن نەبووە، بەڵکە بە گوێرەی ڕێنوێنیگەلێك بووە کە بۆ ویلایەتەکان دەرچووبوون.[٩١] ئەم هەڵبژاردنە کە یەکەمین تاقیکردنەوە بووە زۆر خەوش و نادادپەروەری تێدا بووە. لە (١٨٧٨/١٢/١٤) دا ئەو دەستوورە هەڵپەسێردراوە و کارەکانی دەسەڵاتی یاسادانان کە خۆی لە (ئەنجوومەنی مەبعوسان) بینیوەتەوە، پەکخراون. ئا بەم شێوەیە یەکەمین تاقیکردنەوە و هەوڵدان بەرەو دیموکراسیی نوێنەرایەتی، پاش سەرهەڵدانی بە ماوەیەکی کورت، تا (١٩٠٨) ڕاگیراوە کە کۆمەڵەی ئیتیحاد و تەرەقی توانیویە مل بە سوڵتان عەبدولحەمیدی دووەم دابنەوێنێ و فەرمانێکی سوڵتانی پێ دەربکات بۆ کارکردنەوە بە دەستووره پەکخراوەکەی ساڵی (١٨٧٦). بە گوێرەی ئەم فەرمانەش قانوونێکی هەڵبژاردن بۆ ئەنجوومەنی مەبعوسان لە (١٩٠٨)دا دەرچووە کە (٨٣) ماددە بووە.[٩٢]

هەڵبژاردن بە گوێرەی ئەم یاسایە، ناڕاستەوخۆ بووە، واتە بە دوو قۆناخ بەڕێوەچووە. لە قۆناخی یەکەمدا نوێنەران، یان هەڵبژێرانی (ثانوی)ی هەڵبژێردراون و لە قۆناخی دووەمدا ئەوانهی دوایی، ئەندامانی ئەنجوومەنی مەبعوسانیان هەڵبژاردووە. هەرچەند ئەو هەڵبژاردنانە بە دوو قۆناخ جێبەجێ کراون، لێ

٩١- د. رعد ناجی الجدة، التشریعات الانتخابیة فی العراق، مطبعة الخیرات، بغداد، ط١، ٢٠٠٠، ص٤

٩٢- مادده ٥٣ی قانون انتخاب المبعوثان العثماني ، ساڵی١٩٠٨

سیستەمی پێڕەوکراو، سیستمی زۆرینەی ڕەها نەبووە، بەڵکە سیستەمی زۆرینەی سادە (براوەی یەکەم) بووە.

پاش ئەوەی عێراق لە لایەن بەریتانیاوە داگیرکراوە و کەوتووەتە ژێر ماندێتەوە و پاش ڕواڵەتەکانی بەرەنگاربوونەوە و ڕەتکردنەوەی دەسەڵاتەکانی داگیرکاری بەریتانی بە تایبەتی لە (١٩١٩ و ١٩٢٠) لە سەرانسەری عێراقدا، ڕایەدارێن بەریتانی هەوڵیانداوە سیستەمێکی حوکمڕانیی خۆجێی بە تایبەتی پاش ئەوەی فەیسەڵی یەکەمیان کردووە بە مەلیك، دابمەزرێنن و بێوچان کەوتوونەتە خۆ بۆ دامەزراندنی ئەنجوومەنێکی دامەزراندن بە مەبەستی نووسینەوە و دانانی دەستوورێك بۆ وڵات. لەوما مەلیك ساڵی (١٩٢٢) سیستەمێکی بۆ هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی دامەزراندن لە عێراقدا دەرکردووە. ئەم سیستەمە هاوشێوەی قانوونی ئەنجوومەنی مەبعوسانی عوسمانلی بووە. بەو مانایەی کە هەڵبژاردن کۆتوبەندی لەسەر بووە و بە دوو قۆناخ بەڕێوەچووە[٩٣] و پشتی بە سیستەمی زۆرینەی سادە بەستووە. لە کۆی (١٠٠) کورسی ئەو ئەنجوومەنەی دامەزراندن، (٢٠) کورسی بۆ عەشایەرەکان و (٥) کورسی بۆ پێڕەوانی ئاییني مووسایی (یەهودی- جوو) و هەندەش بۆ شوێنکەوتووانی ئاییني عیسایی تەرخان کرابوون.[٩٤]

٩٣- د. رعد ناجي الجدة، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٤

٩٤- بڕگە دووەم و سێیەمی سیستەمی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی دامەزراندنی عێراقی، ساڵی ١٩٢٤.

4-1: سیستەمە پێڕەوکراوەکانی هەڵبژاردن لە عێراقدا لە (1924)ەوە تا 2003)

٤-١-١: قانوونی ساڵی (١٩٢٤)ی هەڵبژاردنی نوێنەران:

لە دەسپێکدا دەبێ بگوترێ کە دەسەڵاتی یاسادانان لە سەردەمی پاشایەتی لە عێراقدا لە دوو ئەنجوومەن پێکدەهات: ئەنجوومەنی ئەعیان و ئەنجوومەنی نوێنەران. مەلیك خۆی ئەندامەکانی ئەنجوومەنی ئەعیانی دادەنا. هەرچی ئەنجوومەنی نوێنەران بووە لە ڕێگەی هەڵبژاردنێکی بە کۆتوبەند و ناڕاستەوخۆوە هەڵبژێردراوە. بە گوێرەی مادده (٢٤)ی قانوونی ساڵی (١٩٢٤)، ئەندامەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران لە لایەن دەستەیەکی دووەمی هەڵبژاردنەوە، دەستنیشان دەکران. ئەم هەڵبژاردنە لە ڕێگەی جێبەجێکردنی سیستەمی زۆرینەوە بووە[٩٥] کە ئێستاکە پێی دەگوترێ سیستەمی دەنگدان بە بلۆك (کیتلە)، واتە هەڵبژێر لە هەر بازنەیەکی هەڵبژاردندا هەوەڵجار چەند هەڵبژێرێکی دیکەی هەڵدەبژارد کە بۆ ئەو بازنەیە تەرخان کرابوون.[٩٦] بە گوێرەی مادده (٧)ی قانوونی ناوبراو، لە بری هەر (٢٥٠) هەڵبژێر، هەڵبژێرێکی دیکەی دەستەی دووەم هەڵدەبژێردرا، واتە هەڵبژێر لەسەر کارتی دەنگدان ناوی ئەو هەڵبژێرانەی دەنووسی کە دواتر ئەوان ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەرانیان هەڵدەبژارد. ئەوانە بەپێی شێوازی سیستەمی بلۆك ناوەکانیان لێکجودا دەکرایەوە و ئەو کەسەی زۆرترین دەنگی بهێنابایە بە براوە دادەنرا تا دەگەیشتە ئەو ژمارە خوازراوەی بۆ هەڵبژێرانی دەستەی دووەم لە هەر بازنەیەکدا دانرابوو.

هەرچی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران بوون، ئەوا لە لایەن هەڵبژێرانی دەستەی دووەمەوە دەهاتنە هەڵبژاردن و بە هەمان شێوازی پێشوو، واتە بەکارهێنانی سیستەمی دەنگدان بە بلۆك و ئەو کەسە دەبووە ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەران کە زۆرترین دەنگی هێنابا و بەم شێوەیە لە سەرەوە بۆ خوارەوە

٩٥- مادده ٤٠ی قانون انتخاب النواب -ی ساڵی ١٩٢٤

٩٦- مادده ٣٤ی قانون انتخاب النواب-ی ساڵی ١٩٢٤

بەپشتبەستن بە مادده (٣٤)ی قانوونی هەڵبژاردن دەبوونە پەرلەمەنتار. شایانی گوتنە مادده (٦)ی قانوونەکە چوار کورسی بۆ شوێنکەوتووانی ئایینی مەسیحی تەرخان کردبوو، دووانیان لە لیوای موسڵ و یەك لە بەغدا و یەکیش لە بەسرا. هەروا چوار کورسیش بۆ پێڕەوانی ئاییني موسایی (یەهودی) دانرابوو، دوو بۆ لیوای بەغدا و یەك بۆ لیوای موسڵ و یەکیش بۆ لیوای بەسرا.

٤-١-٢: قانوونی ژمارە (١١)ی ساڵی (١٩٤٦)ی هەڵبژاردنی نوێنەران

ئەم قانوونەش هەر پێڕەوی لە پرەنسیپی هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران بە دوو قۆناخ وەکوو قانوونەکەی پێشتر و سیستەمی زۆرینەی بە شێوازی سیستەمی کیتلە چ بۆ هەڵبژاردنی هەڵبژێرانی دەستەی دووەم (قۆناخی دووەم)[٩٧] کردووە، واتە ئەو دەستەیە، ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەرانیان هەڵدەبژارد.[٩٨] هەرچی دەربارەی کورسییە تەرخانکراوەکانیشە بۆ شوێنکەوتووانی هەردوو ئاییني عیسایی و یەهودی، ئەوا بە گوێرەی مادده (٩)ی ئەو قانوونە گۆڕانی بەسەردا هاتووە و شەش کورسی بۆ شوێنکەوتووانی ئاییني عیسایی تەرخان کراوە: دوو کورسی بۆ ناوەندی لیوای بەغدا و سێ کورسی بۆ لیوای موسڵ و یەك کورسیش بۆ ناوەندی لیوای بەسرا.

٤-١-٣-١: مەرسومی ژمارە (٦)ی ساڵی (١٩٥٢)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەران

٤-١-٣-٢: قانوونی ژمارە (٥٣)ی ساڵی (١٩٥٦)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەران

هەم مەرسوومی ژمارە (٦)ی ساڵی (١٩٥٢) و هەم قانوونی ژمارە (٥٣)ی ساڵی (١٩٥٦)ی هەڵبژاردن، چ لە ڕووی پێڕەویکردن لە پرەنسیپی هەڵبژاردنی ناڕاستەوخۆ و چ دابەشکردنی کورسییەکان بە گوێرەی سیستمی زۆرینە (سیستەمی کیتلە)، تا ڕادەیەکی زۆر هاوشێوەی قانوونی ساڵی (١٩٤٦)ی

٩٧- مادده ٢٦ی قانون انتخاب النواب -ی ساڵی ١٩٢٤

٩٨- مادده ٤١ی قانون انتخاب النواب -ی ساڵی ١٩٢٤

هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەران بوون.

لێ شتی تازە ئەوە بووە کە هەر هەڵبژێرێکی دەستەی دووەم بە براوە حیساب کراوە، ئەگەر ڕێژەی (٤٠٪)ی دەنگە ڕاستەکانی تێپەڕاندبا لەو بازنەیەی هەڵبژاردندا کە خۆی تێدا پاڵاوتووە. ئەگەر هیچ کام لە پاڵێوراوان ئەو ڕێژەیەی نەهێنابا ئەوا پاش حەفت ڕۆژ پرۆسەی هەڵبژاردن دووبارە دەکرایەوە لە نێوان ئەو پاڵێوراوانەی زێتر لە (١٠٪)ی دەنگەکانیان بهێنایە لە بازنەیەکی هەڵبژاردندا.[٩٩] لە بارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی پێڕەوانی ئایینی عیساییش، ئەوا بە گوێرەی ماددە (٨)ی قانوونی ژمارە (٥٣)، بووەتە هەشت کورسی کە سێ کورسی بۆ قەزای ناوەندی لیوای موسڵ، سێ کورسی دیکەش بۆ قەزای ناوەندی لیوای بەغدا، کورسییەك بۆ قەزای ناوەندی لیوای کەرکووك و کورسییەکیش بۆ قەزای ناوەندی لیوای بەسرا بووە.

٤-١-٤: قانوونی ژمارە (٧)ی ساڵی (١٩٦٧)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی میللەت

ڕژێمی پاشایەتی لە (١٤ی تەمووزی ١٩٥٨)دا ڕوخێنرا و، فەرمانڕەوا تازەکان جاڕی گۆڕینی ڕژێمی حوکمڕانییان بۆ کۆماری دا کە مایەی ئەوە بووە پرۆسەی سی ساڵەی دەستووری و هەڵبژاردن لە وڵاتدا، وێڕای خەوش و کون و کەلەبەرەکانی، ڕابوەستێ. پاشان کودەتا دوای کودەتا لە عێراقێ ڕوویانداوە و وڵات بە گوێرەی دەستووری کاتی بەڕێوەبردراوە و بۆ ماوەیەکی درێژ هەڵبژاردن لە عێراقدا نەکراوە. ئەو هەڵبژاردنانەی کە پاشانیش بەڕێوەبردراون، شکڵی و لە سایەی ڕژێمێکی تاکحزبیدا ئەنجام دراون.

دیارە هەوڵدراوە لە عێراق هەڵبژاردن بکرێ. بۆ ئەمەش قانوونی ژمارە (٧) ی ساڵی (١٩٦٧) بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی میللەت گەڵاڵەکراوە. ئەم قانوونە بنەواشەگەلێکی دیکەی تێدا بوون کە پێچەوانەی قانوونەکانی پێشتر بوون. بۆ نموونە تەمەنی هەڵبژێر کەمکراوەتەوە و کراوە بە (١٨) ساڵ[١٠٠] و

٩٩- مادده ٥٢ی مەرسوومەکە و هەمان ماددەی قانوونی ژمارە ٥٣ ی ساڵی ١٩٥٦

١٠٠- بڕگەی دووەمی ماددەی (١)ی قانون انتخاب اعضاء مجلس الامة، ژمارە ٧ -ی ساڵی ١٩٦٧

هەڵبژاردن کراوەتە ڕاستەوخۆ و بە یەك قۆناخ ئەنجام بدرێ و بۆ هەوەڵ جاریش لە مێژووی عێراقدا ماف بە ئافرەتان دراوە کە پراکتیزەی مافی دەنگدان بکەن لە هەڵبژاردنەکاندا، بەڵام قانوونەکە مافی پراکتیزەی دەنگدانی کردبووە ناچاری بۆ پیاوان و ئارەزوومەندانەش بۆ ژنان. قانوونەکە ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەنی میللەتی کردبووە (١٥٠) ئەندام و (٢٥٪)ی کورسییەکانیش، تەبای قانوونی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی گەلی میسر، بۆ نوێنەرانی کرێکاران و جووتیاران تەرخان کرابوون. ئەم قانوونە ئەو مافەشی بە سەرکۆمار دابوو کە خۆی چەند ئەندامێك بۆ ئەنجوومەنی میللەت دابنێ بە مەرجێ لە (١٥) ئەندام زێتر نەبن.[١٠١] هەرچی سیستەمی هەڵبژاردن بووە، ئەوا قانوونەکە شتێکی تازەی نەهێنابووە ئاراوە و سیستەمی زۆرینەی وەکوو خۆی هێشتبۆوە[١٠٢]، واتە (سیستەمی کیتلە) کە لە هەموو قانوونەکانی سەردەمی پاشایەتیدا پێڕەوی لێ دەکرا. سەرباری ئەو پرەنسیپ و بنەواشە نوێیانەی لەم قانوونەدا هاتبوون، لێ لە واقیعدا جێبەجێ نەکراون و هیچ هەڵبژاردنێك بە گوێرەی ئەم قانوونە ڕێك نەخراوە. چونکە ساڵێك پاش دەرچوونی ئەم قانوونە، ڕژێمی عارف بە هۆی کودەتای (١٧ی تەمووزی ١٩٦٨) دوە ڕووخێنراوە.

٤-١-٥: قانوونی ژمارە (٥٥)ی ساڵی (١٩٨٠)ی ئەنجوومەنی نیشتمانی

پاش گۆڕینی ڕژێمی فەرمانڕەوا و هاتنەسەر کاری حزبی بەعس لە (١٧ی تەمووزی ١٩٦٨) لە عێراقدا، هیچ دامودەزگایەکی دەستووری دانەمەزرێنراوە و هیچ هەڵبژاردنێکی تێدا نەکراوە تا قانوونی ژمارە (٥٥)ی ساڵی (١٩٨٠) دەرچووە کە پرەنسیپی دەنگدانی گشتی و نهێنی و ڕاستەوخۆی بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانی هێنایە گۆڕێ. بەپێی قانوونی ناوبراو، ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەن بە (٢٥٠) ئەندام دیاری کراوە کە لە ناوچەگەلێکی هەڵبژاردن بێنە دیاریکردن و مافی دەنگدان بۆ هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ

١٠١- مادده ١٧ی قانون انتخاب اعضاء مجلس الامة، ژمارە ٧-ی ساڵی ١٩٦٧
١٠٢- مادده ٥٥ی قانون انتخاب اعضاء مجلس الامة، ژمارە ٧ی -ی ساڵی ١٩٦٧

کراوەتە ئارەزوومەندانە، بە پێچەوانەی قانوونی ساڵی (١٩٦٧)ی هەڵبژاردن. هەرچی سیستەمی هەڵبژاردن بوو، سیستمی زۆرینە (شێوازی کیتلە) وەکوو خۆی مایەوە و لە هەر ناوچەیەکی هەڵبژاردندا کێ زۆرترین دەنگ بهێنێ بە براوە دەزانرێ لە سەرەوە پێدا وەرە تا خوارەوە. لە بارێکدا ئەگەر دەنگەکانی دوو پاڵێوراو، یان زێتر وەکو یەك بن، ئەوا هەڵبژاردن لە نێوانیاندا دووبارە دەکرێتەوە بۆ هەڵبژاردنی یەکێکیان بە گوێرەی ماددە (٤١)ی قانوونەکە. چەند جارێ ئەم قانوونە لە ماوەی نێوان (١٩٨٠ تا ١٩٩٥)دا هەمووارکرایەوە و لێرەدا دەرفەت نییە قامکیان بۆ ڕابکێشین.

٤-١-٦: قانوونی ژمارە (٢٦)ی ساڵی (١٩٩٥)ی ئەنجوومەنی نیشتمانی

ئەم قانوونە هیچ شتێکی نوێی لە بارەی ژمارەی کورسییەکانی ئەنجوومەنی نیشتمانی و شێوازی دەنگدان لە سیستمی پێڕەوکراوی هەڵبژاردن تێدا نەبووە، لێ چ لەمبارەوە لە قانوونی ساڵی (١٩٨٠)دا هەبووە وەکوو خۆی ماونەتەوە. لێ پرەنسیپێکی نوێی هێناوەتە کایەوە ئەویش هەڵبژاردنی تەواوکارییە. ماددە (٥٠)ی قانوونەکە بڕیاری داوە هەڵبژاردن لە ماوەی ساڵێکدا بۆ یەکجار بکرێ لەو ناوچانەی کە کورسی بەتاڵیان هەیە، بە مەرجێ لانی کەم ئەنجوومەن شەش مانگێکی مابێ. هەرچی ماددەی (٥١)ە، دەڵێ لە بارێکدا ئەگەر ژمارەی کورسییە چۆڵەکان لە ٥٪ی کۆی ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەن زۆرتر بێ، یان لە ناوچەیەکی هەڵبژاردندا لە نیوەی پتری کورسییەکانی ئەو ناوچەیە چۆڵ بن، هەڵبژاردنی تەواوکاری لە ماوەی (٩٠) ڕۆژی ئەو چۆڵبوونە، ئەنجام دەدرێ. لێ بەمەرجێ ئەنجوومەن تەمەنی شەش مانگ کەمتر نەمابێ.

4-2: سیستەمە پێڕەوکراوەکانی هەڵبژاردن بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران لە دوای (2003)ەوە

٤-٢-١: فەرمانی ژمارە (٩٦)ی ساڵی (٢٠٠٤)ی دەسەڵاتی کاتیی هاوپەیمانی CPA

بە پشتبەستن بەو قانوونەی هەڵبژاردن کە بە فەرمانی سەرەوە دەرچووبوو، لە (٢٠٠٥/١/٣٠)دا هەڵبژاردن بۆ کۆمەڵەی نیشتمانی بەڕێوەچووە. لەم هەڵبژاردنە دا کار بە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی RP و بەپێی فۆرمۆڵەی لیستی داخراو کراوە و تەواوی عێراق کراوەتە یەك بازنەی هەڵبژاردن. بەپێی [ماددە ٣١/ أ]ی قانوونی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق-یش بۆ قۆناخی گواستنەوە TAL کۆمەڵەی نیشتمانی لە (٢٧٥) ئەندام پێکدێ و هەڵبژاردن لە ڕێگەی دەنگدانێکی گشتی و نهێنی و ڕاستەوخۆوە بەڕێوەدەچێ. کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان-یش نیزامی ژمارە (١٧)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی بۆ بەجێگەیاندنی قانوونی هەڵبژاردن دەربارەی دابەشکردنی کورسییەکان، دەرکردووە.

٤-٢-٢: ڕاپرسیکردن لەسەر دەستوور لە (١٥ی تشرینی یەکەمی ساڵی ٢٠٠٥)دا

بەپێی ماددە [٦١]ی قانوونی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق بۆ قۆناخی گواستنەوە TAL دوا کاتی بۆ نووسینەوەی گەڵاڵەنامەی دەستوور و پاشان ڕاپرسیکردن لەسەر ئەو پرۆژە دەستوورەی دیاری کراوە. بە گوێرەی بڕگە (ج)ی هەمان ماددەی قانوونی ناوبراو، چۆن دەستوور پەسند و دەڕاستێندرێ دەڵێ: «ئەودەمە ڕاپرسیی گشتی بەسەرکەوتوو دادەنرێ و گەڵاڵەنامەی دەستوور دەڕاستێندرێ، کە زۆرینەی هەڵبژێران لە عێراقدا دەنگی بۆ بدەن و دوو لەسەر سێی هەڵبژێران لە سێ پارێزگادا، یان زێتر ڕەتی نەکەنەوە«. ئا لێرەدا دەردەکەوێ

که سیستەمی پێڕەولێکراوی هەڵبژاردن، سیستەمی زۆرینەی سادە بووە، چونکە هزر ناکرێ لە کردەکانی ڕاپرسیدا سیستەمێکی دیکە پەیڕەو بکرێ. ئەوە نەبێ کە مەرجێکی بۆ دانراوە کە دوو لەسەر سێی هەڵبژێران لە سێ پارێزگا، یان زێتر ڕەتی نەکەنەوە. کۆمیسیۆن نیزامی ژمارە (١٢)ی ساڵی ٢٠٠٥ی دەرکردووە و ئەنجامەکانی ڕاپرسی لەسەر دەستووری تێدا خشتەبەند کردووە، مەبەست لە وشەی (هەڵبژێران)ی بە پشتبەستن بە بڕیارێکی کۆمەڵەی نیشتمانی لە (٢٠٠٥/١٠/٥)دا، ڕوون کردبۆوە کە هەڵبژێران ئەو کەسانەن کە بە کردەوە لە پرۆسەی ڕیفراندەمدا دەنگی خۆیان دەدەن.

٤-٢-٣: قانوونی ژمارە (١٦)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی هەڵبژاردن

کۆمەڵەی نیشتمانی قانوونێکی نوێی بە ژمارە (١٦)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی بۆ هەڵبژاردن دەرچوواند و بەپێی مادده (٢٨)ی قانوونی ئاماژەپێکراوی سەرەوە، فەرمانی ژمارە (١٦)ی ساڵی (٢٠٠٤)ی دەسەڵاتی کاتیی هاوپەیمانان هەڵوەشاوەتەوە. لە هۆکارە پێویستەکانی پەسندکردنی ئەم قانوونەدا هاتووە (بۆ دانانی سیستەمێکی هەڵبژاردن کە نوێنەرایەتییەکی زۆرتری هەڵبژێران بکات، ئەو ژی سیستەمی فرە بازنەییە لەگەڵ فەرامۆش نەکردنی لایەنی باشەکانی سیستەمی یەك بازنەیی). ئەم قانوونەش، لە ڕووی مەرجەکانی هەڵبژێر، مەرجەکانی پاڵێوراو، مەرجی دانانی ناوی ئافرەتێکەوە لە ڕێزی سێ ناوی یەکەمینی هەر لیستەیەکدا و دوو ناو لە ڕێزی شەش ناوی یەکەمینی لیستەکان، هاوشێوەی قانوونی پێشە خۆی بووە. ئیدی عێراق بە گوێرەی پارێزگاکان کراوەتە (١٨) بازنەی هەڵبژاردن و بۆ هەر بازنەیەکیش ژمارەیەك کورسی تەرخانکراون بەشێوەیەك کە هاوڕێژە بێت لەگەڵ ژمارەی هەڵبژێرە تۆمارکراوەکان لە (٢٠٠٥/١/٣٠)دا[١٠٣] و (٢٣٠) کورسی بۆ هەموو بازنەکان دانراوە و بۆ (٤٥) کورسییەکەی دیکەیش[١٠٤] عێراق وەك یەك بازنەی هەڵبژاردن چاوی لێ کراوە کە بە گوێرەی شێوازی RP بێنە دابەشکردن.

١٠٣- بڕگەی دووەمی مادده (١٥)ی قانوونی هەڵبژاردن، ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠٠٥

١٠٤- بڕگەی یەکەمی مادده (١٥)ی قانوونی هەڵبژاردن، ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠٠٥.

دەبێ ئاماژە بۆ ئەوەش بکرێ کە ئەم قانوونە پێڕەوی لە سیستەمی[١٠٥] RP کردووە، کە بە ڕای ئێمە دەستەبەرێکی بنەڕەتیی گرنگ بووە بۆ حزبە بچووکەکان و پێکهاتەکانی گەلی عێراق، بۆ؟ چونکە ئەم سیستەمە زۆر دادپەروەرانەترە بۆ نوێنەرایەتیی پێکهاتەکان، بە پێچەوانەی سیستەمی زۆرینە کە دەنگی ئەو هەڵبژێرانەی تێدا دەفەوتێ کە دەنگیان بۆ پاڵێوراوێك داوە و زۆرینەی نەهێناوە. ئەم شێوازی نوێنەرایەتیی ڕێژەییە بۆ ئەو دەوڵەتانە گرنگە کە فرە پێکهاتەی نەتەوەیی و ئاینیین، یان تازە لە بن دەستی ڕژێمگەلێکی دیکتاتۆری، یان لە شەڕێکی ئەهلی ڕاست بوونەتەوە و قورتاریان بووە تا دەستەبەری ئەوە بکرێ زۆرترین قەوارە و حزب نوێنەرایەتییان لە پارلەماندا هەبێ.

٤-٢-٤: قانوونی هەمووارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١٦)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی هەڵبژاردنەکان، کە ژمارە ٢٦ی ساڵی ٢٠٠٩ی دراوەتێ

لەکاتێکدا خولی یەکەمی ئەنجوومەنی نوێنەران هەندەی نەمابووە کۆتایی بێت، ئەنجوومەن ویستوویە قانوونێکی نوێی هەڵبژاردن دەربکا و بە گوێرەی ئەویش هەڵبژاردن بۆ ئەندامانی خولی دووەم بەڕێوەبچێ، لێ ئەنجوومەن نەشیاوە قانوونێکی نوێ دەربکات، چونکە ئەندامانی ئەنجوومەن لەسەر کۆمەڵێك پرس و بابەت ناتەبا و ناکۆك بوون و هەندێ لە ئەندامانی ئەنجوومەن بەرهەڵست بوون کە هەڵبژاردن لە پارێزگای کرکووك بە گوێرەی ئەو تۆمارەی هەڵبژێران بەڕێوەبچێ کە لە لایەن کۆمیسیۆنەوە ئامادە کرابوو و هەر بەپێی ئەو تۆمارەش هەڵبژاردن بۆ خولی یەکەمی ئەنجوومەنی نوێنەران لە ساڵی ٢٠٠٥ دا بەڕێوەچووبوو. هەروابێتەوە، ئەندامان لەسەر شێوازی پاڵاوتنیش ناتەبا و ناکۆك بوون، چونکە قانوونی ژمارە (١٦) لە مادده (٩)دا بە دەق دەڵێ «پاڵاوتن بە گوێرەی شێوازی لیستی داخراو و بەپێی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی دەبێت»، لەکاتێکدا ئاراستەی زۆرینەی ناو ئەنجوومەن لەگەڵ ئەوەدا بوون کە بە گوێرەی سیستەمی RP و بە شێوازی لیستی کراوە، یان نیمچە کراوە بێت. لێ پاش ئەوەی ئەندامانی ئەنجوومەن لەوە خاترجەم بوون کە لەسەر دەرچوواندنی قانوونێکی

١٠٥- مادده (١٦)ی قانوونی هەڵبژاردن، ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠٠٥

تازەی هەڵبژاردن ڕێکناکەون، ئاراستەی زاڵ بووە هەمواركردنەوەی هەندێ مادده و بنەواشە و حوكمەكانی قانوونی ژمارە (١٦)ی ساڵی ٢٠٠٥ تا بە گوێرەی قانوونە هەمواركراوەكە هەڵبژاردن بۆ ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران بەڕێوەبچێت. پاش وتووێژێكی درێژخایەن، دەنگ لەسەر قانوونی هەمواركردنەوە، قانوونی ژمارە (٢٦)ی ساڵی (٢٠٠٩) درا (واتە قانوونی هەمواركردنەوەی قانوونی ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەڵبژاردنەكان). لێ دەستەی سەرۆكایەتیی [كۆمار] ئەو قانوونەی نەڕاستاند، چونكە ناڕازیبوون بە ژمارەی كورسییە تەرخانكراوەكانی هەندێ پارێزگا و پاش ئەوە ئەنجوومەنی نوێنەران گەیشتە ڕێككەوتن و بڕیارێكی دەركرد كە (یاداشتێكی شرۆڤە و لێكدانەوە)ی بۆ قانوونی هەڵبژاردن گرتبووە خۆ. پاش ئەوە ئەوجا دەستەی سەرۆكایەتی، قانوونی هەمواركردنەوەی لە ٩ی شوباتی ٢٠٠٩ دا ڕاستاند و یاداشتی شرۆڤە و لێكدانەوەكەش لە (٢٠٠٩/٢/١٣)دا.[١٠٦]

بە گوێرەی ماددەی (١)ی قانوونی هەمواركردنەوەكە، مادده (١٥)ی قانوونی ژمارە (١٦)ی ساڵی (٢٠٠٥) هەڵوەشایەوە و كورسییەكی پارلەمان بۆ هەر سەدهەزار كەس بە گوێرەی ئامارەكانی وەزارەتی بازرگانی بۆ ساڵی (٢٠٠٥) تەرخانكرا بە خستنەسەری ڕێژەی (٢,٨٪) بۆ هەر پارێزگایەك، هەروا هەندێ كورسیش بۆ پێكهاتەكان تەرخان كران، پێنج كورسی بۆ پێكهاتەی مەسیحی لە پارێزگاكانی بەغدا و نەینەوا و هەولێر و كەركووك و دهۆك. بە مەرجێ عێراق بۆ ئەو پێكهاتەیە یەك بازنەی هەڵبژاردن بێت. یەك كورسی بۆ سابینەی مەندایی لە پارێزگای بەغدا و، كورسییەك بۆ پێكهاتەی ئێزدی و كورسییەكیش بۆ پێكهاتەی شەبەك لە پارێزگای موسڵ و بەشداریی ئەو پێكهاتانەش لە لیستەكانی دیكەدا هیچ كاریگەری بۆ سەر ئەو ڕێژانەی سەرەوە نابێ. هەرچی مادده (٣)ی قانوونەكەیە، ماددەكانی (٩، ١٠، ١١، ١٦)ی هەڵوەشاندەوە و لە جێگەیاندا ئەو ماددەیە دانرا كە پاڵاوتن بە شێوازی لیستی كراوە دەبێ. بە مەرجێ ژمارەی پاڵێوراوان لە هەر لیستێكی هەڵبژاردندا نابێ لە سێ كەس كەمتر بێ و لە دوو هێندەی ژمارەی كورسییە تەرخانكراوەكانی هەر پارێزگایەك زێتر بێ. ئێمە پێمان وایە كە لێرەدا یاسادانەر زاراوەیەكی وردی بۆ شێوازی پاڵاوتن دانەناوە كە برێتییە لە

١٠٦- ئەم قانوونە لە ژمارەی ٤١٤٠ی ڕۆژنامەی الوقائع العراقیە لە ٢٨ی شوباتی ٢٠٠٩دا بڵاوكرایەوە.

شێوازی پاڵاوتن بە گوێرەی سیستەمی (لیستی داخراو لەگەڵ «التفضیل») [١٠٧] چونکە ئەم ماددەیە ئەو مافەی بە هەڵبژێری عێراقی داوە کە دەنگ بە لیستێك بدات، یان بە لیستێك و بە یەکێ لە پاڵێوراوەکانی هەمان لیست بدات. هەرچی شێوازی دابەشکردنی کورسییەکانی نوێنەرایەتیشە بە گوێرەی سیستەمی RP و بە پێڕەویکردن لە تێکڕای هەڵبژاردن، پاشان دابەشکردنی دەنگە ڕاستەکانی هەر لیستێکی هەڵبژاردن بەسەر تێکڕای هەڵبژاردن بۆ دیاریکردنی ژمارەی ئەو کورسییانەی کە بە بەر لیستێکی دیاریکراو دەکەوێت، هەرچی دابەشکردنی کورسییەکانی لیستێکی دیاریکراویشە لە نێوان پاڵێوراوەکانی هەمان لیستدا ئەوا بە گوێرەی سیستەمی زۆرینەی سادە ئەنجام دەدرێ. بۆ دابەشکردنی باقی کورسییەکانی پارێزگاش، ئەوا بەسەر لیستە براوەکاندا دابەش دەکرێ کە تێکڕای هەڵبژاردن، یان زیتریان هێناوە، هەرچی ئەو لیستانەن کە دەنگەکانیان نەگەیشتووەتە ڕادەی تێکڕای هەڵبژاردن، ئەوا هیچ کورسییەکیان پێ نادرێ و دەنگەکانیان فەرامۆش دەکرێ لە قۆناخەکانی دواتری کورسیی دابەشکردندا و دەنگەکانیان بۆ قەوارە براوەکان دەڕۆن. پێمان وایە ئەو سیستەمە بۆیە دانراوە تا بە قازانجی ئیئتلاف و حزبە گەورەکان بکەوێتەوە و بەم شێوەیە سەرجەم حزب و تەوژمە سیاسییەکان بەپێی ڕێژەی نوێنەرایەتییان لە کۆمەڵگە، جێگەیان لەناو ئەنجوومەندا بۆ ناکرێتەوە و نوێنەرایەتیان نابێ. ئەمەش پێچەوانەی ڕێسای گشتیی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییە کە دەبێ نوێنەرایەتی هەموو دەستە و گرۆ و حزبە سیاسییەکان بکات.

بە بڕوای ئێمە پێویستە هەندێ تێبینی لە بارەی قانوونی هەموارکردنەوە، قانوونی ژمارە (٢٦)ی ساڵی ٢٠٠٩ تۆماربکەین، چونکە باندۆرەکانی ئەنجامی هەڵبژاردن و قانوونی هەموارکردنەوە جێگەی بایەخ بوون، گرنگترینی ئەو تێبینیانەش بریتین لە:

١) قانوونی هەموارکردنەوە لە بڕگەی (٤)ی ماددەی (٣)ی قانوونەکە، میکانیزمی دابەشکردنی ئەو کورسییانەی داناوە کە پاش قۆناخی یەکەمی دابەشکردن، بەتاڵ دەمێننەوە. ئەو ژی بە دابەشکردنی ئەو کورسییانە بەسەر

١٠٧- ابراهیم عبد العزیز شیحا، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٩٨

لیستە براوەکاندا بەپێی ڕێژەی ئەو دەنگانەی بەدەستیان هێناوە. ئەم میکانیزمە، چەند لیستێکی لە وەدەستهێنانی کورسی لە پارلەماندا بێبەشکرد، وێرای کە کۆی گشتی دەنگەکانی ئەو لیستانە ڕێژەیەکی گەورەی دەنگەکانی هەر بازنەیەکی هەڵبژاردن پێکدەهێنن، لێ ل گۆڕ قانوونی هەموارکردنەوە، ئەو دەنگانەی بەو لیستانە دراون، نەگەیشتوونەتە تێکڕای هەڵبژاردن و بەو لیستانە دەدرێن کە لەبنەڕەتدا هەڵبژێران دەنگیان پێ نەداون. ئا بەم شێوەیە یاسادانەر بە هێزی قانوون بڕیاری داوە خواست و ویستی هەڵبژێر بە زۆری بۆ بەرژەوەندی لیستە براوەکان بگۆڕێ. دادگەی باڵای فیدراڵی لە بڕیاری ژمارە (١٢) لە (١٤)ی ٦ی ٢٠١٠)دا بڕیاری نا دەستووریی ئەو بڕگەیەی داوە بەو پێیەی پێچەوانەی دەقی ماددە (٢٠)ی دەستوورە و، لە دوتوێی بڕیارەکەدا هاتووە «دادگە بڕیاری نادەستووریبوونی بڕگە (٤)ی ماددە (٣)ی قانوونی ژمارە (٢٦)ی ساڵی (٢٠٠٩) ی دا. بە مەرجێ ئەم حوکمە کاریگەری بۆ سەر پرۆسەی دابەشکردنی کورسییە بەتاڵەکان نەبێ لە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەرانی ساڵی (٢٠١٠) دا پاش ئەوەی کە ئەنجامەکانی ئەو هەڵبژاردنە لە (١ی ٦ی ٢٠١٠)دا لەلایەن دادگەی باڵای دەستوورییەوە ڕاستێندراون».

٢) قانوونی هەموارکردنەوە، چەند ماددەیەکی قانوونی ژمارە (١٦)ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەڵوەشاندەوە و هەموارکردەوە لەوانە ماددەکانی (٩، ١٠، ١١، ١٥، ١٦) و ماددەکانی دیکەی قانوونەکەش وەکوو خۆیان ماونەوە. ماددە (١٧)ی قانوونەکە بە هەر چوار بڕگەکەیەوە وەکوو خۆیان مانەوە کە میکانیزمی دابەشکردنی کورسییەکانی قەرەبووکردنەوە ڕوون دەکەنەوە. بۆ ئەمەش دەبێ ئەم هەنگاوانە هەڵبنرێنەوە: دابەشکردنی کۆی دەنگە ڕاستەکان لە عێراقدا بەسەر ژمارەی کورسییەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران کە بریتییە لە (٣٢٥) بۆ دەرهێنانی تێکڕای هەڵبژاردن. پاشان دابەشکردنی دەنگەکانی هەر لیستێك بەسەر ئەو تێکڕای نیشتمانییە و پاشان دەست بە دابەشکردنی ئەو کورسییانە دەکرێ بەسەر ئەو قەوارانەی کە هیچ کورسییەکیان لە بازنەکانی هەڵبژاردن (واتە پارێزگاکان) بەدەست نەهێناوە، ئەگەر کۆی دەنگە ڕاستەکانیان لە هەموو پارێزگاکاندا بگاتە تێکڕای نیشتمانی، یان لە تێکڕای نیشتمانی زێتر بێ. ئەگەر پاش ئەمەش کورسیی بەتاڵ بمێنێتەوە بەسەر قەوارە براوەکاندا دابەش دەکرێ بە گوێرەی ڕێژەی ئەو دەنگانەی بەدەستیان هێناوە.

بەپشتبەستن بەوەی کە لە سەرەوە هاتووە، ئێمە پێمان وایە دابەشکردنی کورسییەکانی قەرەبووکردنەوە پێچەوانەی بنەواشەکانی ئەم ماددەیە و دەبوایە بە گوێرەی بڕگەی (٣)ی ماددەکە ئەو کورسییانە بەسەر ئەو قەوارانەدا دابەش بکرایە کە کۆی دەنگەکانیان لە ئاستی عێراقدا گەیشتبووە تێکڕای نیشتمانی کە بە حیسابێکی سادە و ساکار لە (٢٧) هەزار دەنگ کەمتر بووە. ئا ئاوا دەرفەت بۆ هەندێ قەوارەی دیکە دەکرایەوە کە کورسی نوێنەرایەتیان لە ئەنجوومەنی نوێنەراندا بەربکەوێت، بەڵام لە ئەنجامی جێبەجێ نەکردنی ئەم ماددەیەدا ئەو قەوارانە لە کورسیی نوێنەرایەتی بێبەش کران. چونکە ئەم ماددەیە وەکوو خۆی مابووەوە و قانوونی هەموارکردنەوە هەڵینەوەشاندبووەوە، لەوما هێشتا بەرکار بووە و دەبوایە کاری پێ بکرێ. هەر بۆ زانین کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە ئەنجامی تانەی هەندێ قەوارەی براوەدا، لە بڕیارێکی خۆی پاشگەزبووەوە دەربارەی چۆنیەتی پڕکردنەوەی کورسییەکانی قەرەبووکردنەوە بەپێی بەشی پێنجەم لە (نیزامی دابەشکردنی کورسییەکانی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەران، نیزامی ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠١٠) و، بڕیاری دا بنەواشەکانی ماددە (١٨)ی قانوونی ژمارە (١٦) جێبەجێ بکات. کۆمیسیۆن بەپشتبەستن بەهەمان هۆی هەڵنەوەشاندنەوە، یان هەموارکردنەوەی ماددە (١٨)ی قانوونی ژمارە (١٦)، خۆی لە پیادەکردنی ماددە (١٧) دزیەوە کە لە بنەڕەتدا ئەم ماددەیە هەڵنەوەشابووەوە و هەموارنەکرابووەوە. ناشزانین لەبەر چی نوێنەرانی لیستە بچووکەکان لە دادگەی باڵای فیدراڵی تانەیان لە شێوازی دابەشکردنی کورسییەکانی قەرەبووکردنەوە نەدا.

٤-٢-٥: قانوونی ژمارە (٤٥)ی ساڵی (٢٠١٣)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق

ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەران کە لە (٧ی ٣ی ٢٠١٠) ا بەڕێوەچوو سۆنگەی تانەی زۆری لایەنەکان بوون، هەروابێتەوە بە گوێرەی بڕگەی (٤)ی ماددە (٣)ی قانوونی ژمارە (٢٦)ی ساڵی (٢٠٠٩)یش، تانە لە نادادپەروەری و نادەستووریی میکانیزمی گۆڕینی دەنگەکان بۆ کورسیی نوێنەرایەتی، دەدرا. لەوما داوا خراوەتە بەردەم دادگەی باڵای فیدراڵییەوە. دادگەی ناوبراویش بڕیاری ژمارە (١٢)ی لە (١٤ی ٦ی ٢٠١٠)دا دەرکردووە

و جەختی لە نادەستووریی بڕگەی (٤)ی مادده (٣)ی ئاماژەپێکراو کردبۆوە.
لەم بڕیارەدا هاتووە «بەپشتبەستن بەو شتانەی پێشوو، بۆ ئەم دادگەیە ڕوون بووەتەوە کە دابەشکردنی کورسییە بەتاڵەکان پێش و پاش هەموارکردنەوەی ئاماژە پێکراو، دەنگی هەڵبژێر بۆ پاڵێوراوێکی کە دەنگی بۆ داوە، بەبێ ویستی خۆی بۆ پاڵێوراوێکی دیکە گوازراوەتەوە کە لە بنەڕەتدا دەنگی بۆ نەداوە. ئەمەش پێچەوانەی دەقی مادده (٢٠)ی دەستوورە کە بە دەق دەڵێ: « هەموو هاووڵاتیان چ پیاو بن چ ئافرەت مافی بەشداریکردنیان لە کاروباری گشتی و شادبوون بە مافە سیاسییەکان هەیە بە مافی دەنگدان و هەڵبژاردن و پالاوتنیشەوە». هەروا وەکوو لە مادده (٣٨/یەکەم)ی دەستووردا هاتووە دەستەبەری «ئازادیی ڕادەربڕین بە هەموو شێوەکان» کراوە و، پرۆسەی گواستنەوەی دەنگی هەڵبژێران بەبێ ویستی خۆیان لەو پاڵێوراوەی کە دەنگیان بۆ داوە بۆ پاڵێوراوی لیستێکی دیکە کە هەڵبژێر خواستی نەبووە دەنگ بە هیچ پاڵێوراوێکی ئەو لیستە بدات، ئەمەش پێشێلکردنێکی مافی هەڵبژێرە لە دەنگدان و هەڵبژاردن و ئازادیی ڕادەربڕین و پێشێلکردنێکی دەقی مادده (٢٠) و مادده (٣٨/یەکەم)ی دەستوور پێکدەهێنێ، لەکاتێکدا نابێ و ناکرێ قانوونێك دابنرێ کە پێچەوانەی دەستوور بێ و ڕێگە لە ئازادیی ڕادەربڕین بگیرێ و بە پشتبەستن بە بنەواشەکانی هەردوو مادەی (٢٠ و ٣٨/یەکەم)، دادگای فیدراڵی بڕیاری نادەستووریی بڕگەی (٤)ی مادده (٣)ی قانوونی ژمارە (٢٦)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی داوە (قانوونی هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە ١٦ی ساڵی ٢٠٠٥ی هەڵبژاردن).

لەوما پاش وتوویژ و بێنەوبەرە چ لەناو ئەنجوومەن و چ لە دەرەوەیدا، پێشنیاری قانوونێکی نوێ خرایە بەردەم ئەنجوومەن و لە ئەنجامدا قانوونی ژمارە (٤٥) لە (٢٥ی ١١ی ٢٠١٣)دا دەرچوو، کە لە ژمارە (٤٣٠٠)ی ڕۆژنامەی الوقائع العراقیە لە (٢ی ١٢ی ٢٠١٣)دا بڵاوکرایەوە و لە هۆیە پێویستەکانی دانانی ئەم قانوونەشدا هاتووە: (بۆ ئەوەی هەڵبژاردنێکی ئازاد و پاك و بێگەرد بکرێ و بەو پەڕی شەفافیەتەوە ئەنجام بدرێ و نوێنەرایەتییەکی ڕاستەقینەی خواست و ویستی هەڵبژێران بەڕێوەبچێ و دەرفەت بکرێتەوە بۆ کێبەرکێیەکی ڕەوای دوور لە کارکردیی دەرەکی و بەرەو پێشبردنی پرۆسەی دیموکراتی ئەم قانوونە پەسندکراوە).

ئەم قانوونە بەسەر (٨) بەش و (٤٨) ماددەدا دابەش کراوە. بڕگەی (١)

ی مادده (١١)، ژمارەی کورسییەکانی پارلەمانی بە (٣٢٨) ئەندام داناوە کە (٣٢٠)یان بەسەر پارێزگاکاندا دابەش کراون و بە گوێرەی بڕگەی (٢)ی هەمان ماددەش (٨) کورسی بۆ کۆتای پێکهاتەکانی گەلی عێراق دانراوە. هەرچی بڕگەی (٣)ی ئەم ماددەیە، بۆ کورسییە تەرخانکراوەکانی پێکهاتەی مەسیحی و سابیئە، عێراقی کردووە بە یەك بازنەی هەڵبژاردن. بەڵام لەم ماددەیەدا وشەی (عێراق) ئاماژەی پێ نەکراوە.

وەك پاشبەندی ئەم قانوونە ئەم خشتەیەی خوارەوەی لەگەڵدا هاوپێچ کراوە کە ژمارەی کورسییەکانی هەر پارێزگایەك و کورسییە تەرخانکراوەکانی هەندێ پێکهاتەی تێدا دیاری کراون.

زنجیره	پارێزگا	ژمارەی کورسی	کورسی بۆ مەسیحیان	کورسی بۆ ئێزدییان	کورسی بۆ سابیئە	کورسی بۆ شەبەك	كۆ
1	بەغدا	69	1	0	1	0	71
2	نەینەوا	31	1	1	0	1	34
3	بەسرا	25	0	0	0	0	25
4	زیقار	19	0	0	0	0	19
5	بابل	17	0	0	0	0	17
6	سلێمانی	18	0	0	0	0	18
7	ئەنبار	15	0	0	0	0	15
8	هەولێر	15	1	0	0	0	16
9	دیالە	14	0	0	0	0	14
10	کەرکووك	12	1	0	0	0	13
11	سەلاحەدین	12	0	0	0	0	12
12	نەجەف	12	0	0	0	0	12
13	واست	11	0	0	0	0	11
14	قادسیە	11	0	0	0	0	11
15	میسان	10	0	0	0	0	10
16	دهۆك	11	1	0	0	0	12
17	کەربەلا	11	0	0	0	0	11
18	موسەنا	7	0	0	0	0	7
كۆ	18	320	5	1	1	1	328

هەرچی ماددەی (١٢)ی قانوونەکەیە باس لە میکانیزمی دەنگدان بەپێی فۆرمۆڵەی لیست کراوە (ڕاستتر لیستی داخراوە لەگەڵ بە باشزانین) کە هەڵبژێر دەتوانێ چ دەنگ بۆ لیستێکی دیاریکراو بدات و، چ دەنگ بە لیستێك و پاڵێوراوێکی دڵخوازی خۆی لەناو هەمان لیستدا بدات. ئەم ماددەیە دەرفەتی بە تاکە کەسیش داوە کە خۆی بۆ ئەندامێتی ئەنجوومەنی نوێنەران بپاڵێوێ.

هەرچی سیستەمی هەڵبژاردنە ئەوا ماددە (١٤)ی ئەم قانوونە باس لە دابەشکردنی کورسییەکان بەپێی سیستەمی (سانت لاگ Sainte-Laguë)ی هەموارکراو دەکا. بۆ زانین ئەم سیستەمە وا دەخوازێ دەنگە ڕاستەکانی هەر لیستێکی هەڵبژاردن بەسەر ژمارەکانی (١، ٣، ٥، ٧، ٩،... تاد) دابەش بکرێ. ئا ئەوها بە گوێرەی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر بازنەیەك و پاشان دابەشکردنی کورسییەکان بەسەر لیستەکاندا بەپێی بەرزترین بەرەنجامی دابەشکردن لە سەرەوە بۆ خوارەوە تا دوا کورسیی تەرخانکراوی بازنەکە دابەش دەکرێ. لێ یاسادانەری عێراقی بۆ پشتڕاستکردنەوەی بەرژەوەندیی حزبە گەورەکانی ناو ئەنجوومەنی نوێنەران، ئەم فۆرمۆڵەیەی هەموارکردووەتەوە و بڕیاری داوە دەنگە ڕاستەکانی لیستە ڕکابەرەکان بەسەر ژمارەکانی (١,٦، ٣، ٥، ٧، ٩...تاد)دا دابەش بکرێ بە گوێرەی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر بازنەیەکی هەڵبژاردن و بە گوێرەی بڕگەی (١)ی ماددە (١٤)ی ئەم قانوونە. بڕگەی (٢)ی هەمان ماددە بڕیاری داوە کە ئافرەتان دەبێ بەلانی کەمەوە (٢٥٪)ی کورسییەکانی پارلەمان پێکبهێنن. هەرچی بڕگەی (٣)ی ماددە (١٣)ە کردوویە بە مەرج کە زنجیرەی ئافرەتان بەڕێژەی ئافرەتێك دوای هەر سێ پیاو لەکاتی ڕێکخستنی لیستی پاڵێوراوانی هەر حزب و لیستێکی ڕکابەر، لەبەرچاو بگیرێ.

وەك لەسەرەوە ئاماژەی پێکرا، ئەنجوومەنی کۆمیسیاران (سیستەمی دابەشکردنی کورسییەکان- ژمارە ١٤ی ساڵی ٢٠١٤)ی دەرکردووە و لە بەشی دووەمدا ژمارەی کورسی هەر پارێزگایەك دیاری کراوە لەتەك دیاریکردنی کورسییە تەرخانکراوەکانی پێکهاتەکان بەپشتبەستن بە قانوونی ژمارە (٤٥) و بەشی ئافرەتان لە هەر پارێزگایەکدا بە پشتبەستن بە قانوونەکە و دەقی دەستوور، بەمشێوەیەی خوارەوە:

زنجیره	پارێزگا	ژمارەی کورسی	کورسی تەرخانکراو بۆ پێکهاتەکان	ژمارەی کورسییەکانی ئافرەتان
1	بەغدا	69	2 کورسی: بۆ پێکهاتەی مەسیحی 1 کورسی بۆ پێکهاتەی سابیئە1	17
2	نەینەوا	31	3 کورسی: 1 بۆ مەسیحییان و 1 بۆ ئێزدییان و 1 بۆ شەبەکان	8
3	بەسرا	25	0	6
4	زیقار	19	0	5
5	بابل	17	0	5
6	سلێمانی	18	0	4
7	ئەنبار	15	0	4
8	هەولێر	15	1 بۆ کریستیانان	4
9	دیالە	14	0	4
10	کەرکووک	12	1 بۆ کریستیانان	3
11	سەلاحەدین	12	0	3
12	نەجەف	12	0	3
13	واست	11	0	3
14	قادسیە	11	0	3
15	میسان	10	0	3
16	دهۆک	11	1 بۆ کریستیانان	3
17	کەربەلا	11	0	3
18	موسەنا	7	0	2
کۆ	18	320	8	83

هەرچی بەشی سێیەمە لە سیستەمی دابەشکردنی کورسییەکان، ئەوا تەرخانکراوە بۆ ئەو هەنگاوانەی کە دەبێ بۆ مەبەستی دابەشکردنی کورسییەکان بەسەر لیستە ڕکابەرەکانی هەڵبژاردن بە گوێرەی فۆرمۆڵەی سانت لاگ هەڵبهێنرێنەوە، بەڵام بە گوێرەی ئەو بیدعەیەی کە لە لایەن فراکسیۆنە پەرلەمانییەکانی ناو ئەنجوومەنی نوێنەران داهێنراوە، دەبوایە هەوەڵجار دەنگە ڕاستەکانی هەر لیستێکی هەڵبژاردن بەسەر (١،٦) دابەش بکرێ ئەوجا بەسەر ژمارەکانی (٣، ٥، ٧،...)دا بە گوێرەی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر پارێزگایەك کە کورسییەکان بەپێی بەرزترین بەرکەوتی دابەشکردن لە سەرەوە بۆ خوارەوە بێنە دابەشکردن تا هیچ کورسییەکی بەتاڵ نەدەمایەوە.

ئەمە هەنگاوی یەکەم، هەنگاوی دووەم پێوەندیی بە دابەشکردنی کورسییەکانی هەر لیستێکەوە هەیە بەسەر پاڵێوراوەکانی هەمان لیستدا. واتە هەر لیستێك لە هەنگاوی یەکەمدا دەردەکەوێ چەند کورسیی پارلەمانی بەردەکەوێ. پاشان ئەو کورسییانە بەسەر پاڵێوراوەکانی ئەو لیستەدا دابەش دەکرێ بە گوێرەی دەنگەکانیان لە سەرەوە بۆ خوارەوە، لە بارێکدا دەنگەکانی دوو پاڵێوراو، یان زێتر یەکسان بن لەناو لیستێکی هەڵبژاردندا، ئەوا بەئامادەبوونی نوێنەرانی لیستە ڕکابەرەکان، تیروپشکیان بۆ دەکرێ.

لە هەنگاوی سێیەمدا، حیسابی کۆتای ئافرەتان دەکرێ و چۆن ئەو کۆتایە لە نێوان لیستە براوەکانی هەڵبژاردندا دابەش دەکرێ. چونکە بە دوور دەزانرێ ئافرەتان خۆیان ڕێژەی ٢٥٪ی کۆی ژمارەی کورسییەکانی بازنەیەکی هەڵبژاردن بەدەستبهێنن، ئەودەم بە ناچاری دەبێ ئەم هەنگاوانە هەڵبهێنرێنەوە:

أ) هەر کورسییەك پاش سێ پیاوی براوەی هەڵبژاردن بۆ ئافرەت دادەنرێ. هەڵبەت ئەو ئافرەتە پاڵێوراوەی کە زۆرترین دەنگی لەناو لیستێکی دیاریکراو هێناوە، کورسییەکەی بۆ تەرخان دەکرێ،

ب) جارێکی دیکە ژمارەی کورسییەکانی ئافرەتان دەژمێردرێنەوە، لەبارێکدا ئەگەر بە گوێرەی کۆتا ژمارەی ئافرەتان کەمتر بوو لە کورسیی تەرخانکراو، ئەو کارڕاییانە دەگیرێنەبەر:

١) ڕێژەی ئافرەتان دیاری دەکرێ لە ڕێگەی دابەشکردنی ژمارەی کورسییەکانی هەر لیستێك بەسەر ژمارە (٣)دا، بەمەرجێ کەرتی دەیی فەرامۆش بکرێ.

٢) حیسابی ژمارەی پاشماوە لە کورسییەکانی ئافرەتان لە هەر لیستێکی

براوە دەکرێ، لە ڕێگەی لێ دەرکردنی ژمارەی کورسیی ئافرەتە براوەکان بەپێی بڕگەی (أ) لە پشکی ئەو لیستە لە ئافرەتان.

ج) کورسییەك بۆ ئافرەتان دیاری دەکرێ پاش هەر پیاوێکی براوە بێ ڕەچاوکردنی ژمارەی ئەو دەنگانەی کە پیاوان بەدەستیان هێناوە.

د) ئەگەر ژمارەی کورسییە خوازراوەکانی ئافرەتان بە گوێرەی ئەوەی لە سەرەوە هاتووە تەواو نەکرا، ئەوا کورسییەك بۆ ئافرەتان تەرخان دەکرێ لەو لیستانەی کە دوو کورسییان بەدەستهێناوە و لە خوارەوە بۆ سەرەوە. ئەوا لە جێگەی ئەو پاڵێوراوە براوەیەی کە کورسی دووەمی بەرکەوتووە، پاڵێوراوێکی ئافرەت لە هەمان لیست کە زۆرترین دەنگی هێناوە، دادەنرێ.

ه) ئەگەر ژمارەی کورسییە داواکراوەکانی ئافرەتان بەم پێودانگەش پڕ نەکرایەوە، ئەو کورسی ئەو لیستانەی کە یەك کورسییان هێناوە لە خوارەوە بۆ سەرەوە بۆ ئافرەتان تەرخان دەکرێ تا ژمارەی داواکراو تەواو دەبێ.

و) ئەو پاڵێوراوە پیاوەی کە زۆرترین دەنگی هێناوە لەو لیستانەی کە لە بازنەیەکی هەڵبژاردندا یەك کورسییان هێناوە، پاڵێوراوێکی ئافرەت لە هەمان لیست کە بە بەراورد بە ئافرەتەکانی دیکەی هەمان لیست زۆرترین دەنگی هێناوە، جێگەی دەگرێتەوە.

هەرچی کورسییەکانی پێکهاتەکانیشە، ئەوا بەر ئەو لیستە دەکەون کە زۆرترین دەنگی هێناوە بە مەرجێ ئەو کورسییە بەو پاڵێوراوە بدرێ کە زۆرترین دەنگی لەناو لیستەکەی خۆیدا هێناوە.

٤-٢-٦: قانوونی یەکەمین هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٤٥)ی ساڵی (٢٠١٣)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق، کە ژمارە ١ی ساڵی (٢٠١٨)ی دراوەتێ

دوا بە دوای چەند کارڕاییەکی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە بارەی دەنگدان و تۆمارکردنەوە، هەروا ل گۆر خولیا و ئارەزووی حزبە سیاسییە گەورە باڵادەستەکانی ناو ئەنجوومەنی نوێنەران کە سیستەمی هەڵبژاردن بە شێوەیەك هەموار بکرێتەوە لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی ئەوان و بە گوێرەی تێگەیشتنی ئەوان بۆ سیستەمی هەڵبژاردن تێکبکاتەوە. ئا ئاوا هەندێ دەسکاری قانوونی ژمارە (٤٥) کراوە و قانوونی هەموارکردنەوەکە لە (٢٤ی ١ی

٢٠١٨)دا دەرچووە و لە بڕگەی یەکەمی ماددەی (١)ی قانوونەکەدا دیاری کراوە کە دەبێ هەڵبژاردن لە (١٢ی ٥ی ٢٠١٨)دا بکرێ. ئەمە یەکەمین جارە کە ڕۆژی هەڵبژاردن بە دەقی قانوون دەستنیشان بکرێ.

لە بڕگەی (چوارەم/٣)ی مادده (١)ی قانوونەکەدا هاتووە کە دەبێ دەنگدان ئیلیکترۆنی بێ. ئەم دەقە ڕوونی دەکاتەوە کە ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران تێگەیشتنێکی دروستیان بۆ پرۆسەی هەڵبژاردن و هەنگاو و کارڕاییەکان نییە. چونکە کارڕاییە نوێیەکانی دەنگدان لە ڕێگەی ژماردن و لێکجیاکردنەوەی ئیلکترۆنیی کارتەکانەوە بوون دوور لە هۆکاری مرۆیی (فەرمانبەرانی دەنگدان)، چونکە کارتی دەنگدان وەکوو جاران لە لایەن هەڵبژێرانەوە بەدەست ئاماژە و خەتی لێ دەدرێ. وەك نەریت، ئەنجوومەنی نوێنەران ئەم هەموارکردنەوەیەی پێش ئەنجامدانی هەڵبژاردن بە کەمتر لە سێ مانگ دەرچواندووە و قانوونی هەموارکردنەوەکە لە ژمارەی (٤٤٨١)ی ڕۆژنامەی (الوقائع العراقیە) لە (١٩ی ٢ی ٢٠١٨)دا بڵاوکراوەتەوە و ئا ئاوا وەکوو دەزانرێ لە ڕۆژی بڵاوبوونەوە دەبێ کاری پێ بکرێ و جێبەجێ بکرێ. بڕگە (چوارەم)ی مادده (٢)ی قانوونەکە کردبوویە مەرج کە دەبێ ئەو کەسەی نامزەد دەکرێ بۆ ئەندامێتی ئەنجوومەنی نوێنەران، بڕوانامەی بەکالۆریۆس، یان هاوشانی ئەو بڕوانامەیەی هەبێ. هەرچی بڕگەی (حەفتەم)ی ماددەی ناوبراوە جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە نابێ ئەندامانی ئەنجوومەنی کۆمیسیاران و ئەو کەسانەی پۆست و پلەی باڵایان لە کۆمیسیۆندا هەیە، خۆیان بۆ ئەندامێتیی ئەنجوومەن بپاڵێون مەگەر دوو ساڵ پێش ڕۆژی خۆپاڵاوتن، کۆتایی بە خزمەتیان لە کۆمیسیۆن هاتبێ. لەکاتێکدا ناوی دامودەزگای دیکەیان نەهێناوە کە ئەرك و فەرمانیان هیچی کەمتر نییە لە ئیشوکاری فەرمانبەرانی کۆمیسیۆن وەکوو کۆمیسیۆنی مافەکانی مرۆڤ، دەستەی لێپرسینەوە و دادپەروەری و دەستەی دەستپاکی و سەرکردەکانی ئاسایشی نیشتمانی، یان حەشدی شەعبی، یان دادوەران، یان وەزیرەکانی پێشتر....

ماددەی (٣)ی قانوونەکە، کورسییەکی بۆ کوردانی فەیلی لە پارێزگای (واست) زێدەکردووە. ڕاستە ئەوە هەنگاوێکی باش بووە، بەڵام هەنگاوێکی تەواو نەبووە، چونکە ژمارەی کوردانی فەیلی لە پارێزگای بەغدا هەندە دەبن کە شایانی تەرخانکردنی کورسییەکی پارلەمانیی بن لە ئەنجوومەنی نوێنەراندا و ئەمەش کەمترین ئینساف و دادپەروەرییە دەرهەق ئەم کۆمیونیتەیە کە ڕژێمی پێشوو

ڕەگوڕیشەی لە عێراقدا دەرهێنان و گەنجەکانی لێ لە سێدارەدان و ئەوانی دیکەی لێ گلدانەوە و پاشان ڕەوانە و هەتلەی ئێرانی کردن.

ماددە (٤)ی قانوونەکە، بڕگەی (١)ی ماددە (١٤)ی قانوونی ژمارە (٤٥)ی ساڵی (٢٠١٣)ی دەستکاری کردووە کە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی و فۆرمۆڵەی سانت لاگی وەکوو خۆی هێشتووەتەوە. بەڵام بەشێوەیەك دەستکاری تێدا کردووە کە دەنگەکان بەسەر (١,٧، ٣، ٥، ٧، ٩... تاد)دا دابەش بکرێن، لەبری وەی کە بە (١,٦) دەست پێ بکا وەکوو لە قانوونی پێشوودا وا بووە. ئەمەش ڕێبازی حزبە گەورەکان بووە کە دەست لە هەوکی حزبە بچووکەکان بنێن و دەرفەت بە حزب و ئاراستە مەدەنی و چەپڕەو و لیبراڵەکان نەدەن کە بێنە ناو پارلەمانەوە. هەرچەند ئاراستەی واش هەبووە کە دابەشکردنە بە (١,٩) دەست پێ بکا. وەك دەزانرێ ئەم سیستەمە تایبەتمەندیی خۆی لەدەست دەدات پاش ئەوەی یەکەمین دابەشکردن لە (١,٤) تێبپەڕێ، چونکە ئەودەم سیستەمەکە زێتر لە فۆرمۆڵەی (دی هۆندت) نزیك دەبێتەوە. ئەمەش ساغی دەکاتەوە کە دەستەبژێری حوکمڕان لە عێراقدا هەمیشە دەیەوێ بە شێوازی جیا جیا واقیع بۆ بەرژەوەندیی خۆی بقۆزێتەوە، تەنانەت لە ڕێگەی قانوونیشەوە.

ماددەی (٥) دەڵێ دەبێ پرۆسەی ژماردن و لێکجیاکردنەوەی کارتەکانی دەنگدان لە ڕێگەی ئامێری ئیلیکترۆنیی خێراکردنی ئەنجامەکانەوە بێ. ئەمەش هەنگاوێکی باش و گرنگ بوو بۆ پەلەکردن لە ڕاگەیاندنی ئەنجامەکان، سەرباری دوورخستنەوەی هۆکاری مرۆیی (فەرمانبەرانی دەنگدان) لە ژماردن و لێکجوداکردنەوەی کارتەکانی دەنگەکان.

بەڵام ماددەی (٦)ی قانوونی هەموارکردنەوە، باس لە هەندێ کارڕایی و هەنگاو دەکا کە پێویست ناکەن بە دەقی قانوون بێنە باسکردن. چونکە ئەو کارڕاییانە لە لایەن کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانەوە بەکارهاتوون و پێشتر لە کارڕاییەکانی هەڵبژاردنی ٢٠١٤ی ئەنجوومەنی نوینەراندا دە عەمەل هاتوون.

٤-٢-٧: قانوونی دووەمین هەموارکردنەوە، ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١٨)ی قانوونی ژمارە (٤٥)ی ساڵی (٢٠١٣)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران

پێش دوو مانگ لە وادەی هەڵبژاردنەکانی خولی چوارەمی ئەنجوومەنی

نوێنەرانی عێراق، هەموارێکی دیکەی قانوونی ژمارە (٤٥)ی ساڵی (٢٠١٣) دەرچووە و لە ژمارە (٤٤٨٣)ی ڕۆژنامەی وەقایعی عێراقی لە (١٢ی ٣ی ٢٠١٨) دا بڵاوکراوەتەوە. ئەمەش بە مانای ناجێگیریی پرۆسەی یاسادانان لە ئەنجوومەنی نوێنەراندا دێت بە تایبەتی لە بارەی ڕێکخستنی پرۆسەی هەڵبژاردنەوە. لێرەدا وەکوو تێبینی دەکرێ یاسادارێژ لە سەپاندنی ئەو مەرجەی پێشووتری خۆی هاتووەتە خوارێ کە دەبێ پاڵێوراو بڕوانامەی بەکالۆریۆسی هەبێ. بۆ ئەم مەبەستەش بڕگەیەکی بۆ مادده (٢)ی قانوونی هەموارکردنەوەکە زێدەکردووە کە ڕێگە دەدات ٢٠٪ی لیستی پاڵێوراوانی حزبە سیاسییەکان بڕوانامەی ئامادەییان هەبێ. دیارە دیسان ئەوەش لە ئەنجامی گوشاری حزبە سیاسییەکان بووە بە تایبەتی ئەوانەیان کە نوێنەریان لە ئەنجوومەنی نوێنەراندا هەیە.

لە سۆنگەی نەسازانی فراکسیۆنەکان و حزبە سیاسییەکان لە بارەی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنەکانی پارێزگاکانەوە کە ماوەیەك بوو پرۆژە قانوونێکی نوێ لە لایەن ئەنجوومەنی وەزیرانەوە گەڵاڵە کرابوو و درابووە ئەنجوومەنی نوێنەران. لەوما قانوونی هەموارکردنەوەکە لە مادده (٦)دا دەڵێ: هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان بە شێوەیەکی جودا لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران دەکرێ و پاشان کاتێك بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان دیاری بکرێ کە لە شەش مانگ کەمتر نەبێ. لێ ئەو ماوەیەی مابوو تا کاتی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان هەندە نەبووە، بۆیە قانوونەکە بە دەق دەڵێ: لە ڕۆژی پەسندکردنی ئەو قانوونە لە ئەنجوومەنی نوێنەران (١١ی ٢ی ٢٠١٨) دەکەوێتە بواری جێبەجێکردنەوە و کاری پێ دەکرێ تا دەرفەتێك بە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان بدرێ لیستی پاڵێوراوان ڕێکبخات و لە مەرجە داخوازکراوەکان وردبێتەوە کە داخوا پاڵێوراوان ئەو مەرجانەیان تێدا هەیە، یان نا، هەلبەت پاش ئەوەی کە قانوونەکە مەرجی بڕوانامەی سەرلەنوێ گۆڕیوە کە پێشتر لە هەموارکردنەوەی یەکەمدا دەستکاری کرابوو.

٤-٢-٨: قانوونی سێیەمین هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٤٥) ی ساڵی (٢٠١٣)ی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق، کە ژمارە (١٥)ی ساڵی (٢٠١٨)ی دراوەتێ

ئەم قانوونە پاش ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان لە (٦ی ٦ی ٢٠١٨)دا دەرچووە، لە ژمارە (٤٥٠٦)ی وەقایعی عێراقی لە (١٧ی ٩ی ٢٠١٨)دا بڵاوکراوەتەوە.

ئەو قانوونە، حوکمگەلێکی تێدایە لە بارەی ئەنجامەکانی هەڵبژاردن، میکانیزمی ژماردن و لێکجوداکردنەوەی کارتەکانی دەنگدان و ئەو لایەنەی کە ئەو ئەرکە ئەنجام دەدا. ئەم حوکمە زۆر نامۆیە لە تەواوی جیهاندا کە قانوونێك دەربچێت بۆ ڕێکخستنی پرۆسەیەکی هەڵبژاردن کە پێشتر ئەنجام درابێت و بەڕێوەچووبێت. هۆیەکەش ڕوونە، ئەویش سەرنەکەوتنی زۆرینەی ئەندامەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی خولی سێیەم بووە کە خۆیان بۆ ئەندامێتیی خولی چوارەم پاڵاوتبۆوە. ڕوون و خویایە کە ئەنجوومەنی نوێنەران تا ڕادەیەکی زۆر و بە پلەیەی یەکەم پەرۆشی ئەندامەکان و حزبە سیاسییەکانیان بووە لەکاتی دەنگداندا.

ئەم قانوونە کە ئەنجوومەنی نوێنەران دەنگی لەسەر داوە، بنەواشەی سەیر و نامۆ و دژ بە زۆر ماددەی دەستووری و هەموو عورفێکی قانوونی لە عێراق و لە جیهاندا تێدایە. ئاخر ئەو قانوونە، بنەواشەگەلێکی بۆ پرۆسەی هەڵبژاردنێك تێدایە کە پێش چەند حەفتەیەك ئەنجامە بەراییەکانی شۆك بوون بۆ زۆرینەی ئەندامانی ئەنجوومەن. وەکوو دەزانرێ هەر قانوونێك لەو ڕۆژەوەی لە ڕۆژنامەی وەقایعی عێراقی بڵاودەکرێتەوە و لە لایەن سەرکۆمارەوە دەڕاستێندرێ، کاری پێ دەکرێ. بەڵام ماددە (٨)ی قانوونی هەموارکراوی ژمارە (١٥)ی ساڵی (٢٠١٨) (سێیەمین هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە ٤٥ی ساڵی ٢٠١٣ی هەموارکراو) بە دەق دەڵێ: ئەم قانوونە لە ڕۆژی دەنگدان لەسەر قانوونی ناوبراو کاری پێ دەکرێ. ئاخر ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران لە ئایندەی سیاسیی خۆیان دەترسان و لەوەش سەیرتر هۆیەکانی دەرچوونی قانوونەکە بە دەق ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە ساغ بووەتەوە ئامێری ئیلکترۆنیی خێراکردنی ئەنجامەکان بەکار نایێ و ئەمەش پێچەوانەوەی واقیع و ڕاستییە، چونکە پشتی بە ڕاپۆرتێکی حکوومەت بەستبوو کە دەڵێ «دەزگای موخابەراتی عێراقی ڕایگەیاندووە کە دەکرێ لە پاش نۆ سەعات سیستەمی تایبەتیی هەناردنی ئەنجامەکان تێکبدرێ». لێ وەك دەزانرێ هۆکاری هەناردن پشت بە ئینتەرنێت نابەستێ تا دەستکاری ئەنجامەکان بکرێ. هەروابێتەوە ٩٥٪ بەسەرەوەی ئەنجامەکان لە هەموو ئێستگەکانی عێراقدا، پاش تەنیا (٦) سەعات گەیشتوونەتە ئۆفیسی نیشتمانیی سەنتەری داخیلکردن و ڕاگەیاندنی ئەنجامەکان. بەڵام کۆمیسیۆن وای بەباش زانیوە کە لە ڕێگەی هەناردنی USBی تایبەت بە ئامێرەکان لەگەڵ ئەنجامە هەناردراوەکاندا، وردبینی لە ئەنجامەکاندا بکا و ئەنجامە بەراییەکان ڕانەگەیەنێت. ئەم هەنگاوەش بوار و

دەرفەتی بۆ تانەلێدان لە ئەنجامەکانی هەڵبژاردن و تەواوی پرۆسەی هەڵبژاردن و ئامێرەکانی ژماردن و لێکجوداکردنەوەی ئیلیکترۆنی، کردەوە.

ماددەی (١)ی قانوونەکە ماددەی (٣٨)ی قانوونی ژمارە (٤٥) هەڵوەشاندووەتەوە و لە جێگەیدا حوکمێکی دیکەی هێناوەتە گۆڕێ کە پێوەندیی بە دووبارە ژماردنەوە و لێکجوداکردنەوەی دەنگەکانە لە تەواوی سەنتەر و مەڵبەندەکانی هەڵبژاردندا. لەکاتێکدا ژماردن و لێکجوداکردنەوەی دەنگەکان لە ئێستگەکاندا دەکرێ نەك لە مەڵبەندەکاندا، چونکە هەر مەڵبەندێك لە ژمارەیەك ئێستگە پێکهاتووە و فۆرمی ئەنجامەکان لە لایەن ئێستگەکانەوە ڕێکدەخرێ نەك لە لایەن سەنتەر و مەڵبەندەکانەوە و ئەمەش بە مانای ئەوە دێت کە ئەم قانوونە بەپەلەپەل داڕێژراوە و ئەو ڕاستییەش دووپات دەکاتەوە کە زۆرینەی ئەندامانی ئەنجوومەن لە سروشت و ڕاستیی و وردەکارییەکانی پرۆسەی هەڵبژاردن تێ نەگەیشتوون. ئەم ماددەیە بڕیاری دووبارەکردنەوەی هەژمار و لێکجیاکردنەوەی دەنگەکانی داوە لەو ئێستگانەی کە لە بنەڕەتدا هەڵوەشێنرابوونەوە. ئەمەش لەسەرینی گوشاری سیاسیی ئەو حزبانە بووە کە زەرەرمەند بوون لە جێبەجێکردنی هەژماردن و لێکجیاکردنەوەی ئیلکترۆنی، بۆ سەر ئەندامانی ئەنجوومەن کە دووبارە لێکۆڵینەوە و وردبینی لە سکالاَ سوورەکان و لە ڕاپۆرتەکانی دایرەی پرۆسەکان بکرێتەوە کە لە ئەنجامی ئەو ڕاپۆرتانەدا ئەنجوومەنی کۆمیسیاران بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی ئێستگەکانی دابوو. دەگەڕێینەوە و دەڵێین کە پشێوی و بێسەروبەرییەکی ڕوون و ئاشکرا بە داڕشتنی ئەو ماددەیەوە دیارە، چونکە بە دەق باس لە دووبارە هەژماردن و لێکجیاکردنەوەی دەنگەکان بە دەست دەکات لە مەڵبەندەکانی هەڵبژاردندا، لەکاتێکدا لە دیماهیی بڕگەکەدا قانووندارێژ دەڵێ کە دەبێ هەژماردن و لێکجیاکردنەوەی دەنگەکان تەنانەت ئێستگە هەڵوەشێنراوەکانیش بگرێتەوە.

ماددەی (٢)ی قانوونەکە باس لە ژمارەکانی بارکۆد و دەرچووی دەزگای ساغبوونەوە دەکا لەگەڵ ئەو کارتانەی لەناو سندووقدان. ئەوەش کارڕاییەکی ئاسایی و سروشتییە و لە لایەن کۆمیسیۆنەوە لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠١٤دا کاری پێ کراوە و بەم پێیەش پێویستی نەدەکرد قانوونەکە ئەمە لەناو ماددەکانی خۆیدا دەقبەند بکات.

ماددەی (٣)، ماددەیەکی سەیر و نامۆیە، چونکە دەنگەکانی هەڵبژێران لە هەڵبژاردنێکدا هەڵدەوەشێنێتەوە کە چەند حەفتەیەك پێشتر ئەنجام دراوە و

بە دەستچنێکی سەیروسەمەرە داڕێژراوە کە زێتر مەبەست هەڵوەشاندنەوەی دەنگەکانی ئاوارە ئێزدی و کریستیانەکان بووە، لەبارێکدا ئەگەر ئەو دەنگانە حیساب کرابانایە، ئەوا نەخشەی هێزە سیاسییەکان لە پارێزگای نەینەوادا گۆڕانی بەسەردا دەهات. ئەوەش پێچەوانەی مافی دەنگدان و ئازادیی ڕادەربڕینە کە دەستوور بە ڕاشکاوی لە ماددەکانی (٢٠) و (٣٨) بە دەق باسی لێ کردوون. ئاخر نابێ و ڕەوا نییە دەنگەکانی ئەو هەڵبژێرانە هەڵبوەشێنرێتەوە کە لە زۆرینەی پارێزگاکاندا دەنگیان داوە و هیچ پێشێلکارییەکیان دەرهەق تۆمار نەکراوە، لە ژمارەیەکی کەمی ئێستگەدا نەبێ کە ڕێژەیان ناگاتە (٢٪)ی کۆی ئێستگەکان لە عێراقدا. لە باری دەرچوونی قانوونێکی وەساشدا، دەبوایە بەسەر هەڵبژاردنەکانی ئایندەدا جێبەجێ بکرێ، چونکە نابێ باندۆرێکی بۆ سەر ڕابردوو هەبێ، تەنیا لە هەندێ باری دەگمەندا نەبێ کە قانوونی تازە بۆ تاوانپێکراو باشتر بێ. پێدەچێ ئەو پاڵێوراوە دەرنەچووانەی کە ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەران بوون، گەرەکیان بووبێ قانوونێکی وەسا پەسند بکەن، چونکە بە قازانجی خۆیان و بۆ گەڕانەوە بووە بۆ سەر کورسییەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران، چونکە ئیمتیازاتێکی خەیاڵیان هەبووە و هەیە. لە ٢٠٠٥یشەوە ئەنجوومەنی نوێنەران بەتەنگ بەرژەوەندیی ئەندامەکانی خۆیەوە بووە.

هەرچی ماددەی (٥)ە، سەرەڕای ئەوەی کە ئێمە پێمان وایە پێچەوانەی چەند حوکمێکی دەستوورییە، لێ پەکخستنی قانوونێکی دیکەشە کە لە لایەن هەمان ئەنجوومەنەوە دەرچووە، ئەو ژی قانوونی ژمارە (١١)ی ساڵی (٢٠٠٧)ی کۆمیسیۆنە (هەڵوەشاوە) و بە دەقێکی قانوونی هەڵبژاردن لەو کاتدا بەرکار بووە. ئەم قانوونە پشتی بە بڕیارێکی ئەنجوومەنی وەزیران بەستووە، کە پێمان وایە دەبێ تیشک بخەینە چەند خاڵێك. بۆ زانین کاری کۆمیسیۆن و بریارە کارگێڕی و تەکنیکی و داراییەکانی، دەبێ سەربەخۆ بن لە هەر مایەی خۆتێکردنێکی هەر سێ دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێکردن و دادوەری بە گوێرەی حوکمەکانی دەستوور و قانوونی ژمارە (١١)ی ساڵی (٢٠٠٧)ی کۆمیسیۆن خۆی (هەڵوەشاوە). چونکە ئەم قانوونی ژمارە (١١)ەیە، چوارچێوەیەکی بۆ ئیشوکاری کۆمیسیۆن و دەسەڵاتەکانی و میکانیزمی تانەلێدان لە بڕیارەکانی ئەنجوومەنی کۆمیسیاران داناوە. دیارە دەکرێ لە بەردەم قەزادا، تانە لە بڕیارەکانی ئەنجوومەنی کۆمیسیاران بدرێ و ئەنجامەکانی هەڵبژاردنیش دەبێ بە بڕیارێکی ئەنجوومەنی کۆمسیاران

دەربچن و بڵاوبکرێنەوە. ماددەی (٨)ی قانوونی هەڵوەشاوە، دەسەڵاتی ئەنجوومەن و میکانیزمی تانەدان لە بڕیارەکانی ئەنجوومەنی کۆمیسارانی چارەسەر کردووە. بڕگەی (١)ی ماددەی (٨) بە دەق دەڵێ: (ئەنجوومەن دەسەڵاتێکی «حصری» پەیوەست بە جێبەجێکردنی مەدەنییانەی کارڕاییەکانی هەیە و دەبێ ئەنجوومەن هەر کێشەیەکی جینایی حەواڵەی دەسەڵاتە پسپۆڕەکان بکات ئەگەر بەڵگەیەکی دیتەوە کە لەکەی بۆ سەر پاکی و بێگەردیی پرۆسەی هەڵبژاردن تێدا بێ). لەم دەقەوە ئەنجوومەنی کۆمیسیاران، دەسەڵاتێکی (حصری) هەیە لە جێبەجێکردنی ڕێکارەکانی و ماددەی (١٠٢)ی دەستووریش بە دەق دەڵێ: (کۆمیسیۆنی باڵای مافەکانی مرۆڤ، کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان، دەستەی دەستپاکی، دەستەی سەربەخۆن و لە لایەن ئەنجوومەنی نوێنەرانەوە چاودێرییان دەکرێ و بە قانوونیش کاروکردەی ئەو دەستانە ڕێکدەخرێ). بەم شێوەیە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان دەستەیەکی سەربەخۆیە و بەرفەرمانی هیچ کام لە سێ دەسەڵاتە گشتییەکە نییە بە تایبەتی دەسەڵاتی ڕاپەڕاندن، لێ ملکەچی چاودێریی ئەنجوومەنی نوێنەرانە لە ڕێگەی میکانیزمەکانی کاری لیژنەی یاسایی لە ئەنجوومەنی نوێنەراندا تایبەت بە چۆنێتیی چاودێریکردنەکە. لەم سۆنگەیەوە، پێمان وایە بڕیاری سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران لە جێگە و کاتی خۆیدا نەبووە و بە دەست وەردان لە دەسەڵاتی دەستەیەکی سەربەخۆ دادەنرێ کە دەستوور بە دەق ئاماژە بۆ سەربەخۆبوونی دەکات. هەرچی قانوونە ئەوا بە دەق باس لە میکانیزمی جێبەجێکردنی کارڕاییەکانی کۆمیسیۆن دەکات و لە بارێکیشدا ئەگەر بەڵگە و ئاماژەی ئەوە هەبوون کە خەوش و کون و کەلەبەرێك لە بێگەردیی پرۆسەی هەڵبژاردندا هەیە، ئەوا ئەنجوومەنی کۆمیسیاران خۆی تایبەتمەندە بە حەواڵەکردنی بۆ ئەنجوومەنی دادوەری. بەکردەوەش، پاش ئەوەی دادگەی باڵای فیدراڵی ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی خولی سێی ئەنجوومەنی نوێنەرانی لە (٢٠١٤) دا پەسندکرد، ئەوا ئەنجوومەنی کۆمیسیاران بە گوێرەی بڕیارەکانی خۆی، نێزیکەی سێ هەزار فەرمانبەری دەنگدانی حەواڵەی بەردەم قەزا کرد پاش ئەوەی ساغ بۆوە کە لەو ئێستگانەی کاریان تێدا کردووە پێشێلکاری ڕوویداوە، یان ئەنجوومەنی کۆمیسیاران ئەنجامەکانی هەڵوەشاندوونەتەوە.

هەروابێتەوە بەپێی بڕگە (٢)ی مادده (٨)ی قانوونی هەڵوەشاوەی کۆمیسیۆنی هەڵبژاردنەکان، ئەنجوومەنی کۆمیسیاران دەسەڵاتێکی (حصری)

هەیە بۆ سەروبەرکرۆدنی ئەو کێشە و بێشانەی لە ئامادەکردن و جێبەجێکردنی هەڵبژاردنەکاندا دەکەونەوە، جا چ ئەو هەڵبژاردنە نیشتمانی بێ، یان هەرێمایەتی، یان لەسەر ئاستی پارێزگاکاندا. بڕگەی (٤)ی هەمان ماددەش ڕوونی دەکاتەوە کە نابێ تێهەڵچوونەوە لە بڕیارەکانی ئەنجوومەنی کۆمیسیاراندا بکرێ مەگەر لەبەردەم دەستەی دادوەریی هەڵبژاردنەکاندا. ئا بەم شێوەیە ناکرێ و نابێ تانە لەبەردەم هیچ لایەنێکی دیکەدا، بێ لەو دەستە دادوەرییەی کە لە سێ دادوەر پێکدێت، لە بڕیارەکانی ئەنجوومەنی کۆمیسیاران بدرێ، یان تێهەڵچوونەوەیان بۆ بکرێ. ئەو دەستە دادوەرییە سەیری ئەو تانانە دەکات کە لە لایەن ئەنجوومەنی کۆمیسیارانەوە خراونەتە بەردەمیەوە، یان ڕاستەوخۆ لە لایەن ئەو کەس و لایەنانەوە کە خۆیان بە زەرەرمەندی بڕیارەکانی ئەنجوومەنی کۆمیسیاران دەزانن. هەرچی هەردوو بڕگەی (٤) و (٥)ی هەمان ماددەن، ئەوا ئاماژە دەکەن بۆ ماوەی بڵاوکردنەوە و پەخشی بڕیارەکانی ئەنجوومەنی کۆمیسیاران و ماوەی پێشکەشکردنی تانە و ئەو ماوەیەی کە دەبێ دەستەی دادوەریی هەڵبژاردنەکان بڕیار لەو تانانە بدات کە برێتییە لە ماوەی دە ڕۆژ لەو ڕۆژەوەی کە ئەو تانانە لە لایەن ئەنجوومەنی کۆمیسیارانەوە حەواڵە دەکرێن. هەرچی بڕگەی (٦) ماددەکەیە تایبەتە بەوەی کە بڕیارەکانی دەستەی دادوەری بنبڕ و کۆتایین و ناکرێ بە هیچ شێوەیەك تانەیان لێ بدرێ. ئاخر بە گوێرەی ماددە (١٩)ی دەستوور، قەزا سەربەخۆیە و هیچ دەسەڵاتێکیان بەسەرەوە نییە لە قانوون بترازێ و دادوەران سەربەخۆن هیچ دەسەڵاتێکیان بەسەرەوە نییە بێ لە قانوون و نابێ هیچ دەسەڵاتێکی دیکە مایەی خۆی لە قەزا، یان لە کاروبارەکانی عەدالەت بکات بەپێی ماددە (٨٨)ی دەستوور. ماددە (٤٧)ی دەستووریش دەڵێ: (دەسەڵاتە فیدراڵییەکان لە دەسەڵاتی یاسادانان و ڕاپەڕاندن و دادوەری پێکدێن و ئیختیساسەکانی خۆیان بە گوێرەی بنەمای لێکجیاکردنەوەی ئەو دەسەڵاتانە پەیڕەو دەکەن). لە سۆنگەی ئەوەی کە ئەم بابەتە خرابووە بەردەم قەزاوە، قەزاش بەو پێیەی دەسەڵاتێکی فیدراڵییە و پراکتیزەی دەسەڵاتەکانی خۆی بە گوێرەی پرەنسیپی لێکجوداکردنەوەی دەسەڵاتەکان دەکا، بە بۆچوونی ئێمە ناکرێ دەسەڵاتی جێبەجێکردن باندۆر لەسەر کاری قەزا دابنێت، چونکە بێ لە قانوون هیچ دەسەڵاتێکی دیکە لە سەرووی قەزاوە نییە، واتە کار بە گوێرەی قانوونە پێڕەوکراوەکان دەکرێ لە هەر کێشەیەکدا لە بابەتی کێشەلەسەر لەبەردەم قەزادا.

لەم سەرینەوە، دەکرێ بێژین کە بڕیاری بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران

بە پێکهێنانی ئەم لیژنەیە لە جێگەی خۆیدا نەبووە، بە تایبەتی کە خۆی سەرۆکی هەڤاڵبەندییەکی سیاسی بووە و چووەتە ناو کێبەرکێی هەڵبژاردنەوە و لیستێکی تایبەت بە خۆی هەبووە و چەند کورسییەکی بەدەستهێناوە. بەم پێیەش خۆی بووەتە لایەنێکی بابەتەکە، سەرباری ئەوەش کە زۆرینەی وەزیرەکانی کابینەکەی، وێڕای کە گوایا لەبەر تەکنۆکراتبوون کراونەتە وەزیر، لە لایەن لیست و حزبە سیاسییەکانەوە کاندید کرابوون و لەم سۆنگەیەشەوە ئەندامەکانی ئەنجوومەنی وەزیران بەتایبەتیش ئەوانەیان کە دەرنەچووبوون، بە لایەنێکی زیان پێکەوتووی هەڵبژاردنەکان حیساب دەکرێن. وەکوو ئاماژەمان پێ کردووە دەستوور بە ڕاشکاوی و بە دەق دەڵێ: کۆمیسیۆن، دەستەیەکی سەربەخۆیە و لەم سەرینەشەوە ناکەوێتە بن دەسەڵاتی هیچ کام لە هەر سێ دەسەڵاتەکەوە، تەنیا چاودێریی ئەنجوومەنی نوێنەران نەبێ تەبای هەموو دەستە و وەزارەتەکان کە دەکەونە ژێر چاودێریی ئەنجوومەنی نوێنەرانەوە جا چ دەستوور ئاماژەی بۆ کردبن، یان نا. قانوونیش «ئیختصاص»ی هەر دەسەڵات و دەستەیەك دیاری دەکا و ڕێگەی قانوونی بۆ ئەوانە داناوە کە زیانیان لە بڕیارەکانی ئەو دەستانە لێ دەکەوێ کە چۆن تانەیان لێ بدەن و بەرهەڵستییان بکەن. ئەوەی کە پێوەندیی بە کۆمیسیۆنەوە هەیە، دەستەی دادوەریی هەڵبژاردنەکان، ئەو لایەنە دادوەرییە پسپۆڕەیە کە سەیری تانەی ئەو دەستە و کەسانە دەکا کە زیانیان لە بڕیارەکانی ئەنجوومەنی کۆمیسیاران پێ کەوتووە. ئەوە بەو مانایە نییە کە دیوانی چاودێریی دارایی و دەستەی دەستپاکی و داواکاری گشتی و هەواڵگری، هەر یەکەیان بە گوێرەی «ئیختیصاص»ی خۆیان ناکارن ڕێوشوێنی پێویست دەربارەی ئیشوکاری کۆمیسیۆن بگرنەبەر و لێکۆڵینەوەی تایبەت ئەنجام بدەن بەپێی ئەو ڕێگایانەی کە قانوون بۆی دیاری کردوون. بەڵام بە بڕوای ئێمە نەك لە ڕێگەی پێکهێنانی لیژنەیەکەوە بە فەرمانێکی سەرۆك وەزیران، گریمان فراکسیۆنەکەی ئەو (٧٥) کورسی لە هەڵبژاردنەکان بهێنابایە، ئایا لیژنەیەکی وەسای پێکدەهێنا؟ با بە ڕاشکاوی بێژم من گومانم هەیە. بەڵام ئەوەش فەرامۆش ناکرێ کە ئەو پاڵێوراو و حزبە سیاسییانەی لەو هەڵبژاردنانە دۆڕاون، یان «بەڵگە»یان بەدەستەوەیە کە دەست لە ئەنجامەکان وەردراوە، مافی ئەوەیان هەیە، پەنا بۆ ئەو ڕێگایانە ببەن کە قانوون بۆی دیاری کردوون. بە تایبەتی کە دەستەی دادوەریی هەڵبژاردنەکان لە بارەی تانەکانەوە بڕیاری خۆی داوە و کۆمیسیۆنیش کارڕاییەکانی جێبەجێ کردوون، پاش ئەوە دەوری دادگای باڵای فیدراڵی دێت کە دەبێ ئەنجامە کۆتاییەکانی

هەڵبژاردنە گشتییەکان بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران پەسندبکات بە پشت بەستن بە بڕگە (حەفتەم)ی مادده (٩٣)ی دەستوور کە لەوێدا «ئیختیصاص»ی دادگەی ناوبراو دیاریکراوە کە سەیری ئەنجامەکان دەکا و بڕیارەکانی ئەو دادگایەش بنبڕ و پابەندن بە گوێرەی بنەواشەکانی مادده (٩٤)ی دەستوور بۆ هەموو دەسەڵاتەکان.

هەرچی سیستەمی هەڵبژاردنە، ئەوا ئەم هەموارکردنەوەیە لای لێ نەکردووەتەوە، چونکە ئەو هەڵبژاردنانە بە گوێرەی بنەواشەکانی قانوونی ژمارە (٤٥)ی ساڵی (٢٠١٣) و هەموارکراوەکانی بەڕێوەچوون.

سێیەم قانوونی هەموارکردنەوە بەو شێوە ئارەزوومەندانەیە و جێبەجێکردنی و ئەو ئەنجامانەی لێی کەوتنەوە، کەوتنە بەر ڕەخنەیەکی زۆرەوە، بەتایبەتی پاش ئەوەی کە چەند دادوەرێك بۆ ژماردنەوە و لێکجوداکردنەوەی دەنگەکان بەدەست دانران، گۆڕانێکی ئەوتۆ لە ئەنجامەکان نەکەوتنەوە، گۆڕانی چەند کورسییەك نەبێ. ئەو گۆڕانانەش هەر هەموویان پێچەوانەی سیستەمی دابەشکردنی کورسییەکان بوون و لە ئەنجامی ئەوەشدا ئەو گۆڕانانە کەوتنە بەر ڤیتۆ و هەڵوەشاندنەوە بە بڕیارەکانی دادگەی باڵای فیدراڵی؛ (بڕیاری ٢١٣/فیدراڵی/٢٠١٨، بڕیاری ٢١٤/فیدراڵی/ ٢٠١٨، بڕیاری ١٧/ فیدراڵی/ ٢٠١٨، بڕیاری ١٥/ فیدراڵی/ ٢٠١٩). بەسەدان تانە پێشکەش بە دەستەی دادوەریی هەڵبژاردنەکان کران، لێ هەر هەموویان لە ماوەی (٤٨) سەعاتدا ڕەتکرانەوە، بێ ئەوەی دەستەی دادوەری چاوێکیان لێ بکات، هەر چەند هەندێکیان تانەی ماقوڵ و بەجێ و ڕێش بوون، چونکە بە دوور دەزانرێ قەزا ئەو بڕیارانە هەڵبوەشێنێتەوە کە لەلایەن ئەو دادوەرانەوە دەرچووبن کە خۆی بۆ ئەم مەبەستە دایانبوون. ئەمەش دووپاتی دەکاتەوە کە بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەکان بە ئەرکێکی قەزا بە گوێرەی دەستوور ناژمێردرێ و ئەمەش شێوازی بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنمان بیر دەخاتەوە لە لایەن دەسەڵاتی دادوەری لە هەندێ وڵات و سروشتی پرۆسەی هەڵبژاردن و بڕیارە دادوەرییەکان و ماوەی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان...

وەك ئەنجامێکی ڕەتکردنەوەی هەموو تانەکان لە لایەن دەستەی دادوەریی هەڵبژاردنەکانەوە، هەندێ لە پاڵێوراوە زیان پێ کەوتووەکان بە پشتبەستن بە مادده (٥٢)ی دەستوور پەنایان بۆ دادگەی باڵای فیدراڵی برد، پاش ئەوەی داخوازی و تانەکانیان لە لایەن ئەنجوومەنی نوێنەرانەوە بۆ دادگەی فیدراڵی نێردران، کە لە سەرەوە ئاماژەمان بۆ هەندێکیان کرد.

هەرچی ئەوەی تایبەتیشە بە قانوونی سێیەمین هەموارکردنەوە، ئەوا چەند داوایەك

پێشکەش بە دادگەی فیدراڵی کران و تیایاندا باس لە نا دەستووریبوونی چەند مادده و بڕگەیەکی ئەو قانوونە کرابوو، هەندێ لەو داوایانە ڕەتکرانەوە و گرنگترینیان لە بڕیاری (٩٩، ١٠٤، ١٠٦/ فدراڵی/ ڕاگەیاندن/ ٢٠١٨)دا کۆکرانەوە. بەپێی ئەم بڕیارە، ماددەی (٣)ی قانوونی سێیەمین هەموارکردنەوە بە نادەستووری دانرا، کە ئەنجامەکانی هەڵبژاردن لە دەرەوەی وڵات و جووڵەی دانیشتوانی پارێزگاکانی ئەنبار و سەلاحەدین و نەینەوا و دیالە و ئەنجامەکانی هەڵبژاردنەکان لەناو ئاوارەکانی خێوەتگەکان و دەنگدانی تایبەت و حەپس و زیندانیان و دەنگدانی تایبەت لە هەرێمی کوردستان هەڵوەشێنرانەوە. بەڵام مخابن، ئەنجامی کاری ئەو دادوەرانەی کە بۆ کاری کۆمیسیۆن تەرخان کرابوون، هەمان ئەنجامیان لێ کەوتەوە، بە تایبەتی ئەو ئەنجامانەی پێوەندییان بە هەڵوەشاندنەوەی دەنگەکانی ئاواران لە خێوەتگەکان هەبوو و زۆرینەشیان دەنگی ئێزدی و کریستیانەکان بوون کە لەو خێوەتگایانە دادەنیشتن.

بۆ زانین ئامێرەکانی ژماردن و لێکجوداکردنەوەی ئیلیکترۆنی شیاویی خۆیان سەلماند و زۆر پێشێلکارییان نەهێشت و هەموو حزبێکیان خستەوە قالب و جێگەی ڕاستەقینەی خۆیان لەبەردەم گەلی عێراقدا. ئەمەش بەو مانایە نایێت کە پەردە بەسەر ئەو کەسانەدا بدرێت و بپارێزرێن کە دەستکاری ئەنجامەکان و ساختەکارییان کردووە، چونکە ماقوڵ نییە تۆمەت بە شیر و شمشێر بکرێ لە کردەی کوشتوبڕ و سەربڕیندا، بەڵکە دەبێ تۆمەت بخرێتە ئەستۆی شیربەدەست و ئەو کەسانەی کە فەرمانی کوشتوبڕیان دەرکردووە، ئا ئەوها دەبێ سزای توندی ئەو کەسانە بدرێ و ئەوانەی ڕێگەیان بۆ خۆش کردووە و پەردەیان بەسەردا داوە و سوودمەند بوون، هەرچەند پلە و پایەی وەزیفی و سیاسی و کۆمەڵایەتییان بەرزیش بێ.

٤-٢-٩: قانوونی ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٢٠)ی هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران:

ئەنجوومەنی نوێنەران لەم قانوونەدا بڕیاری داوە چیتر پێڕەوی لە سیستەمی نوێنەرایەتی ڕێژەیی نەکرێ و لە جێگەیدا سیستەمی زۆرینە جێبەجێ بکرێ، چونکە بەپێی بڕگە (٢)ی ماددەی (١٥)ی ئەو قانوونە، شێوازی پاڵاوتنی لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەندا بەپشتبەستن بە پاڵاوتنی فەردی دیاری کردووە. ئەم شێوازەش لە سیستەمی زۆرینەدا پەنای بۆ دەبردرێ و پێڕەودەکرێ، بەڵام لە چەند

جێیەکدا ئەو قانوونە ئاماژە بۆ لیستیش دەکات. لە مادده (١)ی قانوونەکەدا باس لە لیستی کراوە دەکات کە لەگەڵ سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییدا دەگونجێ، ئەمەیش میکانیزمی دەنگدانە لەو سیستەمانەدا، هەروا ناوی لیست لە مادده (١١) و مادده (١٤)شدا هاتووە کە کردوویە بە مەرج پاش هەر سێ پیاو، دەبێ ناوی ئافرەتێك دابندرێ. بۆ زانین کارتی دەنگدان لە هەر بازنەیەکی هەڵبژاردندا لەسەر بنەمای ناوی پاڵێوراوان دیزاین دەکرێ بۆ بردنەوەی ئەو کورسییانەی کە بۆ ئەو بازنەیە تەرخان کراون. هەروابێتەوە لە مادده (٤٦)یشدا ئاماژەی بۆ کراوە.

بڕگەی (٣)ی ماددەی (١٥) باس لە ڕیزبەندی پاڵێوراوان بە گوێرەی بەرزترین دەنگ دەکات و ئەو پاڵێوراوەش بە براوە دادەنرێ چ بەپێی سیستەمی زۆرینەی سادە بێ، یان زۆرینەی ڕێژەیی. ئەوەش ناولێنانێکی قانوونی ڕاست و دروستە، لەکاتێکدا قانوونەکە زاراوەی براوەی یەکەمی بەکارهێناوە و بەپێی ئەم سیستەمەش پێویست بە ڕیزبەندیی پاڵێوراوەکان ناکات تا بزانرێ کێ زۆرترین دەنگی هێناوە تا بە براوەی ئەو بازنەیە دابنرێ. وێدەچێ زۆرینەی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران ئەوە نەزانن کە سیستەمی براوەی یەکەم پێویستی بە بازنەی تاك ئەندامی هەیە، لێ ئەگەر بازنەکە فرە ئەندام بێ، ئەوا سیستەمەکە پێی ناگوترێ سیستەمی براوەی یەکەم، بەڵکە سیستەمێکی دیکەی زۆرینەیە، جا سیستەمی بلۆك (کیتلە) بێ، یان سیستەمی دەنگی سنووردار بێ، یان سیستەمی یەك دەنگی ڕانەگوێزراو. هەروا قانوونەکە شێوازی دەنگدانی هەڵبژێرانی دیاری نەکردووە، چونکە هەر پارێزگایەك کراوەتە چەند بازنەیەکی هەڵبژاردن، واتە بوونەتە چەند بازنەیەکی فرە ئەندام. ئەمەش پێویست دەکات میکانیزمی دەنگدان دیاری بکرێ بە تایبەتی کە ئەو بڕگەیە باس لە ڕیزبەندیی ناوەکان دەکا بە گوێرەی ئەو دەنگانەی بەدەستیان هێناوە. سەیر ئەوەیە ئەو بڕگەیە باس لە سیستەمی براوەی یەکەم دەکا، بەڵام لە کۆتایی هەمان بڕگەدا دەڵێ (ئا ئاوا بە نسبەت پاڵێوراوەکانی دیکە). لەم بارەدا کە دەنگ لە هەر بازنەیەکدا تەنیا بە یەك پاڵێوراو دەدرێ، لەکاتێکدا ئەو بازنانە، بازنەی فرە ئەندامن و لێرەشدا ئەو سیستەمەی کە پێڕەوی لێ دەکرێ بریتییە لە سیستەمی یەك دەنگی ڕانەگوێزراو کە ئەم ماددەیە ئاماژەی بۆ نەکردووە، ئەوەش لە دەقی بڕگەی (٤)ی هەمان ماددەدا دەردەکەوێ کە باس لە دوا کورسی و یەکسانیی دەنگەکانی نێوان دوو پاڵێوراو دەکا بۆ بەدەستهێنانی ئەو کورسییە.

بەگوێرەی سیستەمی یەك دەنگی ڕانەگوێزراو، دەبێ بازنەکانی هەڵبژاردن

بازنەی فرە ئەندام بن نەك تاك ئەندام، بەڵام شێوازی دەنگدان وەکوو شێوازی سیستەمی زۆرینەی سادە (براوەی یەکەم) دەبێ، کە هەڵبژێر تەنیا بۆی هەیە دەنگ بە یەك پاڵێوراو بدات و زێتر لە یەك کورسیی بەتاڵ لە هەر بازنەیەکی هەڵبژاردن هەیە و ئەو پاڵێوراوانەی زۆرترین دەنگ دەهێنن ئەو کورسییانە پڕ دەکەنەوە. چەند حزبێن کەمینە نەتەوەیی و ئایینییەکان دەرفەتیان بۆ هەڵدەکەوێ کورسی ببەنەوە، دەوەستێتە سەر ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر بازنەیەکی هەڵبژاردن، چەند ئەو ژمارەیە کەم بێتەوە، هەندەش دەرفەتی ئەو حزبە بچووکانە، یان تازە و لیبراڵی و چەپڕەو و عەلمانییانە کەمتر دەبێتەوە. ئەم سیستەمە لە ئەردەن پێڕەوی لێ کراوە و کۆمەڵێ گرفت و کۆسپی کۆمەڵایەتی و سیاسی لێ کەوتووەتەوە کە بوونەتە مایەی ئەوە دەنگ دژی ئەو سیستەمە بەرز ببێتەوە و داوای گۆڕینی بکەن.

بەڵام لە عێراقدا ڕەوش تەواو بەشێوەیەکی دیکەیە و حزبەکان دەتوانن دەنگ بۆ پاڵێوراوەکانی خۆیان کۆبکەنەوە و لە هەر بازنەیەکی هەڵبژاردندا دەنگەکان بەسەر پاڵێوراوەکانی خۆیان دابەش بکەن و زۆرینەی کورسییەکانی بازنەکە بۆ خۆیان ببەن بە تایبەتی ئەم سیستەمە لە بازنەگەلێکدا پەنای بۆ دەبردرێ کە ژمارەی ئەندامەکانی کەم بن.

هەرچی خەوشەکانی ئەو سیستەمەیە، جێبەجێکردنی ئەو سیستەمە بە قازانجی حزبە بچووکەکان نییە، چونکە دەنگەکانیان لەسەر ئاستی نیشتمانی پەرتوبڵاون، کە لەوانەیە نەکارن هیچ کورسییەك بەدەست بهێنن. هەروا ئەم سیستەمە تەبای سیستەمی یەك دەنگی ڕاگوێزراوە، دەبێتە هۆی دابەش و دابەشکاریی لەناو حزبە سیاسییەکاندا. چونکە پاڵێوراوەکانی هەر حزبێك لە نێوان خۆیاندا کێبەرکێی یەکتر دەکەن، سەرباری کێبەرکێکردن لەگەڵ پاڵێوراوی حزبەکانی دیکەدا. چونکە هەڵبژێر تەنیا بۆی هەیە لە نێوان چەند پاڵێوراوێکی حزبێکی سیاسیدا تەنیا دەنگ بە یەك پاڵێوراو بدات لە بازنەیەکی فرە ئەندامێتیی هەڵبژاردندا.

وەك دەزانرێ ئەو قانوونە زۆر دژبەری و خەوش و کێماسی تێدایە، چ لە ڕووی داڕشتنی زمانەوانی و قانوونییەوە بێ و چ ناتەبایی نێوان حوکمەکانی ئەو قانوونە. بۆ نموونە، دژبەری نێوان مادده (٤٦) و مادده (١٥). هەروابێتەوە ماددەی (١٦) زێدەیە تەنیا بڕگەی یەکەمی ماددەکە نەبێ، ئەمە سەرباری بوونی سەختی و دژواریی تەکنیکی و کارڕایی لە جێبەجێکردنی چەند ماددەیەکی ئەو قانوونە، بۆ نموونە وەکوو هەردوو ماددەی (٣٨ و ٣٩).

4-3: قانوونەکانی هەڵبژاردنی تایبەت بە ئەنجوومەنەکانی ئەو پارێزگا و قەزا و ناحییانەی لە هەرێمێکدا ڕێک نەخراون

٤-٣-١: قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٦)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەکانی ئەو پارێزگا و قەزا و ناحییانەی لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون.

بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی پارێزگاکان، ئەنجوومەنی نوێنەران قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی بۆ هەڵبژاردنی ئەنجوومەنەکانی پارێزگا و قەزاکان دەرکرد و لە (٨ی ١٠ی ٢٠٠٨)دا ئەنجوومەنی سەرۆکایەتیی کۆمار پەسندی کرد.[١٠٨] ئەم قانوونە باس لە بابەتە هەرە گرنگەکانی قانوونەکانی هەڵبژاردن دەکا وەکوو دیاریکردنی سیستەمی پێڕەولێکراوی هەڵبژاردن، مەرجەکانی هەڵبژێر، بازنەکانی هەڵبژاردن، پرۆپاگەندە و هەڵمەتی هەڵبژاردن، تاوانەکانی هەڵبژاردن، دابەشکردنی کورسییەکان بەسەر پاڵێوراواندا و بابەتی دیکە. ئەم قانوونە، ددان بە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی دادەنێ و دەنگدان بە گوێرەی سیستەمی لیستی کراوە کە پێمان وایە ناوی وردی ئەو سیستەمە (سیستەمی داخراوە لەگەڵ بەباشترزانین). چونکە هەڵبژێر مافی ئەوەی هەیە دەنگ بۆ لیستێك بە گشتی بدات، یان دەنگ بە لیستێك بۆ یەکێ لەو پاڵێوراوانەی کە لەناو لیستەکەدان، بدات.[١٠٩] سنووری کارگێڕیی پارێزگاش، بە یەك بازنەی هەڵبژاردن دانراوە.[١١٠] هەروا ئەو قانوونە مافی پاڵاوتنی بە پاڵێوراوی تاکەکەسیش داوە بە مەرجێك ناوی لە تۆماری کۆمیسیۆندا هەبێ و پەسندی کردبێ.

١٠٨- ئەو قانوونە لە ژمارە ٤٠٩١ی ٢٠١٠/١٠/١٣ی ڕۆژنامەی (الوقائع العراقیە) بڵاوکراوەتەوە.

١٠٩- بڕگەی سێیەم لە مادده ٧ی قانوونی ژمارە ٣٦ی ساڵی ٢٠٠٨ی تایبەت بە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان.

١١٠- بڕگەی یەکەمی مادده ٢٢ی قانوونی ئاماژە پێکراوی سەرەوە.

بۆ ڕوونکردنەوەی حوکم و بنەواشەکانی دیکەی ئەم قانوونی ژمارە (٣٦)ە، دەبێ ئەو تێبینییە گرنگە بخەینەڕوو، بڕگەی (٥)ی ماددەی (١٣) باس لە شێوازی دابەشکردنی کورسییە بەتاڵەکان بەسەر لیست و پاڵێوراواندا دەکا پاش قۆناخی یەکەمی دابەشکردن. واتە دابەشکردنی ژمارەی دەنگەکانی هەر لیست، یان پاڵێوراوێك بەسەر تێکڕای هەڵبژاردندا، لێرەدا کورسی دەمێنێتەوە و دەبێ بێتە دابەشکردن. (لە باری بوونی کورسیی بەتاڵدا، بەو لیستە کراوە براوانە دەدرێ کە زۆرترین دەنگیان هێناوە بە ڕێژەی ئەو کورسییانەی بەدەستیان هێناوە بۆ تەواوکردنی گشت کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر بازنەیەکی هەڵبژاردن).

بێبەشکردنی ئەو لیستانەی کە دەنگەکانیان نەگەیشتووەتە تێکڕای هەڵبژاردن و دوورخستنەوەیان لە قۆناخەکانی دواتری پرۆسەی دابەشکردنی کورسییەکاندا، دەبێتە هۆی ئەوەی کە لیستە براوەکان کورسیی ئەوتۆ بە ژمارەیەکی دەنگ کە لە تێکڕای هەڵبژاردن کەمترە لە ئەنجوومەنی پاریزگادا بەدەستبهێنن، لەکاتێکدا لیستەکانی دیکەی لێ بێبەش دەکرێ تەنیا لەبەر ئەوەی ژمارەی دەنگەکانیان، با بە یەك دەنگیش بێ، لە تێکڕای هەڵبژاردن کەمتر بووە. ئەمەش پێشێلکردنێکی خواست و ویستی هەڵبژێرە و پێچەوانەی ئامانجەکانی ئەو قانوونەیە کە دەقی بڕگەی (٢)ی ماددەی (٣) دەڵێ: «یەکسانی لە بەشداریی هەڵبژاردندا»، یان وەك بڕگەی (٤)ی هەمان ماددە دەڵێ: «دابینکردنی عەدالەت و ئازادی و بێگەردیی هەڵبژاردنەکان». ئاخر لێرەدا هیچ یەکسانییەك نابینرێ، چونکە دەنگەکانی هەڵبژێران بۆ هەندێ قەوارەی سیاسی دەڕۆن کە ئەوان دەنگیان بە پاڵێوراوەکانی ئەو قەوارانە نەداوە. بێ لەوە ئەمە جیاکارییەکە لە نێوان حزب و ئیئتلافە گەورەکان و قەوارە بچووکەکاندا، ئەمە بێ لە نادادپەروەری لە دابەشکردنی کورسییەکاندا، خۆی لە خۆیدا پێچەوانەی حوکمەکانی دەستوورە دەربارەی ئازادیی دەربڕین و پێچەوانەی گرنگترین خەسڵەت و ئامانجی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییە، ئەویش دابینکردنی نوێنەرایەتییە بۆ سەرجەم توێژ و قەوارە و حزبەکان بە گوێرەی ڕێژەی نوێنەرایەتی و قورساییان لە کۆمەڵگەدا. ئاخر ژمارەی ئەو کورسییانەی کە لیستە براوەکان بەدەستیان هێناوە، بە قەد نوێنەرایەتیی ڕاستەقینە و قورسایی ئەوان نییە لەناو کۆمەڵگەدا. ئەمەش هەڵگێڕانەوەی واقیع و گزی و ساختەکارییە لە ئەنجامەکانی دەنگداندا. کۆی دەنگە ڕاستەکان لە تەواوی پارێزگاکاندا بریتی بووە لە (٧،١٤٣،٦٥٦) دەنگ و کۆی گشتی دەنگەکانی قەوارە براوەکان بریتی

بووه لە (٤،٨٧٧،٨٨٧) دەنگ، واتە بە ڕێژەی (٦٨,٢٩٪)ی کۆی دەنگە ڕاستەکان بووە. هەرچی کۆی دەنگە ڕاستەکانی ئەو قەوارانەیە کە هیچ کورسییەکیان پێ نەبڕاوە، بریتی بووە لە (٢،٢٦٥،٧٦٩) دەنگ، واتە بە ڕێژەی (٣١,٧١٪) بووە. ئەمەش ڕێژەیەکی گەورەیە لە دەنگەکانی هەڵبژێران کە بۆ بەرژەوەندیی حزب و لیستە گەورەکان ڕۆیشتووە و کورسیگەلێکیان پێ بەدەست هێناوە کە لە بنەڕەتدا هی ئەوان نەبووە و بە دژی خواست و ویستی ئەو هەڵبژێرانە بووە. ئەگەر ئەو دەنگانە بکەینە ژمارەی کورسی، ئەوا دەبنە (١٤٠) کورسی لە کۆی ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەکانی پارێزگاکان، کە بۆ بەرژەوەندیی هاوپەیمانێتییە گەورەکان دووبارە دابەش کراونەتەوە.

٤-٣-٢: قانوونی ژمارە (٤٤)ی هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)[١١١] ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان

بە گوێرەی ئەم هەموارکردنەوەیە، لە هەندێ ئەنجوومەنی پارێزگادا، کورسی بۆ پێکهاتەکان دانـدراوە. سۆنگەی گەڵاڵەکردن و دانـان و پەسندکردنی ئەم قانوونە ئەوە بووە کە (دەرفەت بە پێکهاتەکان بدرێ لە ئەنجوومەنی پارێزگاکاندا نوێنەرایەتییان هەبێ و دەنگی خۆیان بەملا و ئەولادا ڕابگەیەنن و گیروگرفت و مافەکانیان تێدا بخەنە ڕوو).

ئـەو پێکهاتانەی کە لە ئەنجوومەنی هەندێ پـارێـزگـادا[١١٢] کورسییان بۆ تەرخانکراوە بریتین: لە پارێزگای بەغدا کورسییەك بۆ کریستیانان (دیان/ فەلە) و کورسییەکیش بۆ سابیئەی مەندایی تەرخان کراون. لە پارێزگای نەینەوا کورسییەك بۆ کریستیانان و کورسییەك بۆ ئێزدییەکان و کورسییەکیش بۆ شەبەکەکان تەرخان کراون. لە پارێزگای بەسرەش، تەنیا کورسییەك بۆ کریستیانان دانراوە.

لە (٣١ی ١ی ٢٠٠٩)دا، لە (١٥) پارێزگای عێراقدا، هەر سێ پارێزگاکەی هەرێمی کوردستان و کەرکووك نەبن، لە کەشێکی پڕ کێبەرکێی حزبیدا هەڵبژاردن بۆ ئەنجوومەنی پارێزگاکان کراوە.

١١١- ئەو قانوونە لە ژمـارە ٤٠٩٨ی ڕۆژی ٢٤ی ١ی ٢٠١٠ی ڕۆژنـامـەی (الوقائع العراقيه) بڵاوکراوەتەوە.

١١٢- سەیری بڕگەکانی (١ و ٢ و ٣)ی یەکەم لە ماددەی (١) قانوونە هەموارکراوەکە بکە.

٤-٣-٣: قانوونی دووەمین هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان کە ژمارە (٥٤)ی ساڵی (٢٠١٢)ی پێ دراوە

وەکوو ئامادەسازییەك بۆ هەڵبژاردنی خولی سێیەمی ئەنجوومەنی پارێزگاکان، ئەنجوومەنی نوێنەران قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکانی لە چەند جێیەك هەموار کردەوە. بە گوێرەی ئەم هەموارکردنەوەیە، سیستەمی هەڵبژاردن هەروەکوو خۆی ماوەتەوە و هیچ دەستکارییەکی تێدا نەکراوە. لێ گۆڕان لە ژمارەی ئەو کورسییانەدا کراوە کە بۆ پێکهاتەکان دانراون لەو پارێزگایانەی خوارەوەدا:

بەغدا: کورسییەك بۆ کریستیانان، یەك بۆ سابیئە، یەك بۆ کوردانی فەیلی و یەکیش بۆ تورکمانان، واتە (٤) کورسی بۆ پێکهاتەکان لەم پارێزگایە تەرخانکراون.

نەینەوا: کورسییەك بۆ کریستیانان، یەك بۆ ئێزدییان و یەکیش بۆ شەبەکەکان.

بەسرە: یەك کورسی بۆ کریستیانان.

واست: یەك کورسی بۆ کوردانی فەیلی.

بەمجۆرە ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکان بۆ پێکهاتەکان بوونە (٩) کورسی لەکاتێکدا لە یەکەمین هەموارکردنەوەی قانوونەکەدا (٦) کورسییان بۆ داندرابوو.

٤-٣-٤: قانوونی ژمارە (١١٤ی ساڵی ٢٠١٢)ی هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان

لە سۆنگەی ئەو هەموو ناڕەزایی و تانانەی کە لیستە هەڤرکەکان لە ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٠٩ی ئەنجوومەنی پارێزگاکانیان دابوون، بە تایبەتی دابەشکردنی کورسییە بەتاڵەکان و ڕاگواستنەوەی دەنگەکانی لیستە دۆڕاوەکان بۆ لیستەکانی دیکە کە لە قۆناخی یەکەمی دابەشکردندا کورسییان بەرکەوتبوو. هەوەڵجار هەندێ لەو تانانەی لە ئەنجامەکان پێشکەش بە دەستەی دادوەریی هەڵبژاردنەکان کرابوون، ڕەتکرانەوە، ئەو لایەنانە ڕوویان لە دادگەی باڵای فیدراڵی نا. دادگەی باڵاش بە بڕیاری ژمارە (٦٧/ فیدراڵی/ ٢٠١٢) لە (٢٢ی ١٠ی ٢٠١٢)دا ئاماژەی بەوە داوە کە بڕگەی (٥)ی مادده (١٣) لە قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨) دەستووری نییە و پێچەوانەی حوکمەکانی مادده

(٢٠) و مادده (٣٨ یەکەم)ی دەستووره، کە پێوەندی بە ئازادیی ڕادەربڕینەوە هەیە، هەروا پێچەوانەی ماددەی (١٤)ی دەستووری عێراقیشە. لە سەرینی ئەمەشەوە، ئەنجوومەنی نوێنەران نووسراوی ژمارە (٩/١/ ٩٤٧٩)ی لە (١١/١١/ ٢٠١٢) بۆ کۆمیسۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە عێراق نارد و داوای لێ کردن پێشنیاری خۆیان بۆ هەموارکردنەوەی ئەو ماددەیە، بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران بنێرن. بۆ ئەمەش تەواوی ئەو سیستەمانەی هەڵبژاردن درانە بەر باس و لێکۆڵینەوە کە پاش پرۆسەی یەکەمی دابەشکردن هیچ کورسییەکی بەتاڵییان تێدا نامێنێتەوە، واتە کاتێ کە ژمارەی دەنگەکانی هەندێ لە لیستەکانی هەڵبژاردن ناگەنە تێکڕای هەڵبژاردن لە هەر بازنەیەکی هەڵبژاردندا. لەوما کۆمیسیۆنی باڵا پێشنیاری بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران کرد کە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی وەکوو خۆی بهێڵنەوە لەگەڵ پێڕەویکردن لە یەکێ لەم دوو فۆرمۆڵەیە، یان فۆرمۆڵەی سانت لاگ، واتە دابەشکردنی دەنگە ڕاستەکانی هەر لیستێکی هەڵبژاردن لە هەر بازنەیەکدا بەسەر ژمارە تاکەکانی وەك (١، ٣، ٥، ٧، ٩) و بەمشێوەیە و پاشان دابەشکردنی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەی هەڵبژاردن بەسەر لیستە هەڤرکەکاندا بە گوێرەی بەرزترین بەرکەوتەی دابەشکردن لە سەرەوە بۆ خوارەوە و بەیەکجار تەواوی کورسییەکانی بازنەکە پڕ بکرێنەوە، یان ئەوەتا دەنگە ڕاستەکانی هەر لیستێکی هەڵبژاردن بەسەر (١، ٢، ٣، ٤، ٥، ٦، ٧...)دا بێنە دابەشکردن و پاشان کورسییەکان بە گوێرەی بەرزترین بەرکەوتەی دابەشکردن لە سەرەوە بۆ خوارەوە بێنە دابەشکردن و بەیەکجار هەموو کورسییەکان پڕ بکرێنەوە، واتە فۆرمۆڵەی هۆندت. ئا بەم شێوەیە، کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان، بە نووسراوی ژمارە (خ/١٢/٩٢٦) لە (٢٠١٢/١١/١٤)دا وەڵامی ئەنجوومەنی نوێنەرانی دایەوە و پێشنیاری پێ کردن کە یەك لەم دووانە؛ واتە شێوازی سانت لاگ، یان هۆندت جێگیربکەن.

شایانی گوتنە، لیژنەی قانوونیی ئەنجوومەنی نوێنەران نووسراوێکی بە ژمارە (٥٩٣) لە (١٢ی ١٢ی ٢٠١٢)دا بۆ کۆمیسیۆنی باڵا ناردەوە و داوای لە کۆمیسیۆن کردووە کە بۆچوونی خۆی دەرببڕێ ئایا دەکرێ لە ڕووی تەکنیکییەوە بەپێی پێشنیاری فراکسیۆنێکی پارلەمانیی سیستەمێکی هەڵبژاردن، واتە سیستەمی زۆرینەی سادە (براوەی یەکەم) جێبەجێ بکرێ و هەر پارێزگایەك بەپێی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی، بکاتە ئەوەندە بازنە، واتە پاڵاوتن بکاتە تاکەکەسی

له بازنەگەلێکی تاك ئەندامیدا. بەپێی نووسراوی ژمارە (خ/ ١٠٢٩/١٢) له (٢٠١٢ /١٢/١٣)دا کۆمیسیۆن ئەو پێشنیارەی ڕەتکردووەتەوە، بەو بڕوایەی کە جێبەجێکردنی ئەو پێشنیارە پێویستی بە کاتێکی زۆر هەیە و لەگەڵ نوێنەرایەتیی سەرجەم پێکهاتەکان و ئاراستەکانی ناو کۆمەڵگەی عێراقیدا ناگونجێت.

لەئەنجامدا، ئەنجوومەنی نوێنەران دەنگی بۆ هەڵوەشاندنەوەی مادده (١٣) ی قانوونی ژمارە (٣٦) داوە و لە قانوونی چوارەمین هەموارکردنەوەدا بڕیاری پێڕەویکردن لە سیستەمی سانت لاگی داوە، هەرچەند بە ڕاشکاوی و بە دەق لە قانوونەکەدا ئاماژە بۆ ئەم فۆرمۆڵەیە نەکراوە.

له (٢٠ی ٤ی ٢٠١٣)دا، هەڵبژاردن بۆ ئەنجوومەنەکانی ئەو پارێزگایانە کراوە کە لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون، بەڵام بە پاساوی ناجێگیریی ڕەوشی تەناهی لە هەردوو پارێزگای ئەنبار و نەینەوا و بە بڕیاری سەرۆکوەزیرانی عێراق، هەڵبژاردن لەو دوو پارێزگایە دواخرا. هەرچەند باری ئاسایش لە پارێزگای ئەنبار لەو کاتدا لەچاو ڕەوشی پارێزگای بەغدا لەبارتر بووە و تەنیا پاش دوو مانگ، لە (٢٠ی ٦ی ٢٠١٣)دا لە هەردوو پارێزگای ناوبراویشدا هەڵبژاردنیان تێدا کراوە و، سیستەمی سانت لاگیان تێدا جێبەجێ کراوە و لە ئەنجامدا گۆڕان لە نەخشەی سیاسی ڕوویداوە و ڕێژەی نوێنەرایەتی حزبەکان لە هەردوو ئەنجوومەنی ناوبراودا گۆڕانی بەسەردا هاتووە و بووەتە هۆی ئەوەی کە لە چەند پارێزگایەکدا حزبی دەعوە پۆستی پارێزگاریان لە دەست نەمێنێ.

٤-٣-٥: قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان

پاش ئەوەی فۆرمۆڵەی سانت لاگ لە هەڵبژاردنەکانی ٢٠١٢دا پێڕەو کراوە، گۆڕان بەسەر پێکهاتەی ئەنجوومەنی پارێزگاکاندا هاتووە و بەڕێوەبەرایەتیی حکوومەتە خۆجێییەکان و هەڵبژاردنی پارێزگارەکان، لە ئەنجامی ڕاڕایی فراکسیۆنە حزبییەکانی ناو ئەو ئەنجوومەنانە سەقامگیرییان بەخۆیانەوە نەدیتووە. لەوما حزبە سیاسییە گەورەکان کەوتنە خۆ بۆ هەموارکردنەوەی فۆرمۆڵەی سانت لاگ لە ڕێگەی دەسکاریکردنی قانوونی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکانەوە. لێ ئەنجوومەنی وەزیران بۆ گەڵاڵەکردنی قانوونێکی نوێی هەڵبژاردن بۆ ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان و ئەنجامدانی هەندێ گۆڕانکاریی ڕیشەیی، پاش گفتوگۆیەکی

چەند مانگە کە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانیش بەشداری لە هەندێ لەو گفتوگۆیانەدا کرد، گەڵاڵەنامەی ئەو قانوونەی بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران نارد و پاش گفتوگۆیەکی چڕ وپڕ و گۆڕان لە پڕۆژەکە و دەنگدان، قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨) دەرچووە و لە ژمارە (٤٤٩٤)ی ڕۆژنامەی وەقائعی عێراقی لە (٤ی حوزەیرانی ٢٠١٨)دا بڵاوکراوەتەوە.

لە ناونیشانی قانوونەکەدا دەردەکەوێ کە بڕیاری هەڵوەشانەوەی هەڵبژاردن بۆ ئەنجوومەنی ناحییەکان دراوە و تەنیا و تەنیا هەڵبژاردن بۆ ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان دەکرێ، هەرچەند تا ئێستە و پاش تێپەڕبوونی (١٢) ساڵ بەسەر دەرچوونی قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی تایبەت بە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکاندا، هەرگیز ئەنجوومەنی قەزا و ناحییەکان هەڵنەبژێردراون. ئەمەش بۆ چەند هۆیەك دەگەڕێتەوە کە ئێرە جێگەی باس نییە. قانوونی ژمارە (١٢)ی ئاماژەپێکراو، سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی و فۆرمۆڵەی سانت لاگ-ی وەکوو خۆی هێشتووەتەوە، بەڵام دەسکاریی فۆرمۆڵە ژمێریارییەکەی کردووە بە جۆرێك کە لە بەرژەوەندیی فراکسیۆنە پارلەمانییەکانی حزبە گەورەکاندا بێ بەشێوەیەك کە پرۆسەی دابەشکردنی دەنگەکان بەسەر ژمارەکانی (١,٧، ٣، ٥، ٧، ٩) دابەش بکرێ نەك وەکوو فۆرمۆڵە بنەڕەتییەکە بە (١، ٣، ٥، ٧، ٩) دەست پێ دەکات.

هەرچی تایبەتیشە بە کورسیی پاڵێوراوەکانی پێکهاتەکان، ئەوا بە گوێرەی ماددە (١٥)ی قانوونەکە هەموار کراوەتەوە و ئەو کورسییەی کە بۆ تورکمانەکان لە ئەنجوومەنی پارێزگای بەغدا تەرخانکرابوو، لەسەر داخوازی پەرلەمەنتارە تورکمانەکان لە ئەنجوومەنی نوێنەراندا هەڵوەشێنراوەتەوە و کورسییەك لە بۆ سابینەی مەندایی لە ئەنجوومەنی پارێزگای میسان و کورسییەکیش بۆ کریستیانان لە ئەنجوومەنی پارێزگای کەرکووك بە گوێرەی بڕگەی (٥)ی ماددە (٣٥)ی قانوون زێدەکراون. بە گوێرەی بڕگەی (٢)ی ماددە (١٥)ەش، سیستەمی زۆرینەی سادە بۆ دابەشکردنی کورسییە تەرخانکراوەکانی پێکهاتەکان پێڕەوکراوە.

ل گۆڕ ماددەی (٤٥)ی قانوونی ناوبراو، ئەو کەسانەی لەناو دەسەڵاتی جێبەجێکردن کار و فەرمانیان پێ سپێردراوە، بۆیان نییە خۆیان بۆ ئەندامێتیی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان بپاڵێون، مەگەر پێش شەش مانگ لە بەڕێوەچوونی هەڵبژاردنەکاندا دەستیان لە کار کێشابێتەوە. بە گوێرەی ماددە (٤٦)یش،

پرۆسەی دەنگدانی تایبەت، واتە دەنگدانی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و عەسکەر، لە هەمان ڕۆژی دەنگدانی گشتیدا بەڕێوەدەچێت. ئەم حوکمە، حوکمێکی سەیر و لە بواری کردەنیشدا بەزەحمەت جێبەجێ دەکرێ، چونکە چەمکی دەنگدانی تایبەت، بریتییە لە دەرفەتدان بەو هەڵبژێرانەی کە هەلومەرج و کاودانی کار و پیشەکەیان (بەتایبەتی عەسکەر) ڕێگەیان پێ نادا لە ڕۆژی دەنگدانی گشتیدا بێنە مەڵبەندەکانی دەنگدان و دەنگی خۆیان بدەن، چونکە ئەوانە ئەرکێکیان پێ سپێردراوە و ژمارەیەکی زۆریشیان، بە تایبەتی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ، ئەرکی پاراستنی مەڵبەندەکانی دەنگدان، مەڵبەندەکانی تۆمارکردن، ئۆفیسەکانی کۆمیسیۆن لە پارێزگاکان و کۆگەکانی کەرەستەکانی دەنگدانیان خراوەتە ئەستۆوە.

لێ ئەوەی تێبینی دەکرێ ئەو قانوونە ئاماژەی بۆ میکانیزمی دەنگدان و بەکارهێنانی کارتی هەڵبژێر، چ بایۆمیتری بێ و چ ئیلیکترۆنی، نەکردووە هەرچەندە لەکاتی دەرچوونی ئەو قانوونەدا کۆمیسیۆن هەنگاوێکی گەورەی لە پرۆسەی تۆمارکردنی بایۆمیتریی هەڵبژێران هەڵێنابووەوە کە قانوونی ناوبراو لە بڕگەی (١٤)ی ماددە (١)دا لە ناو پێناسەکاندا قامکی بۆ ڕاکێشاوە. بێ لەوەش، قانوونەکە ئاماژەی بۆ پرۆسەی ژماردن و لێکجوداکردنەوەی ئیلیکترۆنیش نەکردووە کە لە هەڵبژاردنەکانی (١٢ی ٥ی ٢٠١٨)ی ئەنجووومەنی نوێنەراندا بەکارهێنراوە، هەر بۆ زانینیش ڕێزدار سەرکۆمار پاش ئەوە و لە (٢٢ی ٥ی ٢٠١٨)دا ئەو قانوونەی ڕاستاندووە و پشتڕاست کردووەتەوە.

ماددەی (٢)ی قانوونی سێیەمین هەمواركردنەوە، ژمارە (١٠)ی ساڵی (٢٠١٨) ی قانوونی ژمارە (٢١)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی ئەو پارێزگایانەی لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون، ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکانی کەم کردبووەوە بە شێوەیەك کە ئەنجوومەنی پارێزگا لە (١٠) ئەندام پێکبێت، ئەگەر دانیشتوانی هەر پارێزگایەکیش بە گوێرەی ئامارەکانی کارتی خۆراك لە ملیۆنێك زۆرتر بێ، ئەوا بۆ هەر (٢٠٠٠٠٠) کەس کورسییەکی دیکە زێدە دەبێ، بە مەرجێك کۆی گشتی ئەندامانی ئەنجوومەنی هەر پارێزگایەك لە (٣٥) ئەندام پتر نەبێ. هەرچی ئەنجوومەنی قەزاشە، ئەوا دەبێ لە (٧) ئەندام پێکبێت. خۆ ئەگەر دانیشتوانی هەر قەزایەکیش لە نیو ملیۆن کەس زێتر بێ، ئەوا بۆ هەر سەد هەزار کەس، کورسییەکی دیکە زێدە دەکرێ.

٤-٣-٦: قانوونی یەکەمین هەموارکردنەوەی بۆ قانوونی ژمارە (١٢) ی ساڵی (٢٠١٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی ئەو پارێزگایانەی لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون و ئەو قەزایانەی سەر بەو پارێزگایانەن، کە ژمارە (١٤)ی ساڵی (٢٠١٩)ی دراوەتێ

ئەو قانوونە، وەك ئاماژەی بۆ کراوە، تەواوکەری قانوونی ژمارە (١٢) بووە سەرباری وەی کە دەسکاری هەندێ ماددەی دیکەی قانوونی ناوبراوی کردووە. ماددەی (٣)ی ئەم قانوونە مەرجەکانی هەڵبژێری هەموارکردووەتەوە و لەمبارەوە بڕگەی (٤)ی ماددە (٥)ی قانوونی ژمارە (١٢)ی دەسکاری کردووە و کردوویەتیە مەرج کە دەبێ هەڵبژێر، ئەوانەیان نەبێ کە لەدایکبووی (٢٠٠٠، ٢٠٠١، ٢٠٠٢)ن، ناوی لە تۆماری هەڵبژێراندا هەبێ و کارتی بایۆمیتریی درێژخایەنی پێ بێت، وە ئەگەر ڕێژەی دابەشکردنی کارتی بایۆمیتری لە هەر بازنەیەکی هەڵبژاردندا نەگەیشتە ٧٥٪، ئەوا دەکرێ هەردوو کارتی بایۆمیتریی درێژخایەن و کارتی ئیلیکترۆنیی کورتخایەن لە کاتی دەنگداندا پیشان بدرێ لەتەك دوو بەڵگەنامەی دیکەی فەرمی کە دەبێ یەکێکیان ناسنامەی باری کەسێتی، یان کارتی نیشتمانی بێ. لێ لە کاتی دەنگدان بەو قانوونە، ئەو حوکمە مانای خۆی هەبووە، بەڵام پاش ئەوەی لەدایکبووانی (٢٠٠٣)ش مافی دەنگدانیان دەبێ، ئەو مەرجە شتێکی پەسندکراو نییە و ئیدی مەرجی دابەشکردنی کارتی بایۆمیتری چ بگات بەو ڕێژە دیاریکراوە یان نا، ناکرێ کاری پێ بکرێ. پاش تێپەڕبوونی دوو ساڵ بەسەر دەرچوونی ئەو قانوونەدا، وای دانێ حکوومەت توانیبێتی هەلومەرج و کاودان گونجاوتر بکا و بودجەی بۆ کۆمیسیۆن دانابێ کە بکارێت ژمارەیەکی زۆرتری هەڵبژێران تۆمار بکا، چ ئەوانەی لەدایکبووی تازەن و چ لەدایکبووی دیکەن و کارتی بایۆمیتریی درێژخایەنیان بۆ دەربهێنێ. ئاخر بەکارهێنانی دوو جۆرە کارتی هەڵبژێران، دەرفەت بۆ بەشداربووانی پرۆسەی هەڵبژاردن و چاودێران دەکاتەوە کە گومان لە پرۆسەی هەڵبژاردن بکەن.

ماددەی (٥)، مەرجەکانی پاڵاوتنی هەموارکردۆتەوە و تەمەنی پاڵاوتنی بۆ (٢٨) ساڵ لە ڕۆژی دەنگدانەوە کەم کردووەتەوە. دەبوایە ئەوە لە ڕۆژی خۆ پاڵاوتن بووایە نەك لە ڕۆژی دەنگداندا، چونکە بابەتی پشتڕاستکردنەوەی ئەو مەرجی تەمەنە لە لایەن کۆمیسیۆنەوە کارێکی پڕ زەحمەتە. هەروا ئەو ماددەیە ڕێگەی بە لیستە ڕکابەرەکانی هەڵبژاردنیش داوە کە ڕێژەیەك لە (٢٠٪) زۆرتر نەبێ لە

لیستی پاڵێوراوان، خودان بڕوانامەی دبلۆم، یان ئامادەیی، یان هاوشانەکانیان بن، لەکاتێکدا بەپێی قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨) دەبوایە پاڵێوراو، خودان بڕوانامەی بەکالۆریۆس بوایە. ئەم هەموارکردنەوەیە ساغی دەکاتەوە کە یاسادارێژی عێراقی لە دیاریکردنی مەرجەکانی پاڵاوتندا، لەسەر ڕایەك نەماوەتەوە و ئەوەش بەندە بە باڵادەستیی فراکسیۆنەکانی ناو پارلەمان و ئاقار و مەودای سەپاندنی حەز و ئارەزووی خۆیان لە قانوونی هەڵبژاردندا، جا چ بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران بێ و چ بۆ ئەنجوومەنی پارێزگاکان.

هەروابێتەوە، قانوونی هەموارکردنەوە، سیستەمی هەڵبژاردن، واتە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ل گۆڕ لیستی کراوە و بەپێی فۆرمۆڵەی سانت لاگ-ی وەکوو خۆی هێشتووەتەوە. بەڵام ئەم قانوونە فۆرمۆڵە ژمێریارییەکەی جارێکی دیکە هەمواركردووە کە پرۆسەی دابەشکردنی دەنگە ڕاستەکانی بەسەر ئەو ژمارەکانی (١,٩، ٣، ٥، ٧، ٩، ١١) لێ کردووە. لەکاتێکدا فۆرمۆڵە ژمێریارییەکەی قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨) بەمشێوەیە بوو: (١,٧، ٣، ٥، ٧، ٩..). ئەمەش وای کردووە کە ئەو فۆرمۆڵە نوێیە زێتر لە فۆرمۆڵەی (هۆندت) نزیك بێتەوە.

ئەمەش ساغی دەکاتەوە کە حزبە گەورەکانی ناو ئەنجوومەنی نوێنەران هەوڵیان بۆ ئەوە بووە، پاش کەمکردنەوەی ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەنی پارێزگاکان، دەست بەسەر کورسییەکانی ئەو ئەنجوومەنانەشدا بگرن و مافی حزبە بچووك و تازەکان زەوت بکەن و بەشدارییان لە ئەرکەکانی ئەو ئەنجوومەنانەدا پێ نەکەن. بەم پێیەش ئەو ئەنجوومەنانە نوێنەرایەتی سەرجەم ڕۆڵەکانی پارێزگا ناکەن، بەڵکە تەنیا و تەنیا دەربڕی خواستی زۆرینەی فەرمانڕەوا دەبن.

یاسادارێژی عێراقی، بەپێی ماددەی (١١)ی قانوونی هەموارکردنەوە، کارێکی باشی کردووە کە پرۆسەی هەژماردن و لێکجیاکردنەوەی دەنگەکانی کردووە بە ئیلیکترۆنی. هەرچی ماددەی (١٣)ی قانوونی هەموارکردنەوەیە، کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی پابەندکردووە کە دەبێ وردبینی لە تۆمارەکانی هەڵبژێران لە پارێزگای کەرکووکدا بکەن و کارتی خۆراك لەگەڵ ناسنامەی باری کەسێتی پێکبگرن تا (٢٠٢٠/١٢/٣١)و ئەو ناوانە بسڕنەوە کە لەو دوو تۆمارەی هەڵبژێرانی پارێزگاکەدا تێکناکەنەوە، ئەو هەڵبژێرانەی لێ دەرچێ کە بە ڕێکارەکانی لیژنەی گەڕان بەدوای ڕاستییەکاندا تێپەڕیون کە ل گۆڕ ماددە

(١٤٠)ی دەستوور لە پارێزگای کەرکووك پێکهێنراوە.

مادده (١٤)ی قانوونی هەموارکردنەوە، مادده (٤٥)ی قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨)ی هەڵوەشاندووەتەوە کە دەبێ ئەو کەسانەی لە بواری دەسەڵاتی جێبەجێکردن کاردەکەن لە پلەی یاریدەدەری بەڕێوەبەری گشتی و بەسەرەوە، بەلانی کەمەوە شەش مانگ پێش خۆپاڵاوتن بۆ ئەندامێتی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان دەست لەکار بکێشنەوە. ئەمەش دیسان نیشانی دەدا کە قانوونەکانی هەڵبژاردن جێگیر نەبوون.

لە مادده (١٥)ی قانوونی هەموارکردنەوەدا، ڕۆژی دەنگدانی تایبەت کراوە بە (٤٨) سەعات پێش دەنگدانی گشتی. بەمەش یاسادارێژ کارێکی باشی کردووە کە دەنگدانی تایبەتی پێش دەنگدانی گشتی خستووە و بڕیاری داوە کە دەبێ بە کارتی بایۆمیترییەوە دەنگی خۆیان بدەن. ماددەیەکی نوێش بە زنجیرەی (٥٠) بۆ قانوونی ژمارە (١٢) زێدەکراوە کە پێوەندی بە ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەنی پارێزگاکانەوە هەیە و لە دووەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٢١)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی قانوونی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزایەکان ڕاگوێزراوەتەوە. بەڵام مەرجی زێدەنەکردنی ژمارەی کورسییەکانی ئەنجوومەنی هەر پارێزگایەك لە (٣٥) کورسی هەڵوەشێنراوەتەوە و ئەمەش تەنیا باندۆری بۆ سەر زێدەکردنی ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەنی پارێزگای بەغدا هەبووە.

پارێزگا	ژمارەی دانیشتوان	ژمارەی کورسی بەپێی دانیشتوان	ژمارەی کورسیی پیاوان	ژمارەی کورسیی ئافرەتان	ژمارەی ئافرەتان بە پێی ڕێژەی ٢٥٪	پێکهاتەکان	تێبینی	ژمارەی گشتیی کورسییەکان
بەسرە	2985073	20	15	5	5	1	کریستیان	21
قادسیە	1325031	12	9	3	3			12
موسەنا	835797	10	7	3	3			10
نەجەف	1510338	13	10	3	3.25			13
بابل	2119403	16	12	4	4			16
بەغدا	8340711	47	35	12	11.75	3	کریستیان، سابیئە، کوردی فەیلی	50
دیالە	1680328	13	10	3	3.25			13
زیقار	2150806	16	12	4	4			16
سەلاحەدین	1637232	13	19	3	3.25			13
کەربەلا	1250806	11	8	3	2.75			11
کەرکووک	1639953	13	10	3	3.25	1	کریستیان	14
میسان	1141966	11	8	3	2.75	1	سابیئە	12
نەینەوا	3828197	24	18	6		3	کریستیان، ئێزدی، شەبەک	27
واست	1415034	12	9	3	3	1	کوردی فەیلی	13
کۆ	33678525	245	183	62	61.25	10		255

٤-٣-٧: قانوونی دووەمین هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان، کە ژمارە (٢٦)ی ساڵی (٢٠١٩)ی دراوەتێ

سەرکۆمار قانوونی دووەمین هەموارکردنەوەی لە (٤ی ١٢ی ٢٠١٩)دا پشتڕاستکردەوە و لە ژمارە (٤٥٦٦)ی ڕۆژنامەی وەقائیعی عێراقی لە (٩ی ١٢ی ٢٠١٩)دا بڵاوکراوەتەوە. بەپێی ماددەی (١)ی ئەو هەموارکردنەوەیە، کۆتایی بە کاری ئەنجوومەنی ئەو پارێزگایانەی لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون لەگەڵ قەزا و ناحییەکانیان هێنراوە، بە مەرجێ پارێزگار و هەردوو جێگرەکەی لە ڕاپەڕاندنی ئەرك و فەرمانەکانی خۆیاندا بەردەوام بن بەپێی ئەو دەسەڵاتانەی لە قانوونی هەموارکراوی ژمارە (٢١)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی ئەو پارێزگایانەی لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون دەقبەندکراون، بەدەر لە ماددەی (٣٠)ی قانوونی ئاماژە پێکراوی ژمارە (٢١) و بەپێی مادده (٢)ی قانوونی هەموارکردنەوە. هەمان شتیش بە گوێرەی ماددەی (٢)ی قانوونی هەموارکردنەوە، ژمارە (٢٧)ی ساڵی (٢٠١٩) بەسەر بەڕێوەبەری فەرمانگەکان لەو پارێزگایانەدا جێبەجێ دەکرێ.

5: قانوونەکانی هەڵبژاردن لە هەرێمی کوردستاندا

5-1: قانوونەکانی هەڵبژاردنی پارلەمانی کوردستان

٥-١-١: قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق

ل گۆڕ قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق و قانوونی ژمارە (٢)ی هەمان ساڵی هەڵبژاردنی ڕابەری بزووتنەوەی ڕزگاریی کورد کە سەرکردایەتیی سیاسیی بەرەی کوردستانی دەری کردبوون، لە (١٩ی ٥ی ١٩٩٢)دا بەهەڤڕا هەڵبژاردن بۆ ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق و گەڕی یەکەمی هەڵبژاردنی ڕابەری بزووتنەوەی ڕزگاریی کورد کراوە. لەم دوو هەڵبژاردنەدا، پێڕەوی لە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ل گۆڕ لیستی داخراو کراوە. کورسییەکان بەپشتبەستن بە تێکڕای هەڵبژاردن بەسەر لیستە براوەکاندا دابەشکراون. واتە هەر لیستێکی هەڵبژاردن بە پشتبەستن بە ژمارەی دەنگەکانی پاش دابەشکردن بەسەر تێکڕای هەڵبژاردن، ئەوەندە کورسی بەدەستهێناوە و ڕێزبەندیی پاڵێوراوە دەرچووەکانیش بەپێی زنجیرەی ناوی پاڵێوراوەکانی لیست بووە. هەرچی ئەو کورسییانەی کە لە پرۆسەی یەکەمی دابەشکردن نەهاتبوونە دابەشکردن، ئەوا بەپێی شێوازی بەهێزترین ماوە دابەشکراون. بەڵام ڕێژەی (٧٪)ی دەنگەکان بۆ چوونە ناو پارلەمان دانرابوو، لەکاتێکدا تەنیا سێ پارێزگایەکەی هەرێم ئازادییەکی ڕێژەییان تێدا بووە و کەوتبوونە دەرەوەی کۆنترۆڵی ڕژێمی سەدام حوسێنەوە و دەبوایە بنکەی میلليی ئەو پارلەمانە ساوایە بەرفرە بکرابوایە و تەنیا و تەنیا بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان و

یەکێتیی نیشتمانی کوردستان قەتیس نەکرایە، چونکە کۆی ڕێژەی دەنگەکانی حزبەکانی دیکە (١١٪) بوون، بێ لەوە هەر کام لە پارتی و یەکێتی، زۆرینەی ڕەهای کورسییەکانی پارلەمانی بەدەست نەهێنابوو. ئەو ڕێژەیە بۆ چوونە ناو پارلەمان، دەورێکی بنەڕەتی بینیوە لە هاتنەئارای ناکۆکییەکی توند لە نێوان هەردوو حزبی سەرەکیدا کە بووە هۆی چەسپاندن و جێگیرکردنی سیاسەتی بەشبەشێنەی (فیفتی- فیفتی) لە نێوان هەردوو حزبدا وەکوو ڕێگەچارەیەك بۆ دەرچوون لەو تەنگژە و قەیرانەی هاتبووە گۆڕێ، بێ ئەوەی بیر لە هەڵوەشاندنەوەی ڕێژەی ٧٪ بکەنەوە. ئەم سیاسەتی پشك پشکێنەیە هۆیەك بووە کە ڕادە و سنوورێك بۆ ئازادیی حزبایەتی دابنرێ. هەروا هۆیەکی هەڵگیرسانی ئەو شەڕە ناوخۆیی هوڤییانەیە بووە کە بۆ ماوەی پێنج ساڵ زێتر درێژەی کێشاوە و تا ئێستاش شونەوار و باندۆری ئەو شەڕە ماوەتەوە.

٥-١-٢: قانوونی سێیەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق، کە ژمارە (٤٧)ی ساڵی (٢٠٠٤)ی دراوەتێ

وەك ئەنجامێکی درێژەکێشان و بەردەوامیی شەڕی ناوخۆ لە نێوان هەردوو لایەنی فەرمانڕەوا لە ئایاری (١٩٩٤)ەوە تا (١٩٩٨)، پاش کۆتاییهاتنی ماوەی قانوونیی ئەنجوومەنی نیشتمانی کە چوار ساڵ بوو، هەڵبژاردن نەکرایەوە و بە ناچاری تەمەنی کاری ئەنجوومەن جار دوای جار درێژ دەکرایەوە. بەڵام پاش ڕووخاندنی ڕژێمی حوکمڕانی لە بەغدا لە ٩ی ٤ی ٢٠٠٣ و هاتنەئارای پرۆسەیەکی گۆڕانی هەمەلایەنە لە عێراقدا، بڕیار دراوە هەڵبژاردن بۆ کۆمەڵەی نیشتمانی لە عێراق و ئەنجوومەنی پارێزگاکان و ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق لە ٣٠ی ١ی ٢٠٠٥دا بەهەڤڕا ئەنجام بدرێ. لەم سۆنگەیەوە، دەبوایە قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) هەموار بکرێتەوە تا لەگەڵ فەرمانەکانی (٩٢، ٩٦، ٩٧) دەسەڵاتی کاتی هاوپەیمانان CPA دا تەبا و گونجاو بێ، چونکە ئەو فەرمانانە چوارچێوەیەکی قانوونی بوون بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان لە عێراقدا. ئیدی بە گوێرەی قانوونی سێیەم هەموارکردنەوەی قانوونی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان، واتە قانوونی ژمارە (٤٧)ی ساڵی (٢٠٠٤) ئەو هەموارکردنەوەیە ئەنجامدراوە و سیستەمی پێڕەولێکراوی هەڵبژاردن، واتە

سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ل گۆڕ لیستی داخراو وەکوو خۆی ماوەتەوە و ژمارەی ئەندامانی ئەنجوومەن کراوەتە (١١١) ئەندام[١١٣] و نابوایە ڕێژەی ئافرەتانیش لە (٢٥٪)ی کۆی ئەندامانی ئەنجوومەن کەمتر بێ.[١١٤]

٥-١-٣: قانوونی چوارەم هەموارکردنەوەی قانوونی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق، کە ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی دراوەتێ

بەپێی مادده (٢) قانوونی سێیەم هەموارکردنەوە، دەبوایە کۆمیسیۆنێکی سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە هەرێم دابمەزرێنرایە و هەڵبژاردنەکانی لە هەرێمی کوردستان ڕێکبخستبایە. لێ تا ئەودەمە قانوونێکی تایبەتی بۆ پێکهێنانی کۆمیسیۆنێکی وەسا دەرنەچووە، لەوما دەبوایە هەموارێکی دیکەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) بکرێتەوە تا کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە عێراقدا بکارێت هەڵبژاردن بۆ خولی سێیەمی ئەنجوومەن بەڕێوەببات، ئیدی هەڵبژاردنەکان لە کاتوساتی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی ئەو پارێزگایانەی کە لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون لە (٢٠٠٩ /١/٣١) بەڕێوەنەچوون. قانوونی چوارەم هەموارکردنەوەش تا ٢٠٠٩/٣/٣٠ دەرنەچووە و تا (٢٠٠٩ /٥/٤)یش لە ڕۆژنامەی وەقایعی کوردستان، ژمارە (٩٨) بڵاونەکراوەتەوە.[١١٥] پاشان قانوونی پێنجەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١) لە (١٤ی ٥ی ٢٠٠٩)دا دەرچووە، کە بە قانوونی ژمارە (٥)ی ساڵی (٢٠٠٩) ناسراوە. لە ئەنجامی دواکەوتنی دەرچوونی ئەو هەموارکردنەوەیە، نەدەکرا هەڵبژاردنەکان لە (١٩ی ٥ی ٢٠٠٩)دا بەڕێوەبچن بەپێی خواست و ویستی سەرۆکایەتیی پارلەمان و سەرۆکایەتیی هەرێم لە کوردستان- عێراقدا، لەوما ئەنجامدانی هەڵبژاردن بۆ پارلەمانی کوردستان و

١١٣- ماددەی (١) لە قانوونی سێیەم هەمواری قانوونی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق، ژمارە ٤٧ی ساڵی ٢٠٠٤.

١١٤- مادده (١٠)ی قانوونی ژمارە ٤٧ی ساڵی ٢٠٠٤.

١١٥- بە پێی مادده (١)ی قانوونی چوارەم هەمواری قانوونی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق، قانوونی ژمارە ٢ی ساڵی ٢٠٠٩، ناوی (پارلەمانی کوردستان- عێراق) جێگەی ناوی (ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق)ی گرتەوە.

هەڵبژاردنی سەرۆکایەتیی هەرێم بە گوێرەی قانوونی سەرۆکایەتیی هەرێم، ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥) بۆ (٢٠٠٩/٧/٢٥) دواخراوە.

بە گوێرەی ئەو هەموارکردنەوەیە، هیچ دەسکارییەکی سیستەمی هەڵبژاردن نەکراوە و سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی بەپێی لیستی داخراو هەر وەکوو خۆی ماوەتەوە، تەنیا مەرجی ئەوە بووە کە نابێ هیچ لیستێکی هەڵبژاردن لە سێ پاڵێوراو کەمتر پێکبهێنرێ. بۆ دابەشکردنی کورسییەکانیش بە گوێرەی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی پشت بە تێکڕای هەڵبژاردن بەستراوە. پاشان ژمارەی دەنگە ڕاستەکانی هەر لیستێکی هەڵبژاردن بەسەر تێکڕای هەڵبژاردندا دابەش کراوە بۆ دیاریکردنی ژمارەی کورسییەکانی هەر لیستێکی هەڵبژاردن. هەرچی پێوەندیی بە دابەشکردنی کورسییە بەتاڵەکانیش بووە، ئەوا پێڕەوی لە شێوازی پاشماوەی هەرە بەهێز و یەك لە دوای یەك لە سەرەوە بۆ خوارەوە کراوە. بێ لەوەش نابوایە ڕێژەی نوێنەرایەتیی ئافرەتان لەناو هەر لیستێکدا بە گوێرەی چوارەمین هەموارکردنەوە، لە ٣٠٪ کەمتر بێ.[١١٦] هەروا بڕیار دراوە (٥) کورسی بۆ کلدان- سریان- ئاسووری و (٥) کورسیش بۆ تورکمانەکان و کورسییەکیش بۆ ئەرمەنەکان تەرخان بکرێ.[١١٧] هەرچی مەرجەکانی پاڵێوراویشە، بە گوێرەی ماددەی (٣)ی قانوونەکە، تەمەنی پاڵێوراو بۆ (٢٥) ساڵ کەم کراوەتەوە و بەنسبەت ئەو تانانەی لە بڕیارەکانی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانیش دەدرێن دەرهەق بە سکاڵاکانی هەڵبژاردن، ئەوا قانوونەکە بڕیاری داوە دەستەیەکی دادوەریی سێ کەسی ناتەرخان لە دادگەی تەمییزی هەرێمی کوردستان- عێراق پێکبهێنرێ.

لێرەدا پێویستە قامك بۆ هەوڵ و کۆششی پەرلەمانی کوردستان ڕابکێشرێ کە ڕاپرسی لەسەر پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان بکرێ. لە (٢٢ی ٦ی ٢٠٠٩) دا، پەرلەمانی کوردستان دەنگی لەسەر قانوونی یەکەمین هەموارکردنەوەی قانوونی پەسندکردنی ژمارە (١٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی دەستووری هەرێمی کوردستان دا، واتە قانوونی ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٠٩). بە گوێرەی ئەم هەموارکردنەوەیە دەبوایە پرۆسەی ڕیفراندەم لەسەر پرۆژەی دەستوور لە ٢٥ی ٧ی ٢٠٠٩دا

١١٦- ماددەی چوارەم لە قانوونی چوارەم هەمواری سەرەوە، قانوونی ژمارە ٢ی ساڵی ٢٠٠٩.
١١٧- مادده (٣٦) (دووبارە) لە قانوونی چوارەم هەموار، ژمارە ٢ی ساڵی ٢٠٠٩.

ڕێکبخرێ و بەڕێوەبچێت. لەم سەرینەشەوە، سەرۆکایەتیی پارلەمان نووسراوی ژمارە (٩٠٢/٣/٤)ی لە ٢٥ی ٦ی ٢٠٠٩دا بۆ کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان ناردووە تا پرۆسەی ریفراندەم لەسەر پرۆژەی دەستوور هاوکات لەگەڵ هەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەمان و هەڵبژاردنی سەرۆکایەتیی هەرێم لە ٢٥ی ٧ی ٢٠٠٩دا ڕێکبخات. لێ ئەودەمە مانگێك کەمتر مابووە بۆ ڕێکخستنی پرۆسەی ڕیفراندەم لە کاتی بڕیارلێدراودا. لەوما کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان پێشنیاری بۆ سەرۆکایەتیی پارلەمان کردووە کە هەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەمانی کوردستان و هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم بۆ ماوەی بیست ڕۆژ دوا بخات و پێکەوە لەگەڵ ڕیفراندەم لەسەر پرۆژەی دەستوور لە (١١ی ٨ی ٢٠٠٩)دا ئەنجام بدرێن و بۆ ئەمەش کۆمیسیۆن نووسراوی ژمارە (خ/٩/١٣٤٠) ی لە (٢٠٠٩/٧/٦)دا ئاراستەی سەرۆکایەتیی پارلەمانی کوردستان کردووە، لێ سەرۆکایەتیی پارلەمان پێشنیارەکەی کۆمیسیۆنی ڕەتکردووەتەوە. لەم سۆنگەیەشەوە کۆمیسیۆن پۆزشی هێناوەتەوە کە ناتوانێ لە هەمانکاتدا، واتە لە (٢٥ی ٧ی ٢٠٠٩)دا پرۆسەی ڕیفراندەم لەسەر پرۆژەی دەستوورەکە بەئەنجام بگەیەنێ.

ئێمە پێمان وایە کە دەبوایە سەرۆکایەتیی پارلەمانیی کوردستان بەو پێشنیارە ڕازی بوایە و کاتی بەڕێوەچوونی هەر سێ پرۆسەکەی، واتە هەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەمان و هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم و ڕاپرسی لەسەر پرۆژەکەی دەستووری بۆ (١١ی ٨ی ٢٠٠٩) دوابخستبایە. ئاخر دواخستنی پرۆسەی ڕیفراندۆم لەسەر پرۆژەکە بۆ ماوەی (٢٠) ڕۆژ کەمتر، هیچ باندۆرێکی لە هەرێم نەدەبوو و، دەبوایە دەرفەتی بە کۆمیسیۆنی باڵا بدابوایە، کە ئامادەسازیی لۆجیستی و تەکنیکی بۆ سازدان و بەڕێوەبردنی هەر سێ پرۆسەکە بکات. ئەوەتا لەوساوە تا ئێستە (١٢) ساڵ تێپەڕیوە و تەنانەت کۆمیسیۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانیش لە هەرێمدا پێکهاتووە، هێشتا دەرفەتێك نەهاتۆتە پێش و بڕیارێکی سیاسی نەدراوە کە ڕاپرسیی گشتی لەسەر پرۆژەی دەستوور بکرێ. ئا بەم شێوەیە، دەرفەتێکی مێژوویی گرنگ لە دەست دراوە کە گەلی کوردستان دەبووە خاوەنی دەستوورێکی تایبەت بە خۆی لە چوارچێوەی عێراقدا، لەکاتێکدا دەستووری ساڵی ٢٠٠٥ی عێراق لە مادە (١٢٠)ی خۆیدا ئەو مافەی بە هەرێم داوە کە دەستوورێکی تایبەت بە خۆی دابنێت. ئەمەش ئەنجامێکی ئەو پێداگرییەی

سەرۆکایەتیی پارلەمانی کوردستان بووە کە دەیەویست لەو کاتەدا ڕاپرسی بکرێ کە یەکەمین هەموارکردنەوەی قانوونی بڕیاردانی پرۆژەی دەستووری هەرێم وادەکەی دیاری کردبوو، بەبێ ڕاوێژی پێشوەختە لەگەڵ کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە عێراقدا بۆ دیاریکردنی کاتێکی گونجاو بۆ ڕاپرسی پێش ئەوەی قانوونی هەموارکردنەوەکە پەسند بکرێ. تا ئێستا هەرێمی کوردستان، بە حکوومەت و گەلەوە، بە دەست باندۆر و شونەوارە جیاجیاکانی نەبوونی دەستوورێکەوە دەناڵێنن....

٥-١-٤: قانوونی پێنجەم هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی پارلەمانی کوردستانی هەموارکراو، کە ژمارە (٥)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی دراوەتێ

ماوەیەکی کورت دوای چوارەم هەموارکردنەوە، قانوونی ژمارە (١)ی هەڵبژاردنی پارلەمانی کوردستان بۆ جاری پێنجەم هەموارکراوەتەوە و لە ژمارە (١٠٠)ی ڕۆژنامەی وەقایعی کوردستان لە (٢٠٠٩/٥/١٤)دا بڵاوکراوەتەوە. لەم قانوونەدا، هەندێ دەسکاری کراوە بەتایبەتی ئەو بڕگانەی پێوەندییان بە هەڵمەتی هەڵبژاردن و ئەو سزایانەوە هەبووە کە بۆ پێشێلکارییەکانی بواری هەڵبژاردن داندراون، چونکە قانوونی ژمارە (١) لەمبارەوە کون و کەلەبەرێکی خویا و ڕوونی تێدا هەبووە.

لەم قانوونەدا سیستەمی هەڵبژاردن هیچ گۆڕانێکی تێدا نەکراوە، بەڵام ماددەیەکی نزێ بۆ قانوونەکە زێدە کراوە کە پێوەندیی بەو حاڵەتانەوە هەیە کە ئەندامێکی پارلەمان لەبەر هەر هۆیەك بێ، کورسییەکەی لەدەست دەدا و کێ جێگەی دەگرێتەوە. لە بڕگەی (یەکەم)ی ماددە (پێنجەم)دا هاتووە لە بارێکدا ئەندامێکی پارلەمان لە لیستێکی ناهاوبەند (غیر مؤتلفە)دا کورسییەکەی لەدەستدا، ئەو پاڵێوراوەی دوای ئەو لە لیستەکەی خۆی بەگوێرەی ئەو ڕیزبەندییەی تێیدا هاتووە، جێگەی دەگرێتەوە. لێ بە گوێرەی بڕگە (دووەم)ی هەمان ماددە لە بارێکدا ئەندامێکی پارلەمان لە لیستێکی هاوبەندا کورسییەکەی لە دەستدا، ئەو پاڵێوراوەی دوای ئەو دێ لە هەمان قەوارەی سیاسی کە هاوبەندی کردووە، جێگەی دەگرێتەوە. بەڵام ئەگەر کورسییە بەتاڵەکە هی قەوارەیەك بێ کە هیچ پاڵێوراوێکی نەمابێ، ئەوا ئەو کورسییە ترخان دەکرێ بۆ پاڵێوراوێکی دیکە لە

قەوارەیەكی سیاسیی تر كە ڕادەی كەمی ژمارەی ئەو دەنگانەی بەدەستهێنابێت كە بۆ پڕكردنەوەی كورسییەك پێویستە، بەپێچەوانەی ئەمە، ئەوا كورسییەكە بەتاڵ دەمێنێتەوە. بەڵام ئەگەر كورسییەكە تایبەت بە افرەتێك بێت، ئەوا مەرج نییە ئافرەتێكی دیكە جێگەی بگرێتەوە، مەگەر كاریگەری بۆ سەر ڕێژەی نوێنەرایەتی ئافرەتان لە پارلەماندا هەبێ.

٥-١-٥: قانوونی حەفتەم هەمواركردنەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی پارلەمانی كوردستان، كە ژمارە (١٥)ی ساڵی (٢٠١٣)ی دراوەتی

ئەم قانوونی حەفتەم هەموركردنەوەیە، گۆڕانێكی گرنگی لە سیستەمی هەڵبژاردندا كردووە. ماددەی (٢) قانوونی هەمواركردنەوە دەڵێ «هەڵبژاردنەكان بە دەنگدانی نهێنیی ڕاستەوخۆ بەپێی سیستەمی لیستی كراوەی سنووردار ئەنجام دەدرێن». ئالێرەدا یاسادانەری كوردستانی زۆر سەركەوتووتر بووە لە یاسادانەری عێراقی لە دیاریكردنی سروشت و وەسفی لیستەكەدا. دیارە تا دەرچوونی ئەم هەمواركردنەوەیە، قانوونی ژمارەی (١)ی ساڵی (١٩٩٢) سیستەمی لیستی داخراوی بەكارهێناوە. بڕگەی (دووەم)ی ماددەی (٤)ی قانوونی هەمواركردنەوە میتۆدی دەنگدانی دیاری كردووە كە تیایدا هاتووە: «دەنگدەر بۆی هەیە ناوی یەكێك لەو قەوارە سیاسییانەی لە پسوولەی دەنگداندا نووسراون نیشانە بكات و ناوی یەكێك لە پاڵێوراوانی هەمان قەوارە نیشانە بكات، یان تەنها ناوی قەوارە سیاسییەكە نیشان بكات». هەرچەند قانوونی هەمواركردنەوە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ل گۆڕ فۆرمۆڵەی ماوەی هەرە بەهێز وەكوو خۆی هێشتووەتەوە، بەڵام بڕگەی (سێیەم)ی ماددە (٧) كە تایبەتە بەو كورسییانەی دوای قۆناخی یەكەمی دابەشكردن بەتاڵ دەمێننەوە دەكا و دەڵێ بەو قەوارانە دەدرێ كە دەنگەكانیان نەگەنە تێكڕای هەڵبژاردن پاش قۆناخی یەكەمی دابەشكردن و گەورەترین پاشماوەیان هەیە یەك لە دوای یەك، جا لە پرۆسەی یەكەم دابەشكردندا كورسییان هێنابێ یان نا. لەكاتێكدا پێش ئەم هەمواركردنەوەیە، قانوونی هەڵبژاردن، كورسییە بەتاڵەكانی تەنیا بەو قەوارانە دەدا كە كورسییەك یان زێتریان لە پرۆسەی یەكەمی دابەشكردندا هێنابێ و زۆرترین ماوەیان هەبێ.

ئەم هەموارکردنەوەیە لەگەڵ داخوازی و مەرجەکانی سیستەمی پێڕەوکراوی هەڵبژاردن ڕێکدێتەوە و لەگەڵ ئەو جۆرە لیستەی هەڵبژاردن تەبا و گونجاوە کە لە هەڵبژاردنی ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق پێڕەوی لێ کراوە. هەرچەندە خەسڵەت و بچمێکی هەرە گرنگی لیستی نیمچە کراوە ئەوەیە کە ئازادییەکی زۆر بە دەنگدەر دەدا کە لەنێو لیستێکی هەلبژاردندا دەنگ بە پاڵێوراوێك بدات، لێ ئەو سیستەمە یەکێ لەو هۆیانە بووە کە باندۆری بۆ سەر بابەتی شارەزایی و لێهاتوویی داخوازیکراو هەیە کە دەبێ لە ئەندامێکی ئەنجوومەنی نوینەران یان پەرلەمەنتارێکی کوردستاندا هەبێ، تا بکارێ ئەو ئەرکانەی کە کەوتوونەتە ئەستۆیەوە و بریتین لە یاسادانان و چاودێری، ڕاپەڕێنێ. ئاخر ئەم دوو ئەرك و پسپۆڕییە پێویستیان بە هاوسەنگی و سەقامگیریی فیکری و مەعریفە و لێزانی و لێهاتوویی هەیە. لەوما کارێکی بەسوود دەبێ کە پارلەمانی کوردستان چاو بە سیستەمی هەڵبژاردندا بگێڕێتەوە و وازلە فۆرمۆڵەی ماوەی هەرەبەهێز بهێنێ و فۆرمۆڵەیەکی دیکەی ژمێریاری بەکاربهێنێ کە تێکڕای هەڵبژاردن و پاش یەکەم دابەشکردن کورسیی بەتاڵی تێدا نەمێنێ، بەڵکە بە یەکجار تەواوی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەی هەڵبژاردن بێنە دابەشکردن و هیچ کورسییەکی بەتاڵ نەمێنێتەوە. دیارە پێشتریش، دادگەی باڵای فیدراڵی بڕگەیەکی لە قانوونی ژمارە (٢٦)ی تایبەت بە هەلبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران بەنادەستووری داناوە، چونکە ئەم سیستەمەی بەکارهێناوە و لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی (٢٠١٠) دا کورسییەکان بە لیستی دیکە دراون، ئەوەش بە گوێرەی بڕیاری دادگە (ژمارە ١٢/فیدراڵی/٢٠١٠) لە (٢٠١٠/٦/١٤)دا. وەك دەزانرێ بەپێی مادده (٨٤) ی دەستووریش، بڕیارەکانی دادگەی فیدراڵی بنبڕن و دەبێ هەموو دەسەڵاتە گشتییەکان، بە دەسەڵاتەکانی هەرێمی کوردستانیشەوە پێیانەوە پابەند بن و لەم سۆنگەیەشەوە، پێویست بووە ئەم سیستەمەی هەڵبژاردن هەمواربکرێتەوە. هەروابێتەوە سیستەمی لیستی داخراو، وێڕای لایەنە خراپ و کون و کەلەبەرەکانی، لایەنی باشیشی هەیە کە جەخت لەسەر بوونی شارەزایی و لێهاتوویی دەکاتەوە لە کاتی ناوزەدکردنی پاڵێوراواندا، جا چ لیستی هەڵبژاردن داخراو بێت یان لیستی کراوەی سنووردار بێ.

وەلێ لە عێراقدا ڕەوش تەواو جودایە چونکە حزبەکان دەشوێن دەنگ بۆ پاڵێوراوەکانی خۆیان کۆبکەنەوە و لە هەر بازنەیەکی هەڵبژاردندا دەنگەکانیان

لەنێواندا دابەش بکەن بە شێوەیەك کە زۆربەی کورسییەکانی ئەو بازنەیە ببەنەوە نەمازە ئەو سیستەمەیان لە بازنەگەلێکی کەم ئەندامێتی کاری خۆی دەکا.

هەرچی خەوشە هەرە گرنگەکانی ئەو سیستەمەن، ئەوا پێڕەویکردن لەم سیستەمەیان بە قازانجی حزبە بچووکەکان نییە، چونکە دەنگەکانی ئەو حزبانە لەسەر ئاستی نیشتمانی پەرتوبڵاون و لەوانەیە هیچ کورسییەك نەهێنن. هەروا ئەم سیستەمە، تەبای سیستەمی یەك دەنگی ڕاگوێزراوە، دابەشبەندی لەنێو حزبە سیاسییەکان لێ دەکەوێتەوە، چونکە پاڵێورەکانی یەك حزبی سیاسی دەکەونە کێبەرکێ لەگەڵ یەکتردا، ئەمە سەرباری کێبەرکێکردن لەگەڵ پاڵێوراوەکانی حزبێن دن، ئاخر هەڵبژێر بۆی هەیە لە بازنەیەکی فرە ئەندامێتیی هەڵبژاردندا، تەنیا دەنگ بۆ پاڵێوراوێکی قەوارەیەك بدات.

هەروابێتەوە، بۆ زانینیش ئەم قانوونە ناکۆکی و خەوش و کون و کەلەبەرێکی زۆریشی تێدایە چ لە ڕووی داڕشتنی زمانەوانی و قانوونییەوە بێ، چ لە ڕووی دژبەریی نێوان بنەواشە و حوکمەکانییەوە. هەر بۆ نموونە دژبەریی نێوان ماددەی (٤٦) و ماددە (١٥)، هەروا ماددەی (١٦)، بڕگەی یەکەمی نەبێ دەنا زێدەیە و پێویست نییە، ئەمە سەرباری بوونی کۆسپ و سەختی و دژواریی تەکنیکی و کارڕایی لە پیادەکردنی گەلێ لە ماددەکانی ئەو قانوونە هەروەکوو ماددەی (٣٨) و ماددە (٣٩).

5-2: قانوونەکانی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە هەرێمی کوردستاندا

٥-٢-١: قانوونی ژمارە (٤)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە هەرێمی کوردستاندا

لە (٣١ی ١ی ٢٠٠٩)دا هەڵبژاردن بۆ خولێکی دیکەی ئەنجوومەنی پارێزگانی هەرێمی کوردستان نەکرایەوە، هەرچەند ساڵی (٢٠٠٥) لەگەڵ پارێزگاکانی دیکەی عێراقدا، هەڵبژاردن بۆ خولی یەکەمی ئەنجوومەنی پارێزگاکانی هەرێم کرابوو. ئاخر دەرچوونی هەم قانوونێکی تایبەت بە ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە هەرێمی کوردستان و هەم قانوونێکیش بۆ هەڵبژاردنی ئەو ئەنجوومەنانە دواکەوتبوون. لە (٣ی ٥ی ٢٠٠٩)دا قانوونی ژمارە (٣)ی تایبەت بە ئەنجوومەنی پارێزگاکانی هەرێم دەرچوو[١١٨]. ئەو قانوونە لە (٦) بەش و (٤١) ماددە پێکدێت. تا ڕادەیەکی زۆر ئەو قانوونە پشتی بە قانوونی ژمارە (٢١)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی تایبەت بە ئەنجوومەنەکانی ئەو پارێزگایانەی لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون بەستووە و دەقاودەق گەلێك بڕگە و ماددەی لێ ڕاگواستووەتەوە.

بۆ هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان، قانوونی ژمارە (٤)ی تایبەت بە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان لە هەرێمی کوردستان لە (٦ی ٧ی ٢٠٠٩)دا دەرچووە.[١١٩] ئەم قانوونەیان بەسەریەکەوە (٣٥) ماددەیە و بەسەر (٧) بەش دابەش بووە کە باسی مەرجەکانی پاڵاوتن، مەرجەکانی لیستی تێدا کراوە کە نابێ لە سێ کەس کەمتر بێ و لە ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەیەکی هەڵبژاردنیش زۆرتر بێ، یان کە نابێ

١١٨- ئەو قانوونە لە ژمارە ١٠٠ی ڕۆژنامەی وەقائیعی کوردستان لە ١ی ٦ی ٢٠٠٩دا بڵاوکراوەتەوە.

١١٩- ئەو قانوونە لە ژمارە ١٠٢ی ڕۆژنامەی وەقائیعی کوردستان لە ١٣ی ٧ی ٢٠٠٩دا بڵاوکراوەتەوە.

ڕێژەی نوێنەرایەتی ئافرەتانیش لە ٣٠٪ کەمتر بێ. هەروا لەم قانوونەدا، سیستەمی پێڕەولێکراوی هەڵبژاردن ل گۆڕ شێوازی دەنگدان بە لیستی داخراو جێگیرکراوە و سنووری کارگێریی هەر پارێزگایەکیش، بە یەك بازنەی هەڵبژاردن دانراوە بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی پارێزگا و، سنووری کارگێڕیی قەزاش بۆ هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی قەزا و هەمان شتیش دەرهەق بە ئەنجوومەنی ناحیە. هەرچی بەشی پێنجەمە، باس لە پرۆپاگندەکانی هەڵبژاردن دەکا و بەشی شەشەمیش بۆ تاوانەکانی هەڵبژاردن تەرخان کراوە. لێ هەرگیز هیچ هەڵبژاردنێك بۆ ئەنجوومەنی قەزا و ناحییەکان، نە لە پارێزگاکانی هەرێم و نە لە تەواوی عێراقدا بەڕێوە نەچووە.

بۆ ڕوونکردنەوەی بڕگە و ماددەکانی ئەو قانوونە، دەبێ هەندێ تێبینی هەرە گرنگ بخەینە پێش چاو:

١. ماددەی (٦)ی ئەم قانوونە دەڵێ: سیستەمی لیستی داخراو لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی پارێزگاکانی هەرێمدا پیادە دەکرێ. ئەو سیستەمەش ئەو دەرفەتە بە هەڵبژێر نادا کە بە ئارەزووی خۆی ئەو پاڵێوراوەی دەیەوێ دەنگی پێ بدا، ئاماژەی بۆ بکا جا چ لەبەر دەستپاکی ئەو پاڵێوراوە بێ، یان لەبەر لێهاتوویی بێ، یان لەبەر هەر هۆیەکی دیکە، بەڵکە هەڵبژێر دەبێ دەنگی خۆی بە تەواوی لیستەکە بدا، هەرچەند لەوانەیە متمانە و باوەڕی بە تەواوی پاڵێوراوەکانی ناو لیستەکەش نەبێ، ئەمەش وای کردووە کە قەوارە سیاسییەکان بە مەزەندە و ئارەزووی خۆیان ڕێزبەندی بۆ ناوی پاڵێوراوەکانی ناو لیستەکانی خۆیان بکەن. ئێمە پێمان وایە ئەمە بەرتەسککردنەوەی ئازادیی هەڵبژێرە کە پێویستە دەنگی خۆی بەو کەسە بدا کە ئەو بە چاکی دەزانێ و لە هەمانکاتدا دەبێتە کزی و لاوازیی ڕایەڵکەی نێوان هەڵبژێر و ئەندامی ئەنجوومەن، چونکە ئەندامی هەڵبژێردراو باوەڕی وایە کە بەسایەی ئەو حزبەوە بووەتە ئەندامی ئەنجوومەن کە ئەوی بۆ ئەو پۆستە پاڵاوتووە نەك بە سایەی دەنگی ئەو هەڵبژێرانەی کە دەنگیان بۆ داوە. ئەوەش ئەو باوەڕە بەهێز دەکا کە یاسادارێژ مەبەستی بووە باری حزبایەتی و توندوتۆڵی حزبی لە هەرێمدا بپارێزێ، لەوەش زێتر لە بارێکدا کە ئەندامی ئەنجوومەن، ئەندامێتی خۆی، لەبەر هەر هۆیەك لەدەست بدات، ئەو پاڵێوراوەی لە لیستێکی ئیئتلافیدا کە لە دوای وی دێ جێگەی ناگرێتەوە،

بەڵکە ئەو پاڵێوراوەی دوای ئەو دێ لە هەمان قەوارەی هاوپەیماندا لەناو لیستە هاوپەیمانییەکەی هەڵبژاردندا[١٢٠]. بە ڕای ئێمە ئەم حوکمە هیچ لێکدانەوەیەك هەڵناگرێ ئەوە نەبێ کە یاسادارێژ لە خەمی توندوتۆڵیی فراکسیۆن و هەڤاڵبەندی و قەوارە سیاسییەکاندا بووە.

٢. ئەم قانوونە مافی پاڵاوتنی بە تاکە کەس نەداوە کە ئەویش تەبای قەوارەکان لە نك ئەو لایەنەی هەڵبژاردن بەڕێوە دەبا خۆی ناونووس بکا و بپاڵێوێ، جا چ کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە عێراق بێ چ کۆمیسیۆنی تایبەت بە هەڵبژاردنەکانی هەرێم بێ کە لەو هەڵبژاردنانەی لە عێراقدا کۆمیسیۆن سەرپەرشتی کردوون، بەگوێرەی ڕێکارەکانی ڕاستاندن کە لە هەڵبژاردنەکاندا کاریان پێ کراوە. ماددەی پێشوو، ئەو مافەی بە تاکە کەس نەداوە. بە ڕای ئێمە ئەوە پێچەوانەی مافی بەشداریی سیاسییانەی هاووڵاتییە بە مافی هەڵبژاردن و پاڵاوتنیشەوە بۆ ئەنجوومەکانی نوێنەرایەتی کە لە زۆرینەی دەستوورەکانی دونیادا، لەوانە ماددەی (٢٠)ی دەستووری عێراقدا هاتووە کە دەڵێ: هاووڵاتیان، چ پیاو بن چ ئافرەت مافی بەشداریان لە کاروباری گشتی و پێڕەوکردنی مافە سیاسییەکاندا هەیە بە مافی دەنگدان و هەڵبژاردن و پاڵاوتنیشەوە.

٣. بڕگەی (٣) لە ماددەی (٩)ی ئەم قانوونە ئەو کورسییانەی کە پاش قۆناخی یەکەمی دابەشکردنی کورسییەکان دەمێننەوە بەپشتبەستن بە بەهێزترین پاشماوە دابەش دەکرێنەوە. بەڵام تەنیا ئەو لیستانە دەگرێتەوە کە لە قۆناخی یەکەمی دابەشکردنی کورسییەکاندا، کورسییان بەدەستهێناوە. ئەم ماددەیە کە بڕیاری دابەشکردنی کورسییە بەتاڵەکانی داوە بەپێی بەهێزترین پاشماوە، بەڵام تەنیا ئەو لیستانەی کورسییان بەدەستهێناوە دەگرێتەوە نەك ئەو لیستانەیان کە دەنگەکانیان نەگەیشتووەتە تێکڕای هەڵبژاردن، چ تێگەیشتنی دەستەواژەی (بەڕێژەی) مانای ڕێژە و ڕێژەکاریی بگەیەنێ لە نێوان ژمارەی ئەو کورسییانەی کە قەوارەکە وەدەستیهێناوە و ژمارەی کورسییە بەتاڵەکان هەروەکوو لە دابەشکردنی کورسییە بەتاڵەکان

١٢٠- بڕگەی دووەمی ماددەی ١٠ی قانوونی هەلبژاردمی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان لە هەرێمی کوردستان- عێراق، ژمارە ٤یساڵی ٢٠٠٩.

ئەنجامدرا لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق، چ بەپشتبەستن بێ بە بەهێزترین پاشماوە یەك لە سەرەوە بۆ خوارەوە بە نسبەتی ئەو قەوارانەی کە کورسییان بەدەستهێناوە، ئەمەش لە دیماهیدا واتە خواست و ویستی هەڵبژێران بە شێوەیەك شرۆڤە دەکرێ کە بە قازانجی هەندێ لیست بکەوێتەوە. ئەم حوکمە بە ڕای ئێمە بە قازانجی حزب و قەوارە گەورەکان بڕیاری لێ دراوە و ئەمەش هەمان حوکمی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراقە کە لە باسی قانوونی هەڵبژاردندا ئاماژەمان بۆ کرد. بە باوەڕی ئێمە ئەمەش لە کۆتادا پێچەوانەی فەلسەفەی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییە و دەبێتە هۆی کێماسی لە پرەنسیپی بڵاوکردنەوەی دیموکراسی کە بڕگەی (یەکەم/ب) لە ماددەی (٢)ی دەستووری عێراقی بە ڕاشکاوی باسی لێ کردووە (نابێ قانوونێك دابڕێژرێ و دابندرێ کە پێچەوانەی پرەنسیپەکانی دیموکراسی بێ) و پێشتریش ئاماژەمان بۆ دوو بڕیاری دادگەی باڵای فیدراڵی کرد دەربارەی قانوونی هەڵبژاردن بۆ هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران و ئەنجوومەنی ئەو پارێزگایانەی کە لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون، ئەمەش پێویست بە چاوپێداگێڕانەوە دەکات.

٤. ماددەی (٣٢) (دووبارە) چەند کورسیەکی بۆ پێکهاتەکان لە هەرێم تەرخان کردووە. بەڵام ئەو ماددەیە باسی لە شێوازی پێڕەولێکراوی دابەشکردنی دەنگەکان نەکردووە لەنێوان لیست و پاڵێوراوە براوەکاندا بە تایبەتی کە یەك کورسی تەرخانکراوە بۆ کلدان سریان ئاشووری لە ئەنجوومەنی پارێزگای سلێمانی و یەك کورسیی بۆ ئەرمەن لە ئەنجوومەنی پارێزگای دهۆکدا. کەواتە چار نییە و دەبێ سیستەمی زۆرینەی سادە پەیڕەو بکرێ، لە کاتێکدا پێویست دەکا دابەشکردنی کورسییەکانی دیکە بە گوێرەی میکانیزمی دەرهێنانی تێکڕای هەڵبژاردن (نوێنەرایەتی ڕێژەیی) و کورسییە بەتاڵەکانیش بەپێی شێوازی بەهێزترین پاشماوە بێ. لەوما دەبوایە و پێویست بوو شێوازی دابەشکردنی کورسییەکان بە حوکمگەلێکی ڕاشکاوانە و بە دەق لە قانوونەکە ڕوونبکرابایەوە. هەروا ئەم ماددەیە هیچ کورسییەکیشی بۆ پێکهاتەی ئێزدی لە ئەنجوومەنی پارێزگای دهۆك تەرخان نەکردووە. بە ڕای ئێمە دەبوایە بە لانی کەمەوە دوو کورسی لە ئەنجوومەنی پارێزگای دهۆك بۆ ئێزدییەکان تەرخان بکرابایە، نەك وەکوو پێکهاتەیەکی نەتەوەیی، بەڵکە وەکوو پێکهاتەیەکی ئایینی ڕەسەن و دێرین

کە تایبەتمەندیی ڕوون و ئاشکرای خۆی هەیە.

٥-٢-٢: قانوونی هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٤)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان لە هەرێمی کوردستاندا، کە ژمارە (٢١)ی ساڵی (٢٠١١)ی دراوەتێ

یەکەمین قانوونی هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (٤)ی ساڵی ٢٠٠٩ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان لە هەرێمی کوردستاندا، چەند گۆڕانێکی بنەڕەتی لە قانوونی هەڵبژاردندا کردووە لە ڕووی سروشتی لیستەکان، مەرجەکانی پاڵاوتن و ژمارەی پاڵێوراوانی لیستەکانەوە. سۆنگەی ئەم گۆڕانکارییەش دەگەڕێتەوە بۆ گۆڕان لە قانوونەکانی هەڵبژاردنی تایبەت بە هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران و ئەنجوومەنی پارێزگاکان و هەم ئەنجامی داخوازیی چەند ئەندامێکی پارلەمانی کوردستان بووە کە ئەو هەموارکردنەوەیە ئەنجام بدرێ.

بەپێی ماددە (٤)ی ئەم قانوونە، واز لە لیستی داخراو هێندراوە و بڕیاردراوە شێوە و فۆرمی لیستی کراوەی سنووردار بەکاربهێندرێ، واتە ئەو مافە بە هەڵبژێر دراوە کە لەتەك ئاماژەکردن بۆ لیستی قەوارەیەکی سیاسی، دەنگ بە پاڵێوراوێکی ناو لیستەکەش بدات، یان هەر تەنیا دەنگ بە قەوارەکە خۆی بدات. بۆ زانین سیستەمی هەڵبژاردن، کە نوێنەرایەتیی ڕێژەیی بوو وەکوو خۆی مایەوە.

بەگوێرەی ماددەی (٥)یش دەکرێت ژمارەی کاندیدەکان دوو هێندەی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەیەکی هەڵبژاردن بێ، لێ زێتر نەبێ.

هەرچی ماددەی (٦) و (٧)ی قانوونەکەن، جێبەجێکردنی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەییان ل گۆڕ لیستی کراوەی سنوودار داڕشتووەتەوە و ئەو گیروگرفتانەیان نەهێشتووە کە پێوەندییان بە دابەشکردنی کورسییە بەتاڵەکانەوە هەبووە پاش پرۆسەی یەکەمی دابەشکردن بە گوێرەی شێوازی ماوەی هەرە بەهێز. واتە ئەو مافەی بە سەرجەم لیستە بەشداربووەکانی هەڵبژاردن داوە، لە بارێکدا کە ئەو دەنگانەی ماویانەتەوە دەرفەت بە بەدەستهێنانی کورسییەکی هەڵبژاردن بدات بەپێی ڕێزبەندیی لە بەرزترین ماوەی دەنگەکانەوە بۆ خوارەوە، جا چ ئەو لیستانە لە پرۆسەی یەکەمی دابەشکردنی کورسییەکاندا کورسییەك، یان زێتریان بەدەستهێنابێ، یان هیچ کورسییەکیان بەدەست نەهێنابێ.

ماددەی (٨)ی قانوونی هەموارکردنەوە دەڵێ لە بارێکدا ئەندامێکی ئەنجوومەنی پارێزگا کورسییەکەی لەبەر هەر هۆیەك، لەدەست بدات، ئەوا ئەو پاڵێوراوەی دوای خۆی لە هەمان لیستی هەڵبژاردندا جێگەی دەگرێتەوە و ئەو وردەکارییەی لە ماددەی (١٠)ی قانوونی ژمارە (٤)ی ساڵی (٢٠٠٩)دا هەبوو، وەلاناوە و ئەو دەقە قانوونییەی کە لە ماددە (٨)ی قانوونی هەموارکردنەوەدا هاتووە، لە جێگە داناوە.

ئەم قانوونی یەکەمین هەموارکردنەوەیە بەپێی بڕیاری ژمارە (٣٥)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان دەرچووە.

5-3: قانوونی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان

٥-٣-١: قانوونی ژمارە (٢)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەڵبژاردنی سەرکردەی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد

بۆ هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان، لە (٨ی ٤ی ١٩٩٢) دا قانوونی ژمارە (٢)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەڵبژاردنی (سەرکردەی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد) دەرچووە.

گەڕی یەکەمی هەڵبژاردنەکان لە (١٩ی ٥ی ١٩٩٢)دا لەگەڵ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان- عێراق بەڕێوەچوو و بەپێی ماددەی (٨)ی قانوونی ناوبراو، هیچ کام لە کاندیدەکان، زۆرینەی ڕەهایان نەهێنا و ڕابەری بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد هەڵنەبژێردرا، بەو هیوایەی کە پاش ماوەیەکی دیکە، گەڕی دووەمی هەڵبژاردنەکان ئەنجام بدرێ. لێ ناتەباییەکانی نێوان هەردوو حزبی فەرمانڕەوا گەیشتنە پلەیەکی گەورەی ئەوتۆ کە نەکرێ گەڕی دووەمی هەڵبژاردن لە نێوان هەردوو کاندیدی یەکەم و دووەم، واتە لە نێوان بەڕێز مەسعود بارزانی و خودێ لێخۆشبوو جەلال تالەبانیدا ئەنجام بدرێ.

٥-٣-٢: قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان

گەڕی دووەمی هەڵبژاردن بۆ پۆستی (سەرکردەی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد) لە ساڵی (١٩٩٢)دا بەڕێوەنەچوو. ئیدی ئەو پۆستە بەتاڵ مایەوە و بە ناچاری ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان قانوونی ژمارە (١٩)ی ساڵی (١٩٩٣) ی (دەستەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان)ی دەرچوواند[١٢١]. لێ ئەم قانوونە

١٢١- یاسای دەستەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستانی عێراق، کە لە ٢٠ی ١٢ی ١٩٩٣دا پەرلەمان پەسندی کردووە و بە بڕیاری ٤٨ ی سەرۆکی ئەنجوومەن لە ٢٢ی ١٢ی هەمان ساڵدا دەرچووە.

پاش چوار ساڵ بەپێی قانوونی ژمارە (٨)ی ساڵی (١٩٩٧) هەڵوەشێنرایەوە. لە پاش ئەوە دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێم لە نێوان سەرۆکی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستان و سەرۆکوەزیراندا، بەپێی قانوونی ژمارە (١٠)ی ساڵی (١٩٩٧) دابەشکران[١٢٢]. پاش ئەو پەرەگرتنە سیاسییانەی لە هەردوو گۆڕەپانی عێراقی و کوردستانیدا لە دوای نیسانی (٢٠٠٣) هاتنە ئاراوە، دەرچوواندنی قانوونێکی نویێ بۆ تەواوکردنی ڕێکخستنی لایەنە دەستووری و قانوونییەکان لە هەرێمی کوردستاندا، لەوانە سەرۆکایەتیی هەرێم بووە کارێکی پێویست و لەم سۆنگەیەوە قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥) لە (٧ی ٦ی ٢٠٠٥)دا دەرچوو، لە هۆیە پێویستەکانیشدا هاتووە کە (قۆناخی ئایندە وا دەخوازێ هەڵوێست و بۆچوون و تواناکان بۆ وەدیهێنانی ئاوات و ئامانجەکانی گەلی کوردستانی عێراق بۆ ئازادی و دیموکراسی و فیدراڵی، یەکبخرێن و لەم سەرینەشەوە دانان و داڕژتنی ئەم قانوونە پێویست بووە).

ماددەی (١٧)ی ئەو قانوونە دەڵێ: «سەرۆکی هەرێمی کوردستان لە لایەن ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراقەوە بە زۆرینەی دەنگی ئەندامەکانی هەڵدەبژێرێت بۆ (ویلایەتی) یەکەم.» لەکاتێکدا لە ماددەی (٢)دا هاتووە کە پاش بەکۆتاهاتنی ماوەی (ویلایەتی) یەکەم، هاووڵاتیانی کوردستان- عێراق بە دەنگدانێکی گشتی و نهێنی و ڕاستەوخۆ سەرۆکێك بۆ هەرێمی کوردستان هەڵدەبژێرن. هەرچی ماددەی (٨)ە دەڵێ: ئەو پاڵێوراوەی زۆرینەی سادەی دەنگەکان بەدەست بێنێ، بە براوە دادەنرێ. واتە سیستەمی پێڕەوکراو برێتی بووە لە سیستەمی زۆرینەی سادە، یان (براوەی یەکەم). دەربارەی مەرجەکانی پاڵاوتن بۆ سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان- عێراق، ئەوا یاسادارێژ مەرجی پلەی خوێندنی بەلاوە ناوە، واتە دەکرێ کەسێکی نەخوێندەواریش خۆی بۆ بەرزترین پۆستی دەسەڵاتی جێبەجێکردن لە هەرێمدا بپاڵێوێ. بە ڕای ئێمە ئەمە کێماسی و کەلەبەرێکی قانوونەکەیە و دەبێ لە ئایندەدا ئەو کێماسییە نەهێڵدرێ بە تایبەتی ئەم مەرجانە دەقاودەق لە قانوونی ژمارە (٢)ی ساڵی (١٩٩٢)ی هەرێمی کوردستاندا ڕاگوێزراونەتەوە.

١٢٢- یاسای ژمارە ١٠ی ساڵی ١٩٩٧ پێی دەگوترێ یاسای وەستاندنی کار بە یاسای ژمارە ٢ی ساڵی ١٩٩٢ی (یاسای هەڵبژاردنی سەرکردەی بزاڤی ڕزگاریخوازیی کورد).

٥-٣-٣: قانوونی یەکەمین و دووەمین هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان

بە گوێرەی ماددەی (١)ی قانوونی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠٠٦)، واتە قانوونی یەکەمین هەموارکردنەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥)، پۆستی جێگری سەرۆکی هەرێم بڕیاری لێدراوە کە لە هەمانکاتدا دەبێتە جێگری فەرماندەی گشتیی هێزی پێشمەرگە.

هەرچی دووەمین هەموارکردنەوەی قانوونی سەرۆکایەتیی هەرێمیشە، ئەوا بە گوێرەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٩) دەرچووە و بەپێی ئەم هەموارەش گۆڕان بەسەر دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێمی کوردستاندا هاتووە، بەڵام هیچ گۆڕانێك بەسەر سیستەمی هەڵبژاردن، یان فۆرمۆڵەی هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێمدا نەهاتووە.

بەڕێز مەسعود بارزانی لە کۆبوونەوەی ڕۆژی (١٢ی ٦ی ٢٠٠٥)دا و بە گوێرەی بڕیاری ژمارە (٣)ی پارلەمانی کوردستان و ماددەی (١٧)ی قانوونی ژمارەی (١)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی سەرۆکایەتیی هەرێم، لە لایەن پارلەمانی کوردستانەوە، بە سەرۆکی هەرێمی کوردستان هەڵبژێردراوە و لە ٢٠٠٦دا قانوونی سەرۆکایەتیی هەرێم بۆ دیاریکردنی جێگری سەرۆك هەموارکرایەوە.

پێویستە ئاماژە بۆ ماددەی (٢)ی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥)ی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان بکرێ کە تێیدا هاتووە: دەبێ سەرۆکی هەرێم لە هەڵبژاردنێکی نهێنی و ڕاستەوخۆ لە لایەن هەڵبژێرانی هەرێمی کوردستانەوە هەڵببژێردرێ. لە پاش بەکۆتاهاتنی (ویلایەتی) یەکەم، پرۆسەی هەڵبژاردن بۆ سەرۆکی هەرێم لە (٢٥ی ٧ی ٢٠٠٩)دا بەڕێوەچوو کە بەڕێز مەسعود بارزانی بە زۆرینەیەکی ئاشکرا و خویا سەرکەوت، ل گۆڕ دەقی ماددەی (٨) کە باس لە بەدەستهێنانی زۆرینەی سادەی دەنگە ڕاستەکانی دەنگدەران دەکا.

٥-٣-٤: قانوونی ژمارە (١٩)ی ساڵی (٢٠١٣)ی درێژکردنەوەی (ویلایەت)ی سەرۆکی هەرێمی کوردستان

لە سۆنگەی ئەنجام نەدانی هەڵبژاردن بۆ سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان و کۆتاییهاتنی ماوەی (ویلایەتی) بەڕێز سەرۆکی هەرێم و بۆ نەهاتنەئارای بۆشایی

دەستووری، پارلەمانی کوردستان لە (٣٠ی ٦ی ٢٠١٣)دا لە کۆبوونەوەیەکی بەدەنگەدەنگ و دژایەتیی ئەندامە بەرهەڵستکارەکانی ناو پارلەمان، دەنگی بۆ درێژکردنەوەی (ویلایەتی)ی بەڕێز سەرۆکی هەرێم دا. لێ سەرەڕای ئەوەش، ئەو قانوونە بە زۆرینەی دەنگەکان پەسندکرا و لە مادده (١)ی قانوونەکەدا هاتووە کە تا (١٩/ ٨/ ٢٠١٥) ویلایەتی سەرۆکی هەرێم درێژ دەکرێتەوە و جارێکی دیکە درێژ ناکرێتەوە. بەمشێوەیە دەرچوونی ئەم قانوونە ڕادەیەکی بۆ ئەو گەنگەشەیەی ئەودەم دانا کە داخوا بەڕێز مەسعود بارزانی مافی خۆ پاڵاوتنەوەی بۆ سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان هەیە، یان نا. بۆ زانین حزبەکانی ئۆپۆزیسیۆن داوایان دەکرد کە سەرۆکی هەرێمی کوردستان لەناو پەرلەماندا هەڵببژێرێ تا بتوانرێ لە لایەن ئەندامانی دەسەڵاتی یاسادانانەوە لە هەرێم لێپرسینەوەی لەگەڵدا بکرێ.

٥-٣-٥: قانوونی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١٧)ی دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێم بەسەر دامەزراوە دەستوورییەکانی هەرێمدا و، قانوونی ژمارە (١٠)ی ساڵی ((٢٠١٨))ی هەڵپەساردنی دامەزراوەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان

پاش بەکۆتاهاتنی ماوەی ویلایەتی سەرۆکی هەرێم و نەگەیشتن بە ڕێککەوتنێکی سیاسی بۆ پڕکردنەوەی پۆستی سەرۆکایەتی، بە تایبەتی لە نێوان هەردوو حزبی سەرەکیدا، هەروابێتەوە وەك ئەنجامێکی داوای حزبەکانی ئۆپۆزیسیۆن کە پێویستە سەرۆکی هەرێم لەناو پارلەماندا هەڵببژێردرێ نەك لە ڕێگەی هەڵبژاردنێکی ڕاستەوخۆوە، لەوما پاش (١٩ی ٨ی ٢٠١٥)ش بەڕێز مەسعود بارزانی بە بڕیارێکی ئەنجوومەنی شوورا لە هەرێمی کوردستاندا لە پۆستەکەی خۆیدا مایەوە و لە بەجێگەیاندنی ئەرکەکانی خۆیدا بەردەوام بوو، چونکە هەم هێشتا جێگرەوەیەکی بۆ دانەنرا بوو و هەم تا بۆشایی دەستووریش لە هەرێمدا پەیدا نەبێ. بەڵام پاش ڕووداوەکانی (١٦)ی ئۆکتۆبەر و لە ئەنجامی هێرش و پەلاماری هێزەکانی عێراق و «حەشدی شەعبی» بۆ سەر هەرێمی کوردستان و بەرپابوونی شەڕوشۆڕ لە ئاکامی بەڕێوەچوونی ڕیفراندەم لە (٢٥ی ٩ی ٢٠١٧) دا و دەنگدانی زێتر لە (٩٢٪) هەڵبژێرانی هەرێم و ناوچە زۆرینە کوردنشینە کێشەلەسەرەکانی دەرەوەی هەرێم بە قازانجی سەربەخۆیی هەرێم، پەرلەمانی

کوردستان دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستانی لە نێوان هەر سێ دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێکردن و دادوەریدا دابەشکرد و لە (٢٩ی ١٠ی ٢٠١٧)دا پارلەمان دەنگی بە پرۆژەی قانوونەکە دا تا ئەنجامدانی هەڵبژاردنەوەی سەرۆکی هەرێم و هەڵبژاردنی ئەندامانی خولی پێنجەمی پارلەمانی کوردستان. باندۆری پرۆسەی ڕیفراندەم بۆ سەر باری سیاسی و تەناهی لە عێراق و هەرێمدا خویا و ئاشکرا بوو، هێرش و پەلامارێکی میدیایی و سیاسی توند لە لایەن حزبە سیاسییە شیعی و تەنانەت سوننەکانیشەوە بۆ سەر سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان دەستی پێکرد، ئەمە بێ لە هەڵوێستی ناجێگیر و ڕاڕای چەند حزبێکی سیاسی لە هەرێمی کوردستاندا کە لایەنگری پرۆسەی ڕیفراندەم بوون، یان بەشدارییان تێدا کردبوو و پاش ڕووداوەکانی (١٦)ی ئوکتۆبەر کەوتنە بەرەی دژەوە.

پارلەمانی کوردستان لە کۆبوونەوەی (١١ی ٧ی ٢٠١٨)دا دەنگی بۆ هەڵپەساردانی دامەزراوەی سەرۆکایەتیی هەرێم و بەردەوامیی کارکردن بە قانوونی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١٧)ی دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێم دا. لە مادده (١)ی قانوونی ناوبراودا دەڵێ: هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم هاوکاتی هەڵبژاردنی خولی پێنجەمی پارلەمانی کوردستاندا ئەنجام نادرێ و ئەندامانی خولی پێنجەمی پارلەمانی کوردستان پاش هەڵبژاردنیان بابەتی سەرۆکایەتیی هەرێم، یەکلادەکەنەوە.

٥-٣-٦: قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠١٩)ی کاراکردنەوەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان

دوای ئەوەی پارلەمانی کوردستان قانوونی ژمارە (٤)ی ساڵی (٢٠١٤)ی تایبەت بە کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان و ڕاپرسی پەسندکرد، کۆمیسیۆنێکی تایبەت بە هەرێم و گرێدراو بە پارلەمان هاتەئاراوە و لە (٣٠ی ٩ی ٢٠١٨)دا ئەو کۆمیسیۆنە تایبەتە هەڵبژاردنی ئەندامانی خولی پێنجەمی پارلەمانی کوردستانی ئەنجامدا کە پارتی دیموکراتیی کوردستان پلەی یەکەم و (٤٥) کورسی بردەوە و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان پلەی دووەم و (٢١) کورسی و بزووتنەوەی گۆڕانیش پلەی سێیەم و ژمارەی کورسییەکانی کەمبۆوە و بووە (١٢) کورسی. پاش ئەوە هەموو چاوەکان خرانە سەر کاراکردنەوەی

سەرۆکایەتیی هەرێم تا پراکتیزەی ئەو دەسەڵاتانە بکات کە لە قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥) و هەموارکردنەوەکانیدا هاتوون. پاش ئەوە، زۆرینەی حزبە سیاسییەکانی ناو پەرلەمان گەیشتنە ئەو باوەڕەی کە پێویستە سەرۆکی هەرێم لە لایەن پەرلەمانی هەرێمەوە هەڵببژێردرێ، نەك بە دەنگدانێکی گشتی و ڕاستەوخۆوە. لەم سەرینەشەوە، پەرلەمانی کوردستان لە (٨ی ٥ی ٢٠١٩)دا دەنگی بۆ قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠١٩)ی کاراکردنەوەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان دا و هەردوو قانوونی ژمارە (١٠)ی ساڵی (٢٠١٨) و ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١٧)ی تایبەت بە دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێم و هەڵپەساردانی ئەرك و فەرمانەکانی، بە گوێرەی ماددەی (١) و (٢)ی قانوونەکە هەڵوەشێنرانەوە.

بە گوێرەی ماددەی (٣)ی قانوونەکە، وەك هەڵاواردنێکی حوکمی مادده (٢)ی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ی تایبەت بە سەرۆکایەتیی هەرێم، سەرۆکێك بۆ هەرێم هەڵدەبژێرێ کە هەموو ئەو دەسەڵاتانەی لە قانوونی سەرەوە و هەموارەکانی داهاتوون، پیادە دەکا تا ئەو دەمەی دەستوورێك بۆ هەرێم کوردستان دادەنرێ و پەسند دەکرێ کە دەبێ دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێم و شێوازی هەڵبژاردنی تێدا جێگیر بکرێ. هەر لەو ماددەیەدا هاتووە کە «سەرۆکی هەرێم دوو جێگری دەبێ».

لە ماددەی (٤)دا هاتووە کە پارلەمانی کوردستان داواکاریی خۆپاڵاوتن بۆ پۆستی سەرۆکی هەرێمی کوردستان وەردەگرێ کە لە لایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە بە زۆرینەی ڕەهای ئەندامان هەڵدەبژێردرێ. واتە ئەو پاڵێوراوە بە براوە دادەنرێ کە دەنگی نیوەی ژمارەی ئەندامانی پارلەمان بەدەست بهێنێ، لە بارێکدا هیچکام لە پاڵێوراوەکان زۆرینەی ڕەها نەهێنێ، ئەوا هەڵبژاردن لە نێوان ئەو دوو پاڵێوراوەی کە زۆرترین دەنگیان هێناوە دووبارە دەکرێتەوە. هەرچی ماددەی (٥)یشە، باس لە ماوەی سەرۆکایەتیی هەرێم دەکات کە لەگەڵ کۆتاییهاتنی ماوەی خولی پارلەماندا ئەویش بە دیماهی دێت. بەپشتبەستن بەم قانوونە، پارلەمانی کوردستان لە کۆبوونەوەی ڕۆژی (٢٨ی ٥ی ٢٠١٩)دا بەڕێز نێچیرڤان بارزانی وەك سەرۆك هەڵبژارد بە زۆرینەی (٦٨) دەنگ لە کۆی (٨١) ئەندامی ئامادەبووی کۆبوونەوەی پارلەماندا. لەکاتێکدا پەرلەمانی کوردستان لە (١١١) ئەندام پێکدێت. ئاخر هەندێ فراکسیۆنی پارلەمانی، بە فراکسیۆنی

یەکێتیی نیشتمانیی کوردستانیشەوە کە لە (١٩٩٢)ەوە هاوبەشێکی بنەڕەتیی پارتی دیموکراتی کوردستان بووە لە دامەزرانی حکوومەتی هەرێمەوە، بایکۆتی ئەو کۆبوونەوەی ناوبراویان کرد.

پاشان سەرۆکی هەڵبژێردراوی هەرێمی کوردستان، بەڕێز مەسرور بارزانی ڕاسپارد کە کابینەی حکوومەت پێکبهێنێ، بەو پێیەی ناوبراو پاڵێوراوی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو کە فراکسیۆنێکی بە ژمارە هەرە گەورەی ناو پارلەمانی کوردستانە. شایانی گوتنە ڕاسپاردنی سەرۆکی حکوومەت تا هەڵبژاردنی سەرۆکێکی نوێ بۆ هەرێم دواکەوت. بە ڕای ئێمە ئەو دواکەوتنە، هیچ پاساوێکی قانوونی نەبووە، چونکە تا (٨ی ٥ی ٢٠١٩) قانوونی ژمارە (٢) ی ساڵی (٢٠١٧)ی دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێم بەرکار بووە، واتە تا دەرچوونی قانوونی ژمارە (١)ی کاراکردنەوەی دامەزراوەی سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان و، پاشان ئەندامانی خولی پێنجەمی پارلەمانیش لە (٣٠ی ٩ی ٢٠١٨)ەوە هەڵبژێردرابوون و بەپێی بڕگەی (٤)ی ماددەی (١) ی قانوونی ژمارە (٢)ی دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی سەرۆکایەتیی هەرێمیش، ڕاسپاردنی پاڵێوراوی سەرۆکایەتیی حکوومەتی هەرێم ببووە دەسەڵاتی سەرۆکی ئەنجوومەنی دادوەری لە هەرێمدا. ئەمەش لایەنێکی ئاڵۆز و پاڵۆزیی دیمەنی سیاسی و تەنانەت دەستووری و قانوونی لە هەرێم نیشاندەدات لەبەر نەبوونی دەستوورێك لە هەرێمی کوردستاندا، هەرچەند ماددە (١٢٠)ی دەستووری عێراق بەڕاشکاوانە ئەو دەرفەتەی بە هەرێم داوە کە دەستوورێکی تایبەت بە خۆی هەبێ. ئاخر تا ئێستا ئەو قانوونانەی لە پارلەمانی کوردستانەوە دەردەچن، پشت بە ماددە (٥٦)ی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) و هەموارکردنەوەکانی دەبەستن. وەکوو دەزانرێ ئەم قانوونەش لە لایەن بەرەی کوردستانییەوە، وەك دەسەڵاتێکی دیفاکتۆ لە کاتی خۆیدا دەرچووە.

ئێمە پێمان وایە کە چەند حوکمێکی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (٢٠٠٥) ی سەرۆکایەتیی هەرێم پێویستیان بە گۆڕان و دەسکارییە. گرنگترینیان میکانیزمی هەڵبژاردنی سەرۆکە. دیارە ڕێگەی هەرە دروست ئەوەیە کە سەرۆك لە هەڵبژاردنێکی گشتی و ڕاستەوخۆ و نهێنیدا هەڵبژێردرێ، ئەوەیش لەبەر ئەو دەسەڵاتە گرنگانەیە کە لە قەبەڵ سەرۆکی هەرێم کراون و، سیستەمی پێڕەولێکراوی هەڵبژاردنیش ببێتە سیستەمێکی زۆرینەی ڕەها، واتە ئەو پاڵێوراوە

بە براوە دابنرێ کە زیاتر لە نیوەی دەنگە ڕاستەکانی دەنگدەران لە هەڵبژاردنێکی ئازادی گشتی و ڕاستەوخۆدا بەدەست بهێنێ.

هەروا پێمان وایە و بە گرنگیشی دەزانین کە ماوەی ویلایەتی سەرۆکی هەرێم بکرێتە پێنج ساڵ نەك چوار ساڵ تا دەستەبەری بەردەوامیی ژیانی سیاسی بکرێ و هیچ بۆشاییەکی دەستووری پەیدا نەبێ و پراکتیکە دەستوورییەکان پاش بەکۆتاهاتنی ماوەی هەر خولێکی پەرلەمانی پەکیان نەکەوێ. هەمان ڕەوش و باریش لە عێراق لە ئارادایە و دەبێ چاوی پێدا بگێڕدرێتەوە و ماوەی ویلایەتی سەرکۆمار و سەرۆکی هەرێم بکرێنە پێنج ساڵ و تەنیا بۆ جارێکی دیکە هەڵببژێردرێنەوە، واتە هەم پاڵێوراوی سەرۆکی عێراق و هەم پاڵێوراوی سەرۆکی هەرێم بۆیان نەبێ زێتر لە دوو خولی یەك بە دوای یەك، یان دوو خولی لێکجودا ئەو پۆستە وەربگرن.

دیماهی

له دیماهی ئەم لێ تۆژینەوەیەدا کە جۆرە هەرە گرنگەکانی سیستەمێن هەڵبژارتنێ و جێبەجێکردن و شێوەکانی هەر سیستەمێکمان دایە بەر باس و لێکۆڵینەوە و هەوڵمان دا هەم لایەنە باشەکان و هەم خەوشەکانی هەر سیستەمێکیان بە تەنیا بخەینەڕوو، هەروابێتەوە هەم قانوونەکانی هەڵبژاردنمان لە عێراق شرۆڤە کرد بۆ زانینی ئەو سیستەمانەی هەڵبژاردن کە لە ساتەوەختی سازدان و بەڕێوەچوونی هەڵبژاردنەکاندا، هەر لە دەرچوونی یەکەمین قانوونی هەڵبژاردنەوە تا ئێستا، پێڕەویان لێ کراوە و تێبینی و بۆچوون و ڕای خۆمان لەسەر جۆرەکانی ئەو سیستەمانەی لە عێراق جێبەجێکراون، دەربڕیوە. لە دیماهیی ئەو باسەدا، سەربارى دەرەنجامەکان، هەوڵ دەدەین کە هەندێ ڕاسپاردە و پێشنیاریش بخەینەڕوو.

دەرەنجامەکان

١. ئەگەر تێبینی پێڕەویکردن لە سیستەمێن زۆرینە لە چەند دەوڵەتێکدا بکرێ، نادادپەروەریی زۆربەی ئەو سیستەمانەمان بۆ دەردەکەوێ کە واقیعی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەو وڵاتانەمان وەکوو خۆی ناخەنە پێش چاو. هەروا پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینییەکان دەکەونە بەر ستەموزۆرەوە و، دەوری ئافرەتانیش لە بەشداریکردن لە چالاکی سیاسی و لە ئەندامێتیی ئەنجوومەکانی نوێنەرایەتی و دامەزراوە دەستوورییەکانی دەوڵەتدا دەخەنە پەراوێزەوە.

٢. سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی، سیستەمێکە کە بە شێوەیەکی دیار و خویا ویست و خواستی زۆربەی پێکهاتە و تیرە و تایفەکانی کۆمەڵگەی هەر دەوڵەتێك دەردەبڕێ و باشتر نوێنەرایەتی ئاراستە و تەوژمە سیاسی و حزبییەکانی ئارا دەکات.

٣. ناجێگیریی سیاسی و ڕاڕایی هەندێ حزبەکان، بە تایبەتی حزبێن بچووك لە نێوان بەشداریکردن لە حکوومەتدا و کارکردن وەکوو ئۆپۆزیسیۆنێکی سیاسیی دەستووری، سۆنگەی ئەوەن کە پێڕەویکردن لە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ببێتە هۆیەکی گرنگ بۆ پێکهاتنی هاوپەیمانی و هەڤاڵبەندیی ڕاڕا و لەسەرینی ئەمەشەوە ناسەقامیریی حکوومەتەکان و نەپڕژانە سەر جێبەجێکردنی ئەرك و بەرنامە و تێڕوانینە ئابووری و سیاسییەکانیان.

٤. بە خوێندنەوەی تاقیکردنەوەی وڵاتان لە جێبەجێکردنی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی بە تایبەتی لەو دەوڵەتانەی کە هێشتا لە ئاستێکی نزم، یان ناوەنجی گەشەی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسیدان، دەردەکەوێ کە ئەو سیستەمە و دیموکراسیی «تەوافووقی» پێوەندییەکی توندوتۆڵیان لە نێواندا هەیە. چونکە پێڕەوکردنی ئەو سیستەمە لەسەر حیسابی زۆرینەی پارلەمانییە، واتە دەشێ بڕیاری سیاسی بکەوێتە بەر ڕەحمەتی کەمینەیەکی پارلەمانییەوە.

٥. ڕایەڵکەیەکی تۆکمە و توند لە نێوان سیستەمێن زۆرینە و سیستەمی دووانەی حزبی و لەوانەیە (سیستەمی تاك حزبی)دا هەبێ، هەرچی سیستەمێن نوێنەرایەتیی ڕێژەیین ئەوا بە شێوەیەکی دیار و خویا بە سیستەمەکانی فرە حزبی و سیاسییەوە گرێدراون.

٦. پێڕەویکردن لە سیستەمەکانی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی و سیستەمێن تێکەڵاو (تەنانەت هەندێ جۆری سیستەمەکانی زۆرینە)ش پێویستی بە بوونی دامەزراوەیەکی خودان شارەزایی زۆر و پسپۆڕ هەیە لە بواری هەڵبژاردنەکاندا کە بتوانێ پرۆسەکانی هەڵبژاردن بەڕێوە ببات و پیادە بکات. چونکە ئەو سیستەمانە، ئاڵۆز و پاڵۆزن بە تایبەتی لە پرۆسەکانی ژماردن و لێکجوداکردنەوەی دەنگەکان و دابەشکردنی کورسییەکانی نوێنەرایەتی بەسەر لیستە براوەکان و پاڵێوراوەکانی هەر لیستێکی هەڵبژاردندا.

٧. ئەگەرچی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی لە ڕووی میکانیزمی پاڵاوتنەوە بە لیست بەستراوەتەوە، لێ لیست بە تەنێ سەروکاری بەو سیستەمەوە نییە، بەڵکە وەکوو دەردەکەوێ هەندێ جۆری سیستەمی زۆرینەش وەکوو سیستەمی دەنگدان بە کیتلەی حزبی، پاڵاوتنیان بە لیست تێدا پەیڕەودەکرێ.

٨. هەرچەند هەندێ جۆرێ سیستەمی هەڵبژاردن هەن وەکوو «یەك دەنگی ڕانەگوێزراوە، سیستەمی دەنگی سنووردار و سیستەمی بۆردا» کە خەڵکێك

به جۆرێکی تایبەتی سیستەمی هەڵبژاردنیان دەزانن، لێ بە ڕای ئێمە پاش لێکۆڵینەوە و وردبوونەوە لەو سیستەمانە بۆمان دەردەکەوێ کە ئەو سیستەمانە بریتین لە چەند جۆرێکی سیستەمی زۆرینە. هەر لەم سۆنگەیەشەوە ئێمە لەناو جۆرەکانی سیستەمێن زۆرینەمان داناون. چونکە پێوەری جیاوازیی لە نێوان هەردوو سیستەمی زۆرینە و نوێنەرایەتیی ڕێژەیی بریتییە لە چۆنیەتی دابەشکردنی کورسییەکان بەسەر پاڵێوراوان، یان لیستە سەرکەوتووەکاندا. سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی پشت بە دەرهێنانی «تێکڕای هەڵبژاردن»، یان «کۆلکەی هاوبەش» دەبەستێ کە لەو سیستەمەدا ڕێژە و ڕێژەکارییەك لە نێوان ژمارەی دەنگەکانی قەوارەیەکی دیاریکراو و ئەو کورسییانەدا هەیە کە بەدەستی دێنێ. هەرچی سیستەمی زۆرینەیە، پشت بە هەژمارکردنی زۆرینەی ئەو دەنگانە دەبەستێ کە بە لیستێ، یان پاڵێوراوێ دراوە تا بە براوە بزاندرێ. لەوما ئەو سیستەمانەی لە سەرێ ئاماژەمان پێ کردن پشت بەو میکانیزمە دەبەستن و هەر لەم سۆنگەیەشەوە ئێمە لەناو جۆرەکانی سیستەمی زۆرینەمان داناون.

٩. سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی لە گەلێ وڵاتدا بە دەستەبەری پاراستنی فرەیی سیاسی و حزبی دەزانرێ و بە سیستەمێکی هەرە نموونەیی دادەنرێ بۆ ئەو دەوڵەتانەی کە تازە لە حکوومەتێن دیکتاتۆری، یان لە داگیرکاریی بێگانە ڕزگاریان بووە، چونکە لە سۆنگەی ئەو سیستەمەوە هەموو توێژ و تەوژمە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان کە لە سایەی سیستەمگەلی دیکتاتۆری و ملهوڕدا پەراوێزخرابوون، نوێنەریان لە ئەنجوومەنەکانی نوێنەرایەتیدا دەبێ.

١٠. یەکێ لە جۆرەکانی خێزانی سیستەمەیلی زۆرینە کە لە هەموو هەڵبژاردنەکانی قۆناخی پاشایەتی بۆ ئەنجوومەنی نوێنەران، هەروابێتەوە لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نیشتمانی لە سەردەمی حوکمڕانیی بەعسدا لە (١٩٨٠وە تا ٢٠٠٣) بەکارهاتووە، بریتی بووە لە (سیستەمی کیتلە). بە ڕای ئێمە ئەوە پێوەندیی بە ئاراستەکانی ئەو حکوومەتانەوە هەبووە لە کاتی خۆیدا کە هیچ گرنگیان بە نوێنەرایەتیی سەرجەم تایەفە و پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینییەکانی گەلی عێراق نەداوە کە بە شێوەیەکی دادپەروەر و هاوسەنگ نوێنەرایەتییان لە دەسەڵاتی یاسادانانی وڵاتدا هەبێ.

١١. دەردەکەوێ حزبە گەورە و حوکمڕانەکان لە پێڕەویکردن لە سیستەمەکانی هەڵبژاردن لە زۆر وڵاتاندا، لەوانە ئەزموونی عێراق لە دوای (٢٠٠٣)ەوە، کە

گۆڕانیان بە هۆی دەقگەلێکەوە تێدا دەکرێ، بەشێوەیەك دادەڕێژرێنەوە کە لەگەڵ بەرژەوەندیی ئەو حزبانە یەکبگرنەوە و دەستەبەری مانەوەیان بن لە دەسەڵاتدا. قانوونی ژمارە (٢٦)ی ساڵی ٢٠٠٩ (هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران)، هەروا قانوونی ژمارە (٣٦)ی ساڵی (٢٠٠٨)ی تایبەت بە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزا و ناحییەکان کە لە هەرێمێکدا ڕێك نەخراون، قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨)ی هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکان، قانوونی ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٢٠)ی هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران باشترین بەڵگەن لەسەر ئەم بۆچوونەمان.

ڕاسپاردە و پێشنیارەکان

سیستەمە سەرەکییەکانی هەڵبژاردن، بریتین لە سیستەمی زۆرینە و سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی. هەر یەك لەو دوو سیستەمە لایەنی باشی خۆی هەیە و هەم خەوش و کێماسی. فەقیهەکانی قانوونی دەستووری و داڕێژەرانی سیستەمێن هەڵبژارتن بەپێی شیان و توان، زۆر هەوڵ دەدەن ئەو خەوش و کێماسییانەی ئەو دوو سیستەمە کەم بکەنەوە و سوود لە لایەنە باشەکانی هەردوو سیستەمەکە بەهەڤرا وەربگرن. لەوما پەنا بۆ پێڕەویکردن لە سیستەمە تێکەڵاوەکانی هەڵبژاردن دەبەن. هەر دەوڵەتێ کە پەنا بۆ سیستەمێکی تێکەڵاو دەبات، هەلومەرجی سیاسی و کۆمەڵایەتی خۆی، میراتی خۆی لە بواری پراکتیکی دیموکراتی و پێڕەوکردنی سیستەمەکانی هەڵبژاردن لە پێش چاودەگرێ. بەپشتبەستن بەو پێشینەیە، ئێمە لێرەدا هەندێ ڕا و پێشنیار لە بارەی هەڵبژاردنە جوداجوداکانەوە دەکەین هەم بۆ عێراق و هەم بۆ هەرێمی کوردستان.

یەکەم: هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق

١. دەرچوواندنی قانوونێکی نوێی هەڵبژاردن بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران کە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی تێدا بهێڵدرێتەوە، چونکە کاودانی سیاسی و جڤاکی لە عێراقدا سیستەمێك دەخوازێ کە دەستەبەری نوێنەرایەتیی هەموو توێژ و تەوژمە سیاسییەکان و هێزە کۆمەڵایەتییە کاراکان، پێکهاتە ئایینی و نەتەوەییەکان لە ناو دەسەڵاتی یاسادانانی وڵات (ئەنجوومەنی

نوێنەران)دا بکات و پشت بە فۆرمۆڵەی (سانت لاگ)ی بنەڕەتی ببەستێ بۆ دابەشکردنی دەنگەکانی هەر حزبێك لە بازنەی هەڵبژاردندا بەسەر ژمارەکانی (١، ٣، ٥، ٧، ٩) دا و بە گوێرەی کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر بازنەیەکی هەڵبژاردن. چونکە ئەو سیستەمە، نوێنەرایەتییەکی هەرە بەرفرەی لێ دەکەوێتەوە و بە قازانجی حزبە بچووك و تازەکانیشە. چونکە قانوونی ئێستە، قانوونی ژمارە (٩)ی ساڵی (٢٠٢٠) زۆر ناتەبایی و دژبەری لە نێوان ماددەکانیدا هەیە، سەرباری درز و کەلێنێکی زۆری تەکنیکی و کارڕایی.

٢. تایبەت بە کورسیی پێکهاتەکانیش، ئێمە بە فەری دەزانین کە ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکان بۆ پێکهاتەی ئێزدی لە پارێزگای نەینەوا زێدە بکرێ. ئەم پێشنیارەش پشتڕاستە بە بڕیاری دادگەی باڵای فیدراڵی، واتە بڕیاری ژمارە (١١/فیدراڵی/ ٢٠١٠) لە (١٤ی ٦ ی ٢٠١٠)دا. بێ لەوە تەرخانکردنی کورسییەك، یان زێتر بۆ ئێزدییەکان لە پارێزگای دهۆك. ئەمە سەرباری زێدەکردنی کورسییەکی دیکە بۆ کوردانی فەیلی لە پارێزگای بەغدا.، یان لە بەرانبەر ئەوەدا هەڵوەشاندنەوەی کورسییەکانی کۆتا بۆ ئەو پێکهاتانەی دەتوانن پاڵێوراوەکانی خۆیان بگەیەننە ناو هۆڵی پارلەمان، بەبێ ئەوەی پەنا بۆ پاڵاوتن و کێبەرکێ ببەن لەسەر کورسییە تەرخانکراوەکانی کۆتای پێکهاتەکان. بە شێوەیەك تەنیا ئەو کورسییە تەرخانکراوانەی بۆ ئەم پێکهاتانەی خوارەوە بهێڵدرێنەوە: کریستیانەکان و سابیئەی مەندائی، تەرخانکردنی کورسییەکیش بۆ کاکەییەکان.

دووەم: هەڵبژاردنەکانی پارلەمانی هەرێمی کوردستان

١- دەرچوواندنی قانوونێکی نوێی هەڵبژاردن بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی پارلەمانی کوردستان کە پشت بە سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی ل گۆڕ لیستی نیمچەکراوە ببەستێ (لیستی داخراو لەگەڵ بەباشترزانیندا). ئەو سیستەمە بۆ دابەشکردنی دەنگەکانی هەر حزبێکیش لە بازنەی هەڵبژاردندا پەنا بۆ فۆرمۆڵەی سانت لاگ ببات و بەسەر ژمارەکانی (١، ٣، ٥، ٧، ٩) دابەشیان بکات بە گوێرەی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر بازنەیەکی هەڵبژاردن و چەند کورسییەکیش بۆ پێکهاتەی ئێزدی، کاکەیی و عەرەبان تەبای ئەوانی دیکە تەرخان بکرێ. ئەو قانوونەش ببێتە جێگرەوەی قانوونی ژمارە (١)ی ساڵی (١٩٩٢) و هەموارە زۆرەکانی و، تەنیا و تەنیا تایبەت بێ بە ڕێکخستنی پرۆسەی هەڵبژاردن.

چونکە قانوونی ژمارە (١) لە لایەن دەسەڵاتێکی یاساداڕێژی نا پسپۆڕەوە، واتە بەرەی کوردستانی، بەو پێیەی کە دەسەڵاتێکی دیفاکتۆی کاتی خۆی بووە، دەرچووە.

سێیەم: هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی پارێزگاکان

١. پێمان وایە هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی پارێزگاکان چ لە هەرێمی کوردستان و چ لە تەواوی عێراقدا پێویستی بە هەڵبژاردنی کەسانێکی وەسا هەیە کە نوێنەرایەتی هەڵبژێرانی پارێزگاکانی خۆیان بکەن و ئەو دەورە بگێڕن کە لێیان چاوەڕوان دەکرێ بەو پێیەی ئەو ئەنجوومەنانە وەکوو حکوومەتگەلێکی خۆجێی وان. لەوما پێمان وایە کە پێڕەویکردن لە (سیستەمی کیتلە)، هەڵبژاردنی ئەنجوومەنگەلێکی لێهاتووی لێ دەکەوێتەوە، چونکە بە گوێرەی ئەم سیستەمە، هەڵبژێر دەتوانێ زێتر لە یەك پاڵێوراو لە بازنەیەکی فرە ئەندامدا هەڵبژێرێ، واتە هەڵبژێر دەتوانێ بەقەد ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەکەی، ئەوەندە دەنگە بدات. واتە دەتوانێ لە سەر کارتی دەنگدان، دەنگ بە هەر پاڵێوراوێك و لە چەند لیستێکی جودای هەڵبژاردن بدات بەبێ ئەوەی ئینتیمای حزبی پاڵێوراوان لەبەرچاو بگرێ. لە زۆرینەی سیستەمەکانی بلۆك «کیتلە»دا، هەڵبژێر دەتوانێ چەندی بوێ دەنگ بدات، مادامەکێ ژمارەی ئەو دەنگانەی داویە لە ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی بازنەکەی تێ نەپەڕیوە. لەوما ئەم سیستەمە، دەنگدانی ئازادانەی هەڵبژێری لە نێوان لیستە جوداکاندا و لە نێوان سیستەمی پاڵاوتن بە لیست و پاڵاوتنی تاکەکەس تێکەڵ کردووە، واتە خەسڵەتەکانی سیستەمی لیستی کراوە، بەڵام لێکجیاکردنەوەی دەنگی پاڵێوراوە براوەکان بە گوێرەی سیستەمی زۆرینەی سادە دەبێ، واتە ئەو پاڵێوراوانەی زۆرترین دەنگیان هێناوە لە سەرەوە بۆ خوارەوە و بەپێی ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکان، بە براوە حیساب دەکرێن. بەم پێیە و بە ڕای ئێمە پێڕەویکردن لەم سیستەمە دەبێتە هۆی بازدان بەسەر نەگەیشتنی هەندێ لە پاڵێوراوان بە تێکڕای هەڵبژاردن بە گوێرەی سیستەمی نوێنەرایەتیی ڕێژەیی هەروەکوو لە ئەزموونی عێراقی لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەران بۆ خولی دووەم و لە هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی پارێزگاکاندا دەردەکەوێت و، لە ئەنجامی ئەوەشدا ڕێژەی ئەو دەنگانەی کە هیچ کورسییەکان چنگ ناکەوێ کەم دەبێتەوە. لەوما پێمان وایە زۆر

گونجاو و لەبارتر دەبێ بۆ واقیعی عێراقی کە فرە حزبی تێدا هەیە، ئەم سیستەمە بگرێتەبەر، چونکە لە هەمانکاتدا ئەو ئەنجوومەنانە پێویستیان بە ئەندامی پسپۆڕ و تەکنۆکرات لە بواری جودا جودا هەیە.

٢. قانوونی ژمارە (٣)ی ساڵی (٢٠٠٩)ی ئەنجوومەنی پارێزگا و قەزاکانی هەرێمی کوردستان هەموار بکرێتەوە و ژمارەی کورسییە تەرخانکراوەکانی هەر پارێزگایەک بە شێوەیەک کەم بکرێتەوە کە لەگەڵ حوکمەکانی قانوونی ژمارە (١٢)ی ساڵی (٢٠١٨)ی ئەنجوومەنەکانی ئەو پارێزگایانەی لە هەرێمێکدا ڕێک نەخراون تەبا و گونجاو بێ و ئەنجوومەنی قەزا و ناحییەکانیش کە تا نهۆ هیچ هەڵبژاردنێکیان بۆ ساز نەدراوە، هەڵبوەشێنرێنەوە.

٣. تەرخانکردنی چەند کورسییەک بۆ پێکهاتەی ئێزدی لە پارێزگای دهۆک، کورسییەک بۆ کاکەییەکان لە پارێزگای سلێمانی یان هەڵەبجە ئەگەر قانوونەکە هەموارکرایەوە بەو پێیەی کۆمیومنیتەی ڕەسەنزادەی ناو کۆمەڵگەی کوردستانن.

لە دیماهیدا هیڤیا مە ئەوە کە ئەم لێ تۆژینەوە سادەیە، ئامانجی خۆی پێکابێت و دەرەنجام و پێشنیارەکان جێگەی سەرنجی لێکۆڵەران و ئەو کەسانە بن کە گرینگی بە پرۆسەکانی هەڵبژاردن دەدەن.

نظام الفائز الأول
نظام الجولتين
نظام الصوت البديل
نظام الكتلة
نظام الكتلة الحزبية
النظام المتوازي

هەڤپێچ

جمهورية العراق
المفوضية العليا المستقلة للانتخابات
مجلس المفوضين

بسم الله الرحمن الرحيم

REPUBLIC OF IRAQ
The Independent High Electoral Commission
كۆماری عیراق
کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان

العـدد : ح / ١٢ / ١٠٠٢٩
التاريخ : ١٣ / ١٢ / ٢٠١٢

مجلس النواب / اللجنة القانونية

م/ مقترح

تهديكم المفوضية العليا المستقلة للانتخابات أطيب تحياتها...

اشارة الى كتابكم بالعدد (٥٩٣) المؤرخ في ٢٠١٢/١٢/١٢ ، نود بيان ان المقترح الوارد فيه بشأن انتخابات مجالس المحافظات ٢٠١٣ لايمكن تبنيه وتطبيقه حالياً للاسباب الواردة في الاتي :

١. ان الجدول الزمني العملياتي للمفوضية مبني على اساس التمثيل النسبي وقد تم تصميم جميع الاستعدادات على ضوء هذا النظام وبالتالي من الصعب الانتقال الى نظام انتخابي اخر في التطبيق وهو ما ينطوي عليه المقترح الوارد من قبلكم وهو نظام الاغلبية .
٢. ان عملية تقسيم المحافظة الى عدة دوائر على اساس مجموعة من مراكز التسجيل او الاقتراع (ايهما اقرب للتطبيق) والمتقاربة جغرافياً لايمكن تطبيقها بسهولة وان هذا العمل يحتاج الى اجراءات مطولة تستغرق مدة زمنية طويلة وهي لاتنسجم مع مايهدف اليه نظام التمثيل النسبي من تمثيل نسبة النساء والمكونات .
٣. جرى العمل طبقاً للمعايير الدولية فيما يخص الدوائر الانتخابية ان يكون لها حدود ووزن الدائرة ، وبذلك فأن تبني قضية تقسيم المحافظة الى عدة دوائر انتخابية يحتاج الى مدة زمنية طويلة لضبط وزن كل دائرة بما يتلائم وعدد سكان تلك الدائرة .
٤. ان تطبيق المقترح اعلاه يتطلب وضع اجراءات جديدة خاصة بتحديث سجل الناخبين وبما يتلائم مع النظام الانتخابي الوارد فيه .

للتفضل بالاطلاع ... مع وافر التقدير .

سربست مصطفى رشيد
رئيس مجلس المفوضين
/٢٠١٢/١٢

<u>نسخة منه الى:</u>
- مجلس النواب / مكتب رئيس المجلس / للتفضل بالاطلاع ... مع التقدير .
- مجلس النواب / لجنة الاقاليم و المحافظات غير المرتبطة بأقليم / للتفضل بالاطلاع ... مع التقدير .
- مكاتب السادة المفوضين/ / للتفضل بالاطلاع ... مع التقدير.
- مكتب السيد رئيس الادارة الانتخابية/ للتفضل بالاطلاع ... مع التقدير .
- اللجنة العملياتية / للعلم ... مع التقدير .
- الامانة العامة/ القسم الاداري .. للحفظ .

دريد ١٢/١٣

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق مجلس النواب اللجنة القانونية	مجلس النواب ئه نجومه نى نوينه ران	كوماری عيراق ئه نجومه نى نوێنه ران ليژنه ى ياسايى

العدد: ٥٩٧

التاريخ: ١٢/١٢/ ٢٠١٢

إلى/ المفوضية العليا المستقلة للانتخابات

م / مقترح

تحية طيبة ...

بناءاً على المقترح المقدم من قبل مجموعة من النواب حول تبني مقترح المرفق، يرجى التفضل ببيان رأيكم حول امكانية المفوضية اجراء الانتخابات بموجب المقترح المقدم من الناحية الفنية.

مـع التقديـر...

- **المرافقات :-**
- **المقترح.**

مجلس النواب
اللجنة القانونية
الصادرة

النائب

خالد شواني

رئيس اللجنة القانونية

٢٠١٢/١٢/١٢

- **نسخة منه إلى : -**
- مكتب السيّد رئيس مجلس النواب (الأستاذ أسامة النجيفي المحترم) ... مع التقدير .
- مكتب السيّد النائب الأول لرئيس مجلس النواب (د. قصي السهيل المحترم) ... مع التقدير .
- مكتب السيّد نائب رئيس مجلس النواب (الأستاذ عارف طيفور المحترم) ... مع التقدير .
- الدائرة البرلمانية - قسم المتابعة التشريعية .

هاتف اللجنة : ٠٧٨٠١٩٧٧٠٣٧ — بغداد

مقترح اجراء الانتخابات وفق آلية الدوائر المتعددة

1-تقسم المحافظة على عدة دوائر وفق الآلية الآتية:-

أ-يقسم ناخبي المحافظة على عدد المقاعد المخصصة لها ويكون الناتج هو عبارة عن عدد من الناخبين وهذا العدد يشكل دائرة انتخابية واحدة.

ب- تشكل الدائرة الانتخابية على أساس مجموعة من مراكز التسجيل الانتخابية او مراكز الاقتراع الانتخابية
(أيهما اقرب للتطبيق) المتقاربة جغرافيا لتكون الدائرة الانتخابية داخل المحافظة من ضمن الدوائر الانتخابية الأخرى.

ت- يتنافس المرشحون وفق الدائرة الواحدة فقط ولا يحق لهم الترشيح ضمن دائرة انتخابية اخرى.

ث- ان تشكيل الدائرة الانتخابية الواحدة لا علاقة له بالوحدات الإدارية المعروفة في المحافظة وهي القضاء والناحية بل على اساس مجموعة مراكز التسجيل الانتخابية او مراكز الاقتراع الانتخابية .

2-من يحصل على أعلى الأصوات داخل الدائرة الانتخابية يكون هو المرشح الذي يحصل على المقعد المخصص للدائرة.

"التمثيل النسبي"

١- الحدود ودون الدائرة (جغرافيا بحدودها...)
٢- نظام الفائز الأول أو الأغلبية وليس التمثيل النسبي.
٣- المعيار الدستوري للدائرة الانتخابية هو العدد السكاني (الانتخابي) للناخبين.

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المفوضية العليا المستقلة للانتخابات
مجلس المفوضين

REPUBLIC OF IRAQ
The Independent High Electoral Commission
كۆماری عیراق
کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان

العـدد : ٤/١٢/٩٢٦
التاريخ : ١٤/١١/٢٠١٢

مجلس النواب/ الدائرة البرلمانية (شؤون اللجان)

م/ قرار المحكمة الاتحادية

تهديكم المفوضية العليا المستقلة للانتخابات أطيب تحياتها...

اشارة الى كتابكم ذي العدد (٩٤٧٩/٩/١) المؤرخ في (٢٠١٢/١١/١١) بشأن بيان رأي مجلس المفوضين حول عدم دستورية الفقرة (**خامساً**) من المادة (١٣) من قانون انتخاب مجالس المحافظات والاقضية والنواحي رقم ٣٦ لسنة ٢٠٠٨ المعدل، نقترح تعديل المادة (١٣) من القانون أعلاه لتقرأ وفق الآتي:

أولا: تقسم الأصوات الصحيحة لكل كيان على الأرقام الفردية الآتية (١,٣,٥,٧,٩,١١...... الخ) أي بعدد مقاعد الدائرة الانتخابية ثم البحث عن أعلى رقم من نتائج القسمة ليعطى مقعدا وهكذا ، حتى يتم استنفاذ جميع مقاعد الدائرة الانتخابية (سانت ليجو) أو تقسم الأصوات الصحيحة لكل كيان على الأرقام المتسلسلة (١,٢,٣,٤,٥.....الخ) إلى أن نصل إلى اكبر رقم من نتائج القسمة تستنفذ معه جميع مقاعد الدائرة الانتخابية ليكون (مؤشراً مشتركاً)،ثم تقسم عدد أصوات كل كيان على المؤشر المشترك والعدد الصحيح من القسمة يمثل العدد الكلي لمقاعد الكيان وفق المعادلة الآتية:

عدد مقاعد كل كيان = عدد أصوات الكيان / (المؤشر المشترك) = عدد صحيح (طريقة هوندت)

ثانياً: توزع المقاعد على مرشحي القائمة المفتوحة ويعاد ترتيب تسلسل المرشحين استناداً إلى عدد الأصوات التي حصل عليها المرشح ويكون الفائز الأول هو من يحصل على أعلى عدد من الأصوات ضمن القائمة المفتوحة وهكذا بالنسبة لبقية المرشحين على أن تكون امرأة في نهاية كل ثلاثة فائزين بغض النظر عن الفائزين الرجال.

ثالثاً: إذا حصل كيانان نتيجة قسمة الأصوات كما ورد في (**أولا**) على أصوات صحيحة متساوية ضمن الدائرة الانتخابية الواحدة،فتقوم المفوضية بإجراء القرعة بينهم ويعد فائزاً من تحدده القرعة.

للتفضل بالإطلاع وان المجلس مستعد لإرسال عدد من أعضائه لشرح ماورد في أعلاه.
مع وافر التقدير

سربست مصطفى رشيد
رئيس مجلس المفوضين

نسخة منه إلى :
- مجلس النواب / اللجنة القانونية... للتفضل بالإطلاع... مع التقدير
مكاتب السادة المفوضين.... للتفضل بالاطلاع... مع التقدير
- مكتب السيد رئيس الادارة الانتخابية... للتفضل بالاطلاع... مع التقدير

REPUBLIC OF IRAQ
The Independent High Electoral Commission
كۆماری عیراق
كۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المفوضية العليا المستقلة للانتخابات
مجلس المفوضين

العدد: غ/٩/٤٠-١٢
التاريخ: ٦/٧/٢٠٠٩

برلمان كوردستان- العراق/ السيد رئيس البرلمان المحترم

م/ الاستفتاء على دستور اقليم كوردستان العراق

تهديكم المفوضية العليا المستقلة للانتخابات أطيب تحياتها...

أشارة الى كتابكم ذي العدد ٩٠٢/٣/٤ في ٢٠٠٩/٦/٢٥ بشأن اجراء الاستفتاء على دستور الاقليم مع انتخابات رئاسة وبرلمان الاقليم في ٢٠٠٩/٧/٢٥ نود بيان الآتي:-

لقد قامت المفوضية باستنفار موظفيها وبذلت اقصى جهودها لايجاد السبل الكفيلة لغرض اجراء الاستفتاء في الموعد المطلوب بكتابكم اعلاه،وفعلا تم اعداد الاستمارات الخاصة بذلك ووضع الجدول الزمني العملياتي وصياغة مشروع نظام الاستفتاء على دستور الاقليم وتكليف اللجان العملياتية في المفوضية لغرض ابداء الرأي حول مدى امكانية اجراء الاستفتاء في الموعد المطلوب وفعلا عقدت لجنة التخطيط للعمليات في المفوضية اجتماعات عدة لهذا الغرض واطلعت على التقارير المقدمة من قبل دوائر واقسام المفوضية حيث تبين ان ادراج عملية الاستفتاء على مسودة دستور الاقليم بالتزامن مع عملية الاقتراع لرئاسة وبرلمان الاقليم ومايسبق ذلك من استعدادات وتحضيرات بحاجة الى تأجيل موعد يوم الاقتراع العام الى يوم ٢٠٠٩/٨/١١ والاقتراع الخاص الى يوم ٢٠٠٩/٨/٩ وقد أيد الفريق الدولي للمساعدة الانتخابية (يونامي) وفق تقارير خبراءه الدوليين ماورد أعلاه، وعليه تم مناقشة ذلك مع برلمانكم الموقر والذي ابدى عدم رغبته بتاجيل الموعد الى ٢٠٠٩/٨/١١ ونتيجة لذلك عقدت المفوضية عدة اجتماعات للجان العملياتية المختصة ولمجلس المفوضين وتبين عدم امكانية المفوضية باجراء الاستفتاء مع انتخابات رئاسة وبرلمان الاقليم وفق الجدول الزمني المعد لهذا الغرض، حيث ان نوعية الانتخابات وتوافقها مع المعايير الانتخابية الدولية وكفاءة اداء العاملين والتثقيف الانتخابي سوف لايكون بالمستوى المخطط له، مما يؤثر على نزاهة ومصداقية أجراءات المفوضية.

وان المفوضية اذ تقدر جميع الجهود التي بذلت لمساعدتها من جميع سلطات الاقليم فانها في الوقت ذاته تتعهد بمواصلة مشوارها بشفافية ونزاهة لغرض اتمام عملية انتخاب رئاسة وبرلمان الاقليم في موعده المحدد في ٢٠٠٩/٧/٢٥ وفق المعايير الدولية.

راجين تفضلكم بالاطلاع...مع وافر التقديـــــــر

فرج ميرزا الحيدري
رئيس مجلس المفوضين

نسخة منه الى:

- مكاتب السادة المفوضين...للتفضل بالاطلاع...مع التقدير
- رئاسة ادارة الانتخابات في هيئة انتخابات اقليم كوردستان...للتفضل بالاطلاع...مع التقدير
- الفريق الدولي للمساعدة الانتخابية ...للتفضل بالاطلاع...مع التقدير

Kurdistan parliament- Iraqi
Kurdistan - Erbil
President office
NO:
DATE:

برلمان كوردستان - العراق
مكتب الرئيس
العدد: ٩٠٣
التاريخ: ٢٠٠٩/٦/٢٤

الى المفوضية العليا المستقلة للانتخابات

م/ الاستفتاء على دستور اقليم كوردستان - العراق

استناداً لحكم المادة (١٢٠) من الدستور الاتحادي و بالنظر لمصادقة برلمان كوردستان على مشروع دستور اقليم كوردستان بجلسته المرقمة (٢١) في ٢٠٠٩/٦/٢٤.

ولمضي عدة سنوات على بدء العمل فيه وللاهمية القصوى لانجاز مرحلته النهائية بعرضه على الاستفتاء الشعبي تنفيذاً لاحكام القانون رقم (١٦) لسنة ٢٠٠٨، المعدل و حاجة الاقليم الماسة لاقامته مما يرسخ سيادة القانون و مبدأ فصل السلطات وحقوق الانسان.

عليه نأمل ان تتخذوا الاجراءات اللازمة لاجراء عملية الاستفتاء على الدستور في الموعد المحدد ٢٠٠٩/٧/٢٥.

واعلامنا مع التقدير

المرفقات

١- قانون رقم (١٦) لسنة ٢٠٠٨ المعدل.
٢- رسالة لجنة اعادة النظر في مشروع الدستور الى رئاسة البرلمان.

عدنان المفتي
رئيس برلمان كوردستان - العراق

صورة منه الى:

مكتب السيد رئيس برلمان كوردستان - العراق.
مكتب السيد نائب رئيس برلمان كوردستان - العراق.
مكتب السيد سكرتير برلمان كوردستان - العراق.
لجنة الشؤون القانونية/ للعلم.
لجنة أعادة النظر في مشروع دستور اقليم كوردستان - العراق.
مديرية شؤون البرلمان.

بسم الله الرحمن الرحيم

إقليم كوردستان – العراق

رئاسة الإقليم

الرئيس

باسم الشعب

قرار

رقم (١٥) لسنة ٢٠٠٩

وفقا للفقرة الأولى من المادة العاشرة لقانون رئاسة إقليم كوردستان – العراق رقم (١) لسنة ٢٠٠٥ المعدل و بناء على ما شرعه برلمان كوردستان – العراق في جلسته المرقمة (٢٠) المنعقدة في ٢٠٠٩/٦/٢٢ قررنا إصدار:

قانون رقم (٩) لسنة ٢٠٠٩

قانون التعديل الاول لقانون اقرار دستور اقليم كوردستان_العراق رقم (١٦) لسنة ٢٠٠٨

المادة الاولى: تعدل المادة السادسة من القانون وتقرا كالآتي:

اولاً: يعرض مشروع الدستور على الاستفتاء العام بعد مصادقة البرلمان عليه بموافقة ما لايقل عن ثلثي عدد اعضاءه.

ثانياً: تجري عملية الاستفتاء العام على مشروع الدستور وبالاقتراع العام السري والمباشر، يوم السبت المصادف ٢٠٠٩/٧/٢٥ .

ثالثاً: يكون الاستفتاء بابداء الرأي بالسؤال الآتي:

{هل توافق على مشروع الدستور؟ وتكون الاجابة بـ(نعم) أو (لا)}

المادة الثانية: تعدل المادة السابعة وتقرأ كالآتي:-

تطبع اعداد كافية من مشروع الدستور المصادق عليه من قبل البرلمان باللغات (الكوردية، العربية، التركمانية، السريانية) لعرضها على الشعب للاستفتاء العام.

المادة الثالثة:

تعدل الفقرة الثانية من المادة الثامنة بإضافة العبارة التالية الى آخر الفقرة. (ولها ان تصدر الانظمة اللازمة لذلك بموجب هذا القانون)

المادة الرابعة: وتكون المادة الثامنة (مكررة)

يعد مشروع الدستور موافقاً عليه بحصوله على اصوات اكثرية المصوتين بنعم في الاستفتاء العام ويعتبر نافذاً بعد مضي ثلاثين يوماً من تأريخ الاستفتاء.

المادة الخامسة: وتكون المادة التاسعة (مكررة)

يكون الشخص مؤهلاً للتصويت للاستفتاء على مشروع الدستور بتوفر الشروط الاتية:

١. ان يكون عراقياً من مواطني كوردستان العراق وأكمل الثامنة عشر من العمر.

٢. ان يكون مسجلاً في سجلات الناخبين.

المادة السادسة:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة السابعة:

ينفذ هذا القانون اعتباراً من تأريخ اصداره وينشر في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

مسعود بارزاني

رئيس اقليم كوردستان ـ العراق

هەولێر

٢٢/حزيران/٢٠٠٩ الميلادية

٢٩/جماد الثاني/١٤٣٠هجرية

١/پوشپەر/٢٧٠٩كوردية

نظام الفائز الأول
نظام الجولتين
نظام الصوت البديل
نظام الكتلة
نظام الكتلة الحزبية
النظام المتوازي

دەستەی باڵای سەرپەرشتی هەڵبژاردنی
ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان ساڵی ١٩٩٢

[هەڵبژاردنی ڕابەری بزووتنەوەی رزگاریخوازی کوردستان]

تکایە :
یەکێك لەم بەڕێزانەی خوارەوە هەڵبژێرەو بەپێنووس دەست نیشانی بکە .

بەڕێز جلال حسام الدين الطالباني	بەڕێز دكتور محمود علي عثمان	بەڕێز مسعود مصطفى البارزاني	بەڕێز عثمان عبدالعزيز محمد

کارتا هەلبژارتنا سەرۆکێ بزاڤا رزگاریخوازا کوردستانێ 1992

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

جمهورية العراق

الهيئة العليا المشرفة على الاستفتاء الشعبي العام

لمنصب رئيس جمهورية العراق

محافظة (صلاح الدين)

رقم منطقة الاستفتاء : ٨

السؤال : هل توافق على تولي صدام حسين منصب رئيس جمهورية العراق .

الجواب : ضع اشارة (✓) في المربع الذي تختاره :

لا	نعم

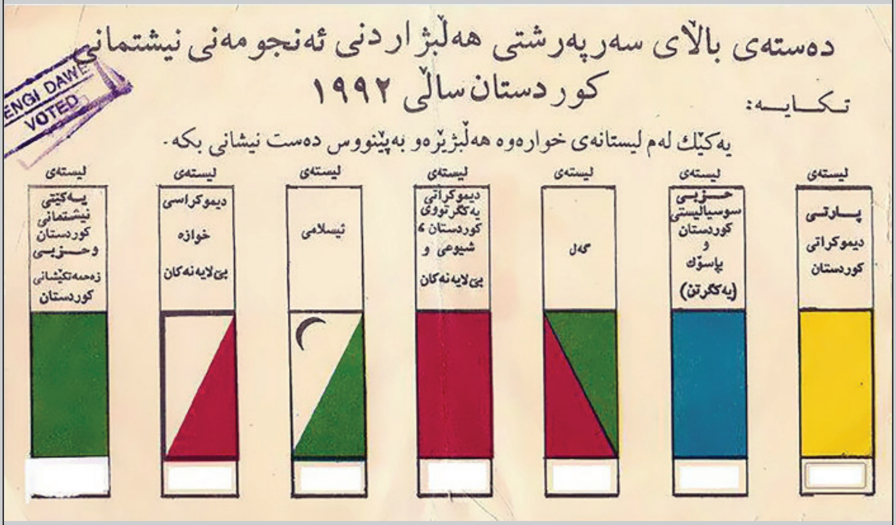

کارتا هەلبژارتنا چڤاتا نیشتیمانیا کوردستانێ - 19ی 5 سالا 1992

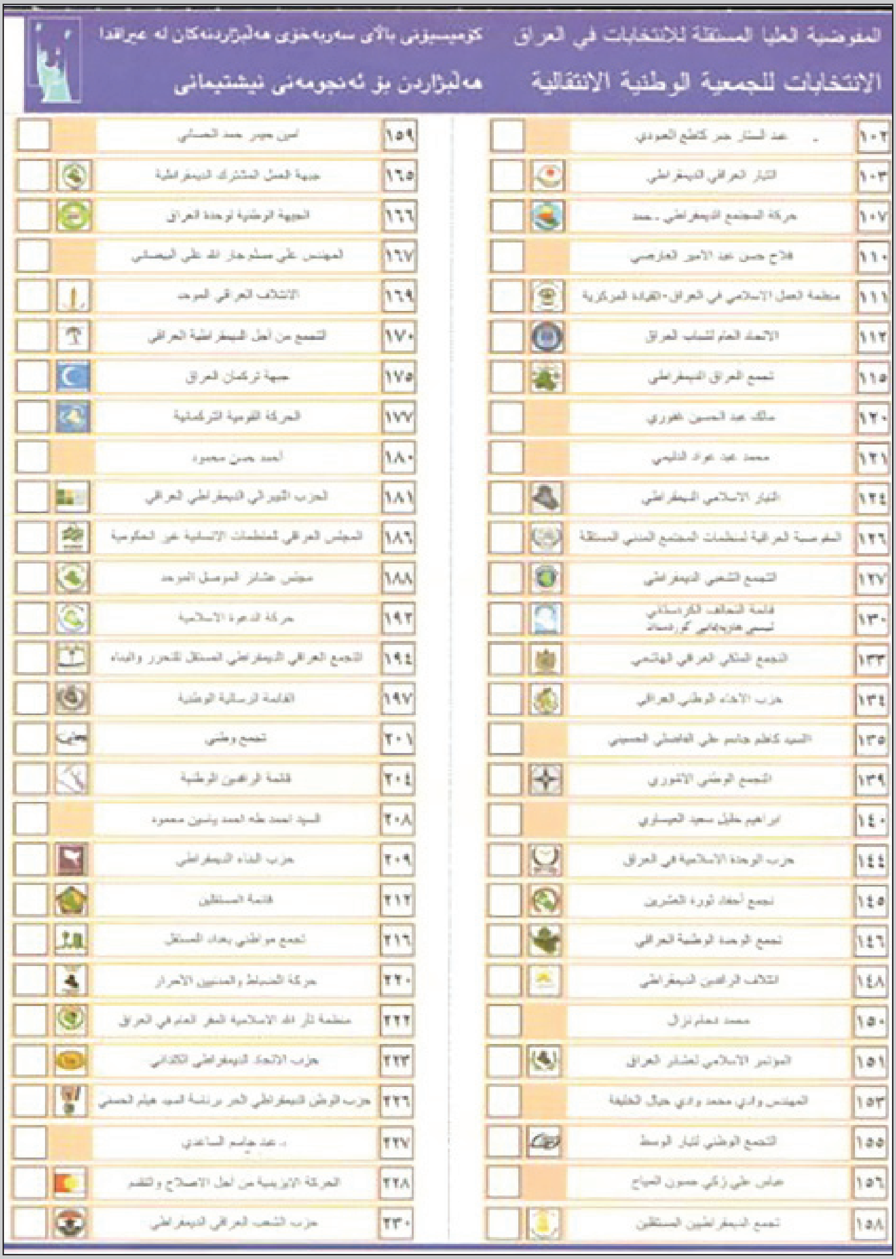

المفوضية العليا المستقلة للانتخابات في العراق — كوميسيونی بالای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە عیراقدا

الانتخابات للجمعية الوطنية الانتقالية — هەڵبژاردن بۆ ئەنجومەنی نیشتیمانی

١٠٢	عبد الستار جبر كاطع العبودي
١٠٣	التيار العراقي الديمقراطي
١٠٧	حركة المجتمع الديمقراطي - مجد
١١٠	فلاح حسن عبد الأمير العارضي
١١١	منظمة العمل الاسلامي في العراق - القيادة المركزية
١١٢	الاتحاد العام لشباب العراق
١١٥	تجمع العراق الديمقراطي
١٢٠	مالك عبد الحسين الخوري
١٢١	محمد عبد عواد الدليمي
١٢٤	التيار الاسلامي الديمقراطي
١٢٦	المفوضية العراقية لمنظمات المجتمع المدني المستقلة
١٢٧	التجمع الشعبي الديمقراطي
١٣٠	قائمة التحالف الكردستاني لیستی هاوپەیمانی کوردستان
١٣٣	التجمع الملكي العراقي الهاشمي
١٣٤	حزب الاخاء الوطني العراقي
١٣٥	السيد كاظم جاسم علي الفاضلي الحسيني
١٣٩	التجمع الوطني الاشوري
١٤٠	ابراهيم خليل سعيد العيساوي
١٤٤	حزب الوحدة الاسلامية في العراق
١٤٥	تجمع أحفاد ثورة العشرين
١٤٦	تجمع الوحدة الوطنية العراقي
١٤٨	ائتلاف الرافدين الديمقراطي
١٥٠	محمد نعمان نزال
١٥١	المؤتمر الاسلامي لعشائر العراق
١٥٣	المهندس وادي محمد وادي جبال الخليفة
١٥٥	التجمع الوطني لتيار الوسط
١٥٦	عباس علي زكي حسون الصياح
١٥٨	تجمع الديمقراطيين المستقلين
١٥٩	امين جبير حمد العيساوي
١٦٥	جبهة العمل المشترك الديمقراطية
١٦٦	الجبهة الوطنية لوحدة العراق
١٦٧	المهندس علي مسلم جار الله علي البيضاني
١٦٩	الائتلاف العراقي الموحد
١٧٠	التجمع من أجل الديمقراطية العراقي
١٧٥	جبهة تركمان العراق
١٧٧	الحركة القومية التركمانية
١٨٠	أحمد حسن محمود
١٨١	الحزب الليبرالي الديمقراطي العراقي
١٨٦	المجلس العراقي للمنظمات الانسانية غير الحكومية
١٨٨	مجلس عشائر الموصل الموحد
١٩٢	حركة الدعوة الاسلامية
١٩٤	التجمع العراقي الديمقراطي المستقل للتحرر والبناء
١٩٧	القائمة الرسالية الوطنية
٢٠١	تجمع وطني
٢٠٤	قائمة الرافدين الوطنية
٢٠٨	السيد احمد طه احمد ياسين محمود
٢٠٩	حزب البناء الديمقراطي
٢١٢	قائمة المستقلين
٢١٦	تجمع مواطني بغداد المستقل
٢٢٠	حركة الضباط والمدنيين الأحرار
٢٢٢	منظمة ثأر الله الاسلامية الخط العام في العراق
٢٢٣	حزب الاتحاد الديمقراطي الكلداني
٢٢٦	حزب الوطن الديمقراطي الحر برئاسة السيد هيثم الحسني
٢٢٧	د. عبد جاسم الساعدي
٢٢٨	الحركة الايزيدية من أجل الاصلاح والتقدم
٢٣٠	حزب الشعب العراقي الديمقراطي

کارتا دەنگدانا جڤاتا نیشتیمانی - 30ی 1 سالا 2005

کارتا دەنگدانا چڤاتا پارێزگەها سلێمانیێ ل 30ی 1 سالا 2005

المفوضية العليا المستقلة للانتخابات في العراق
الانتخاب للمجلس الوطني الكردستاني
کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە عیراقدا
هەڵبژاردن بۆ ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان
ضع اشارة ✓ في المربع المقابل للكيان السياسي الذي تختاره / ولا تضع اشارة في اكثر من مربع واحد
الكيان السياسي الذي اختاره

١٢٥ الحركة الديمقراطية لشعب كردستان / بزوتنه وەی دیموکراتی گە لی کوردستان	١٩٣ بزوتنه وه ی دیموکراسیخوازانی کوردستان / حركة ديمقراطيي كردستان
١٣٤ حزب الاخاء الوطني العراقي	٢٤١ التيار الوطني الكردستاني / ره وتی نیشتمانی کوردستان
١٣٧ حزب العمل الديمقراطي الكوردستاني / پارتی کاری دیموکراتی کوردستان	٢٦٠ حزب الحل الديمقراطي الكردستاني / پارتی چارەسه ری دیموکراتی کوردستان
١٤٢ قائمة المستقلين الاكراد / لیستی بێلایه ن	٢٨٣ الجماعة الاسلامية الكردستانية / العراق
١٦٢ القائمة الوطنية الديمقراطية الكردستانية	٢٩٩ التجمع الجمهوري العراقي
١٦٦ الجبهة الوطنية لوحدة العراق	٣٦٤ حزب المحافظين الكردستاني
١٧٣ حزبی زەحمە تکێشانی کوردستان	

کارتا دەنگدانا جڤاتا نیشتیمانیا کوردستانێ - 30ی 1 سالا 2005

ڕاپرسیا دستورێ ئیراقێ - 15ی 10 سالا 2005

٥٠١	الحركة الاسلامية في كردستان العراق بزووتنەوەی ئیسلامی لە كوردستانی عێراق
٥٠٢	شيخ مسعود شيخ انور البريفكاني
٥٠٣	تجمع العراق الحر
٥٠٤	منظمة الابرار الاسلامية
٥٠٦	محمود تمام محجم البغدادي
٥٠٨	التجمع القاسمي الديمقراطي
٥٠٩	حزب الاخوة العراقية (ابو الفقراء)
٥١٠	الحركة الاصلاحية في العراق
٥١١	برلمان القوى الوطنية
٥١٢	تجمع الرواد البصرة
٥١٣	تجمع المحافظة المستقل
٥١٤	قائمة اهل البصرة
٥١٦	كتلة المصالحة والتحرير
٥١٧	ائتلاف العدالة والمستقبل
٥١٨	صوت العراق
٥١٩	حزب الاتحاد الوطني العراقي
[illegible]	الائتلاف الوطني الموحد
٥٢٤	عبد الرزاق عبد الواحد ناصر عويدي الحسيني
٥٢٥	عبد الواحد عبادي آل حمدان الجبوري
٥٢٧	صادق جعفر يعقوب
٥٣١	حركة الضباط والمدنيين الأحرار
٥٣٢	توفيق هاشم علي الهاشمي
٥٣٣	الائتلاف الكربلائي المستقل
٥٣٥	ضحى لجين كاظم السخان
٥٣٦	علي الحربي
٥٣٨	قائمة ذي قار المستقلة
٥٣٩	حزب الحل الديمقراطي الكوردستاني پارتی چارەسەری دیموكراتی كوردستان
٥٤٠	تجمع العراق الجديد
٥٤١	تجمع عراق المستقبل
٥٤٣	المحامي عبدالله البياري
٥٤٤	التجمع العراقي الديمقراطي المستقل للتحرر والبناء
٥٤٦	عبد المنعم احمد السيد محسن ابو طبيخ
٥٤٧	طارق عبد العال مهلهل عيسى الخيكاني
٥٤٩	الائتلاف الإسلامي
٥٥٠	منظمة العمل الإسلامي
٥٥١	تجمع الوحدة الوطنية في واسط
٥٥٢	تجمع الوحدة الوطنية العراقي
٥٥٣	حركة الدعوة الاسلامية
٥٥٤	عبد الستار جبر العبودي
٥٥٥	الائتلاف العراقي الموحد
٥٥٧	منظمة العمل الاسلامي في العراق - القيادة المركزية
٥٥٩	تجمع السجناء و ذوي الشهداء السياسيين
٥٦٠	هاتف فائق حسن باجي
٥٦١	الاتحاد الاسلامي الكوردستاني يەكگرتووی ئیسلامی كوردستان
٥٦٣	عدنان برنو عربش خلف
٥٦٤	التجمع الشعبي الديمقراطي
٥٦٥	تجمع العراقيين المستقلين
٥٦٦	حركة الجماهير المستقلة
٥٦٧	الشيخ سيد طالب آل سيد عباس الياسري
٥٦٨	الحزب التقدمي العراقي الحر
٥٦٩	قائمة المؤتمر الوطني العراقي
٥٧٠	كتلة العراق
٥٧٢	كتلة الفداء
٥٧٥	اصلاحيون

کارتا دەنگدانا تایبەت بۆ جڤاتا نوێنەران - 15ی 12 سالا 2005

المفوضية العليا المستقلة للانتخابات في العراق
إنتخابات مجلس النواب
هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی نوێنەران

ضع اشارة ✓ في المربع المقابل للكيان السياسي الذي تختاره / ولا تضع الاشارة في اكثر من مربع واحد
نیشانەی✓ دابنێ بەرامبەر ئەو لایەنە رامیاریەی هەڵی دەبژێریت / تەنها یەك خانە دەست نیشان بكە

کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە عێراق
محافظة السليمانية
پارێزگای سلێمانی

٠٠٠	الكيان السياسي الذي أختاره ئەو کیانە سیاسییەی کە هەڵی دەبژێرم	✓

٥٠١	الحركة الاسلامية في كردستان/ العراق بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان / عێراق	
٥٠٩	حزب الاخوة العراقية (ابو الفقراء)	
٥٣٩	حزب العمل الديمقراطي الكوردستاني پارتی کاری دیموکراتی کوردستان	
٥٥٥	الائتلاف العراقي الموحد	
٥٦١	الاتحاد الإسلامي الكوردستاني یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان	
٥٧٧	حزب المحافظين الكوردستاني	
٦٢٠	قائمة مثال الالوسي للامة العراقية	
٦٦٠	التحالف الوطني الديمقراطي	
٧٣٠	التحالف الكوردستاني هاوپەیمانی کوردستانی	
٧٣١	القائمة العراقية الوطنية	
٧٤٠	قائمة الرافدين	
٧٦١	حزب العمل المستقل الكوردستاني	
٧٦٩	حزب المحافظين الديمقراطي الكوردستاني پارتی پارێزگارانی دیموکراتی کوردستان	
٧٧٩	حزب الحل الديمقراطي الكردستاني پارتی چارەسەری دیموکراتی کوردستان	
٨٣٥	تجمع كفاءات العراق المستقل	

کارتا دەنگدانا جڤاتا نوێنەران بۆ پارێزگەها سلێمانیێ - 15ی 12 سالا 2005

کارتا دەنگدانێ یا جڤاتا پارێزگەها بەغدا - 2009

6063105

انتخاب رئيس اقليم كوردستان العراق

هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستانی عێراق

جمهورية العراق

المفوضية العليا المستقلة للانتخابات

ضع علامة ✓ في المربع الخالي امام المرشح الذي تختاره

نیشانەی ✓ لەو چوارگۆشە بەتاڵەی بەردەم کاندیدە هەڵبژێراوەکە دابنێ

١١	احمد محمد رسول نبي (سەفین حاجی شیخ محمد)	
١٢	مسعود بارزانی	
١٣	حسین گەرمیانی	
١٤	هەڵۆ ابراهیم احمد	
١٥	د.کەمال میراودەلی	

کارتا دەنگدانا سەرۆکێ هەرێما کوردستانێ 2009

انتخاب برلمان اقليم كوردستان العراق
هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستانی عێراق

جمهورية العراق
المفوضية العليا المستقلة للانتخابات

ضع علامة ✓ في المربع الخالي امام الكيان السياسي الذي تختاره
نیشانەی ✓ لەو چوارگۆشە بەتاڵەی بەردەم قەوارە سیاسییە هەڵبژێراوەکە دابنێ

٥٠ ئایندەی گەش بۆ کوردستان
٥١ یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان YNDK
٥٢ الحزب الدستوري العراقي
٥٣ پارتی کرێکاران ورەنجدەرانی کوردستان
٥٤ لیستی کوردستانی
٥٥ ئازادی وعەدالەتی کۆمەڵایەتی
٥٦ حركة الاصلاح الكوردستاني، بزوتنەوەی چاکسازی کوردستان
٥٧ گۆڕان (التغيير)
٥٨ بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان / عێراق
٥٩ لیستی خزمەتگوزاری وچاکسازی قائمة الخدمات والاصلاح.
٦٠ گەنجانی سەربەخۆ
٦١ پارتی پارێزگارانی کوردستان
٦٢ لیستی پێشکەوتن (قائمة التقدم)
٦٤ قائمة الكلدان الموحده
٦٥ قائمة الحكم الذاتي للكلدان السريان الاشوريين
٦٧ قائمة الرافدين
٦٨ المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٦٩ الحركة الديمقراطية التركمانية في كوردستان
٧٠ قائمة اربيل التركمانية، لیستی تورکمانی هەولێر
٧١ قائمة المستقلين التركمان لحماية تراث أربيل
٧٢ قائمة الاصلاح التركماني
٧٣ ايشخان ملكون سركيسيان
٧٤ ارام شاهين داود باكويان
٧٥ وارتكيس موسيس سركيسيان

کارتا دەنگدانا پەڕلەمانێ کوردستانێ 2009

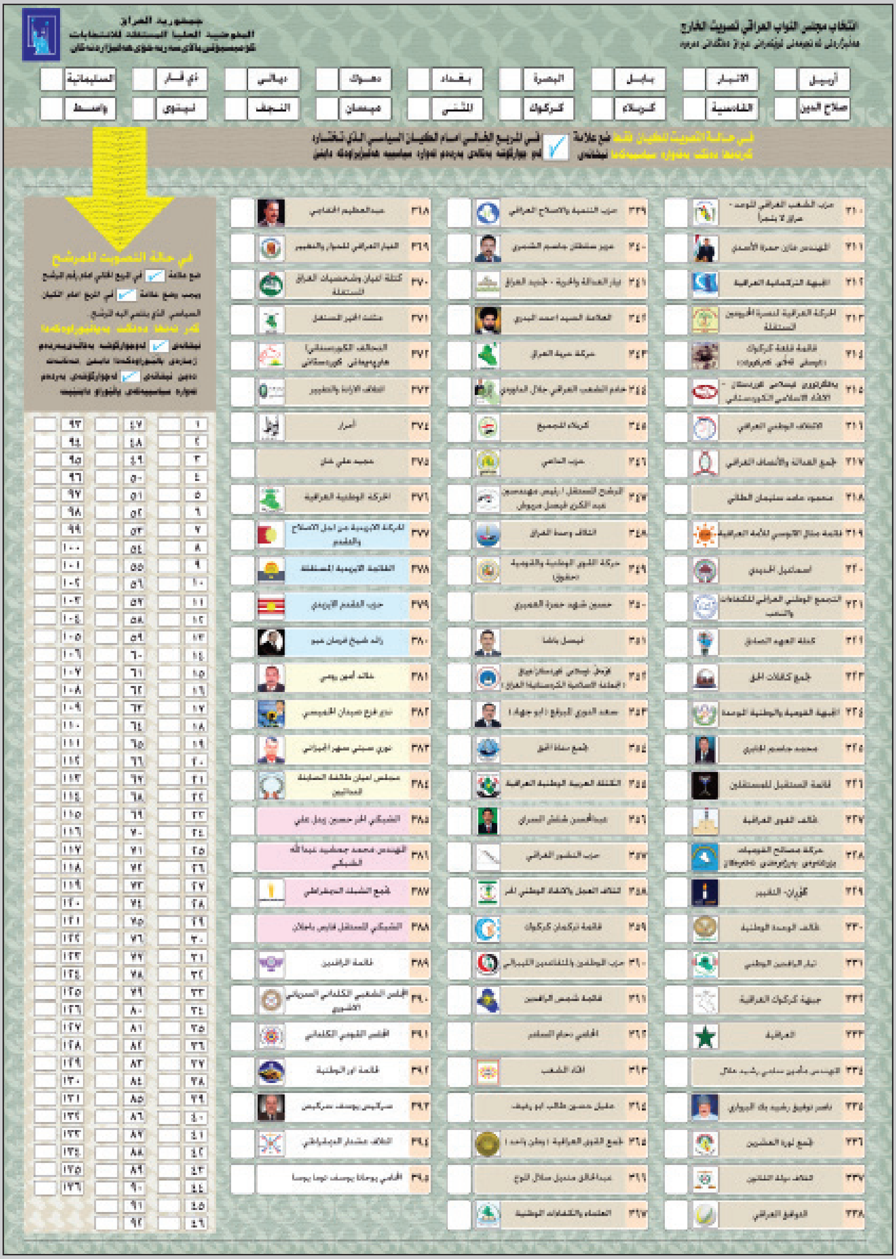

كارتا دەنگدانا ژ دەرڤە - پەرلەمان 2010

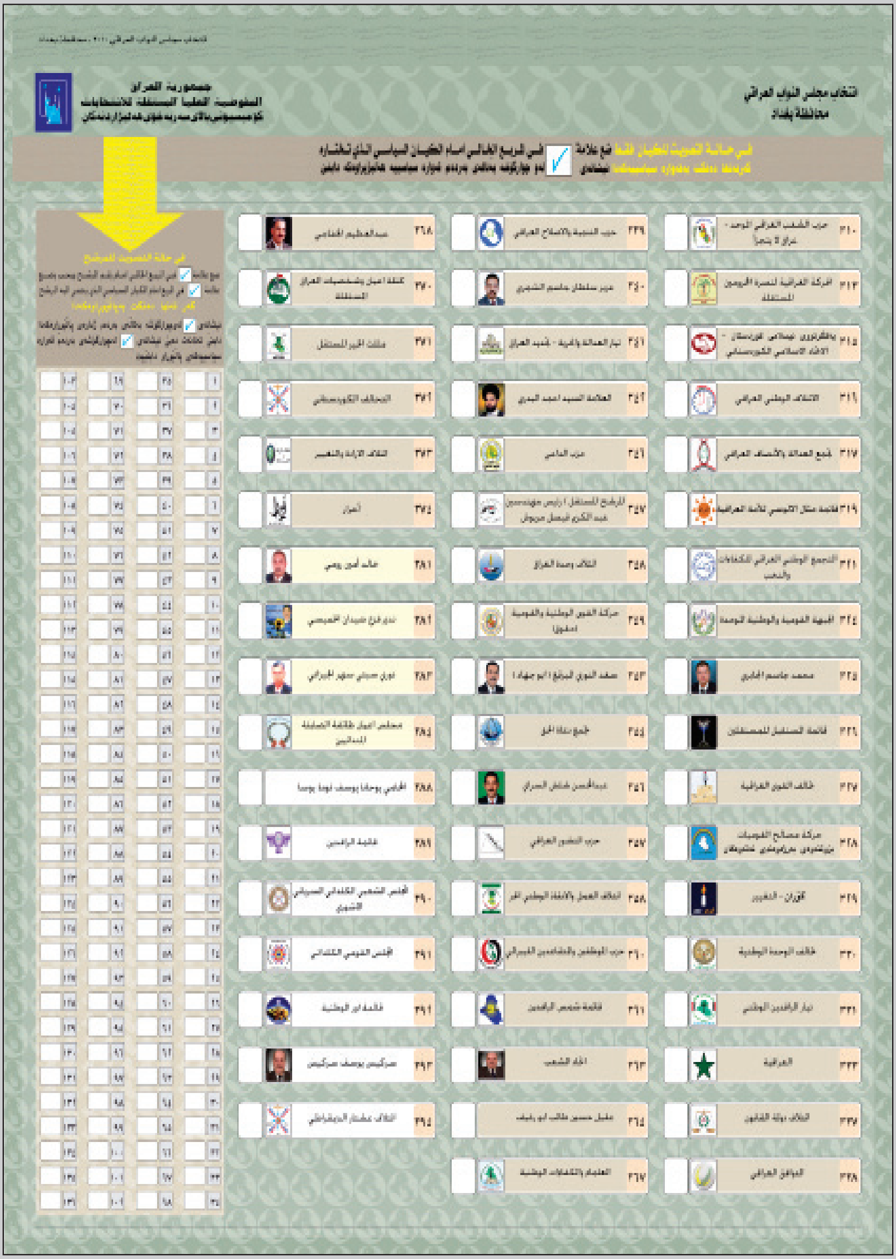

کارتا دەنگدانێ ل بەغدا - پەرلەمان 2010

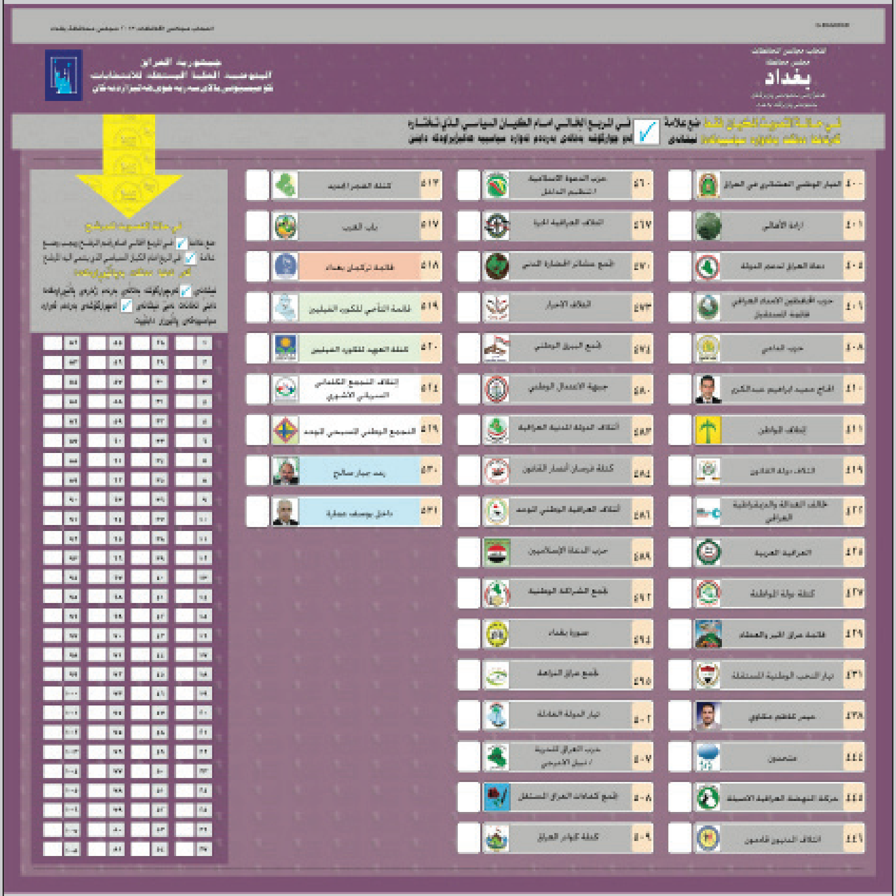

جڤاتا پارێزگەها بەغدا 2013

کارتا دەنگدانێ - پەرلەمانێ کوردستانێ 2013

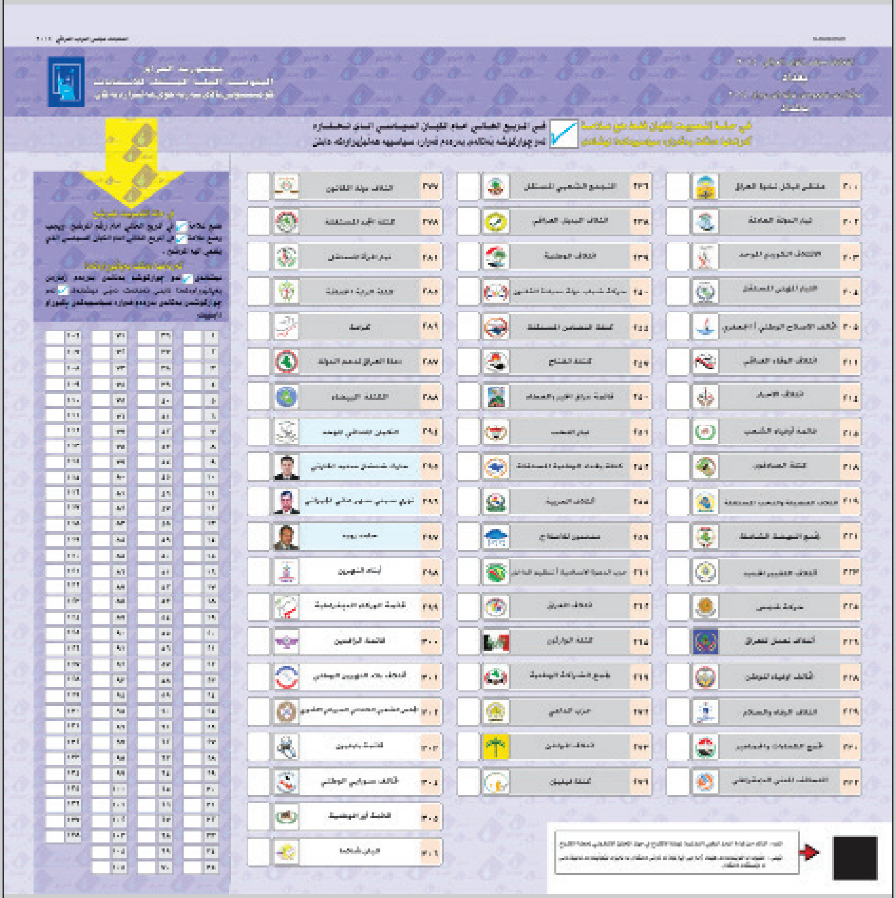

جڤاتا نوینەران 2014 بەغدا

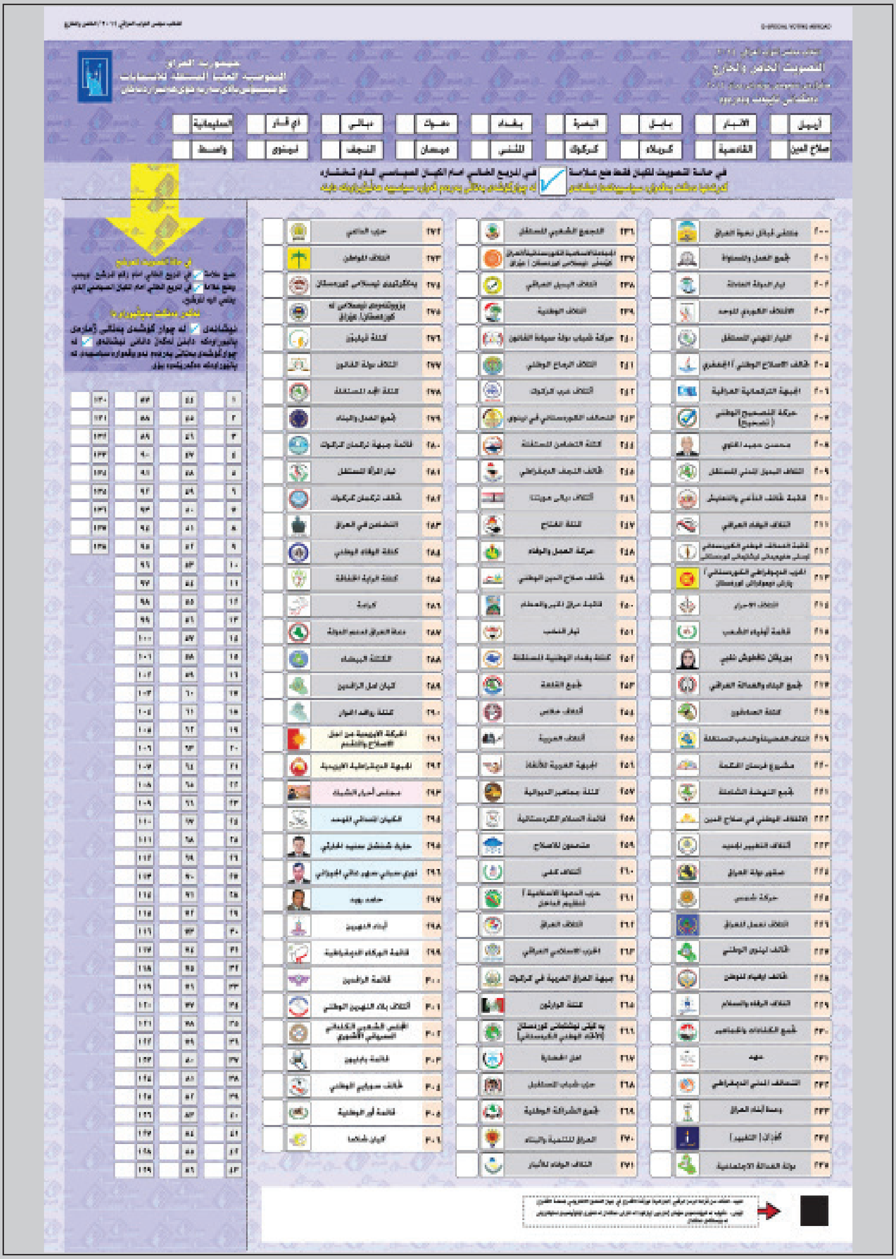

کارتا دەنگدانا نیشتیمانی یا جڤاتا نوینەران 2014

کارتا دەنگدانێ بۆ راپرسیا سەربەخۆیا کوردستانێ

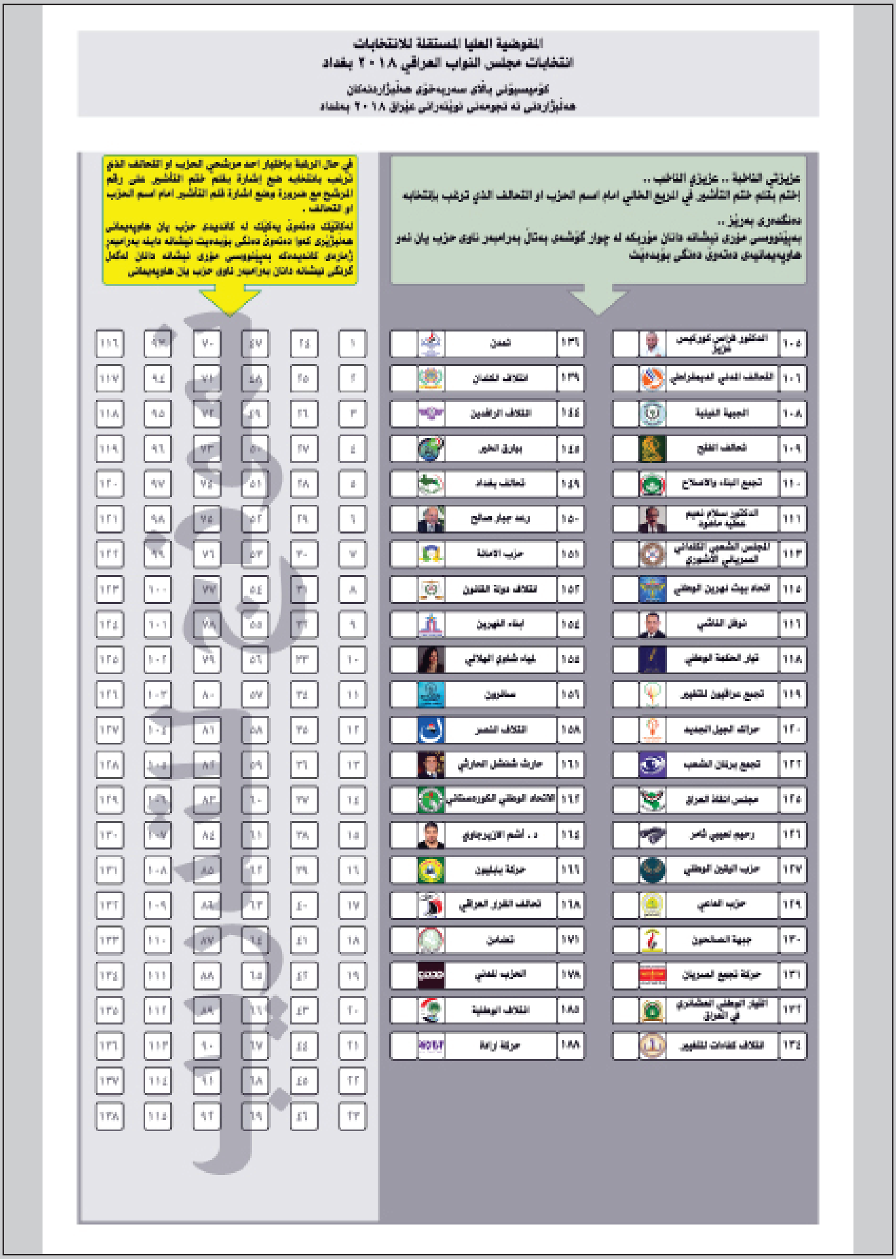

جڤاتا نوینەران 2018 بەغدا

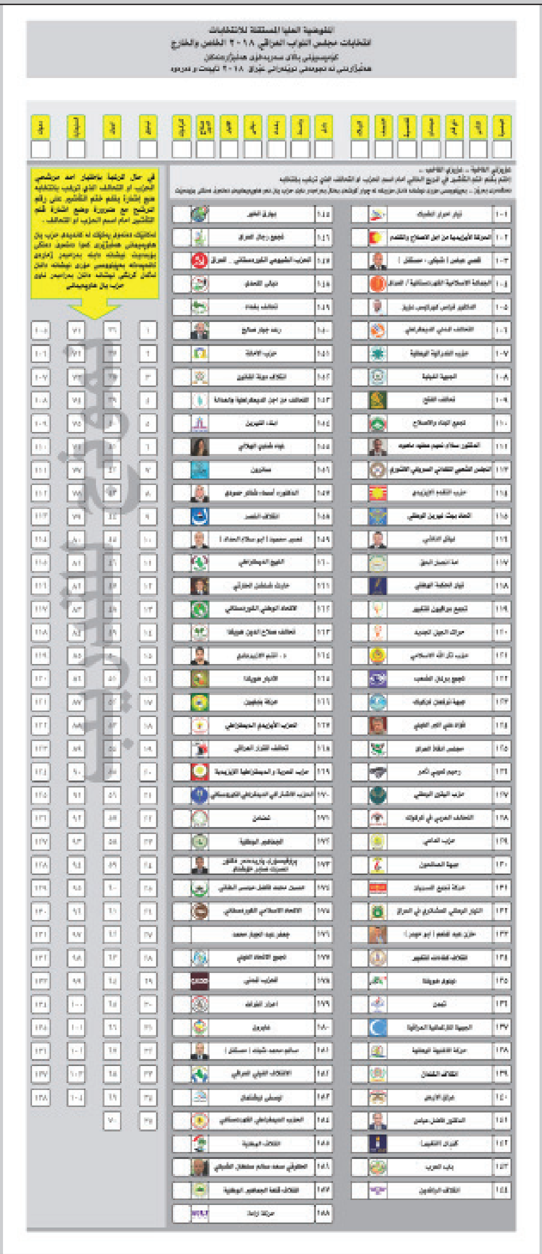

جڤاتا نوینەران 2018 بەغدا - تایبەت و ژ دەرڤە

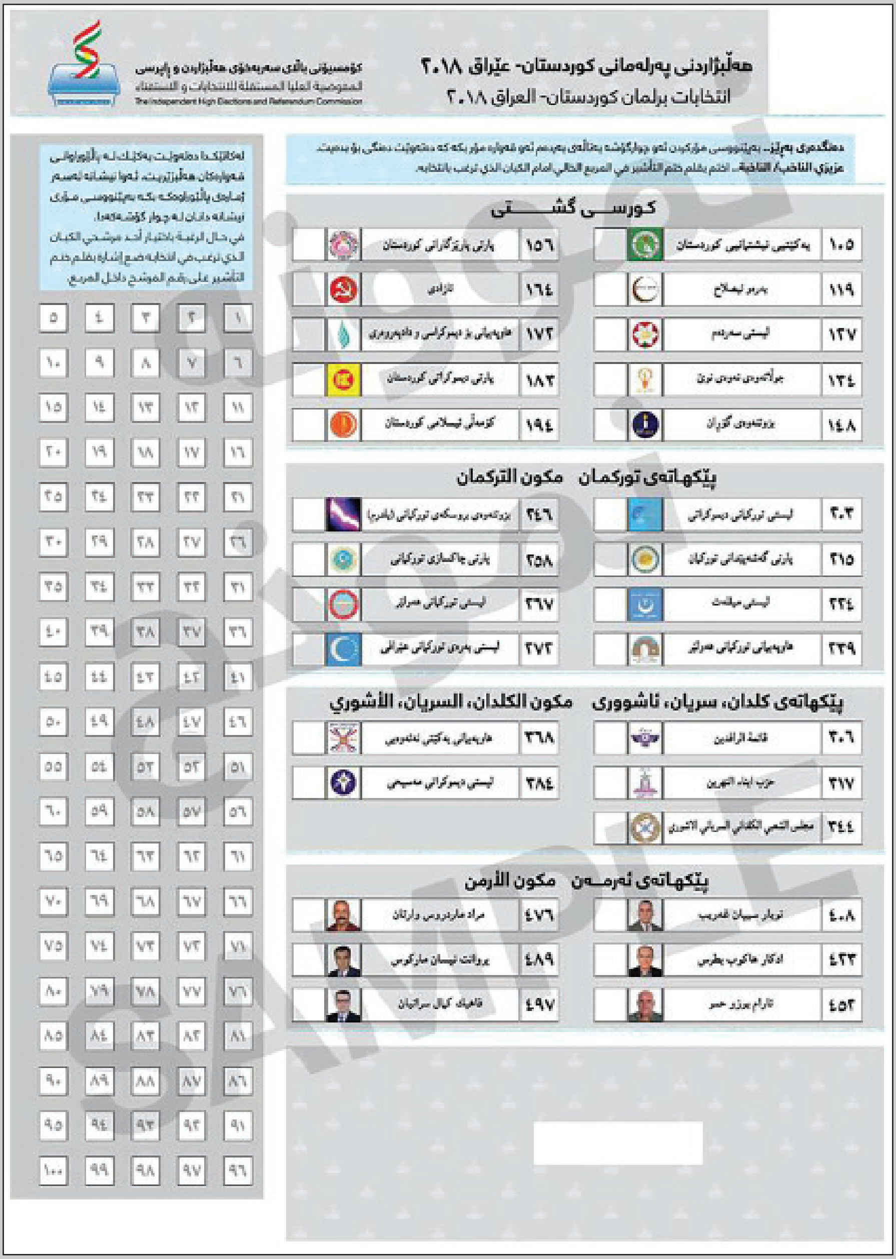

کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و ڕاپرسی
المفوضية العليا المستقلة للانتخابات و الاستفتاء
The Independent High Elections and Referendum Commission

هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان- عێراق ٢٠١٨
انتخابات برلمان كوردستان- العراق ٢٠١٨

دەنگدەری بەڕێز- بەپێنووسی مۆرکردن ئەو چوارگۆشە بەتاڵەی بەردەم ئەو قەوارە مۆر بکە کە دەتەوێت دەنگی بۆ بدەیت.
عزيزي الناخب/ الناخبة- اختم بقلم ختم التأشير في المربع الخالي امام الكيان الذي ترغب بانتخابه.

لەکاتێکدا دەتەوێت یەکێک لە پاڵێوراوانی قەوارەکان هەڵبژێریت، ئەوا نیشانە لەسەر ژمارەی پاڵێوراوەکە بکە بەپێنووسی مۆری نیشانە دانان لە چوار گۆشەکەدا.
في حال الرغبة باختيار أحد مرشحي الكيان الذي ترغب في انتخابه ضع إشارة بقلم ختم التأشير على رقم المرشح داخل المربع.

١	٢	٣	٤	٥
٦	٧	٨	٩	١٠
١١	١٢	١٣	١٤	١٥
١٦	١٧	١٨	١٩	٢٠
٢١	٢٢	٢٣	٢٤	٢٥
٢٦	٢٧	٢٨	٢٩	٣٠
٣١	٣٢	٣٣	٣٤	٣٥
٣٦	٣٧	٣٨	٣٩	٤٠
٤١	٤٢	٤٣	٤٤	٤٥
٤٦	٤٧	٤٨	٤٩	٥٠
٥١	٥٢	٥٣	٥٤	٥٥
٥٦	٥٧	٥٨	٥٩	٦٠
٦١	٦٢	٦٣	٦٤	٦٥
٦٦	٦٧	٦٨	٦٩	٧٠
٧١	٧٢	٧٣	٧٤	٧٥
٧٦	٧٧	٧٨	٧٩	٨٠
٨١	٨٢	٨٣	٨٤	٨٥
٨٦	٨٧	٨٨	٨٩	٩٠
٩١	٩٢	٩٣	٩٤	٩٥
٩٦	٩٧	٩٨	٩٩	١٠٠

کورسی گشتی

١٠٥	یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان	١٥٦	پارتی پارێزگاری کوردستان
١١٩	بەرەی ئیصلاح	١٦٤	ئازادی
١٢٧	لیستی سەردەم	١٧٢	هاوپەیمانی بۆ دیموکراسی و دادپەروەری
١٣٤	جوڵانەوەی نەوەی نوێ	١٨٣	پارتی دیموکراتی کوردستان
١٤٨	بزوتنەوەی گۆڕان	١٩٤	کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان

پێکهاتەی تورکمان   مكون التركمان

٢٠٣	لیستی تورکمانی دیموکراتی	٢٤٦	بزوتنەوەی بروسکەی تورکمانی (یلدرم)
٢١٥	پارتی گەشەپێدانی تورکمان	٢٥٨	پارتی چاکسازی تورکمانی
٢٢٤	لیستی میللەت	٢٦٧	لیستی تورکمانی هەولێر
٢٣٩	هاوپەیمانی تورکمانی هەولێر	٢٧٢	لیستی بەرەی تورکمانی عێراقی

پێکهاتەی کلدان، سریان، ئاشووری   مكون الكلدان، السريان، الأشوري

٣٠٦	قائمة الرافدين	٣٦٨	هاوپەیمانی یەکێتی نەتەوەیی
٣١٧	حزب ابناء النهرين	٣٨٤	لیستی دیموکراتی مەسیحی
٣٤٤	مجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري		

پێکهاتەی ئەرمەن   مكون الأرمن

٤٠٨	تۆریار سیپان غەریب	٤٧٦	مراد ماردروس وارتان
٤٣٣	ئەکار هاکوب پطرس	٤٨٩	پروانت نیسان مارکوس
٤٥٢	ئارام بەرزو حەمر	٤٩٧	ڤاهیاک کیال سراکیان

SAMPLE

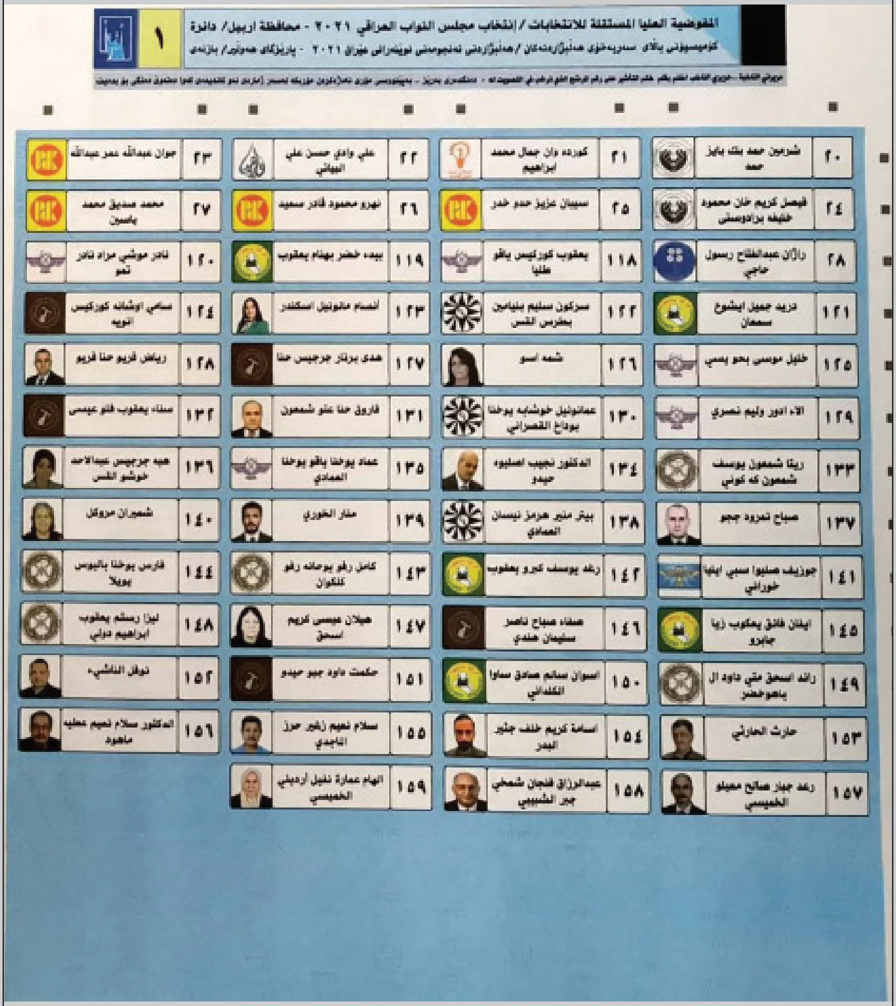
المفوضية العليا المستقلة للانتخابات / إنتخاب مجلس النواب العراقي ٢٠٢١ - محافظة اربيل/ دائرة
كوميسيونى بالاى سەربەخۆى هەڵبژاردنەكان / هەڵبژاردنى ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق ٢٠٢١ - پارێزگای هەولێر/ بازنەی
١
٢٠ شرمين حمد بك بايز حمد
٢١ كورده وان جمال محمد ابراهيم
٢٢ علي وادي حسن علي الهياني
٢٣ جوان عبدالله عمر عبدالله
٢٤ فيصل كريم خان محمود خليفه برادوستي
٢٥ سيبان عزيز حمو خدر
٢٦ نهرو محمود قادر سعيد
٢٧ محمد صديق محمد ياسين
٢٨ رازان عبدالفتاح رسول حاجي
١١٨ يعقوب كوركيس ياقو طليا
١١٩ بيده خضر بهنام يعقوب
١٢٠ نادر موشي مراد نادر نمو
١٢١ دريد جميل ايشوع سمعان
١٢٢ سركون سليم بنيامين بطرس القس
١٢٣ أنسام مانوئيل اسكندر
١٢٤ سامي اوشانه كوركيس اتويه
١٢٥ خليل موسى بحو يحيى
١٢٦ شمه اسو
١٢٧ هدى برنار جرجيس حنا
١٢٨ رياض قريو حنا قريو
١٢٩ آلاء ادور وليم نصري
١٣٠ عمانوئيل خوشابه يوحنا يوداخ القصراني
١٣١ فاروق حنا عتو شمعون
١٣٢ سناء يعقوب فتو عيسى
١٣٣ ريتا شمعون يوسف شمعون كه كوني
١٣٤ الدكتور نجيب اصليوه جيدو
١٣٥ عماد يوحنا ياقو يوحنا العمادي
١٣٦ هبه جرجيس عبدالاحد خوشو القس
١٣٧ صباح نمرود ججو
١٣٨ بيتر منير هرمز نيسان العمادي
١٣٩ منار الخوري
١٤٠ شميران مروكل
١٤١ جوزيف صليوا سبي ايليا خوراني
١٤٢ رعد يوسف كرو يعقوب
١٤٣ كامل زومو يوحنا زومو كلكوان
١٤٤ فارس يوخنا باليوس بوبلا
١٤٥ ايفان فائق يعقوب زيا جابرو
١٤٦ صفاء صباح ناصر سليمان هندي
١٤٧ هيلان عيسى كريم اسحق
١٤٨ ليزا رستم يعقوب ابراهيم دولي
١٤٩ رائد اسحق متي داود ال باهوخضر
١٥٠ اسوان سالم صادق سماوا الكلداني
١٥١ حكمت داود جبو حيدو
١٥٢ نوفل الناشيء
١٥٣ حارث الحارثي
١٥٤ اسامة كريم خلف جثير البدر
١٥٥ سلام نعيم زهير حرز الباجدي
١٥٦ الدكتور سلام نعيم عطية ماهود
١٥٧ رعد جبار صالح معيلو الخميسي
١٥٨ عبدالرزاق فنجان شمخي جبر الشبيبي
١٥٩ الهام عمارة نفيل أرديني الخميسي

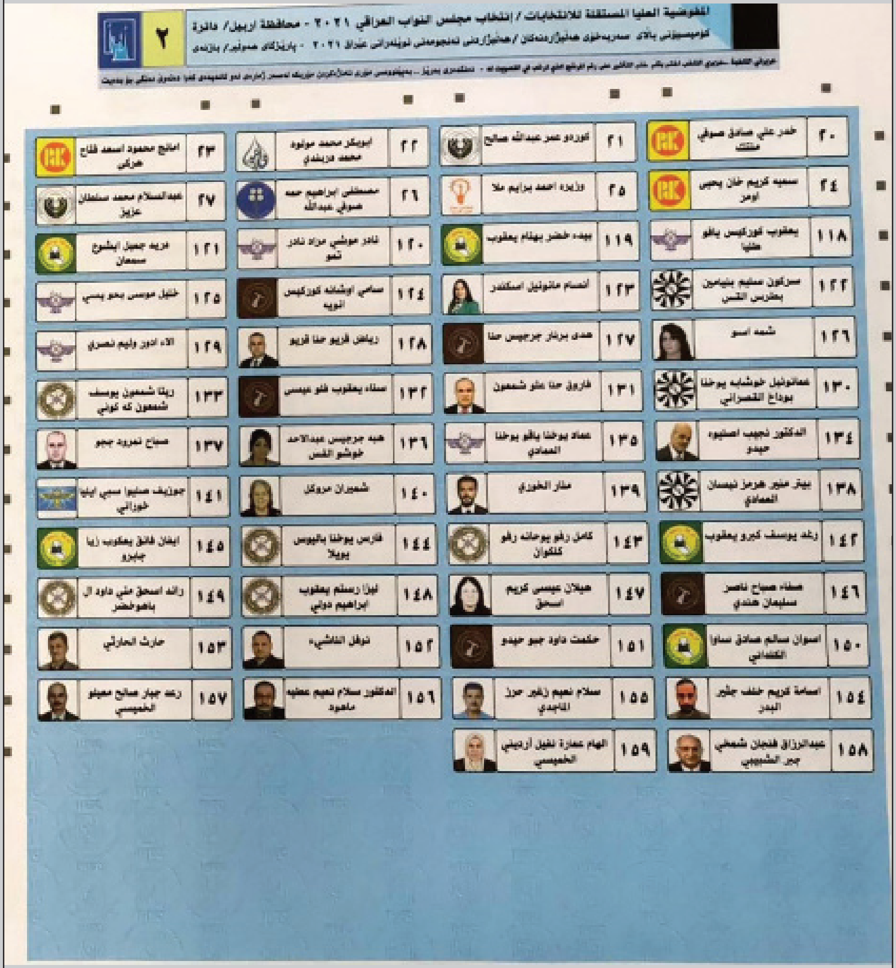

المفوضية العليا المستقلة للانتخابات / إنتخاب مجلس النواب العراقي ٢٠٢١ - محافظة اربيل/ دائرة ٢

كۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان / هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق ٢٠٢١ - پارێزگای هەولێر/ بازنەی

٢٠ خدر علي صادق صوفي ملنك	٢١ كوردو عمر عبدالله صالح	٢٢ ابوبكر محمد مولود محمد دزيئي	٢٣ امانج محمود اسعد فتاح هركي
٢٤ سميه كريم خان يحيى اومر	٢٥ وزيره احمد برايم ملا	٢٦ مصطفى ابراهيم حمه صوفي عبدالله	٢٧ عبدالسلام محمد سلطان عزيز
١١٨ يعقوب كوركيس ياقو ططيا	١١٩ يوحد خضر بهنام يعقوب	١٢٠ نادر موشي مراد نادر تمو	١٢١ مريد جميل ايشوع سمعان
١٢٢ سركون سليم بنيامين بطرس الشن	١٢٣ أنسام مانوئيل اسكندر	١٢٤ سامي اوشانه كوركيس الويه	١٢٥ خليل موسى بحو يسي
١٢٦ شميم اسو	١٢٧ هدى برنار جرجيس حنا	١٢٨ رياض قريو حنا قريو	١٢٩ الاء ادور وليم نصري
١٣٠ عمانوئيل خوشابه يوخنا بوداغ القصراني	١٣١ فاروق حنا عتو شمعون	١٣٢ سناء يعقوب ققو عيسى	١٣٣ ريتا شمعون يوسف شمعون كه كوني
١٣٤ الدكتور نجيب اصليوه حيدو	١٣٥ عماد يوخنا ياقو يوخنا العمادي	١٣٦ هبه جرجيس عبدالاحد خوشو القس	١٣٧ صباح نمرود جمو
١٣٨ بيتر منير هرمز نيسان العمادي	١٣٩ نثار الخوري	١٤٠ شميران مروكل	١٤١ جوزيف صليوا سبي ايليا خوراني
١٤٢ رغد يوسف كيرو يعقوب	١٤٣ كامل زرقو يوحانه زرقو ككلوك	١٤٤ فارس يوخنا باليوس يوبلا	١٤٥ ايفان فائق يعقوب زيا جابرو
١٤٦ صفاء صباح ناصر سليمان هندي	١٤٧ هيلان عيسى كريم اسحق	١٤٨ ليزا رستم يعقوب ابراهيم دولي	١٤٩ رائد اسحق علي داود ال باهوخشر
١٥٠ اسوان سالم صادق ساوا الكلداني	١٥١ حكمت داود جبو حيدو	١٥٢ نوفل الناشيء	١٥٣ حارث الحارثي
١٥٤ اسامة كريم خلف جثير البدري	١٥٥ سلام نعيم زغير حرز الماجدي	١٥٦ الدكتور سلام نعيم عطيه ماهود	١٥٧ رعد جبار صالح معيلو الخميسي
١٥٨ عبدالرزاق فنجان شمخي جبر الشبيبي	١٥٩ الهام عمارة نغيل آرديني الخميسي		

المفوضية العليا المستقلة للانتخابات / إنتخاب مجلس النواب العراقي ٢٠٢١ - محافظة اربيل/ دائرة ٣

كۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان / هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق ٢٠٢١ - پارێزگای هەولێر/ بازنەی

٢٠	هه ريم كمال خورشيد عثمان	٢١	عمر رسول حمه احمد	٢٢	ريبوار هادي عبدالرحمن برايم	٢٣	نايف لطيف خالد عزيز بلباس
٢٤	د . بخشان رشيد سيان	٢٥	قمريه محمد نجيب حسن	٢٦	ڤيان عبدالعزيز عبدالرحمن محمد	٢٧	ليلى اكرم سعيد سليم
٢٨	نوزاد جلال ابراهيم قادر	٢٩	پشدار نوزاد حاجي عبدالواحد	١١٨	يعقوب كوركيس ياقو طليا	١١٩	بهرە خضر بهنام يعقوب
١٢٠	نادر موشي مراد نادر نمو	١٢١	دريد جميل ايشوع سمعان	١٢٢	سركون سليم بنيامين بطرس القس	١٢٣	أنسام مانوئيل اسكندر
١٢٤	سامي اوشانه كوركيس اتويه	١٢٥	خليل موسى يحو يحيى	١٢٦	شمعه اسو	١٢٧	هدى برنار جرجيس حنا
١٢٨	رياض قريو حنا قريو	١٢٩	الاء ادور وليم نصري	١٣٠	عمانوئيل خوشابه يوخنا يوداع القصراني	١٣١	فاروق حنا عتو شمعون
١٣٢	سناء يعقوب فتو عيسى	١٣٣	ريتا شمعون يوسف شمعون كه كوني	١٣٤	الدكتور نجيب اصليوه جيجو	١٣٥	عماد يوخنا ياقو يوخنا العمادي
١٣٦	هبه جرجيس عبدالاحد خوشو القس	١٣٧	صباح نمرود ججو	١٣٨	بيتر ملير هرمز نيسان العمادي	١٣٩	ستار الخوري
١٤٠	شميران مروكل	١٤١	جوزيف صليوا سبي ايليا خوراني	١٤٢	رائد يوسف كرو يعقوب	١٤٣	كامل زقو يوحانه زقو ققلوان
١٤٤	فارس يوخنا يانيوس يويلا	١٤٥	ايفان فائق يعكوب زيا جابرو	١٤٦	صفاء صباح ناصر سليمان هندي	١٤٧	هيلان عيسى كريم اسحق
١٤٨	ليزا رستم يعقوب ابراهيم دولي	١٤٩	رائد اسحق متي داود ال باكوخطر	١٥٠	اسوان سالم صادق سلوا الكلداني	١٥١	حكمت داود جبو حيدو
١٥٢	نوفل الناشيء	١٥٣	حارث الحارثي	١٥٤	اسامة كريم خلف جلّو البدر	١٥٥	سلام نعيم زغير حرز الماجدي
١٥٦	الدكتور سلام نعيم عطيه ماهود	١٥٧	رعد جبار صالح معيلو الخميسي	١٥٨	عبدالرزاق فنجان شمخي جبر الشبيبي	١٥٩	الهام عمارة نغيل أرديني الخميسي

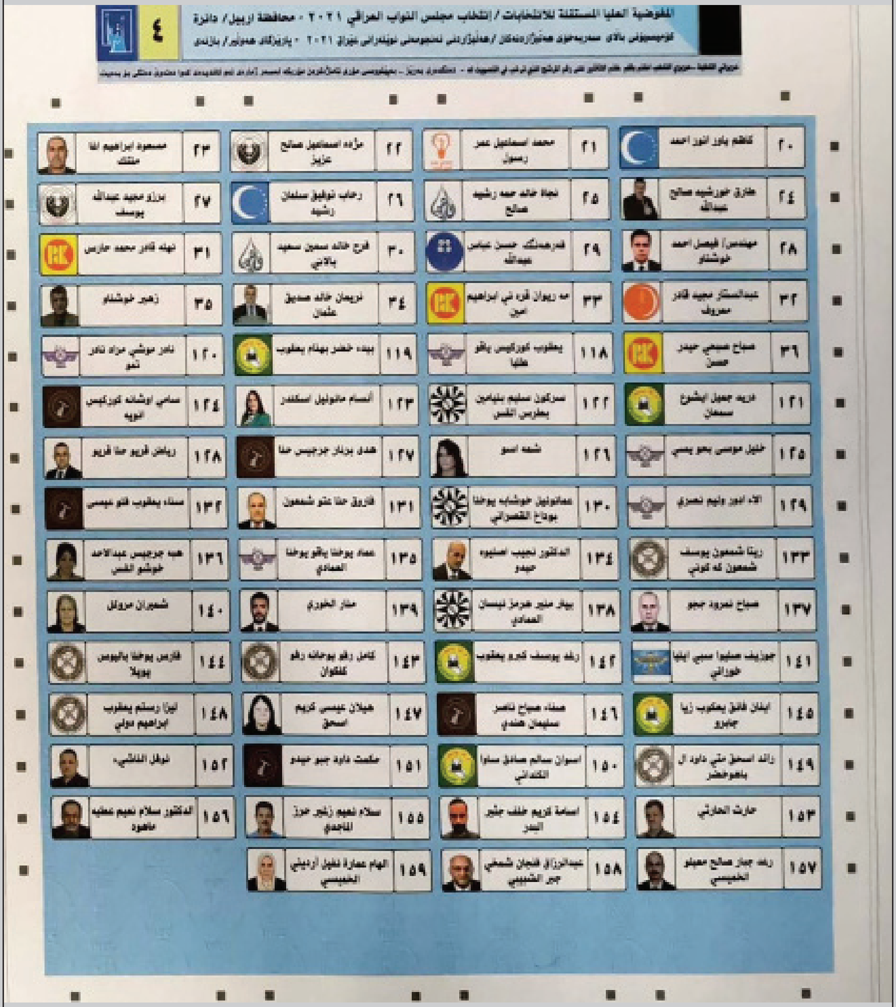

المفوضية العليا المستقلة للانتخابات / إنتخاب مجلس النواب العراقي ٢٠٢١ - محافظة اربيل / دائرة ٤

٢٠	كاظم ياور انور احمد	٢١	محمد اسماعيل عمر رسول	٢٢	مؤده اسماعيل صالح عزيز	٢٣	مسعود ابراهيم اغا مثنك
٢٤	طارق خورشيد صالح عبدالله	٢٥	نجاة خالد حمه رشيد صالح	٢٦	رحاب توفيق سلمان رشيد	٢٧	برزو مجيد عبدالله يوسف
٢٨	مهندس) فيصل احمد خوشناو	٢٩	فترهنك حسن عباس عبدالله	٣٠	فرح خالد سعيد بالاني	٣١	نهله قادر محمد عارس
٣٢	عبدالستار مجيد قادر معروف	٣٣	مه ريوان قره ني ابراهيم امين	٣٤	نريمان خالد صديق عثمان	٣٥	زهير خوشناو
٣٦	صباح صبحي حيدر حسن	١١٨	يعقوب كوركيس ياقو عليا	١١٩	بيده خضر بهنام يعقوب	١٢٠	نادر موشي مراد نادر نمو
١٢١	دريد جميل ايشوع سمعان	١٢٢	سركون سليم بنيامين بطرس القس	١٢٣	أنسام مانوئيل اسكندر	١٢٤	سامي اوشانا كوركيس انويه
١٢٥	خليل موسى يعو يمنى	١٢٦	شمه اسو	١٢٧	هدى بزنار جرجيس حنا	١٢٨	رياض قريو حنا قريو
١٢٩	الاء انور وليم نصري	١٣٠	عمانوئيل خوشابه يوخنا يوناع القصراني	١٣١	فاروق حنا عتو شمعون	١٣٢	سناء يعقوب فتو عيسى
١٣٣	ريتا شمعون يوسف شمعون كه لوني	١٣٤	الدكتور نجيب اسليوه حيدو	١٣٥	عماد يوخنا ياقو يوخنا العمادي	١٣٦	هبه جرجيس عبدالاحد خوشو القس
١٣٧	صباح نمرود جمو	١٣٨	بهار منير هرمز نيسان العمادي	١٣٩	ستار الخوري	١٤٠	شميران مروكل
١٤١	جوزيف صليوا سبي ايليا خوراني	١٤٢	ريف يوسف كجو يعقوب	١٤٣	كامل زقو يوخانه زقو كلكوان	١٤٤	فارس يوخنا باليوس يوبلا
١٤٥	ايلان فائق يعكوب زيا جابرو	١٤٦	هناء صباح ناصر سليمان هندي	١٤٧	هيلان عيسى كريم اسحق	١٤٨	ليزا رستم يعقوب ابراهيم دولي
١٤٩	رائد اسحق متي داود ال باهوخضر	١٥٠	اسوان سالم صادق ساوا الكلداني	١٥١	ملكت داود جبو حيدو	١٥٢	نوفل الناشيء
١٥٣	حارث الحارثي	١٥٤	اسامة كريم خلف جثير البدر	١٥٥	سلام نعيم زغير حزز الماجدي	١٥٦	الدكتور سلام نعيم عطيه ماهود
١٥٧	رند جبار صالح معيلو الخميسي	١٥٨	عبدالرزاق فنجان شمخي جبر الشبيبي	١٥٩	الهام عمارة نغيل أرديني الخميسي		

بڕیارێن
دادگەها فێدرال

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العـراق
المحكمة الاتحادية العليا
١١ / اتحادية / ٢٠١٠

كو٘مارى عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

تشكلت المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ ٢٠١٠/٦/١٤ برئاسة القاضي السـيد مدحت المحمود وعضوية كـل من السادة القـضاة فـاروق محمـد الـسامي و جعفر ناصر حسين و أكرم طـه محمد و أكرم أحمد بابان و محمد صـائب النقشبندي وعبود صالح التميمي وميخائيل شمشون قس كوركيس وحسين أبو ألتمن المأذونين بالقضاء باسم الشعب وأصدرت قرارها الآتي :

المدعي / ميرزا حسن علي / رئيس القائـمة الايزيـدية المستقـلة وكيلتـه المحامية بيداء سالم النجار.

المدعى عليه / رئيس مجلس النواب إضافة لوظيفته ــ وكيله الخبير القانوني في مجلس النواب / محمد هاشم داود الموسوي .

الادعاء

ادعــى المدعــي بواسطة وكيلته المحامية بيداء سالم النجار ، بأن المدعى عليه / اضافة لوظيفته ، أصدر قانـون تعديل قانـون الانتخابـات المرقم ٢٦ لـسنة ٢٠٠٩ المعدل لقانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥ ، من دون منح المكون الايزيدي الحصة التي يستحقها قانوناً ، وحيث ان الاحكام الدستورية ، اوجبـت في المادة (٤٩) منها ، على ان يكون المقعد البرلماني مساو لكـل مائـة الـف نسمة وهذا ما اكده التعديل المشار اليه أعلاه ، ولما كانت (الكوتا) المخصـصة للمكون الايزيدي بموجب القانون المذكور ، تقل كثيراً عن الواقع الفعلي لعددهم البالغ حوالي خمسمائة الف نسمة ، وهذا يعني ان المكون الايزيـدي يـستحق خمسة مقاعد برلمانية ، وليس مقعداً واحداً ، عليه فهو يطعن بعـدم دسـتورية الفقرة (ب) من المادة (١/ثالثاً) من القانون رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ (المنشور في

١

The federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tel - 5433455
e-mail: federalcourt_iraq@yhoo.com

المحكمة الاتحادية العليا ــ العراق ــ بغداد ــ حي الحارثية- موقع ساحة بغداد
تلفون وفاكس ٥٤٣٣٤٥٥
البريد الالكتروني

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

المحكمة الاتحادية العليا

١١ / اتحادية / ٢٠١٠

كو"مارى عيراق

داد كاي بالآي ئيتتيحادي

الوقائع العراقية بعدد (٤١٤٠) في ٢٠٠٩/١٢/٢٨) ، حيث اشارت وكيلة المدعي في أستدعاء الدعوى الى (الفقرة (٢) من المادة (١) من القانون أعلاه خطأ ، معتمدة في ذلك على نسخة من القانون المذكور مبرزة من قبلها ومحفوظة في اضبارة الدعوى) ، طالباً دعوة المدعى عليه للمرافعة والحكم بزيادة المقاعد البرلمانية مع ما يتناسب مع العدد الفعلي للمكون الايزيدي المسجل في العراق .

القرار

لدى التدقيق والمداولة من المحكمة الاتحادية العليا ، لوحظ ان عدد أعضاء مجلس النواب العراقي لعام ٢٠٠٥ ، حدد بنسبة مقعد واحد لكل مائة الف نسمة ، وفقاً لإحصائيات وزارة التجارة للمحافظات لعام ٢٠٠٥ ، مع إضافة نسبة النمو السكاني بمعدل (٢,٨%) لكل محافظة سنوياً ، وقد منح المكون الايزيدي مقعداً واحداً ضمن (الكوتا) الممنوحة للأقليات تحتسب من المقاعد المخصصة لمحافظاتهم ، على ان لا يؤثر ذلك على نسبتهم في حالة مشاركتهم في القوائم الوطنية ، وذلك حسب الفقرتين (اولاً) و (ثالثاً) من القانون رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ (قانون تعديل قانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥) ، وهذا ما أكدته المذكرة التفسيرية لقانون الانتخابات المرقمة ٢٤ لسنة ٢٠٠٩ ، والتي أوضحت بأن ذلك جاء انسجاماً مع أحكام المادة (٤٩) من الدستور ، وبسبب غياب إحصاء سكاني حديث ، وبعد الرجوع إلى الإحصائيات الرسمية لوزارة التجارة لعام ٢٠٠٥ (الفقرة – اولاً – من المذكرة التفسيرية) ، التي اعتبرت جزءاً متمماً لقانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥ المعدل ، ولما كان توزيع المقاعد في مجلس النواب العراقي لدورته لعام ٢٠١٠ ، قد اعتمد على الإحصاء

٢

The federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tel - 5433455
e-mail: federalcourt_iraq@yhoo.com

المحكمة الاتحادية العليا – العراق – بغداد – حي الحارثية – موقع ساعة بغداد
تلفون وفاكس ٥٤٣٣٤٥٥
البريد الإلكتروني

السكاني لوزارة التجارة لعام ٢٠٠٥ ، المعتمد على البطاقة التموينية ، دون وجود إحصاء رسمي صادر من جهة مختصة ، يحدد نفوس العراق ، وبالتالي بيان عدد المقاعد التي يستحقها المكون الايزيدي ضمن (الكوتا) المخصصة للأقليات ، وحيث ان وزارة التجارة ، ليست الجهة المختصة بتحديد نفوس العراق ، وان إحصائياتها جاءت لضرورات ظرف اقتصادي ، يمر به العراق ، يتعلق بالمواد الغذائية ، وحيث ثبت لهذه المحكمة ، من كتاب وزارة التخطيط والتعاون الانمائي ـ الجهاز المركزي للاحصاء وتكنولوجيا المعلومات ـ المرقم (٣٤٢٨/٨/١/٣/١) والمؤرخ في ٢٠١٠/٥/١٦ ، من ان عدد نفوس المكون الايزيدي في العراق الخاص بالتعداد العام للسكان لعام ١٩٩٧ ، والذي لم يشمل محافظات إقليم كوردستان ـ العراق ، وشمل فقط (١٥) محافظة هو (٢٠٥,٣٧٩) مائتان وخمسة الاف وثلاثمائة وتسعة وسبعون نسمة ، وعند احتساب عدد سكان الايزيدين بموجب معدل النمو السكاني في العراق لعام ٢٠١٠ فأنه سيكون (٢٧٣,٣١٩) مائتان وثلاثة وسبعون الفاً وثلاثمائة وتسعة عشر نسمة ، وهو يمثل سكان (١٥) محافظة عدا محافظات اقليم كوردستان . وبذلك تجد المحكمة الاتحادية العليا من الكتاب اعلاه ان عدد نفوس المكون الايزيدي يفوق ما خصص له من المقاعد في مجلس النواب بالاستناد الى المادة (٤٩) من الدستور ، وحيث ان المادة (١٤) من الدستور تنص على ان ((العراقيون متساوون أمام القانون دون تمييز بسبب الجنس او العرق او القومية او الاصل او اللون او الدين او المذهب او المعتقد او الرأي او الوضع الاقتصادي او الاجتماعي)) ، وان تكافؤ الفرص حق مكفول لجميع العراقيين (م ١٦ من الدستور) ، وحيث ان ما ورد في الفقرة (ب) من المادة (١/ثالثاً) من قانون تعديل قانون الانتخابات رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ ، يخالف مضامين المواد

The federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tel - 5433455
e-mail: federalcourt_iraq@yhoo.com

المحكمة الاتحادية العليا ـ العراق ـ بغداد ـ حي الحارثية - موقع ساعة بغداد
تلفون وفاكس ٥٤٣٣٤٥٥
البريد الإلكتروني

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العـراق

المحكمة الاتحادية العليا

١١ / اتحادية / ٢٠١٠

كوٚمارى عيراق

داد كاي بالآي ئيتتيحادي

المتقدم ذكرها من الدستور ، وحيث ان المادة (١٣/ثانياً) من الدستور ، لا تجوّز سن قانون يتعارض مع أحكامه ، ولما تقدم فأن حكم الفقـرة (ب) مـن المـادة (١/ثالثاً) من القانون رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ ، قانون تعديل قانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥ ، حكم غير دستوري ، عليه قـررت المحكمـة الحكـم بعـدم دستوريتها وبوجوب منح المكون الايزيدي عدد من المقاعد النيابية يتناسب مـع عدد نفوسه في انتخابات مجلس النواب العراقي لدورته القادمة لعـام ٢٠١٤ ، وحسب الإحصاء السكاني الذي سوف يجرى في العراق مستقبلاً أسـتناداً إلـى أحكام المادة (٤٩/اولاً) من الدستور ، وتحميل المدعى عليه / إضافة لوظيفتـه المصاريف وأتعاب المحاماة لوكيلة المدعي المحامية بيداء سالم النجار ، مبلغـاً قدره عشرة الاف دينار ، حكماً باتاً أستناداً لإحكـام المـادتين (٩٣و٩٤) مـن الدستور ، والمادة (٤) من قانون المحكمة الاتحادية العليا رقم ٣٠ لسنة ٢٠٠٥ وصدر القرار بالاتفاق وافهم علناً في ٢٠١٠/٦/١٤.

العضو جعفر ناصر حسين	العضو فاروق محمد السامي	الرئيس مدحت المحمود
العضو محمد صائب النقشبندي	العضو أكرم احمد بابان	العضو أكرم طه محمد
العضو حسين أبو التمن	العضو ميخائيل شمشون قس كوركيس	العضو عبود صالح التميمي

الشؤون القانونية *

٤

المحكمة الاتحادية العليا – العراق – بغداد – حي الحارثية – موقع ساحة بغداد
تلفون وفاكس ٥٤٣٣٤٥٥
البريد الإلكتروني

The federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tel - 5433455
e-mail: federalcourt_iraq@yhoo.com

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
١٢/ اتحادية / ٢٠١٠

كو'مارى عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

تشكلت المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ ٢٠١٠/٦/١٤ برئاسة القاضي السيد مدحت المحمود وعضوية كل من السادة القضاة فاروق محمد السامي و جعفر ناصر حسين و أكرم طه محمد و أكرم أحمد بابان و محمد صائب النقشبندي وعبود صالح التميمي وميخائيل شمشون قس كوركيس وحسين أبو التمن المأذونين بالقضاء باسم الشعب وأصدرت قرارها الآتي :

المدعيان / ١. عمر علي حسين / عضو مجلس النواب
٢. مفيد محمد جواد الجزائري / عضو مجلس النواب
وكيلاهما المحاميان زهير ضياء الدين يعقوب وسلام زهير ضياء الدين / مجتمعاً ومنفرداً.

المدعى عليه – رئيس مجلس النواب – إضافة لوظيفته وكيله محمد هاشم الموسوي .

<u>الادعاء</u>

ادعى المدعيان ، عمر علي حسين ومفيد محمد جواد الجزائري (عضوا مجلس النواب العراقي) بواسطة وكيلهما المحاميين زهير ضياء الدين يعقوب وسلام زهير ضياء الدين ، بان مجلس النواب ، قد اصدر القانون رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ ، وقد تضمن تعديلاً لقانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥، حيث نص البند (رابعاً) ، من المادة (الثالثة) من التعديل على :(رابعاً :ـــ تمنح المقاعد الشاغرة للقوائم الفائزة التي حصلت على عدد من المقاعد بحسب ماحصلت عليه من الاصوات) ، ويشكل هذا النص المعدل للنص الاصلي ، تعارضاً مع الدستور ، حيث سيؤدي بالنتيجة الى تهميش ملايين من اصوات الناخبين واستبعاد

١

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
١٢/ اتحادية / ٢٠١٠

كوماري عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

العشرات ، من الكيانات السياسية الصغيرة ، لكونها لم تحقق القاسم الانتخابي من خلال تجيير تلك الأصوات لصالح الكيانات الكبيرة الفائزة ، التي لم يصوتوا لها اصلاً ، حيث سيؤدي تطبيق هذا النص الى امكانية حرمان من يحصل على عدد من الاصوات ، يقل بصوت واحد عن القاسم الانتخابي من الحصول على مقعد في مجلس النواب ، في حين يحصل اشخاص من الكيانات الفائزة على صوت واحد فيحصلون على مقاعد في المجلس مما يشكل انتهاكاً لمبدأ العدالة ، وتناقضاً صارخاً مع النصوص الدستورية الواردة في دستور جمهورية العراق وقد اورد المدعيان من تلك النصوص المواد (٢/اولاً/ب و ١٤و١٥و٢٠و٣٨/اولا و٣٩/ثانياً) . وقد طلب المدعيان وللاسباب المبينة انفاً ، دعوة المدعى عليه للمرافعة والحكم باعتبار النص الوارد ضمن البند رابعاً من المادة الثالثة من قانون تعديل قانون الانتخابات رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ المعدل للقانون رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥ باطلاً لتعارضه مع دستور جمهورية العراق استناداً الى نص المادة (١٣/ثانياً) من الدستور الذي لايجوز سن قانون يتعارض مع احكامه .

القرار

لدى التدقيق والمداولة من المحكمة الاتحادية العليا وجد بان المفوضية العليا المستقلة للانتخابات ، قد اعتمدت في توزيع المقاعد النيابية الشاغرة على القوائم الفائزة في انتخابات مجلس النواب العراقي ، في دورته الجديدة لعام (٢٠١٠) على نظام توزيع المقاعد المرقم ٢١ لسنة ٢٠١٠ ، والذي اصدرته طبقاً للمادة (٣/رابعاً) من القانون رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ (قانون تعديل قانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥) التي حلت محل المادة (١٦) من قانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥ والتي كانت تعالج توزيع المقاعد الشاغرة بشكل مغاير ، حيث قررت

The federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tel - 5433455
e-mail: federalcourt_iraq@yhoo.com

المحكمة الاتحادية العليا – العراق – بغداد – حي الحارثية – موقع ساعة بغداد
تلفون وفاكس ٥٤٣٣٤٥٥
البريد الإلكتروني

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
١٢/ اتحادية / ٢٠١٠

كوٚماری عیراق
داد كاي بالاَي ئيتتيحادي

المادة (٣) بفقرتها / (رابعاً) من القانون رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ منح المقاعد الشاغرة للقوائم الفائزة بحسب نسبة ما حصلت عليه من الاصوات ، بينما كان الامر قبل التعديل يجري بتوزيع المقاعد الشاغرة باعتماد الباقي الاقوى استناداً الى احكام المادة (٣/١٦) من قانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥ المعدلة وبناءاً على ما تقدم يظهر جلياً لهذه المحكمة بان توزيع المقاعد الشاغرة قبل وبعد التعديل المشار اليه يتم بترحيل صوت الناخب من المرشح الذي انتخبه الى مرشح اخر لم ينتخبه اصلاً وخلافاً لارادته وهذا يخالف منطوق المادة (٢٠) من الدستور اذ نص على منح المواطنين رجالاً ونساء حق المشاركة في الشؤون العامة والتمتع بالحقوق السياسية بما فيها حق التصويت والانتخاب والترشيح كما كفل حرية التعبير عن الرأي بكل الوسائل في المادة ٣٨/اولاً منه ، وان عملية تحويل صوت الناخب بدون ارادته من المرشح الذي انتخبه الى مرشح من قائمة اخرى لم تتجه ارادته الى انتخاب مرشح منها يشكل اعتداء على حقه بالتصويت والانتخاب وتجاوزاً على حرية التعبير عن الرأي وبالتالي يشكل مخالفة لنص المادة (٢٠) والمادة (٣٨/اولاً) من الدستور . وحيث لا يجوز سن قانون يتعارض مع الدستور ولا يجوز حجب حرية التعبير واستناداً الى احكام المادتين (٢٠) و (٣٨/اولاً) . قررت المحكمة الحكم بعدم دستورية الفقرة (رابعاً) من المادة (٣) من القانون رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ (قانون تعديل قانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥) على ان لايخل هذا الحكم بما تم في عملية توزيع المقاعد الشاغرة في انتخاب مجلس النواب لسنة ٢٠١٠ بعد ما جرى تصديق نتائجها النهائية من المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ ٢٠١٠/٦/١ ، وتحميل المدعى عليه اضافة لوظيفته المصاريف وأتعاب محاماة وكيلي المدعيين المحاميين زهير ضياء الدين

٣

The federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tel - 5433455
e-mail: federalcourt_iraq@yhoo.com

المحكمة الاتحادية العليا – العراق – بغداد – حي الحارثية- موقع ساعة بغداد
تلفون وفاكس ٥٤٣٣٤٥٥
البريد الإلكتروني

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العـراق
المحكمة الاتحادية العليا
١٢/ اتحادية / ٢٠١٠

كو٢ماري عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

يعقوب وسلام زهير ضياء الدين مبلغاً قدره عشرة الاف دينار مناصــفة بينهمـا وصدر الحكم باتاً استناداً لاحكام المواد (١٣ و ٩٣ و ٩٤) من الدستور والمــادة (٤) من قانون المحكمة الاتحادية العليا رقم ٣٠ لسنة ٢٠٠٥ وصــدر بالاتفــاق في ٢٠١٠/٦/١٤ وافهم علناً .

العضو	العضو	الرئيس
جعفر ناصر حسين	فاروق محمد السامي	مدحـت المحمـود
العضو	العضو	العضو
محمد صائب النقشبندي	أكرم احمد بابان	أكرم طه محمد
العضو	العضو	العضو
حسين أبو التمن	ميخائيل شمشون قس كوركيس	عبود صالح التميمي

الشؤون القانونية * ٤

The federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tel - 5433455

المحكمة الاتحادية العليا ــ العراق ــ بغداد ــ حي الحارثية- موقع ساحة بغداد
تلفون وفاكس ٥٤٣٣٤٥٥

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

كو٘ماری عیراق

المحكمة الاتحادية العليا

داد كاي بـالآي ئيتتيحادي

العدد: ٦٧/اتحادية/٢٠١٢

تشكلت المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ٢٣/١٠/٢٠١٢ برئاسة القاضي السيد مدحت المحمود وعضوية كل من السادة القضاة فاروق محمد السامي وجعفر ناصر حسين وأكرم طه محمد وأكرم أحمد بابان ومحمد صائب النقشبندي وعبود صالح التميمي وميخائيل شمشون قس كوركيس وحسين أبو ألتمن المأذونين بالقضاء باسم الشعب وأصدرت قرارها الآتي :

المدعون / ١. شروان كامل سبتي الوائلي
٢. نجيب عبد الله محي
٣. مفيد محمد جواد الجزائري
٤. الدكتور شاكر كتاب محجوب
٥.كامل مدحت نصيف
٦. فوزي كاظم فريح
٧. عبد الجبار جلوب حمادي

وكيلاهم المحاميان زهير ضياء الدين يعقوب وهادي عزيز علي

الأشخاص الثالثة /
١. طارق ياسين علي البرسيم
٢. علي محمد جاسم الجاسم
٣. عباس حسن شاكر الساعدي
٤. نوري نديم سوادي الوافي
٥. سعد عبد العزيز علي المعيبد
٦. د.حسين فالح نجم
٧. منى مسعود محمد حسين
٨. عباس كاظم جواد

وكيلاهم المحاميان زهير ضياء الدين يعقوب وهادي عزيز علي

المدعى عليه/ رئيس مجلس النواب/إضافة لوظيفته وكيله الموظف الحقوقي سالم طه ياسين .

الادعاء

ادعى وكيلا المدعين أن مجلس النواب كان قد اصدر قانون انتخابات مجالس المحافظات

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف - ٥٤٣٧٩٤١.٥٤٣٣٤٥٧
البريد الالكتروني

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -٥٤٣٧٩٤١.٥٤٣٣٤٥٧
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كو٘ماری عیراق
داد كاي بـالآي ئيتتيحادي

العدد: ٦٧/اتحادية/٢٠١٢

والاقضية والنواحي رقم (٣٦) لسنة ٢٠٠٨ المعدل . ونصت الفقرة (خامساً) من المادة (١٣) على : ((تمنح المقاعد الشاغرة عند وجودها للقوائم المفتوحة الفائزة التي حصلت على اعلى عدد من الأصوات بحسب نسبة ما حصلت عليه من المقاعد لاستكمال جميع المقاعد المخصصة للدائرة الانتخابية)) . ويشكل هذا النص تعارضاً صريحاً مع نصوص الدستور النافذ ويؤدي الى تهميش ملايين الأصوات من خلال منحها لقوائم انتخابية وأشخاص لم يصوت لهم الناخبون واستبعاد القوائم والأشخاص الذين صوت لهم الناخبون ويؤدي بالمحصلة النهائية الى احتكار مقاعد مجالس المحافظات من قبل القوائم الانتخابية الكبيرة فقط واستبعاد القوائم الصغيرة . وقد تمخضت الانتخابات لمجالس المحافظات الأخيرة الى ذهاب (٢٢٤٩٩٥٦) حقوقاً والتي تشكل (٣١،٤%) من المائة من مجموع الأصوات الصحيحة وجيرت الى القوائم الفائزة وبلغت أكثر من مائة وخمسين مقعداً مما لحق ضرراً بالمواطنين الذين همشت أصواتهم . وان النصوص التي انتهكت من الدستور نتيجة اعتماد الفقرة (خامساً) من المادة (١٣) المنوه عنها وهي المادة (٢/اولاً/ب) التي منحت سن قانون يتعارض مع مبادئ الديمقراطية والمادة (١٤) والمادة (٢٠) التي تنص على (للمواطنين رجالاً ونساءً حق المشاركة في الشؤون العامة والتمتع بالحقوق السياسية بما فيها حق التصويت والانتخاب والترشيح) والمادة (٣٨/اولاً) التي تكفل (حرية التعبير عن الرأي بكل الوسائل) والمادة (٣٩/ثانياً) وتمسك وكيلا المدعين بما اتجهت إليه المحكمة الاتحادية العليا في قضية مماثلة بالقرار (١٢/اتحادية/٢٠١٠) المؤرخ ٢٠١٠/٦/١٤ . وطلب وكيلا المدعين والأشخاص الثالثة الحكم بعدم دستورية الفقرة (خامساً) من المادة (١٣) من قانون انتخابات مجالس المحافظات والاقضية والنواحي رقم (٣٦) لسنة ٢٠٠٨ لتعارضها مع النصوص الدستورية كما طلبا إلزام المدعى عليه بتعديل هذا النص ويحل محله نص جديد يضمن توزيع المقاعد الشاغرة على القوائم الانتخابية التي تحقق أعلى عدد من الأصوات ولم تصل الى القاسم الانتخابي لضمان تنفيذ النصوص الدستورية المثبتة انفاً واحترام حرية الناخب بمنح صوته لمن انتخبه وتحميل المدعى عليه المصاريف وأتعاب المحاماة وقدم المحامي طارق ياسين علي البرسيم ورفقائه طلباً بالدخول أشخاص ثالثة في الدعوى فقرر قبولهم بهذه الصفة وقد دعت المحكمة الطرفين فحضر وكيلا المدعين والأشخاص الثالثة ووكيل المدعى عليه . كرر وكلاء الطرفين أقوالهما وختمت المحكمة المرافعة وأصدرت القرار الاتي :

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساحة بغداد
هاتف – ٥٤٣٧٩٤١.٥٤٣٣٤٥٧
البريد الالكتروني

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tel -٥٤٣٧٩٤١.٥٤٣٣٤٥٧
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق المحكمة الاتحادية العليا	كوماری عیراق دادگای بالای ئیتتیحادی

العدد: ٦٧/اتحادية/٢٠١٢

القرار

لدى التدقيق والمداولة من المحكمة الاتحادية العليا في جلستها المنعقدة بتاريخ ٢٢/١٠/٢٠١٢ ، وجد ان المدعين في الدعوى المرقمة (٦٧/اتحادية/٢٠١٢) المرفوعة الى المحكمة الاتحادية العليا والأشخاص الثالثة التي انضمت إليهم يطلبون الحكم بعدم دستورية الفقرة (خامساً) من المادة (١٣) من قانون انتخابات مجالس المحافظات والاقضية والنواحي رقم (٣٦) لسنة ٢٠٠٨ المعدل للأسباب الواردة في عريضة الدعوى ويطلبون كذلك إلزام المدعى عليه رئيس مجلس النواب /إضافة لوظيفته بإحلال نص جديد يضمن توزيع المقاعد الشاغرة على القوائم الانتخابية التي تحقق أعلى عدد من الأصوات ولم تصل الى القاسم الانتخابي . ولدى دراسة المحكمة الاتحادية العليا لنص الفقرة (خامساً) من المادة (١٣) من القانون المشار اليه وتحليل نتائج تطبيقه على ارض الواقع خلال الانتخابات السابقة الجارية للمجالس . وجد انه يخالف حكم المادة (٢٠) من الدستور التي منحت المواطنين رجالاً ونساءاً حق التصويت والانتخاب لمن يريدونه من المرشحين معبراً عن إرادتهم في تسيير شؤون مناطقهم من خلال صناديق الانتخابات ، وان عملية تحويل صوت الناخب من المرشح الذي انتخبه الى مرشح أخر من قائمة أخرى لم تتجه إرادته لانتخاب مرشحها تشكل خرقاً ومخالفة لأحكام المادة (٢٠) من الدستور والمادة (٣٨/اولاً) منه التي كفلت هي الأخرى ضمان حرية التعبير عن الرأي ، ويشكل خرقاً لأحكام المادة (١٤) من الدستور التي كفلت المساواة بين الطرفين أمام القانون فحرمان المواطن من إعطاء صوته لمن يريد وإعطاء مواطن آخر حق إعطاء صوته لمن أراد ، يخل بمبدأ المساواة المنصوص عليها في المادة (١٤) من الدستور المتقدم ذكرها . ويخل كذلك بمبادئ الديمقراطية التي تبناها دستور جمهورية العراق وحظر بموجبها سن قانون يتعارض معها في مادته (٢/اولاً/ب) . وبناء على ما تقدم وحيث ثبت من النصوص الدستورية المتقدم ذكرها أن الفقرة (خامساً) من المادة (١٣) من قانون انتخابات مجالس المحافظات والاقضية والنواحي رقم (٢٦) لسنة ٢٠٠٨ تتعارض معها وتخرق مضامينها لذا قرر الحكم بعدم دستوريتها استناداً الى أحكام المادة (٩٣/اولاً) من الدستور والمادة (٤/ثانياً) من قانون المحكمة الاتحادية العليا رقم (٣٠) لسنة ٢٠٠٥ وإلزام المدعى عليه إضافة لوظيفته بتشريع نص يؤمن تطبيق أحكام المواد الدستورية المتقدم ذكرها بديلاً عن نص الفقرة (خامساً) من المادة (١٣) المتقدم ذكرها بحيث

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٥٤٣٧٩٤١.٥٤٣٣٤٥٧
البريد الالكتروني
Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -٥٤٣٧٩٤١.٥٤٣٣٤٥٧
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

المحكمة الاتحادية العليا

كو٘ماری عیراق

داد کاي بـالآي ئيتتيحادي

العدد: ٦٧/اتحادية/٢٠١٢

يعطي المواطن حق التصويت لمن يريد ولا يحول صوته لمن لم تتجه إرادته لانتخابه . ورد دعوى المدعين والأشخاص الثالثة بطلب توزيع المقاعد الشاغرة على القوائم الانتخابية التي تحقق أعلى عدد من الأصوات ولم تصل الى القاسم الانتخابي . وذلك لذات الأسباب التي استندت إليها المحكمة الاتحادية العليا في هذا القرار بعدم دستورية الفقرة (خامساً) من المادة (١٣) المتقدم ذكرها ، لان من شان الأخذ بطلب المدعين والأشخاص الثالثة بتوزيع المقاعد الشاغرة على القوائم الانتخابية التي تحقق أعلى عدد من الأصوات ولم تصل الى القاسم الانتخابي يؤدي الى تحويل أصوات المواطنين بدون إرادتهم من المرشح الذي انتخبوه ، ولم يفز ، إلى مرشح أخر لم تتجه إرادتهم الى انتخابه وان ذلك يشكل خرقاً لأحكام المواد الدستورية المتقدم ذكرها . وتحميل الطرفين المصاريف النسبية ويتحمل كل طرف أتعاب محاميه او وكيله . وصدر القرار باتاً وافهم علناً في ٢٠١٢/١٠/٢٢ .

العضو جعفر ناصر حسين	العضو فاروق محمد السامي	الرئيس مدحت المحمود
العضو محمد صائب النقشبندي	العضو أكرم احمد بابان	العضو أكرم طه محمد
العضو حسين أبو التمن	العضو ميخائيل شمشون قس كوركيس	العضو عبود صالح التميمي

٤

المحكمة الاتحادية العليا - العراق - بغداد - حي الحارثية - موقع ساعة بغداد

هاتف - ٠٥٤٣٧٩٤٤١.٠٥٤٣٣٤٥٧

البريد الالكتروني

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad

Tal -٠٥٤٣٧٩٤٤١.٠٥٤٣٣٤٥٧

E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كو٧مارى عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

العدد: (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨ وموحدتها ١٥/اتحادية/٢٠١٩)

تشكلت المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ ٢٠/٥/٢٠١٩ برئاسة القاضي السيد مدحت المحمود وعضوية القضاة السادة فاروق محمد السامي وجعفر ناصر حسين واكرم طه محمد واكرم احمد بابان ومحمد صائب النقشبندي وعبود صالح التميمي وميخائيل شمشون قس كوركيس وحسين عباس ابو التمن المأذونين بالقضاء بأسم الشعب وأصدرت قرارها الآتي :

المدعية في الدعوى (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨) :

خالدة خليل رشو (مرشح قائمة الحزب الديمقراطي الكردستاني/١٨٤)

المدعي في الدعوى (١٥/اتحادية/٢٠١٩) : محمد فرمان شاهر

وكيلاهما المحاميان حازم رسول الصفار. وعامر شاكر العلي.

المدعى عليه : رئيس مجلس النواب /اضافة لوظيفته ـ وكيلاه الموظفان الحقوقيان المدير سالم طه ياسين والمستشار القانوني وهيثم ماجد سالم.

الاشخاص الثالثة للاستيضاح :

١. المفوضية العليا المستقلة للانتخابات . وكيلها الموظف الحقوقي احمد حسن عبد.
٢. النائب المعترض على صحة عضويته في (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨): صفوان بشير يونس.
٣. النائبة المعترض على صحة عضويتها في (١٥/اتحادية/٢٠١٩): سهام عباس علي وكيلها المحامي جواد كاظم هويس.

الادعاء:

ادعى وكيل المدعية في الدعوى المرقمة (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨) بأن مجلس النواب قرر رد اعتراض موكلته على صحة عضوية النائب صفوان بشير يونس في الجلسة رقم (١٠) في ٦/تشرين الثاني/٢٠١٨ ، وانها بادرت للطعن بالقرار المذكور امام المحكمة الاتحادية العليا استناداً للمادة (٥٢/ثانياً) من الدستور للاسباب الآتية: اولاً: ان مجلس النواب ملزم بالبت بصحة

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

عضوية اعضائه بموجب نص المادة (٥٢/اولاً) من الدستور وحيث ان الدستور هو القانون الاسمى والاعلى وليس لأي قانون ادنى منه ان يقيده والمقصود بالبت بصحة العضوية هو ضمان عدم احتلال مقاعد مجلس النواب من قبل من لا يمثل الشعب او من اغتصب ارادته او حصل على المقعد خلافاً للقانون والمدعى عليه ملزم بالخوض في سلامة الاجراءات التي اوصلت العضو المعترض على عضويته الى مجلس النواب ومنها تطبيق احكام نظام توزيع مقاعد مجلس النواب. وان مجلس المفوضين تراجع عن قراره المرقم (١٩) في ٢٠١٨/٥/١٨ حيث تم الاعلان عن فوز موكلته بعد تخصيص مقعدين للنساء من مقاعد قائمتها التي حصلت على ستة مقاعد ثم اصدر مجلس المفوضين القرار (٦٩) في ٢٠١٨/٨/٩ المتضمن استبعاد موكلته بتخصيص مقعد واحد من مقاعد قائمتها الستة للنساء خلافاً لنص النظام الذي حدد حصتها من النساء بمقعدين. ثانياً: المحكمة الاتحادية العليا تختص بنظر المنازعات الناشئة من تطبيق القوانين الاتحادية وبموجب المادة (٩٣) من الدستور تختص بنظر الطعون في قرارات مجلس النواب وهذا ما اكده قرارها المرقم (٦٩/اتحادية/٢٠١٧). كما أن الدعوى تتعلق بمنازعة ناشئة عن تطبيق القانون رقم (١١) لسنة ٢٠٠٧ وهو قانون اتحادي نافذ وتطبيق نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ المادة (٢/ب/١، ٢ ، ٣) من الخطوة الثالثة من النظام المذكور وخالفت احكام الفقرتين (خامساً وثامناً) من المادة (٨) من قانون رقم (١١) لسنة ٢٠٠٧ فكانت سبباً لبطلان قرارات الهيأة القضائية للانتخابات لمخالفة اجراءات النظر في الطعون الانتخابية لما ورد في القانون المذكور عليه طلب وكيل المدعية من المحكمة الاتحادية العليا الحكم بالغاء القرار المطعون فيه. وبعد تسجيل الدعوى لدى هذه المحكمة وتبليغ المدعى عليه بعريضتها اجاب وكيلاه باللائحة الجوابية المؤرخة ٢٠١٨/١٢/١٦ بأن توزيع كوتا النساء هي عملية فنية وقانونية تقوم بها المفوضية العليا المستقلة للانتخابات بعد الاخذ بنظر الاعتبار جميع القوائم الفائزة وانها منحت المقعد النيابي للنائب (صفوان بشير) وقد صادقت المحكمة الاتحادية العليا على نتائج الانتخابات فكان على المدعية وفقاً لقانون المفوضية العليا للانتخابات وقانون انتخابات مجلس النواب اللجوء باعتراضها الى الهيئة القضائية المختصة في محكمة التمييز لذا يكون قرار مجلس النواب المؤرخ ٢٠١٨/١٢/٦ موافقاً للقانون والدستور ، وطلبا رد الدعوى لعدم اختصاص المحكمة بنظرها وفق المادة (٩٣/اولاً) من الدستور. رد وكيل المدعية باللائحة المؤرخة ٢٠١٩/١/١٧ وملحقها اللائحة

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كو٧مارى عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

العدد: (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨ وموحدتها ١٥/اتحادية/٢٠١٩)

التصحيحية المؤرخة ٢٠١٩/١/٢٤ بأن المدعى عليه ينفي أي وظيفة للمحكمة الاتحادية العليا في الرقابة على الاجراءات التي يصل من خلالها النائب الى مجلس النواب وهذا ادعاء مردود ويخالف ما سارت عليه المحكمة في قراراتها التي حكمت بعدم صحة قرارات مجلس النواب برد طعون في صحة عضوية اعضاء تم الاعتراض على عضويتهم بسبب مخالفة الاجراءات التي وصلوا من خلالها الى مجلس النواب ومنها (٧٣/اتحادية/٢٠١١)، وأن التمسك ببتات قرارات الهيئة المذكورة ازاء نص المادة (٥٢) من الدستور يعد الغاء لنص دستوري بنص الفقرة (سابعاً) من المادة (٨) من قانون المفوضية العليا للانتخابات رقم (١١) لسنة ٢٠٠٧ وإن هذا يتعارض مع المادة (١٣) من الدستور التي نصت على أن الدستور هو القانون الاعلى والاسمى ولا يجوز سن قانون يتعارض مع احكامه. وبعد استكمال الاجراءات المطلوبة وفقاً للنظام الداخلي للمحكمة الاتحادية العليا رقم (١) لسنة ٢٠٠٥ عين يوم ٢٠١٩/١/٢٨ موعداً للمرافعة وفيه حضر وكلاء الاطراف كرر وكيل المدعية عريضة الدعوى وطلب الحكم بموجبها كرر وكيلا المدعى عليه اللائحة الجوابية وطلبا رد الدعوى كما افاد وكيل المدعى عليه بوجود النائب صفوان في قاعة المحكمة فنودي عليه فحضر وادخلته المحكمة شخصاً ثالثاً واوضح انه يترك الامر للمحكمة لتطبيق القانون دققت المحكمة وقررت ادخال المفوضية العليا المستقلة للانتخابات شخصاً ثالثاً في الدعوى للاستيضاح منها عما يلزم لحسمها استناداً للمادة (٤/٦٨) من قانون المرافعات المدنية. اجاب الشخص الثالث للاستيضاح المفوضية العليا المستقلة للانتخابات باللائحة المرقمة (خ/١٤٦/١٩ في ٢٠١٩/٣/٤) المتضمنة بأن عدم تخصيص كوتا نساء اضافي للحزب الديمقراطي الكوردستاني سببه أن ائتلاف النصر الفائز بالتسلسل الاول على محافظة نينوى قد حصل على مقعدين (نساء) نتيجة تقسيم عدد مقاعده على ثلاثة وبعد هذا التقسيم اكتملت النسبة المحددة للكوتا ولا حاجة للنزول الى بقية القوائم الفائزة. وإن نص المادة (٥٢/اولاً) من الدستور يتعلق باختصاص مجلس النواب في المنازعات المتعلقة بالطعن في صحة العضوية في مجلس النواب والتي نصت عليها المادة (١٣) من الفصل الثالث من النظام الداخلي لمجلس النواب، وإن عضوية النائب صفوان صحيحة كونه أدى اليمين الدستورية ، وإن قرارات الهيئة القضائية للانتخابات برد طعن المدعية بقرار مجلس المفوضين، باتة ولا تقبل الطعن بأي شكل من الاشكال كما سبق أن قضت المحكمة بالدعاوى المرقمة (١٨٠/اتحادية/٢٠١٨) و(١٨١/اتحادية/٢٠١٨)

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب - ٥٥٥٦٦

بأن الخطوة الثالثة من نظام توزيع المقاعد جاءت تطبيقاً سليماً للمادة (٤٩/رابعاً) من الدستور لذا طلب رد الدعوى. وبتاريخ ٢٠١٩/٣/١١ تشكلت المحكمة ووجدت أن في موضوع الدعوى جنبة فنية تتطلب الاستعانة بخبير او اكثر لاجلائها فكلف الاطراف بانتخاب خبير فاتفقوا على الخبير عادل اللامي ولحضوره بمناسبة دعوى اخرى فقد دعته المحكمة وإشعر بالمهمة المكلف بها وهي بيان نصاب كوتا النساء وهل كانت كاملة بدون المدعية او لم تكن ، وقدم وكيل المدعية لائحة بلغ بها الاطراف وربطت بملف الدعوى. قدم الخبير تقريره بتاريخ ٣/نيسان/٢٠١٩ متضمناً الآتي (جرت عملية تخصيص احد مقاعد النساء مخالفة لنظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨، حيث تم تخصيص مقعد واحد للنساء من حصة حزب الجماهير الوطنية الفائز بمقعدين للرجال استناداً للفقرة (٤/ب/٢) من الخطوة الثالثة من نظام توزيع المقاعد اعلاه دون استنفاذ حصة النساء بموجب الفقرات السابقة على الفقرة (٤/ب/٢) من الخطوة الثالثة والتي نصها (٤- اذا لم يتم استكمال المقاعد المطلوبة للنساء وفقاً لما ورد اعلاه فيتم تخصيص مقعد للنساء من ...) وكان المفروض استكمال المقاعد المطلوبة للنساء وفقاً لتطبيق الفقرة (١/ب/٢) من الخطوة الثالثة من النظام المذكور والتي تنص على (١- تحدد حصة كل قائمة من النساء من خلال قسمة عدد المقاعد المخصصة للقائمة على ٣ على ان تهمل الكسور العشرية .) ووفق هذه الفقرة تم تخصيص مقعدين لقائمة ائتلاف النصر الفائزة بسبعة مقاعد (٧ مقاعد ÷ ٣ = ٢,٣٣٣ وبعد اهمال الكسور العشرية =٢ مقعدين للنساء) وكان ينبغي تطبيق نفس المعادلة على قائمة التحالف الكوردستاني الفائزة بستة مقاعد (٦ مقاعد ÷ ٣ =٢ مقعدين للنساء) وبذلك سوف تستكمل حصة النساء دون الحاجة للقفز الى الفقرة (٤/ب/٢) من الخطوة الثالثة . علماً وبعد الرجوع لنتائج الانتخابات للسنوات السابقة كانت حصة كل القوائم الحاصلة على ستة مقاعد هي مقعدين منها للنساء.) وبتاريخ ٢٠١٩/٤/٨ تشكلت المحكمة اجاب وكيل المدعية ان التقرير جاء موافقاً للقانون وطلب الأخذ به، اجاب وكيلا المدعى عليه وقدما لائحة جوابية بعدم اختصاص المحكمة بنظر الدعوى وطلبا في فقرة اخرى منها انتخاب ثلاثة خبراء لأن تقرير الخبرة جافى حسب قوله السياق المعتمد بتطبيق قانون انتخابات مجلس النواب والنظام، عقب وكيل المفوضية بأن التقرير لم يتسم بالدقة واورد فقرات لم تكن موجودة في النظام رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ ولم يلتفت الى نص الفقرة (٢/ب) من النظام التي نصت على في حال

٤

عدم تحقق نسبة النساء في القائمة يتم اتباع الاتي لاستكمال النسبة ومفهوم المخالفة هنا اذا ما تحققت النسبة في القائمة بالقسمة على اربعة لا يتم الرجوع اليها بالقسمة على ثلاثة وان موضوع الدعوى يتعلق بدستورية أو عدم دستورية النظام وتطبيقه من المفوضية وان السيد الخبير قد تناول في خبرته في غير ما كلف به وانه يؤيد انتخاب ثلاثة خبراء . لاحظت المحكمة ان هناك دعوى سجلت بالرقم (١٥/اتحادية/٢٠١٩) مقامة امامها من المدعي محمد فرمان شاهر ضد المدعى عليه رئيس مجلس النواب /اضافة لوظيفته ادعى فيها وكيله انه بتاريخ ٢٣/كانون الثاني/٢٠١٩ وفي جلسة مجلس النواب رقم (٢٨) قرر رد اعتراض موكله على عضوية النائبة سهام عباس علي لذا بادر للطعن بقرار مجلس النواب أمام المحكمة الاتحادية العليا استناداً للمادة (٥٢/ثانياً) و(٩٣/ثالثاً) من الدستور لذات الاسباب والاسانيد التي ابداها المدعي في الدعوى (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨) من ناحية اثبات الاختصاص بنظر الاعتراض وان مجلس المفوضين اعلن بموجب القرار رقم (١٩) في ٢٠١٨/٥/١٨ فوز موكله بأحد مقاعد مجلس النواب في محافظة نينوى حيث خصص المجلس مقعدين للنساء من المقاعد التي حصل عليها الحزب الديمقراطي الكردستاني ولم يخصص اياً من مقاعد قائمته، قائمة حزب الجماهير الوطنية التي حصلت على مقعدين اثنين، لكن المجلس تراجع عن هذا القرار بعد الفرز والعد اليدوي دون ان تتغير النتائج في محافظة نينوى واصدر قراره المرقم (٦٩) في ٢٠١٨/٨/٩ وخصص مقعده للمرشحة (سهام عباس علي) مخالفاً بذلك احكام نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ مدعياً أن عدم استيفاء المقاعد المطلوبة للنساء في محافظة نينوى بعد تطبيق احكام المادة (١) والمادة (٢/أ) يستوجب اللجوء الى المادة (٢/ب) التي تبدأ بتخصيص مقاعد النساء من مقاعد القوائم التي حصلت على ثلاثة مقاعد او اكثر وبهذا تستكمل المقاعد المطلوبة للنساء دون الحاجة الى تخصيص مقعد موكله للنساء. وطلب من المحكمة الاتحادية العليا الحكم بالغاء قرار مجلس النواب والحكم بعدم صحة عضوية النائبة المعترض على عضويتها. وبعد تبليغ المدعى عليه بعريضة الدعوى اجاب وكيلاه باللائحة الجوابية المؤرخة ٢٠١٩/٣/١١ وابديا ذات الدفوع التي اورداها في الدعوى (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨) وطلبا رد الدعوى لعدم اختصاص المحكمة بنظرها عينت المحكمة يوم ٢٠١٩/٤/١٠ موعداً للمرافعة وفيه تشكلت المحكمة فحضر وكلاء الطرفين وبوشر بالمرافعة حضوراً وعلناً، كرر وكيل المدعي عريضة الدعوى وطلب الحكم بموجبها اجاب

وكيلا المدعى عليه أنهما يكرران اللائحة الجوابية ويطلبان رد الدعوى، وطلبا ادخال مفوضية الانتخابات والنائبة سهام عباس علي اشخاصاً ثالثة في الدعوى للاستيضاح منهما عما يلزم لحسمها وان النائبة سهام موجودة في قاعة المحكمة. دققت المحكمة الطلب فوجدته موافقاً للقانون فقررت قبول الطلب، فحضرت النائبة سهام عباس علي وافادت انها كانت السادسة بقائمتها واذا كان ذلك المقعد من حق غيرها وفق القانون فلا مانع من تطبيق القانون وقصدت في محافظة نينوى ككل. اجابت المفوضية العليا المستقلة للانتخابات باللائحة المؤرخة (٢٠١٩/٥/٢) تضمنت الاشارة الى المادة (١٢) من قانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ والخطوة الثالثة من نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨، وأن تخصيص مقعد كوتا نساء اضافي الى حزب الجماهير الوطنية سببه ان ائتلاف النصر الفائز بالتسلسل الاول على محافظة نينوى قد حصل على مقعدين (نساء) نتيجة تقسيم عدد مقاعده على ثلاثة وبعد هذا التقسيم اكتملت النسبة المحددة للكوتا ولا حاجة للنزول الى بقية القوائم الفائزة. وان المدعي سبق له ان طعن بقرار مجلس المفوضين رقم (٦٩) في ٢٠١٨/٨/٩ امام الهيئة القضائية للانتخابات وصدر قرارها برد الطعن وان قراراتها باتة وغير قابلة للطعن وان المحكمة الاتحادية العليا سبق ان اصدرت القرار(١٨٠/اتحادية/٢٠١٨) و (١٨١/اتحادية/٢٠١٨) بأن الخطوة الثالثة جاءت تطبيقاً سليماً للمادة (٤٩/رابعاً) من الدستور وطلب رد الدعوى , وبتاريخ ٢٠١٩/٥/٦ تشكلت المحكمة فافاد وكيل المدعي بأنه يطلب توحيد هذه الدعوى المرقمة (١٥/اتحادية/٢٠١٩) مع الدعوى (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨) وبين بأن ليس هناك تقاطع مصالح بين المدعين فيهما، فقررت المحكمة توحيد الدعويين واعتبار الدعوى (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨) هي الاصل لانها الاسبق في الاقامة. ثم تشكلت المحكمة بتاريخ ٢٠١٩/٥/٧ ولاحظت انها قد اتخذت قراراً بتوحيد الدعوى (١٥/اتحادية/٢٠١٩) مع الدعوى (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨) واعتبارها الاصل وقدم وكيل المدعية خالدة خليل رشو لائحة تلاها في الجلسة المؤرخة ٢٠١٩/٥/٧ وبناء على تكليف المحكمة في الجلسة المؤرخة ٢٠١٩/٥/٧ قدم وكيل المدعيين المحامي عامر شاكر العلي لائحة ايضاحية في الدعويين الموحدتين مؤرخة ٢٠١٩/٥/١٢ وبين فيها ما ارادته المحكمة وقد تضمنت الآتي: ان الدعويين تتعلقان بتوزيع مقاعد كوتا النساء في الدائرة الانتخابية في محافظة نينوى والتي تبلغ عدد مقاعدها ٣٤ مقعد ثلاثة

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب - ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

منها مخصصة لكوتا الاقليات و ٣١ مقعد مقاعداً عامة على ان تخصص ثمانية مقاعد منها على الاقل للنساء اعمالاً للنص الدستوري الوارد في المادة (٤٩/رابعاً) وكذلك نص الفقرة (٢) من الخطوة الثالثة من نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨. وان عدد المقاعد موضوع المنازعة في الدعويين ، (مقعد) كان احدهما مخصص للمرشحة (خالدة خليل رشو) الفائزة عن قائمة الحزب الديمقراطي الكوردستاني وفق ما اعلن من نتائج من قبل المفوضية العليا المستقلة للانتخابات في ٢٠١٨/٥/١٨ والتي تضمنت حصول قائمة الحزب الديمقراطي الكوردستاني على ستة مقاعد خصص منها مقعدين للنساء احدهما للمرشحة المدعية (خالدة خليل رشو). اما (المقعد الاخر) موضوع الدعوى كان مخصص للمرشح (محمد فرمان شاهر) الفائز عن قائمة الجماهير الوطنية وفق ما اعلن من نتائج من قبل المفوضية العليا المستقلة للانتخابات بتاريخ ٢٠١٨/٥/١٨ وهذا التوزيع يتفق واحكام نظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨. إلا أنه بعد نفاذ قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب وتولي السادة القضاة المنتدبين ادارة المفوضية العليا صدر القرار المرقم (٦٩) في ٢٠١٨/٨/٩ الذي تضمن اعادة توزيع مقاعد كوتا النساء الخاصة بالفائزات عن محافظة نينوى والذي تم بموجبه استبدال المرشحة الفائزة المدعية (خالدة خليل رشو) بالمرشح المطعون بصحة عضويته ضمن نفس القائمة (صفوان بشير يونس) وكذلك استبدال المرشح الفائز المدعي (محمد فرمان شاهر) عن قائمة الجماهير الوطنية بالمرشحة المطعون بصحة عضويتها (سهام عباس علي) من نفس القائمة وان هذين التغييرين قد نتجا عن خطأ وقع به مجلس المفوضين المنتدبين اذ جاء خلافاً لنظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ الخطوة الثالثة (حساب كوتا النساء) مع الاشارة الى ان عمليات العد والفرز لم ينتج عنها اي تغيير في عدد الاصوات للقوائم والمرشحين. لا يوجد تعارض بين مصلحة المدعيين في الدعوى الموحدة. لم يراعى عدد الاصوات في قائمة الحزب الديمقراطي الكوردستاني الذي حصل على ما يقارب ١٤٠ الف صوت في حين حصل حزب الجماهير ٥٤ الف صوت حيث نص قرار المحكمة الاتحادية العليا رقم ٣٦ لسنة ٢٠١٣ على (يجب ان تتناسب مساهمة الكيان في تحقيق كوتا النساء طردياً مع الاصوات الصحيحة). وأن عملية تخصيص أحد مقاعد النساء مخالفة لنظام توزيع المقاعد حيث تم تخصيص مقعد واحد للنساء من حصة الجماهير الوطنية لمقعدين من الرجال استناداً للفقرة (٢/ب/٤) من الخطوة الثالثة من القسم الثالث من نظام توزيع المقاعد

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوماری عيراق
داد كاي بالآي ئيتيحادي

العدد: (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨ وموحدتها ١٥/اتحادية/٢٠١٩)

دون استنفاذ حصة النساء بموجب الفقرات السابقة على الفقرة (٢/ب/٤) من الخطوة الثالثة وكان المفروض استكمال المقاعد المطلوبة للنساء وفقاً لتطبيق الفقرة (٢/ب/١) من الخطوة الثالثة والتي تنص على (١. تحديث حصة كل قائمة من خلال قسمة عدد المقاعد المخصصة للقائمة على ثلاثة على ان تهمل الكسور العشرية)، ووفق الفقرة تم تخصيص مقعدين لقائمة ائتلاف النصر الفائز بسبعة مقاعد (٧÷٣ = ٢,٣٣٣) وبعد اهمال الكسور العشرية = ٢ مقعدين للنساء وكان يجب تطبيق نفس المعادلة على قائمة التحالف الكردستاني الفائز بستة مقاعد (٦ ÷ ٣ =٢) مقعدين للنساء وبذلك سوف تستكمل حصة النساء دون الحاجة للقفز على الفقرة (٢/ب/٤) من الخطوة الثالثة. ان موضوع الدعوى يتعلق بطلب الغاء قرار مجلس النواب المرقمين (١٥٤) في ٢٠١٨/١١/٧ الفقرة (٥) منه الخاصة بالمدعية (خالدة خليل رشو) والقرار (٢٥) في ٢٠١٩/١/٢٤ الفقرة (٣) منه الخاصة بالمدعي (محمد فرمان شاهر) وابطال عضوية النائبين المطعون بصحة عضويتهما (صفوان بشير يونس وسهام عباس علي). وبتاريخ ٢٠١٩/٥/١٤ تشكلت المحكمة فحضر المحاميان عامر شاكر العلي وحازم الصفار وكيلين عن المدعيين في الدعويين الموحدتين وجدت المحكمة ان مضمون اللائحة التوضيحية المؤرخة ٢٠١٩/٥/١٢ المقدمة من المحامي عامر العلي ما فيه الكفاية لتوضيح الدعويين وقد زاد المحامي حازم الصفار ايضاحاً باللائحة التي قدمها في هذه الجلسة. دققت المحكمة مجريات الدعوى ووجدت في جوانبها امور فنية تقتضي الاستعانة بخبير او اكثر لإجلائها وطلبت الى اطراف الدعوى ترشيحهم فتركوا امر ذلك للمحكمة للاختلاف الحاصل بينهم ولغرض بعث الاطمئنان، استجابت المحكمة لطلب النائب المعترض على عضويته بالاعتراض على خبيرين رشحتهم المحكمة، فقررت انتخاب الخبراء (د. علي عيسى اليعقوبي وكاطع الزوبعي ومحسن الموسوي) ولم يُعتَرضْ على أي منهم وقد تم تحليفهم اليمين وفق اصولها بتاريخ ٢٠١٩/٥/١٦ فقدموا تقريرهم المؤرخ ٢٠١٩/٥/١٩ خلاصته (ان قرار مجلس المفوضين بالعدد (٦٩) في المحضر الاعتيادي رقم (٤١) في ٢٠١٨/٨/٩ والمتضمن اعادة توزيع مقاعد كوتا النساء الخاصة بالفائزات عن محافظة نينوى والذي تم بموجبه استبدال المرشحة الفائزة المدعية خالدة خليل رشو بالمرشح المطعون بصحة عضويته ضمن نفس قائمة الحزب الديمقراطي الكوردستاني صفوان بشير يونس وكذلك استبدال المرشح الفائز المدعي محمد فرمان شاهر عن قائمة الجماهير

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

المحكمة الاتحادية العليا

كوماری عیراق

داد كاي بالآي ئيتيحادي

العدد: (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨ وموحدتها ١٥/اتحادية/٢٠١٩)

الوطنية بالمرشحة المطعون في صحة عضويتها سهام عباس علي من نفس القائمة لم يراع الترتيب الذي اورده نظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ عليه تكون المدعية خالدة خليل رشو فائزة بالمقعد المخصص لكوتا النساء ضمن قائمة الحزب الديمقراطي الكوردستاني بدلاً من النائب صفوان بشير يونس ضمن نفس القائمة ويكون المدعي السيد محمد فرمان شاهر فائزاً عن قائمة الجماهير الوطنية بدلاً عن السيدة سهام عباس علي ضمن نفس القائمة. ان نسبة ٢٥% التي نص عليها قانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ المعدل تحققت وفق التفصيل اعلاه ولا داعي للانتقال الى الخطوات اللاحقة في احتساب كوتا النساء وان هذا التوزيع قد استند الى نصوص الدستور وقانون انتخابات مجلس النواب ونظام توزيع المقاعد بشكل صحيح ومنتج) وبتاريخ ٢٠١٩/٥/٢٠ تشكلت المحكمة فحضر وكلاء المدعين في الدعوى الاصلية والدعوى الموحدة معها كما حضر وكيل المدعى عليه رئيس مجلس النواب اضافة لوظيفته المستشار القانوني هيثم ماجد وحضر الشخص الثالث المفوضية العليا المستقلة للانتخابات ممثلاً بوكيله السيد احمد حسن عبد وحضر عن النائبة المعترض عليها سهام عباس علي وكيلها المحامي جواد كاظم كما حضر النائب المعترض عليه صفوان بشير يونس وبوشر بالمرافعة حضوراً وعلناً لاحظت المحكمة ان الخبراء الثلاثة الذين اوكل اليهم القيام بمهمة الخبرة في الدعوى الاصلية والموحدة قدموا تقريرهم المؤرخ ٢٠١٩/٥/١٩ اجاب وكلاء المدعين لا اعتراض لنا عما ورد في التقرير اجاب وكيل المدعى عليه رئيس مجلس النواب متحفظاً على التقرير ، عقب وكيل المفوضية العليا للانتخابات بأن لديه لائحة حول ما ورد في التقرير وتحفظ عليه ايضاً ،عقب وكيل النائبة المعترض عليها بأنه يتحفظ على التقرير وطلب انتخاب خمسة خبراء ، دققت المحكمة الدعوى بكل محتوياتها كما اطلعت على تقرير الخبراء الثلاثة ووجدت ان الدعوى اصبحت مستكملة لاسباب الحكم ولا ترى ان يصار الى ايداعها الى خبرة خمسة خبراء حيث ان تقرير الخبراء الثلاثة كما تجده وافياً فقرر ختام المرافعة وافهم قرار الحكم علناً في الجلسة.

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوماری عیراق
داد كاي بالآي ئيتيحادي

العدد: (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨ وموحدتها ١٥/اتحادية/٢٠١٩)

قرار الحكم:

لدى التدقيق والمداولة من المحكمة الاتحادية العليا وجد أن المدعيين في الدعوى الاصلية والدعوى الموحدة معها المشار اليهما آنفاً قد طعنا بقراري مجلس النواب المرقمين الاول (١٥٤) في ٢٠١٨/١١/٧ ، المتخذ في الجلسة المرقمة (١٠) المنعقدة بتاريخ ٢٠١٨/١١/٦ المتضمن في الفقرة (٥) منه النص على (لم تحصل الموافقة بعد التصويت على عدم صحة عضوية السيد النائب (صفوان بشير يونس) وللمتضرر الطاعن السيدة (خالدة خليل رشو كمو) اللجوء الى المحكمة الاتحادية للطعن بقرار مجلس النواب.) ، والثاني (٢٥) في ٢٠١٩/١/٢٤ المتخذ في الجلسة (٢٨) المنعقدة بتاريخ ٢٠١٩/١/٢٣ المتضمن في الفقرة (٣) منه النص على (لم تحصل الموافقة بعد التصويت على الطعن المقدم من قبل السيد (محمد فرمان) على صحة عضوية السيدة النائبة (سهام عباس علي حمادة) وللمتضرر اللجوء الى المحكمة الاتحادية.) وان كل من المدعيين قد طعن أمام هذه المحكمة بداعي مخالفة قراري مجلس النواب، المشار اليهما والمتضمنين رد اعتراضيهما، وذلك لأحكام الدستور والقانون ونظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ ، وقد أجرت المحكمة الاتحادية العليا تحقيقاتها في الطعون المقدمة واستعانت على التوالي بخبير ثم بثلاثة خبراء وذلك لإجلاء الجوانب الفنية في عملية توزيع المقاعد في القوائم الانتخابية لمحافظة نينوى ولتكوين القناعة التامة لما يلزم لإصدار الحكم وفقاً للصلاحية المنصوص عليها في الفقرة (ثانياً) من المادة (٥٢) من الدستور ولغرض الوقوف على التطبيق الصحيح لقانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ ولنظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ واستندت في ندب الخبراء الى أحكام المادة (١٣٣) من قانون الأثبات رقم (١٠٧) لسنة ١٩٧٩، وذلك بعدما دققت الدفوع التي قدمها المدعى عليه والاشخاص الثالثة وهي الدفع الذي يفيد الى عدم اختصاص المحكمة الاتحادية العليا بنظر الدعوى ووجدت أن هذا الدفع مردود بحكم الدستور ذلك أن الفقرة (اولاً) من المادة (٥٢) من الدستور قد اناطت بمجلس النواب اختصاص النظر في الاعتراض المقدم اليه من ذي مصلحة على صحة عضوية احد اعضاء المجلس، اما بسبب تخلف شرط او اكثر من الشروط المطلوبة فيه او لوجود خطأ او خلل في تطبيق القوانين والأنظمة ذات العلاقة في عملية انتخابه او في اجراءات توزيع المقاعد

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦
Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

العدد: (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨ وموحدتها ١٥/اتحادية/٢٠١٩)

وفق النظام ووفق القواعد المعتمدة والنسب الواردة في الدستور والقانون والنظام، ومن ثم يصدر مجلس النواب قراره بقبول الاعتراض او برده في ضوء التحقيقات التي يجريها، وهدف الدستور من اناطة هذا الاختصاص بمجلس النواب هو تأمين سلامة مركز النائب محل الاعتراض وبالتالي سلامة المؤسسة التشريعية وترسيخ الثقة بصحة وسلامة عمليات انتخاب اعضاؤها، وصلاحية مجلس النواب هذه تجد سندها كما تقدم في المادة (٥٢/اولاً) وفي الفقرتين (اولاً) و(ثانياً) من المادة (١٣) من الدستور وهذا الاختصاص تمارسه غالبية مجالس النواب في العالم ومنها على سبيل المثال لا الحصر في مصر، والكويت، والأردن، والإمارات العربية المتحدة، وايطاليا، واليابان. وقرار مجلس النواب الصادر بنتيجة الاعتراض سواء بقبوله او برده ، اناط الدستور في الفقرة (ثانياً) من المادة (٥٢) اختصاص النظر في الطعن المقدم عليه بالمحكمة الاتحادية العليا خلال ثلاثين يوماً من تاريخ صدوره، والمحكمة الاتحادية العليا عند نظر الطعن بقرار مجلس النواب الصادر تمارس ذات الاختصاص الذي مارسه مجلس النواب حينما تولى اجراء التحقيق في الجوانب كافة المثارة في اعتراض المدعي حتى وإن بت بها من جهة اخرى سابقاً اعتماداً على التخويل الدستوري لها المنصوص عليه في المادة (٥٢/ثانياً) من الدستور لأن تطبيق نصوصه لها العلوية في التطبيق على النصوص الواردة في القوانين والانظمة اذا وجدت المحكمة في محصلة تطبيق تلك النصوص ما يخالف الدستور والقوانين والانظمة ذات العلاقة بمجمل عمليات انتخاب اعضاء مجلس النواب وبتوزيع المقاعد وهذه العلوية تجد سندها في المادة (١٣) من الدستور ونصها الآتي (اولاً ـ يعد هذا الدستور القانون الاسمى والاعلى في العراق ويكون ملزماً في انحائه كافة وبدون استثناء. ثانياً ـ لا يجوز سن قانون يتعارض مع هذا الدستور ويعد باطلاً كل نص يرد في دساتير الاقاليم او أي نص قانوني آخر يتعارض معه.) والمحكمة الاتحادية العليا قد مارست هذا الاختصاص واصدرت العديد من الاحكام بموجبه وقد اوردت اعداد هذه الاحكام وتفاصيلها في قرار الحكم الصادر عنها بتأريخ ٢٠١٩/٤/١٧ في الدعوى المرقمة (٢١٤/ اتحادية/ ٢٠١٨) اما بالنسبة لبقية الدفوع التي اثيرت فقد وجدت المحكمة أن الرد عليها قد ورد في تقرير الخبراء الثلاثة المؤرخ في ٢٠١٩/٥/١٩ والذي استند الى نصوص الدستور وقانون انتخابات مجلس النواب ونظام توزيع مقاعد مجلس النواب بشكل صحيح ومنتج، والذي يصح اعتماده سبباً للحكم استناداً الى احكام المادة (١٤٠) من قانون الاثبات، وبناء عليه قرر الحكم بـ : رد الدفوع المقدمة

١١

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كو٘مارى عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

العدد: (٢١٧/اتحادية/٢٠١٨ وموحدتها ١٥/اتحادية/٢٠١٩)

من المدعى عليه اضافة لوظيفته ومن الاشخاص الثالثة لعدم استنادها الى سبب قانوني معتبر، والحكم بنقض قراري مجلس النواب المشار اليهما آنفاً واعتماد تقرير الخبراء الثلاثة المؤرخ ٢٠١٩/٥/١٩ سبباً للحكم ويعد جزء منه ويرفق به وذلك بحلول المدعية (خالدة خليل رشو) بالمقعد المخصص لكوتا النساء ضمن قائمة الحزب الديمقراطي الكوردستاني بدلاً من السيد (صفوان بشير يونس) من نفس القائمة وحلول المدعي (محمد فرمان شاهر) بالمقعد عن قائمة الجماهير الوطنية بدلاً من السيدة (سهام عباس علي) من نفس القائمة وذلك في محافظة نينوى، وتحميل المدعى عليه اضافة لوظيفته المصاريف واتعاب محاماة وكلاء المدعيين ومقدارها مئة الف دينار توزع بينهم وفق القانون وصدر قرار الحكم بالاتفاق باتاً استناداً الى احكام المادة (٩٤) من الدستور والمادة (٥) من قانون المحكمة الاتحادية العليا رقم (٣٠) لسنة ٢٠٠٥ وافهم علناً في الجلسة المؤرخة ٢٠١٩/٥/٢٠.

العضو جعفر ناصر حسين	العضو فاروق محمد السامي	الرئيس مدحت المحمود
العضو محمد صائب النقشبندي	العضو أكرم احمد بابان	العضو اكرم طه محمد
العضو حسين عباس ابو التمن	العضو ميخائيل شمشون قس كوركيس	العضو عبود صالح التميمي

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

بسم الله الرحمن الرحيم

السيد رئيس و اعضاء المحكمة الاتحادية العليا المحترمون..

السلام عليكم و رحمة الله و بركاته..

م / تقرير خبرة

في الدعوى المرقمة ٢١٧/ اتحادية /٢٠١٨و موحدتها ١٥/اتحادية/٢٠١٩

المدعيين / (خالدة خليل رشو) **و** (محمد فرمان شاهر)

المدعى عليه/ رئيس مجلس النواب العراقي / اضافة لوظيفته

تنفيذاً لقرار المحكمة المحترمة المُتخذ في جلسة المرافعة المؤرخة في ٢٠١٩/٥/١٤ بانتخابنا خبراء قضائيين في الدعوى المرقمة اعلاه. و بعد الاطلاع على أضبارة الدعوى و كافة مستنداتها نُبين لمحكمتكم الموقرة الاتي :

اولا / خُلاصة الدعوى :

يطعن المدعيين و بحسب ما ورد في عريضة الدعوى ، بقراري مجلس النواب المرقمين ١٥٤ الفقره (٥) بتاريخ ٢٠١٨/١١/٧، و الخاص بالمدعية (خالدة خليل رشو). و القرار ٢٥ الفقره (٣) بتاريخ ٢٠١٩/١/٢٤ و الخاص بالمدعي (محمد فرمان شاهر) ، و المتضمنان رد الطعن بصحة عضوية النائبين (صفوان رشيد يونس) عن قائمة الحزب الديمقراطي الكردستاني ، و النائب (سهام عباس علي) عن قائمة حزب الجماهير الوطنية. **كما يطلبان** بابطال عضوية النائبين المذكورين كون عضويتهما جائت خلافا لأحكام نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨.

ثانيا / الرأي و الخبرة :

بعطف النظر لما جاء اعلاه، و الأخذ بنظر الاعتبار تكليف المحكمة المحترمة ، و الاطلاع على محاضر الجلسات، و اللوائح المتبادلة بين الطرفين، و الاشخاص الثالثة، و قرارات المحكمة الاتحادية العليا ذات الصلة. **فأن خبرتنا ستنحصر في الجنبه الفنية و القانونية لكيفية أحتساب (كوتا النساء)** وفقا للأليات التي رسمها نظام توزيع مقاعد

١

مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ ، و قانون انتخابات مجلس النواب العراقي رقم ٤٥ لسنة ٢٠١٣ (المعدل) ، و كافة القوانين و الانظمة و التعليمات المتعلقة بذلك. و بعد المداولة بين الأعضاء توصلنا الى الاتي :

١. ان عدد المقاعد المخصصة للدائرة الأنتخابية محافظة نينوى (٣٤ مقعدا) يخصص ربعها للنساء ٨ مقاعد بموجب القسم الثاني من نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ .

٢. ان الكتل الفائزة بالمقاعد العامة وعدد المقاعد التي حصلت عليها كانت كالاتي :

ت	اسم الكيان	عدد المقاعد
١	ائتلاف النصر	٧
٢	الحزب الديمقراطي الكردستاني	٦
٣	ائتلاف الوطنية	٤
٤	نينوى هويتنا	٣
٥	تحالف الفتح	٣
٦	تحالف القرار العراقي	٣
٧	حزب الجماهير الوطنية	٢
٨	النهج الديمقراطي	١
٩	الاتحاد الوطني الكردستاني	١
١٠	تمدن	١
١١	قصي عباس (شبكي- مستقل)	١
١٢	حركة بابليون	١
١٣	حزب التقدم الايزيدي	١

٣. استناداً الى نظام توزيع مقاعد مجلس النواب العراقي رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ فان الخطوة الثالثة (حساب كوتا النساء) هي كما يأتي :-

- توزيع جميع المقاعد على المرشحين الفائزين بغض النظر عن جنس المرشح.
- يضمن نظام توزيع المقاعد تحقيق نسبة مقاعد للنساء لا تقل عن ٢٥% (٨٣ امراة) وفي حال عدم تحقيق النسبة المذكورة يتم اتباع الاتي:-

أ. يتم تخصيص مقعد من المقاعد التي حصلت عليها القائمة للمرأة بعد كل ثلاث فائزين بغض النظر عن الفائزين من الرجال وكما في الجدول ادناه:

٥/١٩

٥/١٩

ت	الكيان السياسي	عدد المقاعد	عدد النساء
١	ائتلاف النصر	٧	١
٢	الحزب الديمقراطي الكردستاني	٦	١
٣	ائتلاف الوطنية	٤	١
٤	نينوى هويتنا	٣	صفر
٥	تحالف الفتح	٣	صفر
٦	تحالف القرار العراقي	٣	صفر
٧	حزب الجماهير الوطنية	٢	صفر
٨	النهج الديمقراطي	١	صفر
٩	الاتحاد الوطني الكردستاني	١	صفر
١٠	تمدن	١	صفر
١١	قصي عباس (شبكي- مستقل)	١	صفر
١٢	حركة بابليون	١	صفر
١٣	حزب التقدم الايزيدي	١	صفر

من خلال الاطلاع على الجدول اعلاه عند تطبيق الخطوة (٢/أ) تبين ان عدد النساء المتحقق من عملية التوزيع هي (٣) نساء فقط وهي لا تحقق نسبة ٢٥% المطلوبة مما يقتضي الانتقال الى الخطوة (٢/ب) من نظام توزيع المقاعد.

ب. تحدد حصة كل قائمة من النساء من خلال قسمة عدد مقاعد القائمة على ثلاثة على ان تهمل الكسور العشرية و حسب ما نصت (الفقرة ٢/ب من الخطوة الثالثة) من نظام توزيع المقاعد ، فتكون النتيجة كالاتي :-

ت	الكيان السياسي	عدد المقاعد	القسمة على/ ٣	عدد النساء
١	ائتلاف النصر	٧	٢,٣	٢
٢	الحزب الديمقراطي الكردستاني	٦	٢	٢
٣	ائتلاف الوطنية	٤	١,٣	١
٤	نينوى هويتنا	٣	١	١
٥	تحالف الفتح	٣	١	١
٦	تحالف القرار العراقي	٣	١	١
٧	حزب الجماهير الوطنية	٢	صفر	صفر
٨	النهج الديمقراطي	١	صفر	صفر
٩	الاتحاد الوطني الكردستاني	١	صفر	صفر
١٠	تمدن	١	صفر	صفر
١١	قصي عباس (شبكي- مستقل)	١	صفر	صفر
١٢	حركة بابليون	١	صفر	صفر
١٣	حزب التقدم الايزيدي	١	صفر	صفر
	المجموع الكلي	٣٤	---	٨

٤. ومن خلال الاطلاع على الجدول اعلاه عند تطبيق الخطوة (٢/ب من الخطوة الثالثة من النظام) نلاحظ تحقق حصة النساء في الدائرة الانتخابية **(محافظة نينوى)** والبالغة (٨) نساء وكما موضح في الجدول اعلاه. و بذلك سوف تستكمل حصة النساء دون الحاجة للقفز الى الفقرات المتبقية من النظام.

٥. مما تقدم نلاحظ ان قرار مجلس المفوضين بالعدد ٦٩ في المحضر الاعتيادي رقم ٤١ في ٢٠١٨/٨/٩ لم يراع الترتيب الذي اوجزه نظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ ، و كان الاجدر ان يتم توزيع المقاعد الثمانية المخصصة للنساء وفق الخطوات المشار اليها اعلاه.

ثالثا/ الخلاصة

ان قرار مجلس المفوضين بالعدد ٦٩ في المحضر الاعتيادي رقم ٤١ في ٢٠١٨/٨/٩ والمتضمن اعادة توزيع مقاعد كوتا النساء الخاصة بالفائزات عن محافظة نينوى و الذي تم بموجبه استبدال المرشحة الفائزة المدعية (خالدة خليل رشو) بالمرشح المطعون بصحة عضويته ضمن نفس قائمة الحزب الديمقراطي الكوردستاني (صفوان بشير يونس). و كذلك استبدال المرشح الفائز المدعي (محمد فرمان شاهر) عن قائمة الجماهير الوطنية بالمرشحة المطعون في صحة عضويتها (سهام عباس علي) من نفس القائمة لم يراع الترتيب الذي اورده نظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨.

عليه ..

- **تكون المدعية (خالدة خليل رشو) فائزة بالمقعد المخصص لكوتا النساء ضمن قائمة الحزب الديمقراطي الكوردستاني بدلا من السيد (صفوان بشير يونس) ضمن نفس القائمة.**
- **و يكون المدعي السيد (محمد فرمان شاهر) فائزا عن قائمة الجماهير الوطنية بدلا عن السيدة (سهام عباس علي) ضمن نفس القائمة.**

ان نسبة ٢٥% التي نص عليها قانون انتخابات مجلس النواب رقم ٤٥ لسنة ٢٠١٣ (المعدل) تحققت وفق التفصيل اعلاه ولا داعي للانتقال الى الخطوات اللاحقة في احتساب كوتا النساء. و ان هذا التوزيع قد استند الى نصوص الدستور و قانون انتخابات مجلس النواب و نظام توزيع المقاعد بشكل صحيح و منتج.

هذه خبرتنا بالاتفاق .... للتفضل بالاطلاع مع التقدير

الخبير القضائي	**الخبير القضائي**	**الخبير القضائي**
د. علي عيسى اليعقوبي	**محسن جباري الموسوي**	**كاطع مخلف الزوبعي**
	عضو مجلس المفوضين	**نائب رئيس مجلس المفوضين**
	للدورة الثالثة	**للدورة الثالثة**

الدعاوى - الشؤون المالية
يصرف لكل خبير مبلغ مليون دينار من المبلغ المودع امانات في مقدرو الكلفة على حساب هذه الدعوى.

٤

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوٚمارى عيراق
داد كاى بالآى ئيتيحادى

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

تشكلت المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ ٢٠١٨/٦/٢١ برئاسة القاضي مدحت المحمود وعضوية القضاة السادة فاروق السامي وجعفر ناصر حسين واكرم طه واكرم بابان ومحمد النقشبندي وعبود التميمي وميخائيل شمشون قس كوركيس وحسين ابو التمن المأذونين بالقضاء بأسم الشعب وأصدرت قرار الحكم الآتي :

المدعون : ١. (م . ع . ح)/رئيس مجلس المفوضين للمفوضية العليا المستقلة للانتخابات اضافة لوظيفته ـ وكيلاه الموظفان الحقوقيان (أ . ح . ع) و (ر.ن . ع).

٢. رئيس جمهورية العراق / اضافة لوظيفته ـ وكيله الاستشاري القانوني (ف . ج)

٣. الحزب الديمقراطي الكوردستاني ـ وكيله المحامي (إ . س . م)

المدعى عليه : رئيس مجلس النواب/إضافة لوظيفته ـ وكيلاه الموظفان الحقوقيان المدير (س . ط .ي) والمستشار القانوني المساعد (هـ . م . س).

الادعاء :

اولاً: ادعى وكيلا المدعي الاول (م . ع .ح) في الدعوى المرقمة ٩٩/اتحادية/٢٠١٨ بأن مجلس النواب اصدر بتاريخ ٢٠١٨/٦/٦ قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ واصبح نافذاً من تأريخ التصويت عليه ولمخالفة هذا القانون لأحكام الدستور والقانون فبادر للطعن فيه . وقد تم تبليغ المدعى عليه اضافة لوظيفته الذي اجاب على لائحة الدعوى بلائحته الجوابية المؤرخة ٢٠١٨/٦/١٤ ، وسنبين ادعاءات المدعي وردود وكيل المدعى عليه عليها:

١. ادعى المدعي ان المدعى عليه اصدر في جلسة استثنائية عقدها مجلس النواب بتاريخ

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوماري عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

٢٠١٨/٥/٢٨ وبقيت الجلسة مفتوحة لغاية التصويت على قانون التعديل الثالث موضوع الطعن في ٢٠١٨/٦/٦ مخالفاً للمادة (٥٨/اولاً) من الدستور ، وكان السبب في عقد الجلسة هو (مناقشة الخروقات التي شابت العملية الانتخابية) ولم تكن الغاية منها تشريع قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب لذلك ليس للمجلس اصدار مثل هذا التعديل. اجاب وكيل المدعى عليه على ذلك ان مجلس النواب دعى الى عقد جلسة استثنائية لتصويب العملية الانتخابية وان كل ما جرى من اجراءات ومناقشة تحت هذا العنوان اما التصويت على القانون محل الطعن فقد تم في جلسة دعى اليها رئيس مجلس النواب بعد رفع الجلسة الاستثنائية بأربعة ايام مستوفياً المدة التي اوجبها النظام الداخلي بين مناقشة مقترح القانون والتصويت عليه وكانت اجراءاته مستقيمة وصائبة ومتوافقة مع الدستور.

٢. ان مشروعات القوانين تقدم من رئيس الجمهورية ومجلس الوزراء ومقترحات القوانين تقدم وفقاً لنص المادة (٦٠/اولاً) من الدستور من عشرة اعضاء او احدى اللجان المتخصصة . وان مجلس النواب خالف نص المادة المذكورة وان مقترح القانون كان يجب ان يقدم للسلطة التنفيذية لدراسته ويرفع الى مجلس النواب. اجاب وكيلا المدعى عليه ان القانون محل الطعن سنه مجلس النواب بما يملك من اختصاص في تشريع القوانين وفقاً للمادتين (٦٠/ثانياً) و(٦١/اولاً) من الدستور وان ما ذكره وكيلا المدعي من قصر تشريع القوانين على مشروع القانون الذي يرد من السلطة التنفيذية فليس صحيحاً ويتعارض مع قرار المحكمة الاتحادية العليا رقم (٢١/اتحادية/٢٠١٥) .

٣. ان المادة (٧٣/ثالثاً) تقضي بأن رئيس الجمهورية هو الذي يصادق ويصدر القوانين وعليه فأن القانون لا يصبح نافذاً من تاريخ التصويت عليه بدون هذه المصادقة وان مجلس القضاء الاعلى اعتبر هذا القانون ساري المفعول وقام بتنفيذه بارسال لجنة تتألف من رئيس الادعاء العام ورئيس هيئة الاشراف القضائي وقضاة لمقر المفوضية . اجاب وكيلا المدعى عليه

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

ان مجلس النواب حدد تأريخ نفاذ القانون محل الطعن بتأريخ التصويت عليه بما يملك من اختصاص في تحديد نفاذ القوانين وفقاً للمادة (١٢٩) من الدستور وان ما قام به مجلس النواب هو مراعاة للمدد الدستورية ولضمان تصويب العملية الانتخابية .

٤. بين وكيلا المدعي ان الدستور في المادة (٩٠) بين مهام مجلس القضاء الاعلى والتي وردت في المادة (٩١) منه . وان هذه الصلاحيات وردت على سبيل الحصر لذلك فأن ما ورد في المادة (٤) من قانون التعديل الثالث بانتداب (٩) قضاة لادارة مجلس المفوضين وقاضياً لكل مكتب بدلاً من مدراء المكاتب في المحافظات فان ذلك يخالف الدستور لان مهمة القاضي الفصل في المنازعات وان عمل مجلس المفوضين عمل اداري وتنفيذي . اجاب وكيلا المدعى عليه ان المادة (٩٠) من الدستور بينت اختصاصات مجلس القضاء الاعلى فقيام مجلس النواب بمنح مجلس القضاء الاعلى اختصاص ادارة مفوضية الانتخابات لا تخالف القانون لان قانون التنظيم القضائي اشار الى عدة مهام ادارية يقوم بها القاضي وهناك امثلة كثيرة على ذلك .

٥. اعتبر الدستور في المادة (١٠٢) المفوضية العليا المستقلة للانتخابات هيئة مستقلة وإستناداً لذلك صدر قانون المفوضية رقم (١١) لسنة ٢٠٠٧ وهي تملك الاشراف على جميع الانتخابات وعليه فان انتداب قضاة لادارة الانتخابات يتعارض مع هذا الحكم ويعد تدخلاً في عمل المفوضية . اجاب وكيلا المدعى عليه ان المفوضية كانت تقوم بهذه المهام واوكل مجلس النواب الى المفوضية القيام بذلك الى ان ثبت بتقارير رسمية من لجنة تقصي الحقائق النيابية واللجنة العليا الوزارية الخروقات الجسيمة لنزاهة وسلامة العملية الانتخابية وحصول عمليات تزوير واسعة للنتائج وهدر لاصوات الناخبين وهذا اساس تعديل قانون الانتخابات محل الطعن لاحالة ملف الانتخابات الى جهة قضائية تدير العملية الانتخابية باعتبارها جهة محايدة . وما اورده وكيلا المدعي يصدق على الظروف العادية .

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا - العراق - بغداد - حي الحارثية - موقع ساعة بغداد
هاتف - ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

٦. بين وكيلا المدعي ان اعادة العد والفرز كما جاء في المادة (١) من قانون التعديل الثالث تحتاج لاموال ضخمة وان تشريع قانون فيه جنبة مالية يحتاج لموافقة السلطة التنفيذية وبالتالي لا يجوز لمجلس النواب تشريع هذا القانون وان توصية اللجنة الوزارية لاعادة الفرز بنسبة ٥% وليس ١٠٠% التي نصت عليها المادة . اجاب وكيلا المدعى عليه ان وكيلا المدعي غير مخولين بالترافع عن الحكومة او تحديد مدى قدرتها على تحمل نفقات مسار العملية السياسية ولو كان الامر كذلك لاعترضت الحكومة على القانون .

٧. ان ما اشارت اليه المادة (٣) باستثناء اصوات الاقليات المشمولة بنظام الكوتا من الغاء نتائج الخارج والحركة السكانية لمحافظات (الانبار ، صلاح الدين ، نينوى ، ديالى) وانتخابات النازحين في المخيمات وانتخابات التصويت المشروط ونزلاء السجون وانتخابات التصويت الخاص في اقليم كوردستان يتناقض مع احكام المادة (١٤) من الدستور ، وكان المفروض اذا شاب الانتخابات تزوير الغاء جميع النتائج ولا يتم استثناء فئة دون اخرى. اجاب وكيلا المدعى عليه رداً على هذا الطعن ان كوتا الاقليات محدود الاثر وان عدد المقاعد التي تنشأ عنها محدد سلفاً ولضمان حقوق الاقليات فقد اتجهت ارادة ممثلي الشعب للحفاظ عليها وان هذا الاستثناء لا يمثل دليلاً على صواب العملية الانتخابية .

٨. ان قانون المفوضية رسم آلية حل النزاعات الانتخابية من قبل المفوضية وقراراتها تخضع للطعن امام الهيئة القضائية في محكمة التمييز وان اقحام القضاء بموضوع ادارة الانتخابات يتعارض مع مهام القاضي ، وان الهيئة القضائية هي المختصة باعادة عملية العد والفرز او الغاء نتائج محطات او مراكز معينة كما حصل عام (٢٠١٠) او اعادة العد والفرز لمحطات محافظة بغداد. اجاب وكيلا المدعى عليه ان المحكمة الاتحادية العليا غير مختصة بنظر مدى وجود تعارض بين النصوص القانونية وانما تختص بالبت بمدى دستورية النصوص القانونية . اما آلية فض النزاعات الانتخابية فقد تم نسخها بما ورد في قانون التعديل الثالث لقانون

٤

الانتخابات وهو داخل في صميم الاختصاص التشريعي لمجلس النواب . اما القول بمخالفة القانون للمادة (٩٨) من الدستور فهناك فرق بين تكليف القاضي بمهمة مؤقتة وبين عمل القاضي خاصة وان هذه المهمة سوف تنتهي بالمصادقة على نتائج الانتخابات .

٩. ان ايقاف عمل اعضاء مجلس المفوضين الوارد في المادة (٥) يخالف المادة (٦١) من الدستور الذي يتطلب استجواب وسحب الثقة من رؤساء الهيئات المستقلة وان الايقاف عن العمل لم يرد له ذكر في الدستور او القانون . اجاب وكيلا المدعى عليه ان مجلس النواب ليس في طور استجواب او سحب الثقة عن رؤساء الهيئات المستقلة وانما اتخذ هذا الاجراء لضمان قيام القضاة المنتدبين بمهام عملهم دون التداخل مع سواهم اضافة الى كف يد المعنيين بالعملية الانتخابية التي شابها خروقات خطيرة لحين انتهاء الاجراءات التحقيقية الخاصة بهم . وهذه الاجراءات منسجمة مع ارتباط المفوضية بمجلس النواب وخضوعها لرقابته.

١٠. ان تقرير اللجنة الوزارية المرسل لمجلس النواب والتي شكلت خلافاً للدستور والقانون كون مجلس الوزراء لا يملك صلاحية التحقيق في المخالفات الانتخابية وان تلك اللجنة لم تتول التحقيق في موضوع ادعاءات التزوير ولم تطلع على استمارات النتائج وآليات فرزها وانما استندت على تقارير بعض المرشحين الخاسرين ولم تقدم دليلاً واحداً على حدوث تلاعب واذا وجدت بعض الخروقات فلا يستدعي الغاء عملية انتخابية بكاملها. اجاب وكيلا المدعى عليه ان هذا الطعن غير موجه لمجلس النواب وان القانون محل الطعن لا يتأثر بالحكم الذي تصدره المحكمة الاتحادية العليا ، كون القانون المطعون فيه يمثل عملاً دستورياً صادراً من سلطة مختصة مستقلاً عن التقارير الحكومية .

١١. بين وكيلا المدعي ان اغلب النواب الذين حضروا جلسة التصويت هم من المرشحين الخاسرين وان المفوضية غير مسؤولة عن عدم فوزهم ولو كان هؤلاء من الفائزين فهل كان بالامكان عقد تلك الجلسات الطارئة واعادة العد والفرز بناء على رغبة البعض منهم وان قانون

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

کۆماری عێراق
دادگای باڵای ئیتیحادی

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

التعديل اعد في نفس الجلسة وان الاضافات والحذف كانت برغبات بعض النواب وان المفوضية اصبحت هي الحلقة الاضعف واصبح اعضاء مجلس النواب الخاسرين هم الخصم. اجاب وكيلا المدعى عليه ان كل النواب ممن صوت على القانون هم من الاعضاء المستمرين في العضوية لغاية نهاية الدورة الانتخابية وهذا هو الاساس الذي يتم الركون اليه ، اما الاتكاء على نتائج الانتخابات وان المجلس اصبح خصماً وحكماً فهي تقييمات شخصية غير منتجة ولا تعني المحكمة الاتحادية . وطلب وكيلا المدعي الحكم بعدم دستورية التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ المعدل. في حين طلب وكيلا المدعى عليه رد الدعوى . وقررت المحكمة بتاريخ ٢٠١٨/٦/١٣ رد طلب اصدار الامر الولائي لان اصدار قرار فيه سلباً او ايجاباً من شأنه اعطاء احساس لرأي المحكمة .

ثانياً: ادعى وكيل المدعي رئيس جمهورية العراق /اضافة لوظيفته بالدعوى المرقمة ١٠٤/اتحادية/٢٠١٨ ضد رئيس مجلس النواب /اضافة لوظيفته ان مجلس النواب صوت بجلسة استثنائية عقدها بتاريخ ٢٠١٨/٦/٦ على قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ وباشر مجلس القضاء الاعلى بتنفيذه وقد شاب التعديل مخالفات دستورية وطلب الحكم بعدم دستوريته للاسباب التي ذكرها . وقد تم تبليغ المدعى عليه اضافة لوظيفته بعريضة الدعوى ومستنداتها فاجاب عليها بلائحته المؤرخة ٢٠١٨/٦/١٤ . وسنبين طعون وكيل المدعي وردود وكيلا المدعى عليه عليها تباعاً:

١. ان البرلمان صوت على التعديل في عطلته التشريعية لان فصله التشريعي الثاني انتهى في ٢٠١٨/٤/٣٠ ولا يجوز له ممارسة وظيفته التشريعية خلافاً للمادتين (٥٧ و ٥٨/ثانياً) من الدستور . اجاب وكيلا المدعى عليه ان تشريع القانون تم في جلسة استثنائية وفق للمادة (٥٨/ثانياً) من الدستور .

٢. صوت المجلس في جلسة استثنائية اعتبرها مفتوحة خلافاً للمادة (٥٨/ثانياً) من الدستور .

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

وان عبارة جلسة مفتوحة لم ترد في نصوص الدستور لان تشريع القانون يتطلب (قراءة اولى وثانية ومناقشة ومن ثم يعرض للتصويت) ويجب ن تكون فواصل زمنية بينهما ولم يسبق للمجلس ان شرع قانوناً في جلسة استثنائية مفتوحة . اجاب وكيلا المدعى عليه ان الجلسة الاستثنائية التي عقدها المجلس تمت من صاحب الاختصاص الدستوري وهو رئيس مجلس النواب وان الادعاء بأن ذلك يتقاطع مع الدستور فهو تقييم شخصي من وكيل المدعي ولم يورد حكماً دستورياً بمنع ذلك .

٣. بين وكيل المدعي ان الجلسات الاستثنائية تعد لامور طارئة وان المجلس عقد جلسته لمناقشة وتصويب العملية الانتخابية التي تخضع للطعن امام القضاء . ولايبرر لعقد الجلسة الاستثنائية . اجاب وكيلا المدعى عليه ان الشروط التي بينها وكيل المدعي فهي من عندياته . واذا لم يكن تصويب العملية الانتخابية التي شابها تزوير وتحريف واسع امراً يستدعي عقد جلسة استثنائية فما هو الامر الاستثنائي وان النصوص التي وردت في التعديل قد حلت محل النصوص الواردة في قانون انتخابات مجلس النواب وقانون المفوضية العليا المستقلة للانتخابات ونسختها وامر ذلك يعود تقديره لمجلس النواب .

٤ . ان رئيس الجمهورية يتولى بموجب المادة (٧٣/ثانياً) من الدستور المصادقة واصدار القوانين وكان على مجلس النواب ارسال القانون لرئيس الجمهورية للمصادقة عليه ونشره في الجريدة الرسمية .اجاب وكيلا المدعى عليه ان مجلس النواب حدد تأريخ نفاذ القانون بتاريخ التصويت عليه لغرض العمل به باسرع وقت.

٥. ان التعديل الثالث عدل اصل القانون رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ وصوت عليه خلافاً لقواعد التصويت للتشريعات. اجاب وكيلا المدعى عليه ان تشريع التعديل تم بعد قراءة اولى وقراءة ثانية ومناقشة ثم التصويت عليه بعد اربعة ايام .

٦. الغت المادة (٣) من قانون التعديل الثالث (نتائج انتخابات الخارج لجميع المحافظات

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

وانتخابات الحركة السكانية لمحافظات (الانبار وصلاح الدين ونينوى وديالى) وانتخابات النازحين في المخيمات وانتخابات التصويت المشروط والنزلاء في السجون وانتخابات التصويت الخاص في اقليم كوردستان مخالفاً لاحكام المادة (٢٠) من الدستور والمادة (١٤) منه. اجاب وكيلا المدعى عليه ان الغاء بعض النتائج لوقوع مخالفات جسيمة اثبتتها تقارير اللجنة الوزارية واللجنة الحكومية التي حققت في الخروقات الانتخابية والغيت من قبل المجلس باعتباره ممثلاً للشعب .

٧. بين وكيلا المدعي ان المادة (٥) من التعديل قضت بقيام مجلس القضاء الاعلى بانتداب (٩) قضاة لادارة مجلس المفوضين ومنحهم صلاحية المجلس وانتداب قاضي لكل مكتب في المحافظات بدلاً من المدراء الحاليين خلافاً للدستور . اجاب وكيلا المدعى عليه ان انتداب قضاة لادارة مجلس المفوضين ولكل مكتب من مكاتب المحافظات فان ذلك لا يتعارض مع الدستور وان القاضي سيمارس عمل اداري وليس قضائي وان اسناد هذه المهمة للقضاء لحيادية القضاء . وطلب وكيل المدعي اصدار امر ولائي بايقاف الاجراءات المتخذة من مجلس القضاء الاعلى استناداً لبيانه الصادر في ٢٠١٨/٦/٧ . فقررت المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ ٢٠١٨/٦/١٣ رد هذا الطلب وطلب وكيلا المدعى عليه رد الدعوى .

<u>ثالثاً:</u> ادعى وكيل الحزب الكوردستاني الديمقراطي في الدعوى المرقمة (١٠٦/اتحادية/٢٠١٨) ضد رئيس مجلس النواب واعضاء مجلس النواب /اضافة لوظائفهم بان مجلس النواب اصدر واقر قانون التعديل الثالث لقانون الانتخابات رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٨ (والمقصود ٢٠١٣) المتضمن بمادته (٣) الغاء نتائج التصويت الخاص في اقليم كوردستان ، وكذلك التصويت المشروط في مخيمات النازحين لمحافظات معينة ومنها نينوى وان المادة المذكورة تمثل خرقاً دستورياً ومخالف لمبدأ المساواة والديمقراطية وحق التصويت والمشاركة السياسية اضافة الى ان القانون معيب من الناحية الشكلية للاسباب التالية:

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوماری عیراق
داد گای بالآی ئیتیحادی

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

١. لا يجوز لمجلس النواب الغاء نتائج الانتخابات وان ذلك يتم عبر السياقات المنصوص عليها في قانون الانتخابات وقانون المفوضية العليا المستقلة للانتخابات
٢. ان الغاء نتائج التصويت الخاص والمشروط يعد انتهاك لمبدأ المساواة والديمقراطية.
٣. ان القانون يعد معيباً من حيث الشكل بوجوب اصداره من قبل رئيس الجمهورية لذلك يعد بحكم العدم ولا يترتب اثار قانونية . وطلب ابطال والغاء القانون . وتم تبليغ المدعى عليه اضافة لوظيفته بعريضة الدعوى فاجاب عليها بلائحته المؤرخة ٢٠١٨/٦/١٤ التي جاء فيها. ان الغاء بعض النتائج تم بالاستناد لوقوع مخالفات جسيمة اثناء العملية الانتخابية اثبتتها تقارير اللجنة البرلمانية واللجنة الحكومية المختصتين بالتحقيق في الخروقات وباعتباره ممثلاً للشعب. اما بالنسبة لضرورة مصادقة رئيس الجمهورية واصداره القانون فان القانون حدد نفاذه من تاريخ التصويت عليه . وان اتباع المجلس لذلك لضرورة العمل بالقانون باسرع وقت لضمان تصويب العملية الانتخابية ومراعاة المدد الدستورية الخاصة ببداية الدورة الانتخابية الجديدة ولتلافي الاجراءات التقليدية في المصادقة على القوانين واصدارها ونشرها وطلب رد الدعوى. وفي الموعد المحدد للنظر في الدعاوى (٩٩ ، ١٠٤ ، ١٠٦ /اتحادية/٢٠١٨) حضر وكلاء اطراف هذه الدعاوى جميعاً بعد التبلغ دققت المحكمة عرائض الدعاوى المذكورة فوجدت انها بذات الموضوع وهو الطعن بقانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب وان المدعى عليه فيها هو ذاته رئيس مجلس النواب اضافة لوظيفته. واختصاراً في الوقت والجهد واستناداً الى احكام المادة (٧٥) من قانون المرافعات المدنية قررت المحكمة النظر في الدعاوى الثلاث موحدة واصدار حكم واحد فيها . نودي على اطراف الدعاوى الثلاثة فحضر عن المدعي رئيس الجمهورية اضافة لوظيفته الاستشاري القانوني القاض السيد (ف .ج) وعن المدعي المفوضية العليا المستقلة للانتخابات الحقوقيان السيدان (أ .ح . ع) و(ر. ن. ع) وعن المدعي الحزب الديمقراطي الكوردستاني المحامي السيد (إ . م)، وحضر عن المدعى عليه

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا - العراق - بغداد - حي الحارثية - موقع ساعة بغداد
هاتف - ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

رئيس مجلس النواب في الدعاوى الثلاثة الحقوقيان السيدان (هـ . م) و (س . ط) وذلك بموجب الوكالات العامة المربوطة بملف الدعاوى وبوشر بالمرافعة حضوراً وعلناً قبل جميع الاطراف في الدعاوى المذكورة. كرر وكلاء المدعين ما ورد في عرائض الدعاوى وطلبوا الحكم بما جاء فيها ، اجاب وكيلا المدعى عليه نكرر ما ورد في ما اوردناه في اللوائح الجوابية ونطلب رد الدعاوى للأسباب الواردة في لوائحنا . دققت المحكمة ما افاد الطرفان به في هذه الجلسة وبعدما تمت دراسة عرائض الدعاوى والدفوع الواردة عليها . ووجدت ان الدعوى اصبحت مستكملة لأسباب الحكم ، وبناء عليه قررت المحكمة ختام المرافعة وتلي قرار الحكم علناً في الجلسة .

قرار الحكم :

لدى التدقيق والمداولة من المحكمة الاتحادية العليا وجد من قراءة الطعون المقدمة في الدعاوى المذكورة في اعلاه على قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ انها توزعت على جانبين الاول ويضم طعون اجرائية على شكلية اصداره والموعد المحدد لنفاذه ، وفي الجانب الثاني طعون تتعلق بعدم دستورية بعض من مواده من الناحية الموضوعية. فبالنسبة الى الطعون المتعلقة بإجراءات صدور القانون ونفاذه فأنها تتركز على عدم دستورية الجلسة المؤرخة ٢٠١٨/٦/٦ التي صدر القانون فيها وما سبقها من جلسات حيث ذهبت الطعون الى أنه صدر في جلسة (استثنائية) كان موضوعها (مناقشة الخروقات التي شابت العملية الانتخابية) ولم تكن محددة لاغراض تشريع القانون محل الطعن وإن ذلك يخالف أحكام المادة (٥٨/اولاً) من الدستور كما تذهب الطعون الى ذلك ، ومن الرجوع الى الاوليات والى دفوع المدعى عليه رئيس مجلس النواب اضافة لوظيفته تجد المحكمة الاتحادية العليا أن القانون موضوع الطعن قد صدر في جلسة دعى اليها رئيس المجلس ، وبعد رفع الجلسة

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

المحكمة الاتحادية العليا

كوماری عیراق

دادگای بالآی ئیتتیحادی

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

الاستثنائية التي سبقت جلسة صدور القانون بأربعة أيام ، وقد تناولت وسائل الاعلام ذلك ، وعلمت الكافة بأن الجلسة المؤرخة ٢٠١٨/٦/٦ ستكون لتشريع القانون موضوع الطعن والتي قد انعقدت بنصاب كامل يتفق وأحكام المادة (٥٩) من الدستور ، وتم التصويت عليه وفق هذا النصاب أما الطعن الإجرائي الآخر فقد تعلق بكون القانون كان بصيغة (مقترح) وليس بصيغة مشروع مقدم من الحكومة وبصدد هذا الطعن تجد المحكمة الاتحادية العليا أن ذلك ما تجيزه المادتان (٦٠/اولاً) و(٦٠/ثانياً) من الدستور وكذلك النظام الداخلي لمجلس النواب حيث مارس المجلس صلاحيته المنصوص عليها في المادتين المذكورتين والطعن الاجرائي الآخر من أن القانون قد نص على أن يكون نفاذه من تأريخ التصويت عليه وليس من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية وتجد المحكمة الاتحادية العليا أن ذلك ما تجيزه المادة (١٩/تاسعاً) من الدستور والمادة (١٢٩) منه أما بصدد الطعن الذي يذهب الى ان القانون لم يرسل الى رئاسة الجمهورية للمصادقة عليه واصداره ، وجواب ذلك ان عدم القيام بهذا الاجراء فوراً لا يمنع من صيرورته قانوناً نافذاً لأن رئاسة الجمهورية لا تملك دستورياً صلاحية نقض القوانين بعد دورة واحدة لاحقة لنفاذ دستور جمهورية العراق لعام ٢٠٠٥ استناداً للمادة (١٣٨) من الدستور . اما الطعن الاجرائي الآخر بأن القانون قد صدر في جلسة حضرها النواب الخاسرون في انتخابات سنة ٢٠١٨ فالجواب عليه أن صلاحية مجلس النواب واعضاؤه التي قررها الدستور تبقى قائمة حتى انتهاء دورتهم الانتخابية وهي نهاية السنة التقويمية الرابعة التي تبدأ من تأريخ اول جلسة له ، استناداً للمادة (٥٦/اولاً) من الدستور. وطعن اجرائي آخر هو أن المفوضية العليا المستقلة للانتخابات هي من تملك حق الاشراف على عملية الانتخابات وجواب هذا الطعن ان هذه الصلاحية منحت لها

١١

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

بموجب قانون. وقانون التعديل الثالث الذي انتدب القضاة للقيام بهذه المهمة هو قانون صدر وفق الاسس التي رسمها الدستور وهو واجب التطبيق.

أما بالنسبة للطعن المتعلق بوقف عمل المفوضية فقد نص قانون التعديل عليه كأجراء احترازي موقوت بانتهاء اجراءات التحقيق الذي تجريه الجهات المختصة في الوقائع التي تنسب الى المفوضية بحكم خضوعها لرقابة مجلس النواب بموجب المادة (١٠٢) من الدستور ولا يأخذ الوقف هذا شكل الاستجواب المنصوص عليه في المادة (٦١/سابعاً) من الدستور.

اما بالنسبة للطعن الذي ينصب على عدم اخذ مجلس النواب موافقة السلطة التنفيذية على تشريع القانون رغم انه يكلف مبالغ مالية فان الرد على ذلك، إن مثل هذا الطعن يخص الحكومة وليس المفوضية العليا المستقلة للانتخابات.

ومما تقدم من استعراض الطعون المقدمة في الدعاوى الموحدة المتعلقة بالجوانب الاجرائية في اصدار القانون موضوع الطعن وفي نفاذه فتجد المحكمة الاتحادية العليا انها لا تستند الى نص في الدستور ولا تشكل مخالفة لأحكامه.

اما بالنسبة للطعون المتعلقة بالجانب الموضوعي الواردة على قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب، فقد توجهت المحكمة الاتحادية العليا الى دراسة مواد هذا القانون بصيغته الاخيرة الواردة رفقة كتاب مجلس النواب ـ الدائرة البرلمانية المرقم (١/٩/٥٦٠٠) المؤرخ في ٢٠١٨/٦/١٣ والمستندة الى التسجيل بالصوت والصورة لوقائع الجلسة التي شرع القانون فيها وستكون دراسته مادة مادة لتقرير موافقتها للدستور او مخالفتها لأحكامه وذلك في ضوء الطعون المقدمة عليها وجواب المدعى عليه اضافة لوظيفته عليها وكالاتي:

<u>المادة (١) من القانون:</u> وقد حلت هذه المادة محل المادة (٣٨) من قانون انتخابات مجلس النواب، وقضت بإبدال اسلوب العد والفرز بواسطة جهاز تسريع النتائج الالكترونية الى اسلوب العد والفرز اليدوي في جميع المراكز الانتخابية لعموم العراق.

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad

هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩

Tel -009647706770419

البريد الالكتروني

E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com

ص.ب ٥٥٥٦٦

Po.Box 55566

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوماری عيراق
داد كاى بالآى ئيتيحادى

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

وتجد المحكمة الاتحادية العليا ان توجه مجلس النواب هذا اجراء تنظيمي لعملية الانتخابات العامة ولإعادة اطمئنان الناخب الى العملية الانتخابية ووفق صلاحيته المنصوص عليها في المادة (٦٠/اولاً) من الدستور . وليس في هذا التوجه مخالفة لأحكام الدستور .

المادة (٢) من القانون : وقد الزمت المفوضية بإجراء مطابقة اوراق الاقتراع مع التقرير الصادر من جهاز التحقق الالكتروني الخاص (باركود) واتخاذ الاجراءات اللازمة في ضوء ذلك . وتجد المحكمة الاتحادية العليا ان حكم المادة (٢) من القانون جاء هو الآخر خياراً تشريعياً لضمان الدقة في تدقيق النتائج وليس فيه مخالفة لأحكام الدستور .

المادة (٣) من القانون : وقد قضت بإلغاء نتائج انتخابات الخارج لجميع المحافظات وانتخابات الحركة السكانية لمحافظات الانبار وصلاح الدين ونينوى وديالى ، وانتخابات النازحين في المخيمات وانتخابات التصويت الخاص في اقليم كوردستان . وقد جاء الغاء هذه النتائج في تلك المناطق بشكل مطلق ودون تمييز بين اصوات الناخبين التي ادليت في تلك المناطق بشكل سليم ودون مخالفات سواء بواسطة جهاز تسريع النتائج الالكترونية او بغيره ، وبين الاصوات التي شابتها شائبة المخالفات كالتزوير بصوره كافة وبقية صور المخالفات التي تؤثر سلباً في العملية الانتخابية وتصادر اهدافها . وان الالغاء هذا الذي جاءت به المادة (٣) موضوع الطعن للأصوات التي جاءت بشكل سليم وموافق للقانون سواء داخل العراق او خارجه يشكل هدراً لهذه الاصوات ومصادرة لارادة الناخبين في تلك المناطق وهذا يتعارض مع احكام المواد (١٤) و(٢٠) و(٣٨/اولاً) من الدستور التي كفلت للمواطن حقه بالمساواة وحقه بالتصويت والانتخابات والترشيح وبإبداء الرأي في الامور العامة وفي مقدمتها حرية الرأي في انتخاب من يمثله في مجلس النواب . أما بالنسبة للنتائج التي شابتها المخالفات كالتزوير وغيره والتي رفعت بشأنها الشكاوى الى المفوضية وفق احكام المادة (٨) من قانون المفوضية او تلك المخالفات التي وردت في التقارير الرسمية والتي تستند على ادلة قانونية معتبرة ، فيمكن ارجاء اعلان نتائجها لحين

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

البت فيها سلباً او ايجاباً وذلك بهدف السير ببقية مراحل العملية الانتخابية بشكل قانوني وشفاف واعلان النتائج النهائية وارسالها الى المحكمة الاتحادية العليا للمصادقة عليها بعد التحقق ووفق اختصاصها المنصوص عليه في المادة (٩٣/سابعاً) من الدستور . هذا من جانب وفي جانب آخر جاء صدر المادة (٣) من القانون باستثناء أصوات الاقليات المشمولة بنظام (الكوتا) من الالغاء الذي اوردته المادة المذكورة وذلك بشكل مطلق ايضاً ، وهذا الاستثناء من الالغاء دون تمييز بين الاصوات السليمة والاصوات التي شابتها المخالفات يخالف أحكام المادة (١٤) من الدستور التي تنص على مساواة العراقيين امام القانون ودون تمييز بسبب الجنس او العرق او القومية او الاصل او اللون او الدين او المعتقد او الرأي او الوضع الاقتصادي او الاجتماعي . لذا فإن الاستثناء لأصوات الاقليات المشمولة بنظام (الكوتا) من الالغاء حتى وإن شابتها شائبة المخالفات بكل مسمياتها وصورها سواء تحصلت داخل العراق او خارجه يخالف المبدأ الدستوري الذي جاءت به المادة (١٤) من الدستور . وفي ضوء ما تقدم فان ما جاءت به المادة (٣) موضوع الطعن من قانون التعديل الثالث مخالف بالكامل لأحكام الدستور . <u>المادة (٤) من القانون :</u> فقد قضت هذه المادة بقيام (الهيئة القضائية للانتخابات) المشكلة في (محكمة التمييز الاتحادية) بموجب المادة (٨/ثالثاً) من قانون المفوضية بإلغاء بعض نتائج الانتخابات في المراكز الانتخابية في حال وجود مخالفات تتطلب الالغاء ووفقاً للأدلة المتحصلة ونتيجة التحقيق في الشكاوى المرفوعة او التي سترفع الى المفوضية وكذا تلك التي أظهرتها التقارير الرسمية المرفوعة بهذا الصدد . وإن نص المادة (٤) من القانون الذي أوكل الإلغاء الى جهة قضائية جاء مقدراً انها وبحكم خبرتها ومهنيتها هي الاقدر على تقييم الادلة على وجود المخالفة وتأثيرها على حرية الانتخابات سواء كانت المخالفة مشتملة على فعل التزوير المنصوص عليه في المادة (٢٨٦) من قانون العقوبات رقم (١١١) لسنة ١٩٦٩ بصوره التي عددتها المادة (٢٨٧) من نفس القانون والذي من شأنه ان يغير الحقيقة الى خلافها ويحدث

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

المحكمة الاتحادية العليا

كو٧مارى عيراق

داد كاي بالآي ئيتتيحادي

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

ضرراً بالمصلحة العامة او بشخص من الاشخاص . أو غير ذلك من انماط المخالفات . فاذا ما ثبت للهيئة القضائية للانتخابات وجود مخالفة مؤثرة في عملية الانتخابات ، فتصدر قرارها بإلغاء النتائج الناشئة عنها . وتجد المحكمة الاتحادية العليا ان الحكم الذي جاءت به المادة (٤) من القانون موضوع الطعن يشكل ضمانة لسلامة العملية الانتخابية ولا يخالف احكام الدستور .

<u>المادة (٥) من القانون :</u> وقد قضت بقيام مجلس القضاء الاعلى بانتداب (٩) قضاة للحلول محل اعضاء المفوضية الحاليين وقاض لكل مكتب من مكاتب المفوضية في المحافظات ، وقضت بانتهاء مهام القضاة المنتدبين هذه عند مصادقة المحكمة الاتحادية العليا على النتائج النهائية للانتخابات . ومبدأ انتداب القضاة للعمل او لأداء مهام محددة خارج محاكمهم نصت عليه المادة (٤٩) من قانون التنظيم القضائي رقم (١٦٠) لسنة ١٩٧٩ وحددت الاماكن التي تجوز انتداب القاضي للقيام بمهامها والمدة المحددة للانتداب وهي لا تتجاوز ثلاث سنوات . ولم يكن من بين هذه الاماكن ما نصت عليه المادة (٥) من القانون موضوع الطعن وهو المفوضية العليا المستقلة للانتخابات وتشكل هذه المادة تعديلاً للمادة (٤٩) من قانون التنظيم القضائي بإضافة مكان جديد يجوّز للقاضي القيام بالمهام المنصوص عليها في المادة (٥) من القانون وللفترة المحددة فيها . هذا بالاضافة الى أن الحكم الذي جاءت به المادة (٥) من القانون موضوع الطعن لا يتعارض مع حكم المادتين (٤٧) و (٩٨/اولاً) من الدستور لان القاضي المنتدب لا يجمع في نفس الوقت بين القيام بمهامه القضائية ومهامه في المفوضية او في مكاتبها وهذا الجمع بين المهمتين وهو ما حظرته المادة (٩٨/اولاً) من الدستور حيث سيتفرغ القاضي المنتدب بالكامل لمهامه الجديدة ولحين انتهاء مدة الانتداب وكذا الحال بالنسبة للمادة (٤٧) من الدستور لان القاضي المنتدب سيغادر طيلة فترة الانتداب مهامه في السلطة القضائية لذا فلا مخالفة لحكم المادة (٥) موضوع الطعن مع احكام الدستور .

<u>المادة (٦) من القانون :</u> وقد قضت بجعل العراق بالنسبة لمقاعد (الكوتا)

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

للمكون المسيحي دائرة واحدة وبتنظيم سجل انتخابي خاص بهم والحكم الوارد فيها يخص مسألة تنظيمية لا تخالف احكام الدستور .

المادة (٧) من القانون : وقد نصت على سريان احكام قانون التعديل الثالث على انتخابات مجلس النواب لعام ٢٠١٨ وهذا ينسجم مع الدستور ذلك أن العملية الانتخابية لعام ٢٠١٨ لم تكن قد انتهت حين صدور قانون التعديل الثالث ونفاذه لان هذه العملية لا تنتهي إلا بمصادقة المحكمة الاتحادية العليا على النتائج النهائية للانتخابات وفقاً لما تنص عليه المادة (٩٣/سابعاً) من الدستور لذا لا تشكل المادة (٧) من القانون موضوع الطعن مخالفة لأحكام الدستور .

المادة (٨) من القانون: وقضت بعدم العمل بأي نص يتعارض مع أحكام القانون موضوع الطعن . ومثل هذا النص درجت القوانين على وضعه تحسباً لما قد يكون هناك نص يتعارض مع احكام القانون ويتعارض مع اهدافه وتغييب الاسباب الموجبة لتشريعه . لذا فان حكم المادة (٨) من القانون ليس فيه مخالفة لأحكام الدستور .

المادة (٩) من القانون: التي قضت بنفاذ القانون من تأريخ التصويت عليه . ويجد الحكم الوارد في هذا النص سنده في المادتين (١٩/تاسعاً) و(١٢٩) من الدستور حيث جوّزتا العمل بالقانون وبنفاذه من التأريخ المحدد فيه وليس من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية لذا فلا مخالفة لنص المادة (٩) من القانون مع أحكام الدستور .

ــ وبناء على ما تقدم ذكره عند استعراض الطعون المقدمة على قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب سواء ما تعلق منها بالجوانب الاجرائية في اصدار القانون وفي نفاذ أحكامه او الطعون المقدمة على المواد التي وردت في القانون والتي أوردت المحكمة مضامينها وذكرت أزاء كل منها ما هو مخالف منها للدستور وما هو موافق لأحكامه . ومن كل ما تقدم قرر الحكم بـ :

اولاً ــ عدم دستورية نص المادة (٣) من قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ المعدل والغاؤها للأسباب المذكورة ازاءها ولمخالفتها للمواد الدستورية وهي المواد (١٤) و(٢٠) و(٣٨/اولاً) من الدستور وإشعار مجلس النواب بذلك لأتخاذ ما يلزم .. وكذلك اشعار المفوضية العليا المستقلة للانتخابات بمكوناتها المنصوص عليها في المادة (٣) من قانونها لتقف على اسباب الحكم بعدم دستورية المادة (٣) موضوع الطعن ومراعاة ذلك عند ممارسة صلاحيتها المنصوص عليها في المادة (٨) من قانونها عند النظر في الشكاوى الواردة وكذلك عند النظر في المخالفات الواردة في التقارير الرسمية المرفوعة عن المخالفات وكذلك إشعار (الهيئة القضائية للانتخابات) بما ورد في قرار الحكم هذا لمراعاته عند ممارسة صلاحياتها ومهامها المنصوص عليها في المادة (٤) من قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب والمادة (٨/ثالثاً) من قانون المفوضية ، وذلك بإلغاء الأصوات في المراكز الانتخابية في عموم العراق وخارجه التي رفعت او سترفع بشأنها الشكاوى أو ما ورد ذكره من مخالفات في التقارير الرسمية ذات العلاقة اذا ثبت وجود مخالفات في الحصول على تلك الاصوات كالتزوير وغيره من اوجه المخالفات المؤثرة في حرية الانتخابات وفي حرف إرادة الناخب وذلك بعد إجراء عملية العد والفرز اليدوي المنصوص عليها في المادة (١) من قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب بالنسبة لهذه الاصوات فقط دون غيرها وعدم المساس بأصوات المقترعين التي تحصلت بشكل قانوني سليم ودون أي مخالفات ولم ترد بشأنها شكاوى او يرد ذكرها في التقارير الرسمية ذات العلاقة بالمخالفات ودون وجود حاجة لإجراء عملية العد والفرز يدوياً عليها سواء تحصلت هذه الأصوات داخل العراق او خارجه وذلك تطبيقاً للأحكام الواردة في الدستور والتي تقدم ذكرها وهي المواد (١٤) و(٢٠) و(٣٨/اولاً) من الدستور احتراماً لإرادة الناخب وحقوقه في المشاركة في الشؤون العامة وعدم إهدار صوته الذي جاء دونما أية مخالفة ، إضافة الى اعمال مبدأ أن ما تم صحيحاً في ظل قانون او نص في قانون نافذ يبقى مرعياً وهذا ما أقرته المادة (١٣٠) من الدستور .

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

كۆماری عيراق دادگای باڵای فیدراڵی		جمهورية العراق المحكمة الاتحادية العليا

العدد: ٩٩ و١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨

ثانياً – رد بقية الطعون الواردة على قانون التعديل الثالث لقانون انتخابات مجلس النواب المتعلقة بالجوانب الاجرائية في اصدار القانون او في نفاذه وكذلك الطعون الواردة على مواده للأسباب المبينة ازاء كل طعن او مادة وذلك لعدم استناد هذه الطعون على سند من الدستور .

ثالثاً – تحميل الطرفين في الدعاوى الثلاث المنظورة المصاريف واتعاب المحاماة البالغة مئة الف دينار وبنسبة ما خسره كل منهم في تلك الدعاوى استناداً الى أحكام المادة (١٦٦) من قانون المرافعات المدنية رقم (٨٣) لسنة ١٩٦٩ والمادة (٦٣) من قانون المحاماة رقم (١٧٣) لسنة ١٩٨١ . وصدر قرار الحكم باتاً وملزماً للسلطات كافة استناداً الى أحكام المادة (٩٤) من الدستور والمادة (٥) من قانون المحكمة الاتحادية العليا رقم (٣٠) لسنة ٢٠٠٥ بالاتفاق وتلي علناً في الجلسة المؤرخة في ٢٠١٨/٦/٢١.

العضو جعفر ناصر	العضو فاروق السامي	الرئيس مدحت المحمود
العضو محمد النقشبندي	العضو اكرم بابان	العضو اكرم طه
العضو حسين ابو التمن	العضو ميخائيل شمشون قس كوركيس	العضو عبود التميمي

Federal Supreme Court -Iraq- Baghdad
Tel -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.Box 55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف – ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

المحكمة الاتحادية العليا

العدد: ٢١٣ /اتحادية/٢٠١٨

كوٓماری عیراق

دادگاى بالاّى ئيتتيحادي

تشكلت المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ ٢٠١٩/٥/١٤ برئاسة القاضي السيد مدحت المحمود وعضوية القضاة السادة فاروق محمد السامي وجعفر ناصر حسين واكرم طه محمد واكرم احمد بابان ومحمد صائب النقشبندي وعبود صالح التميمي وميخائيل شمشون قس كوركيس وحسين عباس ابو التمن المأذونين بالقضاء بأسم الشعب وأصدرت قرارها الآتي :

المدعي: ستار جبار عباس الجابري – وكيله المحامي عماد حمد نطاح.

المدعى عليه : رئيس مجلس النواب /اضافة لوظيفته ـ وكيلاه الموظفان الحقوقيان

المدير سالم طه ياسين والمستشار القانوني المساعد هيثم ماجد سالم.

الاشخاص الثالثة للاستيضاح : ١. المفوضية العليا المستقلة للانتخابات ـ وكيلها

الموظف الحقوقي احمد حسن عبد.

٢. النائبة المعترض على صحة عضويتها – اجيال كريم سلمان

وكيلها المحامي طالب كاظم الزيادي.

الادعاء:

ادعى وكيل المدعي في عريضة الدعوى بأنه سبق وأن اعترض موكله المدعي (ستار جبار عباس الجابري) امام مجلس النواب بصحة عضوية النائبة (اجيال كريم سلمان) عملاً بحكم المادة (٥٢/اولاً) من الدستور وبتاريخ ٢٠١٨/١١/٦ اصدر مجلس النواب في الجلسة (١٠) قراراً تضمن في الفقرة (٤) منه رد الاعتراض، ولما كان قرار مجلس النواب مخالفاً للقانون والدستور فقد بادر موكله بالطعن به امام المحكمة الاتحادية العليا عملاً بحكم المادة (٥٢/ثانياً) من الدستور وادعى بأحقية موكله بالمقعد النيابي للاسباب الاتية: ١. ان موكله كان مرشح للانتخابات البرلمانية لعام ٢٠١٨ ضمن قائمة تيار الحكمة الوطني في محافظة ذي قار وبعد اعلان النتائج فاز تيار الحكمة الوطني بمقعدين من اصل (١٩) مقعد لمحافظة ذي قار وان موكله حصل على ثاني اعلى الاصوات ضمن القائمة المذكورة وان قرار مجلس المفوضين رقم (١٩) في ٢٠١٨/٥/١٨ صادق على فوز

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
العدد: ٢١٣ /اتحادية/٢٠١٨

كو'ماري عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

موكله كون مجلس المفوضين طبق نظام توزيع المقاعد تطبيقاً صحيحاً بأن وزع المقاعد على الكتل الحاصلة على (٦) مقاعد (٤ مقاعد للرجال ومقعدين لكوتا النساء) وهذا ما يحقق ارادة الناخب وينسجم مع الدستور وفي حال لم يكتمل نصاب كوتا النساء ينتقل الى المعادلة الثانية (بعد كل مقعدين للرجال يكون الثالث كوتا النساء) وبما ان تيار الحكمة حصل على مقعدين فأنها من نصيب الرجال (الاول من نصيب الفائز اسعد ياسين والثاني لموكله) ولكن بعد أن باشر السادة القضاة المنتدبين لمجلس المفوضين، وإجراء عملية الفرز والعد اليدوي، اصدر مجلس المفوضين القرار رقم (٦٩) في ٢٠١٨/٨/٩ المتضمن عدم فوز موكله ومنح المقعد للنائبة (اجيال كريم سلمان) وهي من نفس القائمة والمحافظة التي ينتمي اليها موكله مدعياً ان هذا التوزيع مخالف للقانون وفيه مصادرة لإرادة الناخب ويتناقض مع الدستور في المواد (٣٨/اولاً) التي نصت على حرية التعبير عن الرأي و(١٤) التي نصت على مبدأ المساواة و(١٦) التي نصت على مبدأ تكافؤ الفرص. وطلب من المحكمة الاتحادية العليا نقض الفقرة (٤) من القرار المطعون فيه والحكم بعدم صحة عضوية النائبة (اجيال كريم سلمان) وإعادة المقعد النيابي لموكله. وبعد تبليغ المدعى عليه بعريضة الدعوى اجاب وكيلاه باللائحة المؤرخة ٢٠١٨/١٢/١٦ بأن توزيع كوتا النساء هو عملية فنية وقانونية قامت بها المفوضية العليا المستقلة للانتخابات بعد الأخذ بنظر الاعتبار جميع القوائم الفائزة والامر محكوم بقانون المفوضية العليا المستقلة للانتخابات وللمتضرر الطعن بقرار المفوضية امام الهيئة القضائية في محكمة التمييز عليه يكون قرار مجلس النواب محل الطعن موافقاً للقانون والدستور وطلبا رد الدعوى لعدم اختصاص المحكمة بنظرها وفق المادة (٩٣/اولاً) من الدستور. وبعد استكمال الاجراءات المطلوبة وفقاً للنظام الداخلي للمحكمة الاتحادية العليا رقم (١) لسنة ٢٠٠٥ عين يوم ٢٠١٩/١/٢٨ موعداً للمرافعة وفيه تشكلت المحكمة وحضر وكلاء الطرفين وكرر كل منهم اقواله وطلباته ، دققت المحكمة النقاط التي اثارها وكيل المدعي في عريضة الدعوى وقررت ادخال (المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والنائبة اجيال كريم سلمان) اشخاصاً ثالثة في الدعوى للاستيضاح منهما عما يلزم لحسمها وذلك استناداً للمادة (٦٨/٤) من قانون المرافعات المدنية، اجابت المفوضية العليا المستقلة للانتخابات بلائحتها المرقمة (خ/١٩/١٣٠) في ٢٠١٩/٢/٢٠ المتضمنة بأن نظام توزيع المقاعد يهدف الى تحقيق نسبة كوتا النساء لاتقل عن ٢٥% من عدد المقاعد المخصصة للمحافظة من خلال تطبيقه على القوائم المشاركة دون تمييز. وان عدد المقاعد المخصصة لمحافظة ذي قار يبلغ (١٩) مقعد خصص منها خمسة مقاعد فقط للنساء وهي ربع

٢

المقاعد المخصصة للمحافظة. وان عدد المقاعد التي حصلت عليها القوائم الفائزة في محافظة ذي قار هي (سائرون/٦ مقاعد منها مقعد للنساء) و(تحالف الفتح/٥ مقاعد منها مقعد للنساء) و(دولة القانون/٣ مقاعد منها مقعد للنساء) و(ائتلاف النصر/٣ مقاعد منها مقعد للنساء) و(تيار الحكمة/٢ مقعدين منها مقعد للنساء). كما أنه تم تطبيق الخطوة الثالثة (حساب كوتا النساء) من نظام توزيع المقاعد وبالتسلسل الاتي: ١. من خلال تطبيق نص الفقرة (أ/٢) منها ونصها (يتم تخصيص مقعد من المقاعد التي حصلت عليها القائمة للمرأة بعد كل ثلاثة فائزين بغض النظر عن الفائزين من الرجال) فإن قائمة سائرون فقط سيخصص لها مقعد واحد للمرأة. ٢. ومن خلال تطبيق نص الفقرة (ب/٣) منها ونصها (يتم تخصيص مقعد للنساء بعد كل فائزين اثنين من الرجال بغض النظر عن عدد الاصوات التي حصل عليها الرجال) فإن القوائم الحاصلة على ثلاثة مقاعد وهي تحالف الفتح ودولة القانون وائتلاف النصر سيخصص من كل منها مقعد واحد للمرأة. ٣. ومن خلال تطبيق نص الفقرة (ب/٤) منها ونصها (اذا لم يتم استكمال المقاعد المطلوبة للنساء وفقاً لما ورد اعلاه فيتم تخصيص مقعد للنساء من مقاعد القوائم التي حصلت على مقعدين ومن الادنى الى الاعلى ويتم استبدال المرشح الفائز بالمقعد الثاني بالمرشحة الحاصلة على اعلى الاصوات ضمن نفس القائمة) ولكي يتم استكمال عدد النساء في محافظة ذي قار بخمسة مقاعد لذا يتم تخصيص المقعد الخامس من قائمة تيار الحكمة كونها القائمة الوحيدة الحاصلة على مقعدين. كما اورد بأن سبق للمحكمة أن ردت الدعاوى المرقمات (١٧٩/اتحادية/٢٠١٨ و١٨٠/اتحادية/٢٠١٨ و١٨١/اتحادية/٢٠١٨) وقررت أن الخطوة الثالثة من نظام توزيع المقاعد بجميع فقراتها ومنها الفقرة (٤/ب/٢) جاءت تطبيقاً سليماً للمادة (٤٩/رابعاً) من الدستور. وأنه يؤيد ما ذهب اليه وكيل المدعى عليه في أن عملية التوزيع فنية وقانونية وإن المفوضية توزع مقاعد الكوتا بعد الأخذ بنظر الاعتبار جميع القوائم الفائزة وهذا الامر يحكمه القانون والانظمة، وإن الهيئة القضائية للانتخابات سبق أن ردت الدعوى التي رفعها المدعي أمامها بنفس الموضوع في الدعوى المرقمة (١٣٩٩/استئناف/٢٠١٨) وجاء في قرارها بأنها لم تجد أي مخالفة او خلل في إجراءات المفوضية. بالاضافة الى أن المحكمة الاتحادية العليا غير مختصة بنظر دعوى المدعي لأن الطعن الذي يقدمه المدعي يجب أن يتعلق بشرط الترشيح وضرورة موافقتها للقانون من حيث العمر او الشهادة ولا يكون الاعتراض على آلية توزيع المقاعد والفائزين والتي سبق أن ردتها الهيئة القضائية للانتخابات وصادقت المحكمة الاتحادية العليا عليها. وقدمت النائبة اجيال لائحة مؤرخة ٢٠١٨/٢/٢٧ وطلبت

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا - العراق - بغداد - حي الحارثية - موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص. ب - ٥٥٥٦٦

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
العدد: ٢١٣ /اتحادية/٢٠١٨

كو٘مارى عيراق
دادكاي بالآي ئيتتيحادي

رد الدعوى لذات الاسباب التي اوردها وكيلا المدعى عليه المذكورة آنفاً واضافت إن طعن المدعي لا ينصب على تخلف احد شروط العضوية او مخالفة قانون استبدال اعضاء مجلس النواب . دققت المحكمة مستندات الدعوى ووجدت أن النزاع يتعلق بكيفية احتساب (كوتا النساء) وأن الموضوع يتضمن جنبة فنية يقتضي الاستعانة بخبير او اكثر لأجلاء هذا الجانب وكلف الاطراف بانتخاب خبير او اكثر للقيام بالمهمة فاتفقوا على الخبير عادل اللامي، الذي قدم تقريره المؤرخ (٣/نيسان/٢٠١٩) بأن جرت عملية تخصيص احد مقاعد حصة النساء مخالفة لنظام توزيع المقاعد رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ ، حيث تم تخصيص مقعد واحد للنساء من حصة قائمة تيار الحكمة الوطني الفائز بمقعدين للرجال استناداً للفقرة (٤/ب/٢) من الخطوة الثالثة والتي نصها (٤- اذا لم يتم استكمال المقاعد المطلوبة للنساء وفقاً لما ورد اعلاه فيتم تخصيص مقعد للنساء من ...) وكان المفروض استكمال المقاعد المطلوبة للنساء وفقاً لتطبيق الفقرة (١/ب/٢) من الخطوة الثالثة من النظام المذكور والتي تنص (١- تحدد حصة كل قائمة من النساء من خلال قسمة عدد المقاعد المخصصة للقائمة على ٣ على ان تهمل الكسور العشرية) حيث كان ينبغي تطبيق هذه المعادلة على قائمة سائرون الفائزة بستة مقاعد (٦ مقاعد ÷٣ = ٢ مقعدين للنساء) وبذلك سوف تستكمل حصة النساء دون الحاجة للقفز الى الفقرة (٤/ب/٢) من الخطوة الثالثة. علماً وبعد الرجوع الى السنوات السابقة كانت حصة كل القوائم الحاصلة على ستة مقاعد منها مقعدين للنساء. وقد وضح الخبير ما تضمنه التقرير وذلك في جلسة المحكمة المنعقدة بتاريخ ٢٠١٩/٤/٨، وقد اجاب وكيل المدعى عليه بلائحته الجوابية المؤرخة ٢٠١٩/٤/٨ تضمنت تكراراً لما ورد في لائحته المؤرخة ٢٠١٨/١٢/١٦ وبأن قضاء المحكمة الاتحادية العليا استقر في عشرات القرارات التي اصدرتها بأنها غير مختصة بنظر الدعاوى التي تتعلق بتطبيق القوانين التي حدد القانون سبيلاً للطعن فيها، حيث أن القانون حدد سبيلاً للاعتراض على قرارات المفوضية العليا المستقلة للانتخابات وهو الطعن امام الهيئة القضائية للانتخابات التي تكتسب قراراتها حجية الحكم المقضي فيه والتي سبق ردت طعن المدعي، وأن المحكمة الاتحادية العليا سبق وأن قررت عدم اختصاصها في نظر دعاوى مماثلة وهذا ما صدرت على اساسه القرارات (١٧٩/اتحادية/٢٠١٨ و١٨٠/اتحادية/٢٠١٨ و١٨١/اتحادية/٢٠١٨). واضاف بأنه يتحفظ على تقرير الخبير كونه جافى السياق المعتمد من قبل الجهة المختصة في تطبيق القانون والنظام وهي المفوضية العليا المستقلة للانتخابات، وطلب انتداب ثلاثة خبراء. اجاب وكيل مفوضية الانتخابات أن لديه تحفظات على التقرير وسيقدمها خلال

٤

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب - ٥٥٥٦٦

فترة التأجيل تحريراً وطلب من المحكمة تدوين اقواله وهي (أن السيد الخبير لم يطلع على النظام حيث اشار الى الفقرات ٤/ب/٢ و ١/ب/٢ وهذه الفقرات غير موجودة في نظام توزيع المقاعد، ولم يلتفت الى نص الفقرة ٢/ب من الخطوة الثالثة من النظام والتي نصت على في حال عدم تحقق نسبة النساء في القائمة فيتم اتباع الآتي لاستكمال النسبة ومفهوم المخالفة هنا اذا ما تحققت النسبة في القائمة بالقسمة على اربعة لا يتم الرجوع اليها بالقسمة على ثلاثة وإن موضوع الدعوى يتعلق بمدى دستورية وعدم دستورية النظام وتطبيقه من المفوضية وان السيد الخبير قد تناول في خبرته في غير ما تم تكليفه به من المحكمة الموقرة.)، رد الخبير بأن التسلسل الوارد في النظام يقضي بما توصل اليه. اجاب وكيل المدعي إن ما انكره وكيل الشخص الثالث من عدم وجود الفقرات، هي موجودة فعلاً في النظام وقدم للمحكمة نسخة من نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ وربطت بملف الدعوى. وجدت المحكمة أن العدالة تقتضي أن تستنفذ كل النقاط موضوع الخلاف من ثلاثة خبراء ولا تبخس حق الخبير في تقريره ولكن دفع الشك باليقين هو الادعى لمصلحة العدالة وكلفت الاطراف بانتخابهم فاتفقوا على (صفاء الموسوي وعلي عبد الاله وحمدية الحسيني) واشعروا بالمهمة وكلفوا بتحديد النصوص التي تحكم واقعة الدعوى، وبتاريخ ٢٠١٩/٤/٢٨ قدموا تقريرهم الذي تضمن رأيين، الاول اتفق عليه كل من الخبيرين (صفاء الموسوي وحمدية الحسيني) بأن عملية احتساب كوتا النساء المحددة في الخطوة الثالثة من النظام رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ تشتمل على العديد من الخطوات المتسلسلة التي يجب اتباعها لضمان توزيع كوتا النساء بشكل عادل على القوائم الفائزة حسب مقاعدها الفائزة بها وإن المدلولات اللفظية الواردة ذات اعتبار ايضاً بحسب معناها الظاهر. وقد توصلوا الى نفس ما توصل اليه الخبير عادل اللامي في تقريره المذكور آنفاً. اما الرأي الثاني فقد انفرد به الخبير علي عبد الاله وهو ذات ما بينه وكيل الشخص الثالث وكيل المفوضية العليا المستقلة للانتخابات المذكور آنفاً. ثم اجاب وكيل الشخص الثالث مفوضية الانتخابات على تقرير الخبراء بلائحته المؤرخة ٢٠١٩/٥/٥ خلاصتها بأنه يؤيد رأي الخبير علي عبد الاله لأنه يمثل التطبيق الحقيقي والفعلي للنظام وإن ما ذهب اليه الخبيرين الاخرين هو غير صحيح فعملية توزيع المقاعد تتبع ما حصلت عليه القائمة من مقاعد وما حصلت عليه بقية القوائم الفائزة الاخرى من مقاعد والدليل محافظتي كركوك والبصرة حيث أن قائمة الفتح في البصرة حصلت على ٦ مقاعد وتم منحها ٢ مقعد للنساء وإن الخبيرين قد اهملا ما نصت عليه الفقرة (٢/ب) بكاملها فقد استندوا على جزء منها وهو (في حال عدم تحقق النسبة في القائمة)

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
العدد: ٢١٣ /اتحادية/٢٠١٨

كو٧ماري عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

واهملوا الجزء الاخر وهو (يتم اتباع الاتي لاستكمال النسبة) دون مبرر وإن تعريف القائمة ورد في الفقرة (٨) من القسم الاول من النظام بأنها (قائمة الحزب السياسي او الائتلاف المشارك في الانتخابات) وإن أي غموض بنص في النظام فيجب الرجوع الى مصادر وطرق التفسير ومنها الاعمال التحضيرية للنص وإن المفوضية هي الأولى بتطبيق وتفسير النص وكذلك إن ما ذهب اليه الخبيرين في أن القائمة التي تحصل على ٦ مقاعد يجب أن يخصص لها مقعدين للنساء هو أمر غير صحيح فعملية توزيع المقاعد على القوائم تتبع ما حصلت عليه القائمة من مقاعد وما حصلت عليه بقية القوائم الفائزة الاخرى من مقاعد والدليل محافظتي كركوك والبصرة حيث أن قائمة الفتح في البصرة حصلت على ٦ مقاعد وتم منحها ٢ مقعد للنساء . كلفت المحكمة خلال جلستها المنعقدة بتاريخ ٢٠١٩/٥/٧ كل من الخبير صفاء الموسوي وعلي عبد الاله باجراء مناظرة بين الرأيين توصل المحكمة الى قناعة لكل من الرأيين واضافت الخبيرة حمدية الحسيني بأن الانظمة نستوحيها من الانظمة الدولية لكن مجلس النواب او الجهة المكلفة تغير الانظمة تبعا للحال كما حصل لتغير النسب من ١.٣ الى ١.٧ وذهب الخبيران المتفقان على أنهما يؤيدان الخبير المنفرد عادل اللامي من حيث نتيجة ما توصل اليه ولكن تقريرهما جاء مفصلاً، لاحظت المحكمة بأن النائبة اجيال طلبت رد الخبيرة حمدية الحسيني بالعريضة المؤرخة ٢٠١٩/٤/٢٧ وافادت بأن لها علاقة قرابة الى رئيس المجلس الاعلى وانها علمت عن طريق ثقاة بأن المدعي اتصل بها وأن له علاقة مع الشيخ جلال الصغير، لاحظت المحكمة أن الخبيرة قدمت وثيقة تثبت أنها غادرت المجلس الاعلى ورشحت في الانتخابات لعام ٢٠١٨ في قائمة اخرى، ولغرض تمكين النائبة من اثبات وجود اتصال بين من تدعيه وهو الشيخ جلال الصغير لصالح المدعي توجهت المحكمة الى تكليفها بالاثبات بدليل مقبول قضائياً واضافت بدلاً من ذلك اطلب ايداع القضية لخمس خبراء من المختصين بعدما اختلف الخبراء الثلاثة في الرأي، اجاب وكيل المدعى عليه بأنه يضم صوته الى طلب النائبة اجيال بانتخاب خمسة خبراء، كلفت المحكمة الاطراف بانتخاب الخبراء فتركوا الامر لها وبعد التداول واستمزاج رأي أطراف الدعوى والخبراء توصلت المحكمة الى انتخاب الخبراء (عز الدين المحمدي وحازم البدري وحسين عبد علي خليف العجيلي و د. علي اليعقوبي وحسين علي البياتي) وبتاريخ ٢٠١٩/٥/١٢ ورد تقريرهم الى المحكمة مبينين فيه بأنه بعد اطلاعهم على اضبارة الدعوى وما كلفتهم به المحكمة وعلى قرار المحكمة الاتحادية العليا رقم (٢١٤/اتحادية/٢٠١٨) القاضي باختصاص المحكمة بالنظر في هكذا طعون وكذلك قرارها المرقم (١٧٩/اتحادية/٢٠١٨) القاضي

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

المحكمة الاتحادية العليا - العراق - بغداد - حي الحارثية - موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب - ٥٥٥٦٦

برد الطعن بدستورية الخطوة الثالثة والفقرة (٤/ب/٢) من النظام رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ وقد توصلوا بالاجماع الى أن استحقاق تحالف سائرون من كوتا النساء (١) مقعد واحد مع المرشحة الفائزة بأصواتها اصلاً (هيفاء كاظم عباس) ليصبح مجموع مقاعد النساء في قائمة سائرون (٢) مقعدان (واحد من حيث الاصل والمقعد الثاني تناله بالكوتا). واستحقاق قائمة تحالف الفتح (١) مقعد واحد مقعد بالكوتا يكون من نصيب اعلى النساء في قائمة الفتح اصواتا في محافظة ذي قار. وتبقى نتائج قوائم ائتلاف دولة القانون وإئتلاف النصر بدون تغيير لأن كل منها تحوي امرأة فائزة بدون الكوتا وهن كل من (زينب وحيد سلمان/ائتلاف دولة القانون) و(علا عودة لايذ/ائتلاف النصر) ليصبح مجموع المقاعد المشغولة من قبل النساء في محافظة ذي قار (٥) مقاعد وهي تحقق نسبة (٢٥%) نساء وتستبعد المرشحة (اجيال كريم سلمان) من الفائزين وتبقى حصة قائمة تيار الحكمة الوطني (٢) مقعدان بدون نساء ويكون المقعد الثاني المخصص لتيار الحكمة الوطني من استحقاق المدعي (ستار جبار عباس) كفائز حسب تسلسل اصواته ضمن قائمة تيار الحكمة الوطني. وبتاريخ ٢٠١٩/٥/١٤ تشكلت المحكمة فحضر وكيل المدعي ووكيل المدعى عليه السيد هيثم ماجد ووكيل الشخص الثالث للاستيضاح المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والنائبة اجيال كريم سلمان اذ ادخلت للاستيضاح فقط وحضر وكيلها المحامي طالب كاظم الزيادي وبوشر بالمرافعة حضوراً وعلناً اجاب وكيل المدعي ان التقرير جاء معللاً ووفق القانون ولا اعتراض لديه عليه، اجاب وكيل المدعى عليه ووكيل الشخص الثالث السيد احمد حسن بأن التقرير جانب الصواب ويتحفظان عليه ، طلب وكيل النائبة اجيال تأجيل الدعوى لأنه استلم التقرير هذا اليوم لاحظت المحكمة ان النائبة اجيال قدمت طلب تأجيل بتاريخ ٢٠١٩/٥/١٢ وقد اشعرت أن بإمكانها الاتصال بالمحامي والحضور من يوم ١٢ الى هذا اليوم للاطلاع على الدعوى وعلى التقرير ومع ذلك وتمكيناً للمحامي من دراسة التقرير فقد رفعت المحكمة جلستها الى نهاية نظر دعاوى اليوم ٢٠١٩/٥/١٤ وبعد استئناف الجلسة اجاب وكيلها بأن موضوع الدعوى يخرج النظر فيه عن اختصاص المحكمة الاتحادية العليا اضافة الى ان المدعي سبق وان اقام الدعوى المرقمة (١٧٩/اتحادية/٢٠١٨) وقد تم ردها ولا يجوز اقامتها استناداً لاحكام المواد (١٠٥ و١٠٦) من قانون الاثبات وان المدعي طعن بقرار مجلس المفوضين وقد رد طعنه وذلك يكون حجة بما ورد فيه وإن لمجلس المفوضين الصلاحية الحصرية بوضع نظام اجراءات توزيع المقاعد وتسوية المنازعات التي تنشب بين المتنافسين وإن موكلته ترفض اختيار الخبراء او احالة القضية للخبراء اضافة لوجود تناقض بين

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب - ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
العدد: ٢١٣ /اتحادية/٢٠١٨

كوماری عیراق
دادگای بالآی ئیتتیحادي

تقرير الخبراء المفرد والثلاثي والخماسي، عليه طلب رد الدعوى من جهة الاختصاص اضافة لوجود خصومة حيث أن المفوضية وجهت لأحد الخبراء لفت نظر وهذا يؤثر على الحيادية، عقب وكيل المدعي ان الدعوى (١٧٩/اتحادية/٢٠١٨) تختلف من حيث اطراف الدعوى والموضوع وان هذه الدعوى تحكمها المادة (٥٢) من الدستور، ولدى التدقيق وبعد ان استمعت المحكمة لأقوال اطراف الدعوى وطلباتهم وجدت ان الدعوى اصبحت مستكملة لاسباب الحكم قررت ختام المرافعة وتلي قرار الحكم علناً في الجلسة .

قرار الحكم:

لدى التدقيق والمداولة من المحكمة الاتحادية العليا وجد أن المدعي ستار جبار الجابري قد طعن بموجب دعواه (٢١٣/اتحادية/٢٠١٨) بقرار مجلس النواب المشار المرقم (١٥٤) في ٢٠١٨/١١/٧ المتخذ في الجلسة المرقمة (١٠) المنعقدة بتاريخ ٢٠١٨/١١/٦ ونص الفقرة (٤) منه الآتي (لم تحصل الموافقة بعد التصويت على عدم صحة عضوية السيدة النائبة (اجيال كريم سلمان) وللمتضرر الطاعن السيد (ستار جبار الجابري) اللجوء الى المحكمة الاتحادية للطعن بقرار مجلس النواب.) بداعي مخالفة القرار محل الطعن لأحكام النظام والقانون والدستور مطالباً بحقه في عضوية مجلس النواب بدلاً من النائبة الحالية اجيال كريم سلمان عن محافظة ذي قار. وقد أجرت المحكمة الاتحادية العليا تحقيقاتها في الدعوى في ضوء أحكام الدستور والقانون ونظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ واستعانت على التوالي بخبير وبثلاثة خبراء وبخمسة خبراء وذلك لإجلاء الجوانب الفنية في عملية توزيع المقاعد في القوائم الانتخابية وذلك من خلال طلبات المدعى عليه رئيس مجلس النواب أضافة لوظيفته والاشخاص الثالثة اللذين أدخلتهم المحكمة للاستيضاح عما يلزم لحسم الدعوى ولتكوين القناعة التامة لما يلزم لإصدار الحكم وفق الدستور وتطبيقاً لاحكام المادة (٥٢/ثانياً) منه ولقانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ ولنظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ مستندة في عملية ندب الخبراء الى أحكام المادة (١٣٣) من قانون الأثبات رقم (١٠٧) لسنة ١٩٧٩. وذلك بعدما دققت

المحكمة الاتحادية العليا - العراق - بغداد - حي الحارثية - موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

الدفوع التي قدمها المدعى عليه رئيس مجلس النواب اضافة لوظيفته والاشخاص الثالثة وهي الدفع الذي يفيد الى عدم اختصاص المحكمة الاتحادية العليا بنظر الدعوى ووجدت أن هذا الدفع مردود بحكم الدستور ذلك أن الفقرة (اولاً) من المادة (٥٢) من الدستور قد اناطت بمجلس النواب اختصاص النظر في الاعتراض المقدم اليه من ذي مصلحة على صحة عضوية احد اعضاء المجلس اما بسبب تخلف شرط او اكثر من الشروط المطلوبة فيه او لوجود خطأ او خلل في تطبيق القوانين والأنظمة ذات العلاقة في عملية انتخابه او في اجراءات توزيع المقاعد وفق النظام ووفق القواعد المعتمدة والنسب الواردة في الدستور والقانون والنظام، ومن ثم يصدر مجلس النواب قراره بقبول الاعتراض او برده في ضوء التحقيق الذي يجريه، وهدف الدستور من اناطة هذا الاختصاص بمجلس النواب هو تأمين سلامة مركز النائب محل الاعتراض وبالتالي سلامة المؤسسة التشريعية وترسيخ الثقة بصحة وسلامة انتخاب اعضاءها، وصلاحية مجلس النواب هذه تجد سندها كما تقدم في المادة (٥٢/اولاً) وفي الفقرتين (اولاً) و(ثانياً) من المادة (١٣) منه وهذا الاختصاص تمارسه غالبية مجالس النواب في العالم ومنها على سبيل التمثيل لا الحصر في مصر، والكويت، والأردن، والإمارات العربية المتحدة، وإيطاليا، واليابان. وقرار مجلس النواب الصادر بنتيجة الاعتراض سواء بقبول الاعتراض او برده ، اناط الدستور في الفقرة (ثانياً) من المادة (٥٢) منه اختصاص النظر في الطعن المقدم عليه بالمحكمة الاتحادية العليا خلال ثلاثين يوماً من تاريخ صدوره، والمحكمة الاتحادية العليا عند نظر الطعن بقرار مجلس النواب الصادر وفق المادة (٥٢/اولاً) من الدستور تمارس ذات الاختصاص الذي مارسه مجلس النواب حيث تتولى اجراء التحقيق في الجوانب كافة المثارة من المدعي حتى وإن بت بها من جهة اخرى سابقاً وذلك بموجب التخويل الدستوري المنصوص عليه في المادة (٥٢/ثانياً) من الدستور لأن تطبيق نصوص الدستور ومنها المادة المذكورة لها العلوية في التطبيق على النصوص الواردة في القوانين والانظمة اذا ما وجد في محصلة تطبيقها ما يخالف الدستور والقوانين والانظمة ذات العلاقة بمجمل عملية انتخاب اعضاء مجلس النواب وبتوزيع المقاعد وهذه العلوية تجد سندها في المادة (١٣) من الدستور ونصها الآتي (اولاً ـ يعد هذا الدستور القانون الاسمى والاعلى في العراق ويكون ملزماً في انحائه كافة وبدون استثناء. ثانياً ـ لا يجوز سن قانون يتعارض مع هذا الدستور ويعد باطلاً كل نص يرد في دساتير الاقاليم او أي نص قانوني آخر يتعارض معه.) والمحكمة الاتحادية العليا قد مارست هذا الاختصاص وأصدرت العديد من الاحكام بموجبه والتي اوردت اعدادها وتفاصيلها في

المحكمة الاتحادية العليا ـ العراق ـ بغداد ـ حي الحارثية ـ موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص.ب ـ ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
العدد: ٢١٣ /اتحادية/٢٠١٨

كوماری عیراق
دادگای بالای ئیتتیحادی

الحكم الصادر عنها بتأريخ ٢٠١٩/٤/١٧ في الدعوى المرقمة (٢١٤/ اتحادية/ ٢٠١٨) اما بالنسبة لبقية الدفوع فقد وجدت المحكمة أن الرد عليها قد ورد في تقارير الخبراء واخرها تقرير الخبراء الخمسة المؤرخ ٢٠١٩/٥/١٢ والذي استند الى نصوص الدستور وقانون انتخابات مجلس النواب ونظام توزيع مقاعد مجلس النواب بشكل صحيح ومنتج، المرافق لهذا الحكم، والذي يصح اعتماده سبباً للحكم استناداً للمادة (١٤٠) من قانون الاثبات. وبناء عليه قرر:

— الحكم برد الدفوع المقدمة من المدعى عليه اضافة لوظيفته ومن الاشخاص الثالثة لعدم استنادها الى سبب قانوني معتبر كما تقدم ذكره.

— والحكم كذلك بنقض قرار مجلس النواب المتخذ في الجلسة (١٠) المنعقدة بتأريخ ٢٠١٨/١١/٦ والمتضمن رد اعتراض المرشح ستار جبار عباس الجابري واعتماد تقرير الخبراء الخمسة المؤرخ ٢٠١٩/٥/١٢ سبباً للحكم ويعد جزء منه ومرفق به وذلك بحلول ستار جبار عباس الجابري محل اجيال كريم سلمان في عضوية مجلس النواب عن محافظة ذي قار وتحميل المدعى عليه اضافة لوظيفته المصاريف واتعاب محاماة وكيل المدعي ومقدارها مئة الف دينار وصدر الحكم بالاتفاق باتاً استناداً لاحكام المادة (٩٤) من الدستور والمادة (٥) من قانون المحكمة الاتحادية العليا رقم (٣٠) لسنة ٢٠٠٥ وتلي الحكم علناً في الجلسة بتأريخ ٢٠١٩/٥/١٤.

العضو جعفر ناصر حسين	العضو فاروق محمد السامي	الرئيس مدحت المحمود
العضو محمد صائب النقشبندي	العضو أكرم احمد بابان	العضو اكرم طه محمد
العضو حسين عباس ابو التمن	العضو ميخائيل شمشون قس كوركيس	العضو عبود صالح التميمي

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
ص . ب ـ ٥٥٥٦٦

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt_iraq@yahoo.com
Po.box55566

بسم الله الرحمن الرحيم

السيد رئيس وأعضاء المحكمة الأتحادية العليا المحترمون

م/ تقرير خبرة في الدعوى المرقمة ٢١٣/ أتحادية / ٢٠١٨

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته..

المدعي / ستار جبار عباس الجابري / وكيله المحامي عماد حمد نطاح

المدعى عليه/ رئيس مجلس النواب العراقي / اضافة لوظيفته

تنفيذاً لقرار المحكمة المحترمة المُتخذ في جلسة المرافعة المؤرخة ٢٠١٩/٥/٧ بانتخابنا خبراء قضائيين بكيفية أحتساب (كوتا النساء) في الدعوى المرقمة اعلاه. و بعد الاطلاع على أضبارة الدعوى و كافة مستنداتها نبين للمحكمة المحترمة الاتي :

اولا / خُلاصة الدعوى

يطعن المدعي ، و بحسب ما ورد في عريضة الدعوى ، بتبوء النائبة اجيال كريم مقعده ضمن قائمة (تيار الحكمة الوطني)، الدائرة الانتخابية لمحافظة ذي قار ، و ان التوزيع الحاصل لم يكن وفقا للقانون.

كما يطعن المدعي بقرار مجلس النواب المؤرخ في ٢٠١٨/١١/٧ المُتخذ في الجلسة المرقمة (١٠) و نص الفقرة (٤) منه المتضمنه التصويت على صحة عضوية النائبة اجيال كريم سلمان ورد الاعتراض المقدم من قبل المدعي، و للمتضرر الطاعن السيد (ستار جبار عباس) اللجوء الى المحكمة الاتحادية العليا للطعن بقرار مجلس النواب خلال ثلاثين يوما بموجب المادة (٥٢/ ثانيا) من الدستور.

مع الاشارة الى وجود ٣ ثلاث نساء فائزات بأصواتهن في دائرة محافظة ذي قار الانتخابيه ولما لم تتحقق نسبة ٢٥% من المقاعد للنساء فلابد من تطبيق نظام توزيع المقاعد رقم (١٢لسنة ٢٠١٨) لضمان تحقق نسبة كوتا النساء لمحافظة ذي قار في مجلس النواب العراقي . و بموجب هذا النظام وعملا بالخطوة الثالثة (حساب كوتا النساء) فان الهدف تحقيق نسبة مقاعد للنساء لاتقل عن (٢٥%) بواقع (٨٣ أمرأة) في مجلس النواب، علما ان الكتل الفائزة وعدد المقاعد التي حصلت عليها وحسب ترتيبها من الأعلى الى الآدنى هو : (سائرون /٦ مقاعد ، الفتح / ٥مقاعد ، دولة القانون /٣مقاعد ، النصر/٣ مقاعد ، الحكمة/٢مقعد).

ثانيا / الرأي و الخبرة

بعطف النظر لما جاء اعلاه، و الأخذ بنظر الاعتبار تكليف المحكمة المحترمة ، و الاطلاع على محاضر الجلسات و اللوائح المتبادلة بين الطرفين و الاشخاص الثالثة .

و الاطلاع على قرار المحكمة الاتحادية العليا ذي العدد ٢١٤/ اتحادية /٢٠١٨ القاضي بأختصاص المحكمة الاتحادية العليا بالنظر في هكذا طعون، وكذلك الاطلاع على قرار

Federal Supreme Court

المحكمة الاتحادية العليا ذي العدد ١٧٩/اتحادية/٢٠١٨ القاضي (ان الطعن بعدم دستورية الخطوة الثالثة و الفقره ٤/ب/٢ من نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ غير وارد و مردود) .

لذا فأن خبرتنا ستنحصر في الجنبه الفنية و القانونية لكيفية أحتساب (كوتا النساء) وفقا للآليات التي رسمها نظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ و قانون انتخابات مجلس النواب العراقي رقم ٤٥ لسنة ٢٠١٣ (المعدل) و كافة القوانين و الانظمة و التعليمات المتعلقة بذلك. و بعد المداولة بين الاعضاء توصلنا الى الاتي :

١- حصة محافظة ذي قار من النساء (٥) خمسة مقاعد من اصل (١٩) تسعة عشر مقعداً مخصصة للمحافظة.

٢- فوز (٣) ثلاثة نساء بأصواتهن ابتداءاً بدون كوتا ضمن قوائم كل من:

ت	القائمة	اسم الفائزة بدون كوتا	عدد الاصوات التي حصلت عليها
١	سائرون	هيفاء كاظم عباس	١٢٣٩٩
٢	ائتلاف دولة القانون	زينب وحيد سلمان	٧٥٨٥
٣	ائتلاف النصر	غُلا عودة لايذ	٨٦٨٢

٣- الفقرة (١) من الخطوة الثالثة من نظام توزيع المقاعد (حساب كوتا النساء) تنص على الاتي:(توزع جميع المقاعد على المرشحين الفائزين بغض النظر عن جنس المرشح) وبما ان النتائج افرزت فوز (٣) ثلاث نساء بأصواتهن مباشرة بدون كوتا ولعدم تحقق نسبة ٢٥% خمسة وعشرون بالمائة من المقاعد للنساء ضمن القوائم الفائزة لان المطلوب خمسة نساء والمتحقق في نتائج الانتخابات ثلاثة فقط فإننا نستمر بأتباع الخطوات بالتسلسل (أ) و (ب) بفقراتها لحين تحقق نسبة النساء المطلوبة والبالغة ٢٥% وبما أن المتحقق من النساء بدون كوتا (٣) ثلاثة من اصل (٥) خمسة نساء وهي حصة محافظة ذي قار فإننا نحتاج اضافة (٢) مقعدي نساء الى المتحقق بدون كوتا اصلاً ليصبح المجموع (٥) خمسة نساء كنوّاب عن ذي قار.

٤- بأتباع ما ورد في نظام توزيع المقاعد رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ الفقرة (أ/٢) من الخطوة الثالثة (حساب كوتا النساء) التي تنص على تخصيص مقعد من المقاعد التي حصلت عليها القائمة (للمرأة) بعد كل ثلاثة فائزين فإن قوائم كل من (سائرون والفتح) الحاصلين على (٦) و (٥) ستة وخمسة مقاعد على التوالي تكون من حصتهم (١) واحد مقعد كوتا نساء لكل قائمة من القائمتين لان القوائم الباقية الفائزة المتبقية في ذي قار لم تتجاوز مقاعدها (٣) مقاعد وهي (ائتلاف دولة القانون ٣ مقعد وائتلاف النصر ٣ مقعد و تيار الحكمة ٢ مقعد).

(٤ - ٢)

لذا فلن تشمل القوائم التي حصلت على اقل من (٤) اربعة مقاعد لان نتائج استعمال ما ورد بالفقرة (أ/٢) من النظام ١٢ لسنة ٢٠١٨ انتجت تحقيق نسبة ٢٥% من المقاعد للنساء في محافظة ذي قار.

وبتطبيق الفقرة (أ/٢) الخطوة الثالثة من نظام توزيع المقاعد ١٢ لسنة ٢٠١٨ يتم تحقيق نسبة النساء وهي٢٥% خمسة وعشرون بالمائة من مجموع الفائزين على عموم المحافظة وكالاتي:

ت	القائمة	عدد المقاعد التي فازت فيها القائمة	عدد النساء الفائزات بدون كوتا	حصة مقاعد القائمة من كوتا النساء
١	سائرون	٦	١ واحدة الفائزة (هيفاء كاظم عباس)	١ واحد مقعد وتكون امرأة حاصلة على أعلى الاصوات بدلاً عن الفائز (حمدالله مزهر)كونه اقل الفائزين اصواتاً
٢	تحالف الفتح	٥	لا يوجد	١ واحد مقعد وتكون امرأة حاصلة على أعلى الاصوات ضمن تحالف الفتح
٣	دولة القانون	٣	١ واحدة الفائزة (زينب وحيد سلمان)	لا يستوجب منح القائمة كوتا نساء لان مجموع مقاعد القائمة اقل من ٤
٤	ائتلاف النصر	٣	١ واحدة الفائزة (عُلا عودة لايذ)	لا يستوجب منح القائمة كوتا نساء لان مجموع مقاعد القائمة اقل من ٤
٥	تيار الحكمة	٢	لا يوجد	لا يستوجب منح القائمة كوتا نساء لان مجموع مقاعد القائمة اقل من ٤

تلاحظ محكمتكم الموقرة ان مجموع النساء بعد تطبيق الفقرة أ/٢ من الخطوة الثالثة (حساب كوتا النساء) قد انتجت وحققت نسبة النساء البالغة ٢٥% من مجموع المقاعد المخصصة الى محافظة ذي قار من النساء والبالغة (٥) مقاعد من اصل (١٩) تسعة عشر مقعداً.

المحكمة الاتحادية العليا - العراق
Federal Supreme Court

(٣ - ٤)

ثالثا / النتيجة

انّ استحقاق تحالف سائرون من كوتا النساء (١) مقعد واحد مع المرشحة الفائزة بأصواتها اصلاً (هيفاء كاظم عباس) ليصبح مجموع مقاعد النساء في قائمة سائرون (٢) مقعدان (واحد مقعد من حيث الاصل والمقعد الثاني تناله بالكوتا).

استحقاق قائمة تحالف الفتح (١) واحد مقعد بالكوتا يكون من نصيب اعلى النساء في قائمة الفتح اصواتاً في محافظة ذي قار.

وتبقى نتائج قوائم ائتلاف دولة القانون وائتلاف النصر بدون تغيير لان كل منها تحوي امراة فائزة بدون كوتا وهنّ كل من (زينب وحيد سلمان/ائتلاف دولة القانون) و (عُلا عودة لايذ/ائتلاف النصر).

ليصبح مجموع المقاعد المشغولة من قبل النساء في محافظة ذي قار (٥) خمسة مقاعد وهي تحقق نسبة ٢٥% خمسة وعشرون بالمائة نساء وتستبعد المرشحة (اجيال كريم سلمان) من الفائزين وتبقى حصة قائمة (تيار الحكمة الوطني) (٢) مقعدان بدون نساء ويكون المقعد الثاني المخصص لتيار الحكمة الوطني من استحقاق المدعي (ستار جبار عباس) كفائز حسب تسلسل اصواته ضمن قائمة تيار الحكمة.

وهذه خبرتنا وتقبلوا فائق التقدير والاحترام

الخبير القضائي د عزالدين المحمدي ٥/١٢	الخبير القضائي د حازم بدري احمد	الخبير القضائي المحامي:حسين عبد علي العجيلي
الخبير القضائي ٥/١٢ د علي عيسى اليعقوبي	الخبير القضائي المحامي:حسين علي البياتي	

٧ رمضان ١٤٤٠هـ
١٢ آيار ٢٠١٩م

المحكمة الاتحادية العليا
Federal Supreme Court

(٤ - ٤)

ارشفة الكترونية / يستنسخ للسادة القضاة
٥/١٢

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوٚماری عیراق
دادكاي بالآي ئيتتيحادي

العدد: ٢١٤ /اتحادية/٢٠١٨

تشكلت المحكمة الاتحادية العليا بتاريخ ٢٠١٩/٤/١٧ برئاسة القاضي السيد مدحت المحمود وعضوية القضاة السادة فاروق محمد السامي وجعفر ناصر حسين واكرم طه محمد واكرم احمد بابان ومحمد صائب النقشبندي وعبود صالح التميمي وميخائيل شمشون قس كوركيس ومحمد رجب الكبيسي المأذونين بالقضاء بأسم الشعب وأصدرت قرارها الآتي :

المدعي: يونادم يوسف كنا ـ وكيله المحامي محمد جاسم الجبوري.

المدعى عليهم:

١. رئيس مجلس النواب/ اضافة لوظيفته ــ وكيلاه الموظفان الحقوقيان المدير سالم طه ياسين والمستشار القانوني المساعد هيثم ماجد سالم.
٢. رئيس مجلس المفوضين للمفوضية العليا المستقلة للانتخابات/اضافة لوظيفته وكيله الموظف الحقوقي احمد حسن عبد.
٣. برهان الدين اسحق ابراهيم الياس.

الادعاء:

ادعى وكيل المدعي ان موكله (يونادم يوسف كنا) كان قد قدم اعتراضاً الى مجلس النواب بتاريخ ٢٠١٨/٩/١٥ على عضوية النائب (برهان الدين اسحاق) المرشح عن حركة بابليون (١٦٦) لمقعد كوتا المكون المسيحيين لمحافظة بغداد . إلا أن المدعى عليه الاول رد اعتراضه بقراره المرقم (١٥٤) المؤرخ ٢٠١٨/١١/٧ المتخذ بالجلسة (١٠) في ٢٠١٨/١١/٦ وذلك ترسيخاً لقرار المدعى عليه الثاني الذي استند الى نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ الذي اصدرته المفوضية وخلافاً لاحكام قانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ حيث نصت المادة (١١/ثالثاً) منه على (تكون المقاعد المخصصة من الكوتا للمسيحيين والصابئي المندائي ضمن دائرة

١

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
العدد: ٢١٤ /اتحادية/٢٠١٨

كوماری عیراق
دادگای بالآی ئیتتیحادی

انتخابية واحدة). والمادة (١٤/ثالثاً) منه التي نصت على توزيع المقاعد داخل القائمة بإعادة ترتيب تسلسل المرشحين استناداً الى عدد الاصوات التي حصل عليها كلاً منهم . ويكون الفائز الاول من حصل على اعلى الاصوات وهكذا لبقية المرشحين، ولكون قرار مجلس النواب برد طعن موكله صدر خلاف ذلك واستناداً للمادة (٥٢/ثانياً) من الدستور بادر للطعن فيه للاسباب الاتية : ١. حصلت قائمة (الرافدين١٤٤) على (١٩٤٢٤) صوت وبالتقسيم على (١,٧) حسب نظام (سانت ليغو) فيكون الناتج (١١٤٢٦) صوتاً وبذلك فازت قائمة الرافدين (١٤٤) بالمقعد الثالث وذلك يعني فوز موكله بمقعد بغداد للمكون المسيحي اضافة الى حصول موكله على (٦٠٧٩) صوت والذي يمثل اعلى الاصوات في بغداد وبذلك يكون بالترتيب الثاني الاعلى الاصوات ضمن اصوات المكون المسيحي في العراق وفقاً للمادة (١١/ثالثاً) من قانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ في حين ان ما اعتمدته الدوائر الفنية في المفوضية المستقلة للانتخابات يمثل خرقاً لاحكام قانون الانتخابات ويخالف بنود توزيع مقاعد الكوتا للمكون المسيحي . ولأن النائب (برهان الدين اسحق ابراهيم) لم يحصل على اعلى الاصوات وانما حصل على (٩٣٠) صوتاً وبذلك تم ترحيل صوت الناخب من موكله المرشح (يونادم كنا) الى (برهان الدين اسحق ابراهيم) وللاسباب المتقدمة طلب وكيل المدعي من المحكمة الاتحادية العليا الحكم بعدم دستورية قرار مجلس النواب المرقم (١٥٤) في ٢٠١٨/١١/٧ المتخذ في جلسته المرقمة (١٠) المنعقدة بتاريخ ٢٠١٨/١١/٦. وقد تم تبليغ المدعى عليهم بعريضة الدعوى ، فاجاب وكيلا المدعى عليه الاول باللائحة الجوابية المؤرخة ٢٠١٨/١٢/١٦ التي جاء فيها بأن على المدعي ان يطعن بقرار المفوضية بإعلان النتائج النهائية امام الهيئة القضائية المختصة في محكمة التمييز ابتداء والتي اصدرت قرارها المرقم (١٢٨١/استئناف/٢٠١٨) المؤرخ ٢٠١٨/٨/١٥ برد طلب المدعي ، وان مجلس المفوضين من القضاة قام بتوزيع المقاعد المخصصة للمكون المسيحي على وفق القوائم الفائزة ومرشحيها الحاصلين على اعلى الاصوات استناداً لاحكام قانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ ونظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ وبذلك يكون قرار مجلس النواب برد الطعن موافق للقانون وان الدعوى تخرج عن

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

المحكمة الاتحادية العليا - العراق - بغداد - حي الحارثية - موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني

اختصاص المحكمة الاتحادية العليا وفقاً للمادة (٩٣/اولاً) من الدستور ، وطلبا رد الدعوى . واجاب المدعى عليه الثاني اضافة لوظيفته بلائحته المؤرخة ٢٠١٨/١٢/١٣ التي كرر فيها الدفوع التي اثارها وكيلا المدعى عليه الاول وبين ان المرشح طعن بتاريخ ٢٠١٨/٨/١٢ بقرار مجلس المفوضين المؤرخ ٢٠١٨/٨/٩ بإعلان النتائج النهائية لانتخابات مجلس النواب واحيل الطعن الى الهيئة القضائية للانتخابات التي اصدرت قرارها المؤرخ ٢٠١٨/٨/١٥ برد الطعن وان قراراتها باتة وغير قابلة للطعن استناداً الى الفقرة (٧) من المادة (٨) من قانون المفوضية العليا المستقلة للانتخابات رقم (١١) لسنة ٢٠٠٧. كما صدر قرار المحكمة الاتحادية العليا بالمصادقة على نتائج الانتخابات في ٢٠١٨/٨/١٩ واشارة الى الفقرة (أ/ثانياً) من المادة (١١) من الفصل الرابع/الدوائر الانتخابية وقانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ التي نصت على (المكون المسيحي (٥) مقاعد توزع على المحافظات بغداد ونينوى وكركوك ودهوك واربيل) . والفقرة ثالثاً من المادة (١١) نصت على ان تكون المقاعد المخصصة لكوتا المسيحيين والصابئي المندائي ضمن دائرة انتخابية واحدة). واشار المدعى عليه الثاني الى الفقرة (٣) من القسم الرابع/مقاعد المكونات من نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ على ان (تمنح القوائم المتنافسة على مقاعد المكون المسيحي وفقاً لاحكام القسم الثالث/الخطوة الاولى من هذا النظام. وبين ان توزيع المقاعد المخصصة للمكون المسيحي وفقاً للقوائم الفائزة ومرشحيها الحاصلين على اعلى الاصوات استناداً لقانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ ونظام توزيع المقاعد رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ وان المدعي يطعن بامور اجرائية وان قانون المفوضية رقم (١١) لسنة ٢٠٠٧ رسم طريقاً للطعن فيها من خلال الهيئة القضائية وطلب رد الدعوى. اجاب المدعى عليه الثالث مكرراً دفوع وكيلا المدعى عليه الاول والثاني وادعى ان الدعوى تخرج عن اختصاص المحكمة الاتحادية العليا وطلب رد الدعوى . وقد دعت المحكمة طرفي الدعوى وجرت المرافعة فيها حضورياً . كرر وكيل المدعي عريضة الدعوى وطلب الحكم بموجبها . كرر وكلاء المدعى عليهم الاول والثاني والمدعى عليه الثالث ما جاء بلوائحهم وطلبوا رد الدعوى . اجاب وكيل المدعي انه غير مقتنع باحتساب

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

المحكمة الاتحادية العليا - العراق - بغداد - حي الحارثية - موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني

الاصوات وكيفية تطبيق نظام توزيع المقاعد رد وكيل المدعى عليه الثاني ان اصوات المكون المسيحي توزع على القوائم وليس على الاشخاص. دققت المحكمة عريضة الدعوى واللوائح الجوابية ووجدت ان هناك جوانب فنية تستدعي الاستعانة بخبير او اكثر لاجلاء هذه الجوانب وطلب الاطراف ترشيح من يرونه من الخبراء فاتفقوا على ترشيح، الخبراء الدكتور عز الدين المحمدي ووائل الوائلي وعادل اللامي الذين قدموا تقريرهم المؤرخ ٢٠١٩/٤/٣. وقد رد وكيل المدعى عليه الثاني بلائحته المؤرخة ٢٠١٩/٤/١٤ معترضاً على تقرير الخبراء . وقد زود الخبراء الثلاثة بنسخة من اللائحة المذكورة واجابوا عليها بموجب التقرير المؤرخ ٢٠١٩/٤/١٥ بشكل وافٍ ، وبصدد طلب وكيلا المدعى عليه الاول ايداع موضوع الدعوى الى خمسة خبراء بدلاً من ثلاثة فقد وجدت المحكمة ان الامر لا يستدعي هذا الامتداد فقررت في الجلسة المؤرخة ٢٠١٩/٤/١٧ رد الطلب والسير في رؤية الدعوى ، وفي تلك الجلسة تمت الاشارة الى اللائحة التوضيحية المؤرخة ٢٠١٩/٤/١٤ المقدمة من المدعى عليه الثاني ورد الخبراء على ما ورد فيها بموجب تقريرهم المؤرخ ٢٠١٩/٤/١٥ واستمعت لآخر اقوال الاطراف ثم اعلنت ختام المرافعة وتلت قرار الحكم علناً في الجلسة.

قرار الحكم:

لدى التدقيق والمداولة من المحكمة الاتحادية العليا وجد أن المدعي (يونادم يوسف كنا) قد طعن بموجب دعواه (٢١٤/اتحادية/٢٠١٨) بقرار مجلس النواب المرقم (١٥٤) في ٢٠١٨/١١/٧ المتخذ في الجلسة المرقمة (١٠) المنعقدة بتاريخ ٢٠١٨/١١/٦ ونص الفقرة (٢) منه الآتي (لم تحصل الموافقة بعد التصويت على عدم صحة عضوية السيد النائب (برهان الدين اسحق ابراهيم) ، وللمتضرر الطاعن السيد (يونادم كنا) اللجوء الى المحكمة الاتحادية للطعن بقرار مجلس النواب خلال (٣٠) يوماً بموجب المادة (٥٢/ثانياً) من الدستور.) وقد اورد المدعي في عريضة دعواه ان رد اعتراضه على صحة عضوية النائب (برهان الدين اسحق) المرشح عن قائمة (بابليون) لمقعد المكون المسيحي لمحافظة

بغداد لم يكن دستورياً لكونه ، أي المدعي ، هو الآخر مرشح عن قائمة الرافدين لمقعد المكون المسيحي لمحافظة بغداد أيضاً وأنه قد حصل على (٦٠٧٩) صوتاً بينما حصل المعترض عليه (برهان الدين اسحق) على (٩٤١) صوتاً وقد استند المدعي في اعتراضه أمام مجلس النواب الى المادة (٥٢/اولاً) من الدستور ، واستند في اقامة دعواه هذه الى المادة (٥٢/ثانياً) من الدستور. وبناء عليه أجرت المحكمة تحقيقاتها في الدعوى في ضوء عريضتها والمستندات المقدمة ودفوع المدعى عليهم ووجدت بعد الدراسة أن في الدعوى جوانب فنية تقتضي الاستعانة بخبراء لاجلاءها ، واستناداً لاحكام المادة (١٣٣) من قانون الاثبات رقم (١٠٧) لسنة ١٩٧٩ كلفت الاطراف بانتخابهم فاتفقوا على الخبراء كل من (الدكتور عز الدين المحمدي ووائل الوائلي وعادل اللامي) ووجدت المحكمة ان الخبراء المتفق عليهم هم من المختصين اللذين اشغلوا سابقاً مراكز في المفوضية العليا المستقلة للانتخابات فأقرت اختيارهم ، وبعد أن زودوا من المحكمة بنسخة من ملف الدعوى كاملاً قدموا تقريرهم المؤرخ (٣/نيسان/٢٠١٩) بالاتفاق وقد تضمن التقرير ذكراً للنصوص التي استندوا اليها وهي نصوص قانون انتخابات مجلس النواب رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣ والفقرة (٣) من (القسم الرابع) من نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم (١٢) لسنة ٢٠١٨ و(القسم الثالث/الخطوة الاولى) منه و(القسم الرابع/مقاعد المكونات) منه واستخدموا فيما توصلوا اليه من نتيجة نظام (سانت ليكو) ومعدلات القسمة على الارقام المعتمدة وذلك بأن يكون توزيع المقاعد المخصصة لكوتا المسيحيين على مرشحي القوائم الفائزة بتوزيعها على مرشحي المكون المسيحي استناداً الى ما تقدم وان يتم ترتيب جميع مرشحي القوائم المتنافسة الفائزة على مقاعد المكون حسب الاصوات التي حصل عليها كل مرشح ومن الاعلى الى الادنى وحسب الدوائر الانتخابية التي رشحوا عنها وهي (بغداد ، نينوى ، كركوك ، دهوك ، اربيل) بغض النظر عن القوائم المرشحين عنها ثم يعطى مقعد الدائرة للمرشح الحاصل على اعلى اصوات المرشحين المتنافسين ضمن تلك الدائرة ويعطى المقعد الآخر للمرشح الحاصل على اصوات المرشحين المتنافسين في دائرة اخرى وهكذا الى أن يتم توزيع جميع المقاعد المخصصة للمكون المسيحي ، ويأتي ذلك إعمالاً للنصوص المتقدم ذكرها

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوماري عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

العدد: ٢١٤ /اتحادية/٢٠١٨

وبذا يكون المقعد المخصص للمكون المسيحي في محافظة بغداد من نصيب المدعي (يونادم يوسف كنا) الحاصل على (٦٠٧٩) صوتاً مقابل اصوات منافسه عن محافظة بغداد (برهان الدين اسحق ابراهيم) البالغة (٩٤١) صوتاً بغض النظر عن القوائم المرشحين عنها ، هذا ما وقفت عليه المحكمة من تقرير الخبراء والجدول الملحق به المؤرخ (٣/نيسان/٢٠١٩) ولاحقه التقرير المؤرخ ٢٠١٩/٤/١٥ والجدول الملحق به والذي جاء بنفس السياق وتوصل الى نفس النتيجة ، بعدها دققت المحكمة الدفوع التي تقدم بها المدعى عليهم وهي الدفع الذي اجمعوا عليه وهو عدم اختصاص المحكمة الاتحادية العليا بنظر هذه الدعوى والرد عليه ان الفقرة (اولاً) من المادة (٥٢) من الدستور قد اوكلت الى مجلس النواب اختصاص النظر في الاعتراض المقدم اليه من ذي مصلحة على صحة عضوية احد اعضاء المجلس اما لتخلف شرط او اكثر من الشروط المطلوبة منه او لوجود خطأ في تطبيق القوانين والانظمة ذات العلاقة في عملية انتخابه او في اجراءاتها ومن ثم يصدر المجلس القرار اما بقبول الاعتراض او برده وذلك لتأمين سلامة مركز النائب محل الاعتراض وانعكاساته على المؤسسة التشريعية وترسيخ الثقة بصحة وسلامة انتخاب اعضائها وصلاحية مجلس النواب في التحقيق باسباب الاعتراض تجد سندها في المادتين (٥٢/اولاً) و(١٣/اولاً وثانياً) من الدستور وهذه الصلاحية تمارسها غالبية مجالس النواب في العالم ومنها مصر ، والكويت ، والاردن ، والامارات العربية المتحدة ، وايطاليا ، واليابان ، لأن هذه الصلاحية في العراق جاءت بموجب تخويل دستوري نصت عليه المادة (٥٢/اولاً) من الدستور الذي له العلوية في التطبيق . وقرار مجلس النواب بقبول الاعتراض او برده يكون قابلاً للطعن به امام المحكمة الاتحادية العليا خلال ثلاثين يوماً من تاريخ صدوره . والمحكمة الاتحادية العليا عند رؤية الطعن تمارس ذات الاختصاص الذي يمارسه مجلس النواب من خلال التخويل الدستوري المنصوص عليه في الفقرة (ثانياً) من المادة (٥٢) من الدستور حيث تتولى المحكمة اجراء التحقيق في الجوانب كافة التي اثارها المدعي في طعنه حتى وان كانت قد بت بها من جهة اخرى سابقاً لان تطبيق نصوص الدستور ومنها المادة (٥٢/ثانياً) لها العلوية في التطبيق على النصوص الواردة في القوانين والانظمة اذا ما وجد

٦

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني

في محصلة تطبيقها ما يخالف الدستور والقوانين والانظمة ذات العلاقة وعلوية النصوص الدستورية تجد سندها في المادة (١٣) من الدستور ونصها الآتي (اولاً - يعد هذا الدستور القانون الاسمى والاعلى في العراق ويكون ملزماً في انحائه كافة وبدون استثناء. ثانياً - لا يجوز سن قانون يتعارض مع هذا الدستور ويعد باطلاً كل نص يرد في دساتير الاقاليم او أي نص قانوني آخر يتعارض معه.) والمحكمة الاتحادية العليا قد مارست من خلال هذا التخويل الدستوري في العديد من احكامها الصادرة عند نظر الطعون المقدمة على قرارات مجلس النواب المتخذة بموجب المادة (٥٢/اولاً) من الدستور وذلك بالنسبة للدورات السابقة على الدورة الحالية لسنة ٢٠١٨ واصدرت (٤٣) حكماً كما هو مبين في الجدول المرافق لهذا الحكم والذي يعد جزءاً منه ، اما بالنسبة لبقية الدفوع فقد اجرت المحكمة تحقيقاتها فيها ووجدت بعد الرجوع الى القوانين والانظمة ذات العلاقة والى تقريري الخبراء الثلاثة المنتخبين من اطراف الدعوى كافة عدم استناد هذه الدفوع الى سبب دستوري او قانوني صحيح . وبناء عليه وحيث وجدت المحكمة أن الدعوى قد اصبحت مستكملة الاجراءات ، قررت اعتماد ما ادلى به الخبراء اللذين جاء تقريرهم المؤرخ (٣/نيسان/٢٠١٩ ولاحقه المؤرخ ٢٠١٩/٤/١٥) متفقاً مع احكام الدستور والقانون واستناداً لاحكام الفقرة (اولاً) من المادة (١٤٠) من قانون الاثبات تذهب الى اعتبار التقريرين جزء من هذا الحكم . وبناء عليه تجد المحكمة الاتحادية العليا ان قرار مجلس النواب موضوع الطعن جاء متعارضاً مع احكام المادتين (٢٠) و(٣٨/اولاً) من الدستور حيث اعطتا لكل مواطن حق التصويت بحرية لمن يريد ان يمثله في مجلس النواب وتكون الغلبة لمن حاز على اكثرية الاصوات التي ادلى بها المواطنون تعبيراً عن ارادتهم وحيث ان من منحوا اصواتهم من الناخبين للمدعي (يونادم يوسف كنا) كمرشح عن المكون المسيحي لمنطقة بغداد يزيد عددهم على اصوات منافسه عن نفس المكون وعن نفس المنطقة (برهان الدين اسحق) بـ (٥١٣٨) صوتاً مما كان يقتضي مراعاته من مجلس النواب حين نظر اعتراض المدعي تطبيقاً لاحكام المادة (٣٨/اولاً) من الدستور واعتماد النصوص الواردة في قانون انتخابات مجلس النواب والنصوص الواردة في نظام توزيع مقاعد مجلس النواب حين البت في اعتراض المدعي

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق

المحكمة الاتحادية العليا

كوٌماری عیراق

دادگای بالآی ئیتتیحادی

العدد: ٢١٤ /اتحادية/٢٠١٨

وحيث لم يتم ذلك قررت المحكمة الاتحادية العليا الحكم بنقض قرار مجلس النواب المرقم (١٥٤) في ٢٠١٨/١١/٧ المتخذ في الجلسة المرقمة (١٠) المنعقدة بتاريخ ٢٠١٨/١١/٦ المتضمن رد اعتراض المدعي (يونادم يوسف كنا) على صحة عضوية النائب (برهان الدين اسحق) لعدم دستوريته وتحميل المدعى عليهم المصاريف واتعاب محاماة وكيل المدعي ومقدارها مئة الف دينار وصدر قرار الحكم بالاتفاق باتاً استناداً الى احكام المادة (٩٤) من الدستور والمادة (٥) من قانون المحكمة الاتحادية العليا رقم (٣٠) لسنة ٢٠٠٥ في ٢٠١٩/٤/١٧ وتلي علناً في الجلسة.

العضو	العضو	الرئيس
جعفر ناصر حسين	فاروق محمد السامي	مدحت المحمود
العضو	العضو	العضو
محمد صائب النقشبندي	أكرم احمد بابان	اكرم طه محمد
العضو	العضو	العضو
محمد رجب الكبيسي	ميخائيل شمشون قس كوركيس	عبود صالح التميمي

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا
العدد: ٢١٤ /اتحادية/٢٠١٨

كو٘مارى عيراق
داد كاي بالآي ئيتتيحادي

:

جدول بالدعاوى المنظورة من المحكمة الاتحادية العليا

وفق الفقرة (ثانياً) من المادة (٥٢) من الدستور ووفق تسلسل تقديمها والتي اقيمت على رئيس مجلس النواب اضافة لوظيفته والمتضمنة طعناً برد اعتراضاتهم استناداً للفقرة (اولاً) من المادة (٥٢) من الدستور وهي:

ت	رقم الدعوى	اسم المدعي	تاريخ تقديمها
.١	٢٥/اتحادية/٢٠١١	حمد حمود شكطي القيسي	٢٠١١/٣/١٧
.٢	٢٧/اتحادية/٢٠١١	بلاسم حميد يحيى التميمي	٢٠١١/٣/٢٧
.٣	٢٨/اتحادية/٢٠١١	فرحان خلف حسين عوض	٢٠١١/٣/٢٩
.٤	٣٠/اتحادية /٢٠١١	علي عبد الله حمود الصجري	٢٠١١/٣/٣١
.٥	٣٥/اتحادية/٢٠١١	ضامن عليوي مطلك خلف	٢٠١١/٤/٢٥
.٦	٧٣/اتحادية/٢٠١١	جمال عبد المهدي علي البطيخ	٢٠١١/١٠/٢
.٧	١٠٠/اتحادية/٢٠١١	ضامن عليوي مطلك خلف	٢٠١١/١٠/١٦
.٨	١٥/اتحادية/٢٠١٢	فرحان خلف حسين	٢٠١٢/٣/١
.٩	٦٨/اتحادية/٢٠١٣	طارق خلف عبد الله محمد	٢٠١٣/٧/١٦
.١٠	٧٢/اتحادية/٢٠١٣	فارس طه فارس	٢٠١٣/٧/٣١
.١١	١٠٩/اتحادية/٢٠١٤	احسان ثعبان عبد الشبلي	٢٠١٤/٩/٢٨
.١٢	١١٧/اتحادية/٢٠١٤	كاظم قاسم علي	٢٠١٤/١٠/٢٨

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني
Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

بسم الله الرحمن الرحيم

جمهورية العراق
المحكمة الاتحادية العليا

كوماري عيراق
داد كاي بالآي ئيتنيحادي

العدد: ٢١٤ /اتحادية/٢٠١٨

.١٣	١٢٠/اتحادية/٢٠١٤	زياد طارق احمد ذرب	٢٠١٤/١١/٣
.١٤	١٢٢/اتحادية/٢٠١٤	هند مجهول ندا	٢٠١٤/١١/٩
.١٥	١٢٣/اتحادية/٢٠١٤	عادل عدنان حسن	٢٠١٤/١١/١٠
.١٦	١٢٥/اتحادية/٢٠١٤	عدنان ذياب غانم	٢٠١٤/١١/٢١
.١٧	١٢٨/اتحادية/٢٠١٤	ماهر صالح علاوي الجبوري	٢٠١٤/١١/١٦
.١٨	١٢٩/اتحادية/٢٠١٤	واحمد ناظم نجم	٢٠١٤/١١/١٧
.١٩	١٣٠/اتحادية/٢٠١٤	سهاد فاضل جميد العبيدي	٢٠١٤/١١/١٨
.٢٠	١٣١/اتحادية/٢٠١٤	حيدر ستار فرحان المولى	٢٠١٤/١١/١٩
.٢١	١٣٣/اتحادية/٢٠١٤	كامل نواف عبود	٢٠١٤/١١/٢٣
.٢٢	١٣٤/اتحادية/٢٠١٤	علي عبو احمد علي الحديدي	٢٠١٤/١٢/١٧
.٢٣	٢٠/اتحادية/٢٠١٥	فلاح صلاح عبد الله	٢٠١٥/٣/٤
.٢٤	٤٦/اتحادية/٢٠١٥	عمر عزيز الحميري	٢٠١٥/٥/٦
.٢٥	٤٩/اتحادية/٢٠١٥	حمد شهاب احمد	٢٠١٥/٥/٢٠
.٢٦	٥٠/اتحادية/٢٠١٥	ابراهيم فزع دهله	٢٠١٥/٥/٢٦
.٢٧	٥١/اتحادية/٢٠١٥	شامل محمد حسين	٢٠١٥/٥/٢٧
.٢٨	٥٢/اتحادية/٢٠١٥	رائد يوسف حماد	٢٠١٥/٥/٢٧
.٢٩	٥٣/اتحادية/٢٠١٥	علي جبار حافظ	٢٠١٥/٥/٢٧
.٣٠	٥٤/اتحادية/٢٠١٥	اياد عبد زيد	٢٠١٥/٥/٢٧
.٣١	٥٥/اتحادية/٢٠١٥	وليد خالد هادي معارج	٢٠١٥/٥/٣١
.٣٢	٥٦/اتحادية/٢٠١٥	شعبان خليل محمد	٢٠١٥/٥/٣١
.٣٣	٥٧/اتحادية/٢٠١٥	خالد عجمي محسن	٢٠١٥/٥/٣١
.٣٤	٥٨/اتحادية/٢٠١٥	سعد كاطع حمود	٢٠١٥/٥/٣١

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

العدد: ٢١٤ /اتحادية/٢٠١٨

.٣٥	٦٢/اتحادية/٢٠١٥	مشعان ركاض ضامن الجبوري	٢٠١٥/٦/٩
.٣٦	٨١/اتحادية/٢٠١٥	رائد يوسف حماد	٢٠١٥/٨/١٩
.٣٧	٨٢/اتحادية/٢٠١٥	اياد عبد زيد حمد الشمري	٢٠١٥/٨/١٩
.٣٨	٨٩/اتحادية/٢٠١٥	زيد عبد الله كريم سويدان	٢٠١٥/٩/٦
.٣٩	٩٣/اتحادية/٢٠١٥	وليد خالد هادي معارج	٢٠١٥/٩/٩
.٤٠	٩٤/اتحادية/٢٠١٥	خالد عجمي محسن	٢٠١٥/٩/٩
.٤١	٩/اتحادية/٢٠١٦	شامل محمد حسين	٢٠١٦/٣/٧
.٤٢	٢٠/اتحادية/٢٠١٦	علي جبار حافظ	٢٠١٦/٣/٢٧
.٤٣	٢٣/اتحادية/٢٠١٦	رفعت اغا مراد علي مراد	٢٠١٦/٣/٢٩

المحكمة الاتحادية العليا . العراق . بغداد . حي الحارثية . موقع ساعة بغداد
هاتف- ٠٠٩٦٤٧٧٠٦٧٧٠٤١٩
البريد الالكتروني

Federal Supreme Court - Iraq- Baghdad
Tal -009647706770419
E-mail: federalcourt iraq@yahoo.com

بغداد – في ٢ نيسان ٢٠١٩

نسخة مصححة

السيد رئيس المحكمة الاتحادية العليا المحترم

السادة أعضاء المحكمة الاتحادية العليا المحترمون

الموضوع/ تقرير خبرة في الدعوى ٢١٤ /اتحادية/ ٢٠١٨

بعد تدقيق أوراق الدعوى والاطلاع على القوانين والأنظمة ذات العلاقة ومراجعة النتائج النهائية لانتخابات مجلس النواب – دائرة محافظة بغداد المصادق عليها اتضح لنا ما يلي:

ان قانون انتخابات مجلس النواب العراقي رقم ٤٥ لسنة ٢٠١٣ المعدل نص في المادة ١٤/ ثالثاً ما يلي: **(توزع المقاعد داخل القائمة باعادة ترتيب تسلسل المرشحين استنادا على عدد الاصوات التي حصل عليها كلا منهم ، ويكون الفائز الاول من يحصل على اعلى الاصوات وهكذا بالنسبة لبقية المرشحين .)**

كذلك أحال نص الفقرة (٣) من القسم الرابع (مقاعد المكونات) من نظام توزيع المقاعد رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ ونصها: (تمنح القوائم المتنافسة على مقاعد المكون المسيحي مقاعداً وفقاً لاحكام القسم الثالث الخطوة الأولى من هذا النظام (توزيع المقاعد على القوائم).) ونص الخطوة الأولى هو (....... ث – يتم تخصيص مقعد للقائمة التي حصلت **على اعلى ناتج قسمة ويخصص المقعد الثاني للقائمة التي حصلت على ثاني اعلى ناتج قسمة وهكذا دواليك** حتى يتم استنفاذ جميع المقاعد المخصصة للدائرة. .....)

وبالاطلاع على الجدول المرفق الذي يوضح تسلسل الفائزين استناداً للطريقة المتعارف على تسميتها بـ(سانت ليكو) نستطيع ترتيب من هو الفائز الأول الذي ينتمي للكيان الذي حصل على اعلى ناتج قسمة ويخصص له المقعد الأول ومن هي المحافظة التي ينتمي اليها وايضاً سوف نتعرف على الفائز الثاني الذي ينتمي للكيان الذي حصل على ثاني اعلى ناتج قسمة ويخصص له المقعد الثاني ومن هي المحافظة التي ينتمي اليها وكذلك الفائز الثالث والرابع والخامس والمحافظات التي ينتمون اليها من أبناء المكون المسيحي لاستكمال الكوتا المخصصة لهم.

هذا مضمون خبرتي ولمحكمتكم الموقرة الرأي السديد.

المرفقات:

١. جدول

الدعاوى
يعرض للسادة الخبراء
بالموعد المحدد
يليو نادينار التاسع
الساعة ١٢٠٠ لسنة
٢/٤/٢٠١٩

عادل محمد اللامي	وائل الوائلي	د. عز الدين المحمدي
خبير	خبير	خبير

المحكمة الاتحادية العليا
Federal Supreme Court

ت	اسم القائمة	مجموع أصوات القائمة	القسمة على ١,٧	القسمة على ٣
١	حركة بابليون	٣٣١١٩	**١٩٤٨٢ الفائز الأول** اسوان سالم، صاحب اعلى الأصوات في قائمته (١٩٩٦٠) وهو من محافظة **نينوى**	**١١٠٣٩ الفائز الرابع** بيدء خضر بهنام، صاحبة اعلى الأصوات في قائمتها (٨٣٣) عن محافظة **دهوك** لان المحافظتين المتبقيتين هما دهوك واربيل وبما ان صاحب اعلى الأصوات بعد السيد اسوان وقبل الست بيدء هو السيد برهان (٩٤١) من بغداد وان بغداد قد استوفت حصتها بواسطة الفائز الثالث فيفترض ان لا يحصل على مقعد لانه من محافظة بغداد
٢	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الآشوري	٢٠٤٣٤	**١٢٠٢٠ الفائز الثاني** ريحان حنا أيوب، صاحب اعلى الأصوات في قائمته (٥٦٩٥) وهو من محافظة **كركوك**	٦٨١١
٣	أئتلاف الرافدين	١٩٤٢٤	**١١٤٢٦ الفائز الثالث** يونادم يوسف كنه، صاحب اعلى الأصوات في قائمته (٦٠٧٩) وهو من محافظة **بغداد**	٦٤٨٥
٤	أئتلاف الكلدان	١٦٢٠٣	**٩٨٣١ الفائز الخامس** هوشيار قرداغ يلدا، صاحب اعلى الأصوات في قائمته (٥٢٢١) وهو من المحافظة الأخيرة للكوتا **أربيل**	٥٤٠١

المحكمة الاتحادية العليا
Federal Supreme Court

الدعاوى
١- يربط بالاضبارة
٢- تصور وتوزع على
السادة الاعضاء
٣- للنظر
٢٠١٩/٤/١٥

السيد رئيس المحكمة الاتحادية العليا المحترم

السادة اعضاء المحكمة الاتحادية العليا المحترمون

اجابة على لائحة المفوضية في الدعوى ٢١٤/اتحادية /٢٠١٨

تحية طيبة

نود ان نعلم محكمتكم الموقرة ان تقريرنا السابق حول ما كلفنا به حول موضوع الدعوى كان مختصرا ووافيا ولم نتطرق الى بعض التفاصيل على اعتبارها من المسلمات في موضوع اليات واجراءات المفوضية، ونود هنا بالإجابة على ما ورد في لائحة ممثل المفوضية وكما يلي:

١.كلنا متفقون بما ذهب اليه في الفقرة ١ من ان القانون رسم كوتا المسيحيين بخمس مقاعد توزع على المحافظات (بغداد، نينوى، كركوك، دهوك، اربيل) وجعل هذه المحافظات دائرة انتخابية واحدة.

٢.نحن نعلم جيدا ان توزيع المقاعد على القوائم الفائزة ومن ثم توزيع المقاعد على المرشحين يتم على مرحلتين:

- الاولى تتم بتحويل الاصوات الصحيحة للقوائم المتنافسة وفق نظام سانت ليغو المعدل للأعداد (١.٧، ٣ ، ٥ ، ٧ ، ٩ ... الخ) وبعدد المقاعد المخصصة لكل دائرة انتخابية، ويكون عدد المقاعد التي تحصل عليها كل قائمة فائزة بحسب نسبة اصواتها الصحيحة الى مجموع الاصوات الصحيحة في الدائرة الانتخابية.
- والمرحلة الثانية تتم بتوزيع المقاعد التي حصلت عليها كل قائمة في المحافظة المعنية بكوتا المسيحيين على مرشحيها الفائزين بعد اعادة ترتيب الجدول بحسب الاصوات التي حصل عليها المرشحين بترتيب من الاعلى الى الادنى.
- وعند تقديم الائتلافات تقدم قوائمها لمفوضية الانتخابات فقط بأسماء الائتلافات التي تظهر في ورقة الاقتراع وليست الاحزاب الداخلة في الائتلاف ويتم توزيع المقاعد على هذا الاساس وليس على اساس ان الائتلاف مكون من حزبين او أكثر.

٣. ان نظام توزيع مقاعد مجلس النواب رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ الصادر من مفوضية الانتخابات القسم الثالث والرابع قد رسم طريق توزيع المقاعد على القوائم الفائزة والمرشحين الفائزين ضمن

المحكمة الاتحادية العليا - العراق
Federal Supreme Court - Iraq

تلك القوائم هو ليس من اختراعنا ونحن اعلم بالأنظمة المعمول بها. وورد في تقرير المفوضية ان (نظام سانت ليكو) هو الذي يحول الاصوات الى مقاعد ، وأود الاشارة الى نقطتين:

آ- ان (سانت ليكو) هي طريقة او صيغة لتوزيع المقاعد كما هي طريقة (الباقي الاقوى) أو (المعدل الأقوى) أو (ديهونت) وغيرهما وليست نظام.

ب- ان نظام التمثيل النسبي المتبع حاليا في العراق منذ انتخابات ٢٠٠٥ هو الذي يحول الاصوات الى مقاعد ونجد ذلك في تعريف (النظام الانتخابي) والمتفق عليه عالميا .

٤. ندرك جيدا ان المقاعد العامة تختلف عن المقاعد المخصصة للاقليات وهو ما ذكرناه في تقرير الخبرة المقدم الى محكمتكم الموقرة في هذه الدعوى. واننا نؤكد ان عملية تقسيم الاصوات على طريقة سانت ليغو الآنف الذكر بحسب الاجراءات من قبل مفوضية الانتخابات صحيحة والمقاعد التي حصلت عليها القوائم الفائزة صحيحة وهي:

- حركة بابليون / ٢ مقعدين
- المجلس الشعبي الكلداني / ١
- ائتلاف الرافدين / ١
- ائتلاف الكلدان / ١

٥.رغم انه ليس هناك قسم خامس في نظام توزيع المقاعد رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ والنسخة المعتمدة لدينا مسحوبة من الموقع الرسمي للمفوضية ومع هذا يكمن خطأ المفوضية هنا عند توزيع المقاعد للقوائم الفائزة على مرشحي تلك القوائم في المحافظات المعنية والذي يؤكد على ترتيب الاصوات من الاعلى للأسفل وكما جاء بالجدول المقدم من الممثل القانوني للمفوضية مع الفقرة الخامسة من لائحته يبين ذلك الخطأ ففي **بغداد المدعي السيد يونادم يوسف من ائتلاف الرافدين قد حصل على ٦٠٨٢ صوت بينما السيد برهان الدين اسحق من حركة بابليون قد حصل على ٩٣٠ صوت وهذا الخطأ وارد في الجدول المقدم من ممثل المفوضية وهو واقع وجلي**، ونحن نظمنا جدولا بالمرشحين كوتا المسيحيين الحائزين على الأصوات في المحافظات الخمسة تراتبيا من الأعلى الى الأدنى وحسب تسلسل المحافظات المذكورة في القانون والنظام (بغداد، نينوى، كركوك، دهوك وأربيل) والمرفق مع اجابتنا

المحكمة الاتحادية العليا
Federal Supreme Court

ستكون الصورة واضحة لمحكمتكم الموقرة. واستناداً الى (١) من العنوان **(توزيع المقاعد على مرشحي المكون المسيحي)** ضمن القسم الرابع من نظام توزيع المقاعد رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨ ونصه في صورته المقتنصة من موقع المفوضية ادناه:

القسم الرابع
(مقاعد المكونات)

1- تخصص مقاعد المكونات (الصابئي المندائي ,الشبكي ,الايزيدي,الكورد الفيليه) للقائمة الحاصلة على اعلى الاصوات من بين القوائم المتنافسة على مقعد المكون.

2- اذا تساوت قائمتان او اكثر للمكون الواحد بعدد الاصوات تقوم المفوضية باجراء القرعة بينهم لتحديد الفائز وبحضور المرشحين او الممثلين المخولين للاحزاب.

3- تمنح القوائم المتنافسة على مقاعد المكون المسيحي مقاعداً وفقاً لاحكام القسم الثالث الخطوة الاولى من هذا النظام (توزيع المقاعد على القوائم).

توزيع المقاعد على مرشحي المكون المسيحي

1- يتم ترتيب جميع مرشحي القوائم المتنافسة الفائزة على مقاعد المكون المسيحي حسب عدد الاصوات التي حصل عليها كل مرشح ومن الاعلى الى الادنى. وحسب الدوائر الانتخابية التي ينتمون اليها (بغداد ,نينوى, كركوك,دهوك,اربيل) بغض النظر عن القوائم . ومن ثم يعطى مقعد الدائرة للمرشح الحاصل على اعلى اصوات المرشحين المتنافسين ضمن هذه الدائرة . ويعطى المقعد الاخر للمرشح الحاصل على اعلى اصوات المرشحين المتنافسين على دائرة اخرى ,وهكذا الى ان يتم توزيع جميع مقاعد المكون المسيحي على المرشحين وقوائمهم التي ينتمون اليها.

2- اذا حصلت قائمة منفردة على مقعد فان مرشح هذه القائمة ستكون له الاولوية في الحصول على مقعد الدائرة الانتخابية.

3- [illegible]

٦. اما ما ذهب اليه السيد الممثل القانوني للمفوضية في الفقرة ٦ فنحن متفقون معه ما للمفوضية من سلطة حصرية وتنفيذ اجراءات القانون، ونحن الخبراء لسنا بالضد من إجراءات المفوضية القانونية وانما نبين خبرتنا للمحكمة الموقرة في الموضع المطلوب منا بيانه بتكليف المحكمة الموقرة بكل مهنية وموضوعية.

٧. اما ادعاء السيد الممثل القانوني للمفوضية من اننا نقترح طريقة جديدة لتوزيع المقاعد فإننا ننفي هذا الادعاء بشكل قاطع وما هو الا بيان عن الخطأ الذي وقعت فيه اجراءات احتساب الأصوات للمرشحين وفق نظام أصدرته المفوضية والمنشور في الموقع الرسمي لها.

وتقبلوا منا أسمى اعتبارات التقدير والاحترام

المرفقات:

- جدول أصوات المرشحين كوتا المسيحيين حسب الفقرة (٥) اعلاه من الاجابة.

عادل محمد اللامي	وائل الوائلي	د. عز الدين المحمدي
خبير	خبير	خبير
٢٠١٩/٤/١٥	٢٠١٩/٤/١٥	٢٠١٩/٤/١٥

المحكمة الاتحادية العليا
Federal Supreme Court - Iraq

١

جدول بالمرشحين (كوتا المسيحيين)
حسب المحافظات المعنيّة وعدد اصواتهم وائتلافاتهم

بغداد

ت	الاسم	عدد الاصوات	الائتلاف
١	يونادم يوسف كنه خوشابا	٦٠٨٢	ائتلاف الرافدين
٢	برهان الدين اسحق ابراهيم الياس	٩٣٠	حركة بابليون
٣	حكمت داود جبو	٨٩٤	ائتلاف الكلدان
٤	بدري ميخائيل وردا	٦١٢	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٥	رغد يوسف كيرو	٥٩١	حركة بابليون
٦	عدي عصام وديع	٤٢٤	ائتلاف الكلدان
٧	منى سرحان صندو	٣١٥	ائتلاف الرافدين
٨	دنيا رفائيل عوديشو	١٧٣	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري

نينوى

ت	الاسم	عدد الاصوات	الائتلاف
١	اسوان سالم صادق	١٩٩٦٠	حركة بابليون
٢	رائد اسحق متي	٣٦١٧	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٣	ان نافع اوس بلبول	٣٤٠١	ائتلاف الرافدين
٤	فرج عيسى يعقوب	٣١٧٩	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٥	نجيب صليو جيدو	٢٦٣٧	ائتلاف الكلدان
٦	دريد حكمت طوبيا	٦٦٥	ائتلاف الرافدين
٧	كافي دنو بتي	٣٤١	ائتلاف الكلدان
٨	فاضل توما بتي	٣٢٩	حركة بابليون

كركوك

ت	الاسم	عدد الاصوات	الائتلاف
١	ريحان حنا ايوب	٥٦٩٥	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٢	عماد يوخنا ياقو	٢٦٨١	ائتلاف الرافدين
٣	كارمن مكريدج هاكوب	٦٤٤	حركة بابليون
٤	كارولين ادور ميخوزكا	٤٧٣	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٥	باسم حبيب صطيفو	٤٣٥	ائتلاف الرافدين
٦	اشور يلدا بنيامين	٣٥٨	حركة بابليون
٧	رائد جمال نشأت	٣٣٦	ائتلاف الكلدان
٨	بلسم جوزيف تبرو	٢٣١	ائتلاف الكلدان

Federal Supreme Court

٢

جدول بالمرشحين (كوتا المسيحيين)
حسب المحافظات المعنيّة وعدد اصواتهم وائتلافاتهم

دهــوك			
ت	الاسم	عدد الاصوات	الائتلاف
١	غزوان رزق الله الياس	٢١٩٧	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٢	عمانوئيل خوشابا يوخنا	٩١٧	ائتلاف الرافدين
٣	بيداء خضر بهنام	٨٣٠	حركة بابليون
٤	ايفان فائق يعكوب	٧٧٩	ائتلاف الكلدان
٥	فائز عبد ميخا هرمز	٧٥٩	حركة بابليون
٦	سعاد مرقوس مرقوس	٧٢٦	ائتلاف الكلدان
٧	ميسون متي جدو تونه	٣٧٩	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٨	شمعون شليمون ايشو	٢٥١	ائتلاف الرافدين

اربيــــل			
ت	الاسم	عدد الاصوات	الائتلاف
١	هوشيار قرداغ يلدا	٥٢٢١	ائتلاف الكلدان
٢	كوهر يوحنا عوديش	٧٣٥	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٣	دريد جميل ايشوع	٦٥٨	حركة بابليون
٤	رعد ناصر شعيا	٦٠٢	حركة بابليون
٥	نهلة منصور عيسى	٣٦١	المجلس الشعبي الكلداني السرياني الاشوري
٦	هوكر اند رواس يلدا	٣٣١	ائتلاف الكلدان
٧	هاني ابراهيم كوريال	١٤٠	ائتلاف الرافدين
٨	فرجين حنا ترومي متي	١٢٤	ائتلاف الرافدين

چاڤکانی

١- إبراهيم عبد العزيز شيحا، النظم السياسية والقانون الدستوري، منشأة المعارف، الإسكندرية، بدون ذكر سنة الطبع.
٢- أحمد الدين، وعبد الفتاح ماضي وآخرون، الانتخابات الديمقراطية وواقع الانتخابات في الأقطار العربية، مركز دراسات الوحدة العربية، بيروت، لبنان، الطبعة الأولى سنة ٢٠٠٩.
٣- أندرو رينولدز وآخرون، أنواع النظم الانتخابية، ترجمة كريستينا خوشابا بتو، مؤسسة موكرياني للبحوث والنشر، أربيل، العراق، ط١، سنة ٢٠٠٧.
٤- بلال أمين زين الدين، النظم الانتخابية المعاصرة، دار الفكر الجامعي، الإسكندرية-مصر، الطبعة الأولى، سنة ٢٠١١.
٥- رعد ناجي الجدة، التشريعات الانتخابية في العراق، مطبعة الخيرات، بغداد، الطبعة الأولى ٢٠٠٠.
٦- عبدو سعد، علي مقلد، وعصام نعمة إسماعيل، النظم الانتخابية، منشورات الحلبي الحقوقية، بيروت-لبنان، الطبعة الأولى، سنة ٢٠٠٥.
٧- عصام نعمة إسماعيل، النظم الانتخابية، منشورات زين الحقوقية، بيروت-لبنان، الطبعة الثانية، سنة ٢٠١١.
٨- علي غالب خضير العاني ونوري لطيف، القانون الدستوري، مؤسسة دار الكتاب للطباعة والنشر، بغداد، بدون سنة الطبع.
٩- آلية توزيع مقاعد مجالس المحافظات، المفوضية العليا المستقلة للانتخابات -دائرة بناء القدرات، ٢٠٠٩.
١٠- قانون انتخاب النواب لسنة ١٩٢٤.
١١- قانون انتخاب النواب رقم ١١ لسنة ١٩٤٦.
١٢- مرسوم انتخاب النواب رقم ٦ لسنة ١٩٥٢
١٣- قانون انتخاب النواب رقم ٥٣ لسنة ١٩٥٦.
١٤- قانون انتخاب أعضاء مجلس الأمة رقم ٧ لسنة ١٩٦٧.
١٥- قانون المجلس الوطني رقم ٥٥ لسنة ١٩٨٠.
١٦- قانون المجلس الوطني رقم ٢٦ لسنة ١٩٩٥
١٧- قانون انتخاب المجلس الوطني لكوردستان العراق رقم ١ لسنة ١٩٩٢.
١٨- قانون انتخاب قائد الحركة التحررية الكوردية رقم ٢ لسنة ١٩٩٢.
١٩- أمر سلطة الائتلاف المؤقت رقم (٩٦) لسنة ٢٠٠٤.
٢٠- قانون رقم ٤٧ لستة ٢٠٠٤ (قانون التعديل الثالث لقانون انتخاب المجلس الوطني لكوردستان العراق رقم ١ لسنة ١٩٩٢ المعدل).

٢١- قانون رئاسة إقليم كوردستان -العراق رقم ١ لسنة ٢٠٠٥.
٢٢- قانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥.
٢٣- قانون انتخابات مجالس المحافظات والأقضية والنواحي غيرالمنتظمة في اقليم رقم ٣٦ لسنة ٢٠٠٨.
٢٤- قانون رقم ٤٤ لسنة ٢٠٠٨ (قانون تعديل قانون انتخابات مجالس المحافظات والأقضية والنواحي رقم ٣٦ لسنة ٢٠٠٨).
٢٥- قانون رقم ٢ لسنة ٢٠٠٩ (قانون التعديل الرابع لقانون انتخابات المجلس الوطني لكوردستان العراق رقم ١ لسنة ١٩٩٢ المعدل).
٢٦- قانون انتخابات مجالس المحافظات والأقضية والنواحي في إقليم كوردستان رقم ٤لسنة ٢٠٠٩.
٢٧- قانون اقرار دستور أقليم كوردستان - العراق رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٨.
٢٨- قانون التعديل الاول رقم ٩ لستة ٢٠٠٩ لقانون اقرار دستور أقليم كوردستان - العراق رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٨.
٢٩- قانون رقم ٢٦ لسنة ٢٠٠٩ (قانون تعديل قانون الانتخابات رقم ١٦ لسنة ٢٠٠٥).
٣٠- قانون انتخابات مجلس النواب العراقي رقم ٤٥ لسنة ٢٠١٣.
٣١- قانون التعديل الأول رقم (١) لقانون انتخابات مجلس النواب العراقي رقم ٤٥ لسنة ٢٠١٣.
٣٢- قانون التعديل الثاني رقم (٢) لقانون انتخابات مجلس النواب العراقي رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣.
٣٣- قانون التعديل الثالث رقم (١٥) لقانون انتخابات مجلس النواب العراقي رقم (٤٥) لسنة ٢٠١٣.
٣٤- قانون انتخاب اعضاء مجلس النواب رقم ٩ لسنة ٢٠٢٠.
٣٥- قانون التعديل الثاني رقم ٥٤ لسنة ٢٠١٢ لقانون انتخاب مجالس المحافظات والاقضية رقم ٣٦ لسنة ٢٠٠٨.
٣٦- قانون التعديل رقم ١١٤ لسنة ٢٠١٢ لقانون انتخاب مجالس المحافظات والاقضية والنواحي رقم ٣٦ لسنة ٢٠٠٨.
٣٧- قانون انتخابات مجالس المحافظات والاقضية رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨.
٣٨- قانون التعديل الاول رقم ١٤ لسنة ٢٠١٩ لقانون انتخابات مجالس المحافظات غير المنتظمة في اقيلم والاقضية التابعة لها رقم ١٢ لسنة ٢٠١٨.
٣٩- قانون التعديل الخامس رقم ٥ لسنة ٢٠٠٩ لقانون انتخاب برلمان

كوردستان رقم ١ لسنة ١٩٩٢ المعدل.

٤٠- قانون التعديل السابع رقم ١٥ لسنة ٢٠١٣ لقانون انتخاب برلمان كوردستان رقم ١ لسنة ١٩٩٢.

٤١- قانون التعديل رقم ٢١ لسنة ٢٠١١ لقانون انتخابات مجالس المحافظات والاقضية والنواحي في اقليم كوردستان رقم ٤ لسنة ٢٠٠٩.

٤٢- قانون تمديد ولاية رئيس اقليم كوردستان رقم ١٩ لسنة ٢٠١٣.

٤٣- قانون توزيع اختصاصات رئاسة الاقليم على المؤسسات الدستورية للاقليم رقم ٢ لسنة ٢٠١٧.

٤٤- قانون تعليق مؤسسة رئاسة اقليم كوردستان رقم ١٠ لسنة ٢٠١٨.

٤٥- قانون تفعيل رئاسة اقليم كوردستان رقم ١ لسنة ٢٠١٩.

٤٦- قرار المحكمة الاتحادية العليا المرقم (١١/ اتحادية / ٢٠١٠) في ٢٠١٠/٦/١٤.

٤٧- قرار المحكمة الاتحادية العليا المرقم (١٢/ اتحادية / ٢٠١٠) في ١٤/ ٦ /٢٠١٠.

٤٨- قرار المحكمة الاتحادية العليا المرقم ٦٧/اتحادية/٢٠١٢ في٢٢ /٢٠١٢/١٠.

٤٩- قرار المحكمة الاتحادية رقم ٩٩ و ١٠٤ و١٠٦/اتحادية/اعلام/٢٠١٨. في ٢٠١٨/٦/٢١.

٥٠- قرار المحكمة الاتحادية رقم ٢١٣/اتحادية/٢٠١٨ في ٢٠١٩/٥/١٤.

٥١- قرار المحكمة الاتحادية رقم ٢١٤/اتحادية/٢٠١٨ في ٢٠١٩/٤/١٧.

٥٢- قرار المحكمة الاتحادية رقم ٢١٧/اتحادية/٢٠١٨ وموحدتها ١٥/ اتحادية/٢٠١٩ في ٢٠١٩/٥/٢٠.

سانتا هيلينا
نظام الفائز الأول
نظام الجولتين
نظام الصوت البديل
نظام الكتلة
نظام الكتلة الحزبية
النظام المتوازي

سانتا هيلينا
نظام الفائز الأول
نظام الجولتين
نظام الصوت البديل
نظام الكتلة
نظام الكتلة الحزبية
النظام المتوازي